DE USU & AUTHORITATE JURIS CIVILIS ROMANORUM, PER DOMINA...

Arthur Duck

DE
Uſu & Authoritate
JURIS CIVILIS ROMANORUM,
PER DOMINIA Principum Chriſtianorum.

LIBRI DUO.

Authore ARTHURO DUCK, LL. D.

IMPRIMATUR, *Guil. Jane.*
Aug. 10. 1678.

LONDINI,
Impenſis *Thomæ Dring*, & venales proſtant apud *Johannem Dunmore*, ad inſigne trium Bibliorum in vico vulgo dicto Ludgate-Street. 1679.

21

Excellentissimo & Nobilissimo

D. HENRICO

Marchioni Dorcestriæ, Comiti de Kingston, Vicecomiti Newark, D. Pierrepont & Mannuers.

CUm nuper Oxonii essem ex infœlici bello intestino otium nactus post quadraginta annos consumptos in juris civilis Romanorum studio, ejusdemque praxi quam in Angliâ habemus, cogitavi sæpiùs de usu Juris Civilis in singulis Principum Christianorum Dominiis, qui omnes, licèt modo dispari, jus civile inter suas leges admiserunt. Et post evolutos Jurisconsultorum libros è singulis nationibus Christianis,

nis, quos amplissima bibliotheca *Bodleiana* suppeditat, sententiam meam cœpi describere de Usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum, quod reges nostri & reliqui Principes Christiani in suis dominiis ex indulgentiâ receperunt. Ubi vero de judice & censore mihi deligendo solicitus paulò fuissem, cujus oculis & judicio has meas cogitationes subjicerem, præ reliquis omnibus tu mihi primus occurrebas, qui post perlectos Latinarum Græcarumque literarum principes authores, Romanæ historiæ singulos scriptores, præcipuos scientiarum Mathematicarum magistros, immensa Theologorum Scholasticorum volumina, demum accessisti ad jus Romanum; cujus Pandectas universas & Codicis *Justinianæi* libros postquam fœliciter percurrisses in eorum interpretibus

pretibus jam versaris, & ad priorem scientiarum cognitionem, eximium Civilis prudentiæ thesaurum adjeceris. Qua in re visus es mihi nobiles & Patricios Romanos æmulari potiùs dicam, an superare, qui cum summos florentissimæ illius Reipublicæ obiissent Magistratus, post victorias de hostibus partas, actosque triumphos, in Juris Romani studio & interpretatione consenuerunt. Neque vero est illud magnitudine fortunæ tuæ inferius; nam honorum titulos & hæreditates majorum tuorum virtutibus debes, cumque aliis habes communes; sed in tantâ fortunarum affluentiâ & splendore, scientiarum omnium ἐγκυκλοπαιδείᾳ & Civilis prudentiæ gloriâ inclarescere, id tibi proprio jure vendicas, Genioque & industriæ singulari tuæ refers acceptum. Dabis veniam Heros literatissi-

literatiſſime ſi nimis familiariter te interpellem, rogemque ut cenſorem agas. Quod quidem munus in Repub. Romanâ adminiſtrandâ ſi *Catones*, *Scipiones*, *Marcelli*, magni illi viri olim exercere ambierint; certè in legibus illius Reipublicæ examinandis, & in ferendâ de illis ſententiâ, majus quiddam, tuâque dignius eſt amplitudine. Mihi quidem nihil hic placebit, quod judicio tuo non fuerit probatum, & alienis oculis non obverſabitur quod tuis non placuerit; tuâque cenſurâ damnatum alterius reprehenſionis periculum nunquam faciet. Tuam igitur cenſuram expectat & petit

Excellentiæ Tuæ

Londini ex Hoſpitio Doctorum, xvj. kall. Jun. MDCxlviij.

Obſervantiſſimus

ARTHURUS DUCKIUS.

HENRICUS

Marchio Dorcestriæ, Comes de Kingston, &c. doctissimo suo amico *Arthuro Duckio* LLD.

C*Ogitationum tuarum* De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum in Dominiis Principum Christianorum *me censorem & arbitrum elegisti. Non agam, ut olim Romani apud* Titum Livium, *qui à vicinis, inter se de agro certantibus, Judices constituti, utrisque demum exclusis, illum sibi ipsis adjudicârunt. Ego vero cogitationes hasce tuas non mei, sed publici juris esse pronuncio, & in lucem edendas. Nullus jam tibi abnuendi, sed tantum obtemperandi locus; sententiam enim meam sive*

æquam

æquam sive iniquam ferre debes, tibique imputare quod in me compromiseris teste Dig. vet.lib. 4. tit. 8.L.27.§.2. Ulpiano *ex Edicto Prætorio de receptis qui arbitrium, &c. Sed seriò; Quamvis censorem agere de re tua, & ad Jus Civile spectante (quo in studio plures, quam Ego annumeraverim annos, strenuè elaborasti) temerarium nimis esset & inconsultum: impar enim sum tanto oneri; & ut* Demosthenes, Πταίσειν εἰκὸς τὸν μεῖζον φορτίον, ἢ καθ' ἑαυτὸν, αἰρόμενον. *Liberè tamen quid sentio dicam. Est opus quidem utile, juxta ac eruditum, quod vel Persio judice, ---Demorsos sapit ungues: & tu(ut verbo complectar omnia) de Republica Jurisconsultorum optimè mereris.*

Vale.

Libri

Elenchus Capitum utriusque Libri.

Libri primi capita.

Libri secundi capita.

De

Approbatio Operis per D. Jacobum Armachanum *Archiepiscopum, rogatu Authoris, ad finem singulorum capitum est apposita.*

Summaria Capitum Libri primi.

Lib. I. Cap. I.

CAP. II.

XV.

INDEX CAPITUM.

INDEX CAPITUM.

Summaria Capitum Libri Secundi.

XII

INDEX CAPITUM.

VI. vili

CAP. III.

Longo-

CAP. IV.

CAP. V.

VII. Re

INDEX CAPITUM.

CAP. VII.

XI.

INDEX CAPITUM.

LIB. II. CAP. VIII. PARS I.

INDEX CAPITUM.

CAP. VIII. PARS. III.

XXX

INDEX CAPITUM.

LIB. II. CAP. XI.

LIB. II. CAP. XII.

V. *Re-*

III. Boe-

LIBER

Books printed for Tho. Dring *at the Harrow over against the* Inner Temple *Gate in* Fleetſtreet.

A Large Dictionary in three parts. 1. The Engliſh before the Latin, containing above Ten thouſand words more than any Dictionary yet extant. 2. The Latin before the Engliſh, with above Six thouſand words added more than any former Book of this nature; As alſo the Phraſes, difference of words of the ſame ſignification, the Greek and Roman Antiquities, &c. As alſo their *Formulæ*, and likewiſe the moſt textual uſual proper Hebrew Roots and Derivatives added to the ſimpler Themes, and Compounds of the Latin are inſerted. 3. The Proper Names of Perſons, Places, and other things neceſſary to the underſtanding of Hiſtorians and Poets: whereby this Work is rendred the moſt compleat and uſeful of any that was ever yet extant in this kind. By *Thomas Holyoke*, D. D. in folio.

Ancilla Pietatis, or the Handmaid to Private Devotions, containing the whole duty of a Chriſtian, fitted to the Days of the Week, the Feaſts and Faſts of the Church. By *Daniel Featly*, D. D. in octavo.

Memoirs of the Affairs of *France* during the Reign of the preſent King *Lewis* the 14th.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

De Justitia Romanorum, *in Bellis & Legibus suis.*

I. ROMANOS, per Arma & Leges, reliquis gentibus dominatos fuisse asserit Imp. *Justinianus* [a]; sed non parem utrinque gloriam assecuti sunt, cum Armorum Romanorum justitia ægrè defendi possit, Legum vero Romanorum justitiam & æquitatem omnes gentes prædicent & amplectantur. De Legibus igitur Romanis acturus, necessarium duxi aliquid præfari de justitia Armorum & Bellorum populi Romani, cum in eam controversiam Jurisconsulti nostri in scriptis suis sæpè incidant. Romanos vero in populos

[a] *c. De Justinian. Cod. confirm. in princ.*

finitimos & reliquas gentes per injuriam & injustis ex Causis plerumque bella movisse, tum rerum Romanarum Scriptores, tum sancti Ecclesiæ Patres, & Theologi Posteriores, & Juris utriusque Interpretes in libris suis sæpê affirmant. Incipiemus a Scriptoribus Historiæ Romanæ.

II. Primum *Romanorum* Bellum fuit cum *Sabinis*, *Senonensibus*, *Antemnatibus*, *Crustumenis*, & populis finitimis. Ad eos misit Legatos *Romulus*, qui uxores populo suo quærerent; qui cum minùs benignè audirentur, indicit spectaculum Ludorum equestrium, invitat vicinos populos, qui cum venissent, rapiuntur Virgines, parentes accusant Romanos violati hospitii, & inde Bella [b] ex injuriâ raptarum orta sunt. Deinde causam Belli quærunt contra Fidenates & Veientes de prædis abactis ex agro Romanorum [c], & victoria penes Romanos fuit, cum *Romulum* accuset *Plutarchus* [d] terminos agro suo non posuisse, ne mensura proprii termini proderet mensuram alieni, & si non servaretur esset injuriæ indicium. Post hæc *Tullus* Hostilius senescere Civitatem otio ratus [e], cum *Albanis* materiam Belli quærebat, prædas agrorum pariter causatus, in quo *Albani* a Romanis fusi sunt.

[b] *Liv. lib.* 1. *Flor. lib.* 1. *cap.* 1. *Eutrop. lib.* 1.
[c] *Liv. lib.* 1. *Dionys. Halicarn. lib.* 3
[d] *Plutarch. in Num.*
[e] *Liv. lib.* 1.

sunt. Idem *Tullus* Sabinis Bellum [f] indicit, quod negotiatores Romani ad forum Ferroniæ, splendidissimum Italiæ forum, a Sabinis in vincula conjecti essent, cum Romani prius Sabinos Romæ detinuissent. *Tarquinius* in Gabios & Volscos bellum movit, eosque dolo & fraude *Sexti* filii sui superavit, idemque Rutilos aggressus fudit ex ea Causâ [g], quod ipse exhaustus magnificentiâ ditescere & populum suum prædâ delinire studeret.

[f] *Liv. lib.* 1. & 3. *Dionys. lib.* 3.

[g] *Liv. lib.* 1. *Dionys. lib.* 3.

III. Bellorum cum populis Latinorum sæpius gestorum Romani varias causas commenti sunt; quandoque enim fœderum violatorum eos arguebant: Si quid post fœdera icta cum *Romulo*, aut *Tullo*, aut *Anco* adversus Successores, aut si post fœdus cum *Tarquinio* adversus populum Romanum liberum aliquid attentassent, quod Latini sibi licere contendebant [h]: quandoque querebantur de eorum defectionibus, cum tamen gentem Latinam deletam fuisse nullo certo defectionis crimine asserat *T.* [i] *Livius*. Inter Romanos deinceps & Samnites (populum potentissimum) fœdere conjunctos bellum ortum est ex Causa Campanorum [k], Samnites Sidicinis bellum inferunt, hi Campanorum auxilium implorant, quos eâ de Causâ omissis Sidi-

[h] *Dionys. lib.* 3. 5, 6, 7, 8. *Liv. lib.* 1.

[i] *Liv. lib.* 9.

[k] *Liv. lib.* 7.

Sidicinis Samnites bello prosequuntur; Ij Romanorum opem petunt quam illi primò negarunt, quod amicitia sua cum Samnitibus esset vetustior: sed cum Campani se & urbem & omnia humana divinaque Romanis dedissent, Romani Samnites bello sequuntur & superant, cujus belli occultam causam fuisse Samnitum potentiam tradit [l] *Dionysius*, neque enim ullus hostis fuit intra Italiam qui Romanam virtutem [m] magis fatigaverit. Postquam vero Samnites & Hetruscos Dominationi suæ adjecissent, ad reliqua Italiæ sunt progressi, velut non jam de alienis sed majorem partem suis & ad se pertinentibus dimicaturi: Ut de iis [n] *Polybius*. Bellum a Romanis postea cum Tarentinis [o] gestum est, quod *Pyrrhi* auxilia contra Romanos advocassent, revera [p] ut *Brundusio* portu in Græciam & Illyricum opportuno potirentur.

IV. Hæc bella per quingentos annos Romanos exercuerunt, [q] qui Italia potiti intra ducentos annos insequentes Africam, Europam, Asiam, & universum fere orbem ex causis æquè injustis adepti sunt.

V. Post Italiam subjugatam prima Romanorum trajectio fuit in Siciliam, quam Romanus & Pœnus affectabant, & paribus uterque viribus & votis

[l] *Dionys. in excerpt. Legat.*
[m] *Eutrop. lib. 2.*
[n] *Polyb. lib. 1.*
[o] *Flor. lib. 1. cap. 18. Eutrop. lib. 2.*
[p] *Zonar. Tom. 3. de bell. Rom.*
[q] *Flor. lib. 2. cap. 1.*

votis imperium orbis agitabat; Romani [r] ſpecie quidem *Mamertinos* juvandi ſocios ſuos per Appium Conſulem Meſſanam, & Syracuſas aggrediuntur, & claſſem Carthaginenſium delent, revera, ſtudio prædæ ut Siciliam ad ſe traherent quæ fuit primi belli Punici cauſa, in quo Romanos violati fœderis cum Carthaginenſibus icti, & Sardiniam ſine ullâ causâ in ſuam poteſtatem redegiſſe, arguit [ſ] *Polybius*.

[r] *Flor. lib. 2. cap. 1. & 2. Polyb. lib. 1.*

[ſ] *Polyb. lib. 3.*

VI. Belli ſecundi *Punici* juſta fuit cauſa ex parte Carthaginenſium judicio [t] *Polybij*, quòd Sardinia ſine cauſa excedere a Romanis coacti fuiſſent: Et ſi Saguntinorum obſidio a Romanis pro juſta belli cauſa obtenderetur, quod Saguntinos ſocios ſuos defendere tenerentur, Carthaginenſes reſponderunt, Saguntinos non fuiſſe Socios populi Romani tempore fœderis, [u] adeoq; illis ex eo fœdere cautum non fuiſſe, & Saguntinos non fuiſſe comprehenſos in eo fœdere æquior juriſconſultis [x] videtur Sententia, cum agatur de fœdere rumpendo quæ eſt res odioſa, & ex eâ libertas Carthaginenſibus ulciſcendi injurias ſibi illatas erepta ſit. Licetq; Saguntini eſſent fœdere Romanorum comprehenſi, eos Annibal juſtiſſimè [y] oppugnabat, quod hoſtes Carthaginenſium reciperent & adjuvarent.

[t] *Polyb. lib. 3.*

[u] *Liv. lib. 21.*

[x] *Grot. lib. 2. de jur. bell. cap. 16. n. 13.*

[y] *Alb. Gentil. lib. 2. de Jur. Bell. cap. 22.*

VII. Et tertij belli Punici causa fuit, quòd Carthaginenses, *Masinissæ*, Numidiæ regi socio Romanorum bellum inferrent, cum Carthaginenses de injurijs *Masinissæ* [z] apud Romanos quererentur, & permitterent se Romanis [a] quid donatum *Masinissæ* vellent, & studiosè quærenti nulla ratio tertij belli Punici [b] constare potest, Carthaginemq; magis invidia imperij [c] quam ullius ejus temporis noxiæ invisam Romano nomini funditus sustulit.

[z] *Flor. lib.* 2. *c.* 15.
[a] *Liv. lib.* 42.
[b] *Oros. lib.* 4. *cap.* 23.
[c] *Patercul. lib.* 1.

VIII. Devicta Carthagine Romani aggrediuntur Macedoniam, Græciam, Syriam cæterasq; gentes, [d] *quasi æstu & torrente fortunæ:* Et primò invadunt *Philippum* Macedoniæ [e] regem; eoque mortuo Perseum ejus filium belli hæredem relictum, qui cum *Paulum Æmilium* consulem Romanum insigni prælio vicisset, & pacem tamen a Romanis peteret, fœdusq; cum patre ictum servare spospondisset, eum tamen Romani audire noluerunt [f] nisi se regnumque & sua omnia dederet. Et Creta insula in potestatem *Meteli* consulis venit [g] per ejus perfidiam, Creticique belli nullam aliam fuisse causam ait *Florus* [h], *Quàm nobilis insulæ acquirendæ cupiditatem.* Et par fuit fortuna vicinarum insularum; in Corsicam insulam belli Romani nullam fuisse

[d] *Flor. lib.* 2. *cap.* 7.
[e] *Liv. lib.* 31.
[f] *Liv. lib.* 39. & 42. *Eutrop. lib.* 4.
[g] *Dio. Cass. lib.* 36.
[h] *Flor. lib.* 3. *c.* 7.

isse justam causam fatetur [i] *Sigonius*, & *Ammianus* [k] Cyprum fertilem insulam avidè magis quam justè populum Romanum invasisse. *Mithridatem* Ponti Regem aggrediuntur Romani, quod is *Nicomedem* Bithyniæ regem amicum populi Romani [l] invaderet, postquam a Romanis *Nicomedes* clam instigatus fuisset [m] ut infestaret *Mithridatem*, atque inde haberent Romani belli causam pro rege amico contra *Mithridatem*, & *Pharnaci* ejus filio parricidij in patrem reo in sceleris mercedem [n] paternum regnum tribuerunt, eumque sociis suis ascripserunt.

IX. Cum vero multæ sint gentes cum quibus nec amicitiam nec hospitium nec fœdus habemus, ut asserit *I. C. Pomponus* [o], Crassus tamen consul gloriæ & auro inhians sine ulla causa [p] bellum Parthis infert, qui fuso exercitu turpiter ab ijs occisus est. Inter bella Hispanica memoria belli Numantini manet in opprobrium Romani nominis; nam cum Numantini in fusum Hostilij Mancini Consulis exercitum ad internecionem sævire potuissent, fœdus Caudinum maluerunt, cujus dedecus misso *Scipione* Romani expiarunt cæde omnium Numantinorum, nemine relicto qui vinctus in catenis triumphum de solo nomine Numantiæ

[i] *Sigo. de antiq. jur. provin. cap. 4.*
[k] *Ammian. Marcellin. lib. 14.*
[l] *Flor. lib. 3. cap. 5. Eutrop. lib. 5.*
[m] *Appian. in Mithrid.*
[n] *Dio. lib. 37.*
[o] *L. postliminij. 5. §. in pace. ff. de capt. & postlim.*
[p] *Dio. lib. 40. Flor. lib. 3. cap. 11.*

mantiæ factum ſequeretur, & nullam unquam cauſam belli quam illius fuiſſe injuſtiorem agnoſcit [q] *Florus*. Et Romanos revera fuiſſe ingreſſos Hiſpaniam ad quærendas auri argentique fodinas teſtatur Scriptor [r] hiſtoriæ Macchabæitæ.

[q] *Flor. lib.* 2. *c.* 18.

[r] 1. *Macchab. c.* 8.

X. *Pompeius* in Judæos bellum movet occaſione arreptâ ex diſſidiis *Hircani* & *Ariſtobuli* contendentium de Sacerdotio, [s] *Ariſtobulum* in vinculis tenet cum pecuniam extorquere non poſſet, & *Hieroſolymam* in Sabbato (ceſſantibus eo die a labore Judæis) capit & diripit.

[s] *Dio. lib.* 37. *Xiphilin. lib.* 37.

XI. In Britanniam noſtram primus Romanorum *Jul. Cæſar* profectus eſt ſpecie quòd obſides non miſiſſent; aliam cauſam inventurus, ſi prætextus obſidum non miſſorum defuiſſet, [t] pro ingenti cupiditate potiundæ Inſulæ quia tenebatur. Ita *Galgacus* Dux noſtratum queritur de Romanis [u], *Raptores orbis terrarum, poſtquam cuncta vaſtantibus defecere terræ, & mare ſcrutantur; ſi locuples eſt hoſtis, avari; ſi pauper, ambitioſi; quos non oriens, non occidens ſatiaverit, ſoli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt, auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium; atque ubi ſolitudinem faciunt pacem appellant.* In Pannonios bellum motum ab

[t] *Dio. lib.* 39. & 40. *Xiphilin. ibid.*

[u] *Tacit. in vit. Agricol.*

ab *Augusto* eâ de causa [x] ut arma Romana exercitarentur, *Omne id justum censente quod armis potentior contra infirmiorem decerneret.* Et *Trajanus* postea Armenijs Parthísq; bellum intulit [y], gloriæ tantum cupiditate adductus. Et sub eo maxima erat Romani imperij magnitudo & fastigium, [z] quod tamen sub eo iterum imminutum est, [a] deficientibus iisdem populis & in suam potestatem redeuntibus. Sic bellandi causas Romános undiq; quæsivisse constat, plerumque verò obtendentes pietatem in socios & amicos, quos facile asciscebant, ut ex eorum injuriis belli causam in alias gentes haberent; unde *M. Cicero* profitetur [b] populum Romanum sociis defendendis terrarum omnium potitum fuisse. Quis ergo defendere potest *Dionysium*, dum dicit [c] Romanos nullum bellum sine justa causa suscepisse? cum tot habeamus argumenta injustitiæ Romanorum in Bellorum suorum Causis a scriptoribus rerum Romanarum [d], qui in tanto studio Romanos laudandi hæc prodiderunt; innumera alia habituri, si Italorum antiquorum, Carthaginensium, Græcorum, Macedonum, aliorumque, qui cum Romanis dimicarunt, historiæ apud nos extarent.

[x] *Dio. lib. 49.*

[y] *Xiphilin. in Trajan.*

[z] *Lips. de Magnitud. Rom. lib. 1. c. 3.*

[a] *Xiphilin. in Trajan.*

[b] *Cicer. lib. 2. Offic.*

[c] *Dionys. lib. 2.*

[d] *Oros. lib. 4. c. 5.*

XII.

XII. Gravia etiam habemus testimonia Sanctorum Ecclesiæ patrum, & Theologorum de Romanorum injustitiâ in bellis gerendis. *D. Hieronymus* [c] per crura ferrea in statuâ *Nebuchadnezaris* designari interpretatur Romanum imperium, quod sicut ferrum omnia conterit & comminuit? & *S. Isidorus Pelusiota* [f] per quartam belluam ferreis dentibus æreisque cruribus armatam designari putat Imperium Romanum, quod ex omnibus gentibus compactum easdem contereret, & sub jugum suum mitteret. Et per virgam ferream in *Psalm* 2. designari Romanum Imperium *S. Cyrillus Archiepiscopus Hierosolymitanus* [g] existimat. De Romanis ita *D. Cyprianus*, [h] *Imperium tenuerunt Assyrij, Medi & Persæ; & Græcos & Romanos regnasse cognovimus; ita vicibus potestatem, Romanis quoque & cæteris imperandi tempus obvenit. Cæterum si ad originem redeas, erubescas: Populus de sceleratis & nocentibus congregatus, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum, ut rex ipse principatum habeat ad crimina fit* Romulus *parricida, atque ut matrimonium faciat rem concordiæ per discordias auspicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt, ad copiam civitatis augendam nuptæ, sunt ilis rupta hospitij fœdera, & cum soceris bella crudelia.*

[c] *Hieronym. in Comment. ad c. 2. Dan.*

[f] *Isidor. Pelusiot. Epist.* 218. *in Bibliothec. Patr. Tom.* 5.

[g] *Cyril. de incarnat. Christ. catechef.* 12. *in in Biblioth. Patrum. Tom.* 4.

[h] *Cyprian. lib. de Idolor. vanitat.*

delia. De ijſdem Minutius Felix Advocatus Romanus; [i] *Confluxerunt perditi, facinoroſi, inceſti, ſicarij, proditores, aſylo prima plebs congregata eſt, ipſe* Romulus *primò parricidium fecit, mox alienas virgines jam deſponſatas, & nonnullas de matrimonio mulierculas ſine more rapuit, violavit, illuſit, & cum earum parentibus ſoceris ſuis bellum miſcuit: Jam finitimos agro pellere, civitates proximas evertere, captos cogere, damnis alienis & ſuis ſceleribus cum* Romulo, *cæteris regibus & ducibus poſthumis, diſciplina communis. Ita quicquid Romani tenent, poſſident, audaciæ præda eſt; toties a* Romanis *impiatum eſt quoties triumphatum.* Poſt eum *Arnobius* de Roma, [k] *Una civitas in humani generis perniciem nata orbem ſubjugavit innocuum:* Et *Arnobij* diſcipulus *Lactantius:* [l] Romanos nullam aliam ad immortalitatem viam quærere, quam *exercitus ducere, aliena vaſtare, delere urbes, liberos populos aut trucidare aut ſubjicere ſervituti, videlicet quo plures homines afflixerint, ſpoliaverint, occiderint, eo ſe nobiliores & clariores putant: Rapiunt, ſæviunt, & injurijs inſolenter illatis humanæ ſocietatis fœdus irrumpunt, ut habere hoſtem poſſint quem ſceleratius deleant quam laceſſerint.* Et poſt hos *D. Auguſtinus,* [m] *Remotâ juſtitiâ quid*

ſunt

[i] *In Dial. Octavius.*

[k] *Arnob. adverſ. gent. in fin.*

[l] *Lactant. lib. divinar. Inſtitut. c. 18.*

[m] *Auguſtin. l. 4. de civit. Dei cap. 4.*

sunt regna nisi magna latrocinia? & ipsa Latrocinia quid sunt nisi parva regna? Laudatque Piratæ responsum qui *Alexandro Magno*, quærenti Cur mare infestum haberet? respondit Eodem jure quo tu orbem terrarum. Idemque *D. Augustinus*, [n] *Inferre bella finitimis atque inde in cætera procedere, ac populos sibi non molestos sola regni cupiditate conterere & subdere, quid aliud quam grande Latrocinium nominandum est?*

XIII. Hæc sunt Testimonia summorum virorum in Ecclesia de Romano Imperio, primis religionis Christianæ temporibus, dum omnes fere gentes sub eo imperio essent: Nam *Cyprianus* [o] sub Impp. *Valeriano* & *Gallieno*, *Minutius Felix Tertulliani* æqualis [p] sub *Severo*, *Arnobius* [q] sub *Dioclesiano*, *Cyrillus Hierosolymit.* [r] Sub *Constantio* & *Theodosio*, *Lactantius*, sub *Constantino* magno cujus filium *Crispum* erudiebat, *Hieronymus* [s] sub *Theodosio*, sub quo & *Isidorus Pelusiota*, [t] *Augustinus* sub *Valentiniano* floruerunt.

XIV. Patribus Ecclesiæ accedunt Theologi posteriores asserentes [u] Romanos cæterorum Principum Regna & Dominia per vim & tyrannidem maxima ex parte occupasse, ijdemque docent reliqua tria summa mundi imperia, Assyriorum per *Ninum*, Medorum

[n] *Augustin. lib. 4. de civit. Dei cap. 6.*

[o] *Pammel. in vit. D. Cyprian.*

[p] *Hieron. de scriptor. Eccles.*

[q] *Bellarmin. de scriptor. Eccles.*

[r] *Hieron. & Bellarm. ibid.*

[s] *Vict. in vit. Hieron. & Bel. de scriptor. Eccles.*

[t] *Biblioth. Patrum. Tom. 5. p. 2.*

[u] *Soto de Just. & Jur. lib. 4. qu. 2. art. 2. Lud. Molin. de Justit. & Jur. Tom. 1. disp. 24. Jo. de Salas in 1. 2. de Legib. qu. 95. Tract. 14. disp. 7. sect. 12. Card. Bellar. lib. 3. de Laicis cap. 6.*

dorum Persarumque per *Cyrum*, Græcorum per *Alexandrum* magnum quæsita per vim etiam & tyrannidem coaluisse.

XV. Post Theologos jurisconsulti nostri juris utriusque interpretes, dum leges Romanas interpretantur & laudant, Romanorum bella maxima ex parte injusta fuisse prædicant; eorum bella [x] violentas & Tyrannicas invasiones, Romanos ipsos spoliatores, raptores & prædones orbis terrarum [y] ubique appellant; scilicet Romani qui primo fæminas finitimorum rapuerunt, orbis deinde raptores [z] fuere; Romani imperij titulum solùm esse ex Bello [a] & armis quod jus gentium esse obtendunt, cum verius protervitas & injuria gentium [b] dici debeat; eodemque vitio laborasse reliqua summa mundi imperia quæ per Tyrannidem & vim [c] ceperunt, præ ceteris vero Romanorum, quorum avaritiam & ambitionem omnes perstringunt, un-

[x] *Alber. ad l. 1. n. 20. C. de sum. Trinit. Jo. Andr. & Innoc. in c. quod super his de vot. Abb. & Card. Zabar. in c. venerabilem de elect. Jo. Igne. in repet. l. necessarias. §. non alias de S. C. Syllan. Castald. de Imperat. qu. 4. n. 32. & qu. 69. n. 10. Ant. de Rosell. tract. de Concil. §. 7, 9, 11, 12. Conr. Brund. de Seditios. cap. 6. n. 28. Mayner. ad l. quod insen. n. 20. de reg. Jur. Bellug. in spec. Princ. Rubr. 14. §. veniamus n. 13.* [y] *Innoc. in d. c. quod super. de voto. Jo. Monach. ad c. fundamenta. n. 7. de Elect. in 6. Chassan. in Catal. gl. mund. p. 5. Consider. 28. Petr. Rat. ad Consuet. Pictav. tit.* des fiefs. *art. 1. Brun. d. c. 6. n. 28. Villalob. in antinom. Jur. Civil. & Hispan. in princ. n. 4.* [z] *Carol. Labrott. in edit. Basili. in epist. ad. Cancell. Fran.* [a] *Card. Zabarell. in c. venerabilem §. verum de elect. in 6. Arnise. de Jur. Majest. lib. 1. c. 2. n. 3.* [b] *Petr. Rat. d. Tit.* des fiefs. *art. 1.* [c] *Jo. Igne. in d. §. non alias; n. 116. Navarr. in repetit. c. novit. de Judic. Not. 3. n. 152.*

de Romam appellant [d] avaritiæ caput, avaritiæque inhumanitatem esse proprium Romanorum pæne omnium malum ait *Salvianus* [e] Episcopus Massiliensis, eorundemque avaritiæ, sicut Legem *Juliam* repetundarum, sic ambitionis legem *Juliam* de ambitu, certissima esse argumenta *Jac. Cujacius* [f] tradidit.

XVI. Ex theologis tamen & jurisconsultis non pauci defendunt justitiam Romanorum in acquirendis Dominijs, asserentes eos jusiè armis suis usos, eorumque imperium justum & legitimum [g] fuisse. Horum alij justitiæ imperij Romani causam petunt a Dei voluntate, qui etiam reliquis Monarchis Assyriæ, Persiæ. Græciæ suam potestatem immediatè concessisse a Prophetis [h] enunciatur: Quorum tamen sententia intelligenda est de voluntate Dei permittente [i] tantum & sinente, non præcipiente & mandante; neque enim Deus concessit imperium Romanis solùm ob Sanctissimas Leges, & eximias eorum virtutes quibus reliquis gentibus omnibus antecellebant, ut *Augustinus*, *Hieronymus*, *Aquinas*, alijque [k] o-

[d] *Phill. prob. ad Jo. Monarch. in d. c. fundamenta. n. 7. gl. ad l. 4. §. pupillus ff. de usu cap.*

[e] *Salvian. lib. 7 de Providen.*

[f] *Cujac. in Paratit. ff. ad Tit. de leg. Jul. Repetund.*

[g] *Alber. ad l. 1. n. 20. C. de sum. Trinit. Pacian. lib. 2. de Probat. c. 35. n. 55. Alber. Gentil. de Arm. Rom. lib. 2. 13.*

[h] *Esai. 45. Jerem. 27. Dan. 2.*

[i] *Lud. Molin. de Just. & Jur. disput. 24. Isern. in prælud. feudor. qu. 2. n. 30. Brun. d. c. 6. n. 29. Paul. Carrar. de interpret. Regul. Jur. Can. qu. 3. art. 9. n. 78.*

[k] *Augustin. lib. 5. de Civit. Dei. cap. 12. & 15. c. omnes 28. qu. 1. Aquin. de regim. Princ. cap. 5. Castald. de Imper. qu. 69. n. 10. Marquard. de Susan. de cœlibat. Sacerd. cap. 8. n. 10.*

pinati

pinati sunt, sed ut aliarum gentium tyrannidem, peccata, & scelera [l] coerceret; sicut permisit Assyrijs, Chaldæis, & Philistæis, Judæam castigare, eodemque modo quo *Moses* Israelitis edixit Deum concessisse ijs Provincias Cananæorum non ob suas virtutes, [m] sed in eorum pœnam & supplicium, & Dominus noster *Cæsaribus* ut legitimis Principibus tributa & Vectigalia in Judæa [n] solvi mandavit, Apostolique ejus imperatoribus & Magistratibus Romanis obedientiam a Christianis præstari [o] jusserunt, licet Romani nullam Judææ invadendæ causam legitimam habuerant, eidemque si cui alij Provinciæ injustè imperabant, dum tamen Respublicæ & populi eos tolerabant, eorum constitutiones & præcepta observare [p] tenebantur.

XVII. Quæ omnia tamen processerunt a Dei voluntate permittente tantùm non jubente, qui ob peccata de gente in gentem Regna [q] transfert, tyrannisque & hominibus sceleratis ut Ministris suis in vindictam peccatorum utitur; permissionem verò divinam non esse justum belli inferendi Imperijque acquirendi titulum theologi & jurisconsulti [r] asserunt, & Deus videtur reprobasse Romanum imperium [s] quod injustè inceperit.

[l] *Navarr. in Manual. c. 20. n. 55. Vasq; lib. 1. Controv. illustr. c. 20. n. 32. Salas. d. disp. 7. sect. 12.*

[m] *Deuteronom. cap. 9.*

[n] *Marc. 12. Luc. 20. Salas. d. disput. 7. sect. 7.*

[o] *1 Petr. 2. ad Roman. 13.*

[p] *Victor. Relect. 5. Lud. Molin. d. disp. 24.*

[q] *Ecclesiast. c. 10.*

[r] *Carrar. d. art. 9. n. 78. Molin. d. disp. 24. Soto. d. lib. 4. art. 2. qu. 4. Isern. d. qu. 2. n. 30. Marquar. de Susann. de cælibat. sacerd. c. 8.*

[s] *Petr. a Monte in Monarch. Concil. §. de Imperat. n. 3.*

XVIII. Alij justitiam Romani Imperij petunt a consensu principum & populorum ab ijs debellatorum, qui primò per vim & injustè coacti, sed postea expresse vel tacite in Romanorum dominationem consenserunt, ex imperio injusto [t] justum reddiderunt; sicuti Matrimonium per vim & metum contractum per consensum supervenientem in legitimum [u] transit. His vero adversatur *Martinus Navarrus*, [x] quia non constat omnes consensisse dum pauci consenserint, neq... constat de consensu Principum de quorum jure præsertim agitur, talisque consensus durante metûs causa pro coacto habendus est, & non obligat ex edicto [y] prætoris, cujus edicti verba Spiritum Sanctum in os prætoris immilisse *Baldus* [z] existimavit.

[t] *Alber. d. l. 1. n. 20. C. de sum. Trinit. Isern. in prælud. feud. qu. 1. n. 30. Castald. de Imper. qu. 69. n. 10. Fr. Zoannett. de Rom. Imper. n. 231. Pacian. d. lib. 2. cap. 35. n. 55. Molin. d. disput. 24. Salas. d. disput. 7. sect. 12.* [u] *C. ad id. de sponsal. c. fin. de raptor.* [x] *Navarr. ad d. c. novit. de Judic. Not. 3. n. 160.* [y] *L. 1. ff. quod. Met. Caus. Covarr. ad c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 9. de reg. Jur. n. 6.* [z] *Bald. in Rubr. de controver. investitur. in usib. Feud. n. 8.*

XIX. Alij justitiam Romani imperij tuentur ex præscriptione & diuturnitate temporis, cum multi Principes populique, a Romanis per vim subjugati, per varia sæcula sub eorum imperio manentes, eorum dominationi videntur [a] acquievisse, vitiumque vio-

[a] *Alber. d. l. 1. n. 20. C. de sum. Trinit. Pacian. d. c. 35. n. 55.*

violentiæ ex diuturnitate temporis purgatum videatur. Quibus repugnat communis jurisconsultorum sententia, qui titulum & bonam fidem in omni præscriptione [b] requirunt, cum Leges Romanæ & omnia jura [c] doceant, Res vi & injustè acquisitas per nullum temporis cursum posse justè retineri, nullumque tempus successoribus prodesse possit, qui in vitio & culpa succedunt, & insistentes possessioni injustæ vim continuo [d] exercere dicantur, vitiumq; violentiæ & rapinæ nullo tempore purgari possit, sed in re per vim possessâ origo [e] semper spectanda sit, & præscribere volentibus mala fides in æternum [f] obstet.

XX. Quocirca gentes a Romanis injustè debellatæ possunt post quæcunque sæcula, etiam post mille annos se in libertatem [g] restituere, dominiumque earum est in æternum revocabile, sicut in servo fugitivo [h] qui sui furtum facit; & quæ bello amiserunt possunt iterum Bello recuperare, in ijs præsertim Provincijs quas Romani non titulo oneroso sed per vim [i] acquisiverunt

[b] *Villalob. in antinom. Jur. Civil. & Hisp. in Princ.n.4. Conimbric. de jur.succeden. in Regn.Lusitan. in append. Corollar.6.*

[c] *L.Authoritatem.3.C.unde. vi.l.si quæ loca. C. de fund.& saltib.lib.11.c. si diligenti & c.fin. de præscript. c. possessor.de reg.Jur. in 6.*

[d] *Ant.de Rosel. de Concil.* §. 12.

[e] *L.clam.6.de acqu.possess.Innoc.add.c.quod. super. de vot. Dd. ad c. olim. de rest.spoliat. Isern.in d. qu. 2.n.30.*

[f] *Petr.Rat.ad d. Tit.* des fiefs. *art.1.*

[g] *Castald. de imper.qu.53. Navarr.d.Not.3.n.116.Ant.de Rosell.de Concil.*§.9. & 12.*Vasqu.lib.2.Controvers.illustr.cap.82.n.19.* [h] *L. 1. C. de serv.fugitiv.* [i] *Lud.Viv.ad Augustin. de Civit.Dei.lib.1.c.25. Navarr.d.Notab.3.n.159.Grot.lib.2.de Jur.Bell.cap.22.n.13. Arnise.lib.1.de Jur.Majest.cap.2.n.3.*

quisiverunt & dum se in libertatem asserunt non obedientiam a Romanis postulatam abjecisse, sed libertatem propriam [k] recuperasse videntur; ideóque hallucainti sunt qui tradunt imperatores Germanicos Provincias a Romanorum Imperio olim avulsas posse Jure sibi restitui [l] petere.

XXI. Ita dum de Romanorum Justitiâ in Armis suis fluctuamus, quærenda est in eorum Legibus, adeo enim celebratur eorum Justitia, ut plures Provincias per Justitiæ famam quàm per Arma acquisivisse [m] dicantur: Justitiæ vero Romanorum in Armis suis æquè difficile est invenire Patronum, ac in Legibus Adversarium. Et sic redivimus ad Romanas Leges de quibus in sequenti Capite tractare incipiemus.

Ja. Armachanus.

[k] *Brun. de sedit. tiof. cap. 6.*

[l] *Æn. Sylv. de author. Rom. Imper. cap. 1. Minther. in Parthen. Litigios. lib. 1. c. 16. n. 33. Gentil. lib. 1. de Jur. Bell. cap. 23.*

[m] *Valer. Max. lib. 6. cap. 5. du vair. és Traicter. a L'ouvertur de la. S. Remy.*

CAPUT. III.

Caput. II.

De Justitia & Encomijs Legum Romanarum.

I. Romanorum armis orbis terrarum per vim eſt coactus, Legibus vero ſpontè ceſſit, Reges enim Populiq; a Romanis ſubacti non diu eorum potentiæ paruerunt: Sed fortitudine & armis ſuis ſe liberarunt, quamprimum in libertatem ſe aſſerere potuerunt, ijdem tamen excuſſo Romanorum jugo Leges Romanas obſervarunt, eorundemq; tyrannidem in armis execrati, Juſtitiam tamen in Legibus etiamnum amplectuntur, ſicut in pleriſq; Orbis Chriſtiani Dominijs deinceps conſtabit.

II. Deus enim pro ſingulari providentia ſua in genus humanum, erexit & excitavit gentem Romanam in Imperij faſtigium; ut per eam daret Leges orbi terrarum tam pias juſtas & ſalutares, quales nec ab ullo Rege Populove datæ unquam fuerunt, nec in poſterum dari poterunt: Cum in eo

ferè

ferè omnes consentiant [a] Monarchiam Romanam esse ultimam, neq; aliam futuram Monarchiam usq; ad secundum Domini nostri adventum, quæ Leges orbi terrarum præscribere poterit. De Romano Imperio D. *Hieronymus*, [b] *Ut in Principio nihil eo fortius, ita in fine nihil erit imbecillius*, de quo & ipse testatur [c], dum enarrat incursiones gentium barbararum in provincias Romanorum sub *Theodosio* & *Honorio* : & jam restant ejus Imperij reliquiæ & umbra sola in Germaniâ; quas tamen usq; ad finem Mundi duraturas ijdem sentiunt. Et licet nihil aliud de magno illo Imperio superesset, habemus tamen eorum Leges; quas omnes deinceps nationes cum admiratione receperunt.

III. *Per populum Romanum placuit Deo terrarum Orbem debellare, ut in unam Societatem reipublicæ Legumque perductum longe lateq; pacaret*, ait D. *Augustinus*. [d] De ijsdem *Zonaras*, [e] *Deum elegisse Romanos ut per eos Justitia sua orbi terrarum luceret & splenderet*. Idemq; D. *Augustinus* [f] & reliqui eum secuti, dum tradunt Imperij gloriam Romanis a Deo concessam esse propter eorum virtutes & bona opera, præcipuam dicunt fuisse causam Leges eorum justissimas & sanctissimas quas orbi

[a] *Sleidan. de sum Imper. lib. 1. in fin. & lib. 3. in fin. Charion. lib. 1. Chron. in princ. Castald. de Imper. qu. 72 Luc. de Penn. ad l. Conductorem. C. de Conductor. lib. 11.*

[b] *Hieron. in Comm. ad. c. 2. Dan.*

[c] *Hieron. Epist. 10. de Monogam. Tom. 1.*

[d] *Lib. 18. De Civit. Dei. cap. 22.*

[e] *Zonar. ad Canon. & Constit. apostol. lib. 7. c. 27.*

[f] *Augustin. lib. 5. de Civit. Dei. c. 12. & 15. Aquin. lib. 2. de regim. Princ. cap. 5. Alvar. Pelag. lib. 1. de planct. Eccles. cap. 42. Card. Bellarm. lib. 3. de Laicis. cap. 6. Alciat. ad c. novit. de Judic. n. 36.*

orbi terrarum condiderunt. *Leges enim Romanorum divinitùs per ora Principum emanarunt*, ait [g] *Augustinus* relatus a Gratiano, Legesq; sacratissimas appellant Impp. *Valentinianus* [h] & *Martianus*, & *Athaulphus* Gothorum [i] Rex edicit se Jus dicturum secundùm religiosas leges quas Romani Principes sanciverunt.

[g] c. quo jur. dist. 8. c. nemo 16. qu. 3. Fran. Aretin. ad c. licet. n. 17. de testib.

[h] L. 9. C. de Legib.

[i] Goldast. in Constit. Imp. Tom. 3.

IV. Inter omnia vero Romanæ Civitatis Imperijq; Elogia illud est splendidissimum, quod Roma fons & parens Legum appelletur; nam vi ferroq; regna & provincias debellare a robore corporis magis quam a ratione & judicio promanat; idemq; cæteris Mundi gentibus & Imperijs cum Romanis commune fuit, leges autem condere orbi terrarum propriè Romanis a Deo concessum est,

Tu regere Imperio populos Romane memento;
Hæ tibi erunt artes Pacique imponere nomen.

ut ex Virgilio recitat *D.* [k] *Augustinus.* Et in Legibus ferendis Jureq; dicundo omnes deinceps gentes summo sibi honori duxerunt ad Romanos proximè accedere, eosq; imitari: Ita enim *Roma Legum patria* ab [l] Imp. *Justiniano*, *Armo-*

[k] Augustin. lib. 5. de Civit. Dei. cap. 12.

[l] Just. Novell. 9. in princ.

Armorum, legumque parens: Quæ fundit in omnes
Imperium, primique dedit cunabula Juris.

a *Claudiano*; [m] & in Capitularibus Imp. Ludovici, *Lex Romanorum, Legum omnium Mater* [n] *nuncupatur.* Romani quidem præ reliquis omnibus Populis in ferendis Legibus [o] celebrantur: Et de Legibus Romanis quoties loquuntur jurisconsulti Itali, Galli, Germani, Hispani, eas summis Laudibus prædicant, & suarum gentium legibus longè anteponunt. Cum enim omnes populi suis legibus delectentur, suasq; leges potiores aliarum gentium legibus existiment, ut docet [p] *Philo*, illud in Romanorum Legibus singulare est, quòd omnes ferè Populi ad eas recurrant, & ex iis legum suarum normam petant.

V. Romanæ Leges, ut *Ratio Naturalis, omnibus imperant, Baldus* [q] & *Jason* [r]. *Ad legem Romanam tanquam ad communem totius Europæ propemodum* ξυνομίαν *omnes confugiunt,* Eguinarius [s] Baro. *Libros nostros* Justinianæos, *velut salvas ex magno naufragio tabulas, religiosissimè semper colimus, quando nihil hodie melius habemus ad cujus exemplar nostras Respublicas instituamus & guber-*

[m] *Claudian. de Laudib. stillic. lib.3.*
[n] *Addit. ad Capitul. Lud. Imp.cap.4.in Cod.Leg. antiqu.*
[o] *Coras.de Jur. Civil. in art. redig.p.1.cap. 16.in princ.*
[p] *Philo lib.2. de vit.Moysis.*
[q] Bald. ad L. nemo. C. de sent. & interloc.Om.Jud.
[r] Jason. ad L. illam.n.10.C. de Collat.
[s] Baro.lib.1. de Jur. benefic.Tit.2. & ad L.si reus. C.de Pact.

gubernemus, Ant. [t] Contius. *Inter Leges omnium gentium nulla reperitur magis justa & rationi consentanea quam lex quæ est in libris Juris Romani*, L. [u] Charondas. *Leges Romanorum superant leges omnium gentium, quæ continent omnia præcepta de officijs civilibus & Judicijs; in quibus nihil quod statum politiæ cujuscunq; pertinet, desiderari possit*, Gul. [x] Terrienus. *Per leges suas Romani facti sunt Domini non Galliæ tantùm, sed & orbis terrarum, quæ per mille quingentos annos observatæ fuerunt cum eâ veneratione, ut horridum videatur eas violare, & licet multæ gentes excusserunt jugum Romanæ servitutis, leges tamen eorum ita justas & sanctas existimant, ut eas adhuc observent*, Lud. [y] Servinus. *Jus Civile Romanorum naturali & Civili æquitate ante omnes Leges pollet, & ad illud omnes ubique recurrunt*, Alex. [z] Turaminius. *Inter omnes legum formulas primùm occurrit Jus Civile Romanorum, quod politicis moribus & æquitati naturali maximè congruit, quod longo continuoque usu jam probatum est*, Franc. [a] Balduinus. *Nunquam magis floruit Jurisprudentiæ studium quam apud Romanos, unde ad alias gentes & provincias magno omnium mortalium consensu & applausu dimanavit*, Viglius [b] Zuithemus. *Jus Romanum licet primò Romanis*

[t] Cont. Lect. Jur. cap. 9.

[u] Charond. respons. du droict Franc. lib. 3. resp. 81.

[x] Terrien. du droict Civil. de Normand. lib. 1. cap. 3.

[y] Servin. playdoy. in Caus. testam. Com. de Lanal.

[z] Turamin. ad Tit. de Legib. cap. 5.

[a] Balduin. in Comment. ad Institut. in proleg.

[b] Vigl. ad. Instit. Theoph. in præfat. ad Carol. 5. Imp.

manis eorumque subditis scriptum fuerit, tamen ob ipsius excellentiam, æquitatem & utilitatem, aliæ nationes illud amplexæ sunt, unde Commune Jus & universale meritò dicitur, Jodochus [c] Damhouderius. *Ita justum & æquum visum est omnibus Jus Romanum, ut, qui Romanis legibus non tenentur, illud tamen tanquam æquitati naturali maximè consentaneum libenter sequantur, & suas leges per has interpretentur,* Petrus [d] Peckius. *Jus Romanum est supremum & eminentissimum, plenum humanitatis æquitatisque, tot jam annis unanimi consensu receptum,* Dionys. [e] Gothofredus. *Jus Civile Romanum legum sanctitate & disciplinâ exterarum gentium omnium legibus & Institutis præponderat, omniaque populorum Jura & Mores in se comprehendit,* Ernest [f]. Cothmannus. *Infinita sunt hujusmodi Elogia legum Romanarum apud omnes Jurisconsultos orbis Christiani.*

[c] Damhouder. in prax. rer. Civil. cap. 12.

[d] Petr. Peck. ad. c. 28. de Reg. Jur. in 6.

[e] Dionys. Gothofred. in prax rer. Civil. lib. 2, Tit. 1.

[f] Ernest. Cothmann. resp. 40. n. 52.

VI. Hinc Jus Romanorum Rationem Scriptam appellant *Christopherus* [g] *Thuanus* Senatûs Parisiensis Præses, alijque Jurisconsulti Gallici. Idemque Jus per excellentiam appellatur Jus [h] scriptum; additque *Carolus Molineus*

[g] *In Consuetud. Meloa[illegible]. Tit. des Successions. Guid. Coquill. in quæst. ad Consuetud. Franc. cap. 1. & 2. Petr. de Lomm. lib. 1. de jurib. regal. c. 16.* [h] *Terrien. du droict. Civil. de Normand. lib. 1. c. 3. Damhouder. in prax. rer. Civil. c. 12. n. 3. Zas. ad L. Jus Civile. n. 2. ff. de Just. & Jur. Math. Stephan. de offic. Jud. lib. 1. c. 1. n. 2. Jo. Pappon. au second. Notaire. Tit. des Juges.*

lineus [i] *Jus Romanum tam æquum esse & rationi consentaneum, ut omnium ferè Christianarum gentium usu & approbatione commune sit effectum,* ipsiq; adeo Reges Hispani, etsi se ab Imperio Romano omninò liberos profiteantur, in legibus tamen suis appellant leges Romanas, [k] *Jus commune*, ad quas leges suas accommodandas esse præcipiunt. Omnesq; Juris interpretes appellant Jus Romanum Jus Commune, & quotiescunq; de Jure Communi loquuntur [l] intelliguntur de Romano; & *universo mundo esse commune asserit* August. [m] Beroius. Ad quod etiam recurrunt Judæi [n] deficiente lege Mosaicâ, & Turcas etiam habere Codicem *Justiniani*, eoque uti in causis decidendis testatur [o] *Jo. Leunclavius.* Pluresquè Jurisconsulti opinantur, Jus Romanum ita esse apud gentes receptum, ut jam habendum sit pro jure naturali & gentium, jusque Romanum comprehensum in libris *Justiniani* non esse jus Civitatis Romanæ solùm; Sed naturæ & gentium [p] quod constet ex

i Molinæ. ad Consuet. Paris. Tit. *des fiefs*.n.110.

k *In Legib. Madrit. ann.* 1502. *Burg. de Par. in relect. l.* 1. *Taur. n.* 587.

l *Luc. de Penn. ad l. conductores C. de conduct. lib.* 11. *Zas. ad L. jus Civile. n.* 3. *ff. de Just. & Jur. Decian. Tract. Crimin. lib.* 2. *c.* 23. *n.* 4. *Terrien. d. c.* ... *ird. Th* ... *h.* ... *nclus.* 582. *v. jus Civile. n.* 582. *Steph. de off. Jud. lib.* 1. *c.* 1.

m *Beroi. ad c. in præsentia. n.* 28. *de testib.*

n *Ant. de Butr. ad. c.* 1. *de sponsal. n.* 1. *Cujac. lib.* 9. *obser.* 17. *Mat. Steph. disp.* 1. *vol.* 1.

o *Jo. Leuncl. in paratit. jur. antiq. in proleg. Paul. Christine. decis.* 383. *vol.* 1. *Steph. d. disput.* 1. *Carol. Fabrot. in edit. Basiliæ. in epist. ad Cancell. Franc.*

p *Donell. lib.* 1. *Comment. Jur. cap.* 16. *Gentil. lib.* 1. *de Jur. Bell. c.* 3. *Mat. Steph. de Jurisd. lib.* 2. *p.* 2. *c.* 7. *n.* 352.

præceptis naturalibus gentium & Civilibus, & quod per plerasque gentes humanas receptum sit, eâque ratione rusticos excusari ex ignorantia Juris statutarij, non juris communis Romani, cum id in plerisque sit jus naturale & gentium, tradit [q] *Sfortia Oddus*. Et Principes Populosque liberos non recognoscentes Romanum Imperium, in Casibus non decisis, per Leges & Consuetudines suas legibus Romanis obligari, quatenus sunt fundatæ in ratione naturali asserit [r] *Ludolphus Shraderus*. Ex qua ratione cum in foro Regni Valentiæ ex moribus ejus Regni permissum tantùm sit Advocatis allegare consuetudines ejus Regni, iisque deficientibus jus naturale, ex ea permissione leges Pandectarum, Constitutiones Imperatorum, & Jus Canonicum allegantur, ut testantur [s] *I. C.* Hispani, monetque Donellus [t] eas gentes quæ jus Romanum non admittunt, ut videant an eo teneantur, cum omnes jure naturæ & gentium obligentur. Hæc de legibus Romanorum in genere dicta sint.

VII. Jam propius accedendum erit ad institutam tractationem de Jure Civili Romanorum, & necesse mihi visum

[q] *Odd. de restit. in integr. p. 1. qu. 10. n. 70.*

[r] *Shrader. cons. 8. n. 217.*

[s] *Bellug. in spec. Princip. Rubr. 11. §. his igitur n. 3. Morl. in Empor. quæst. foren. l. 1. Tit. de Legib. qu. 16. n. 13.*

[t] *Donell. d. lib. 1. cap. 16.*

visum est explicare primò quomodo jus civile Romanorum cæperit, & quale fuerit usque ad *Justinianum* Imperatorem; deinceps de libris Juris Romani compositis a *Justiniano*, posteaque quomodo jus *Justinianæum* per Jurisconsultos gentium Christianarum illustratum fuerit. In sequenti itaque capite agendum erit de Jure Civili Romanorum ante *Justinianum*.

JA. ARMACHA.

Caput III.

De Jure Civili Romanorum ante Justinianum Imp.

I. ROmani sub Romuli & regum dominatione erant per ducentos quadraginta quinque annos ab Urbe condita, & gubernabantur a Regibus primò manu regia ad eorum arbitrium, aliquas etiam leges tulerunt reges, quæ collectæ per *Sex. Papirium* jus Civile *Papirianum* dictæ sunt,[a] quæ tamen paucæ fuerunt, & cum regibus exactis abrogatæ vim Legum amiserunt, & nulla earum in libris Juris Romani superest. Hinc statim post reges exactos orta est contentio inter Patricios & Plebem, an in nova Republicâ consultius esset sub Magistratuum vel legum imperio vivere? Patricij potestatem Magistratuum potiorem duxerunt, ita enim queruntur apud *Livium*, [b] *Regem aut Magistratum hominem esse, a quo impetres ubi jus, ubi injuria opus sit, esse gratiæ locum, esse beneficio, & irasci & ignoscere posse, inter amicum &*

[a] *L. 2. ff. de orig. Jur. in Princ. Camill. Borrell. de Cathol. Reg. præstan. cap. 31. n. 13.*

[b] Liv. lib. 1.

& inimicum discrimen nosse: Leges rem surdam & inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi quam potenti, nihil laxamenti nec veniæ habere si modicum excesseris, periculosum esse sola innocentia vivere. Et licet inter Jurisconsultos hujus seculi aliqui [c] existiment optabilius esse regi a justo principe, quam a lege scripta; valuit tamen contraria sententia [d], Rempub. melius administrari legibus quam Principum aut Magistratuum arbitrio; & si in ijs legibus æquitas desiderari videatur in quibus cavetur verbis inhærendum esse, illud tamen Jurisconsulti asserunt, [e] in omnibus legibus scriptis æquitatem & interpretationem congruam esse admittendam. Nam & *Aristoteles* [f] nos docuit, *Ubi Lex imperat Deum præesse, cum Lex sit imago Dei ratioque pura & ab omni affectu libera; ubi verò homo imperat, affectum ut immanem belluam adjungi, quæ ira, odio, cupiditate possit agitari:* Sic vicit tandem Plebis sententia, Leges Reip. novæ esse ferendas.

II. Exactis igitur Regibus placuit communi consilio Decemviros [g] creari ad petendas Atheniensium reliquarumque Rerumpub. Græcarum Leges, & ex ijs conscriptæ duodecim Tabulæ, cum intereà Romani per viginti annos [h] inter has contentiones Patriciorum

[c] *Agid. Boss. in pract. Crim. tit. de remed. ex clem. Princ. n. 45.*

[d] *Eguin. Baro. ad l. 2. de Conse. Princ. & lib. 1. de re benef. Tit. 3. Decian. resp. 19. n. 94. vol. 3. Vasq. lib. 1. Contr. illustr. c. 1. n. 12. Godefrid. ad Consuet. Normann. in præfat.*

[e] *Bart. ad L. omnes populi n. 11. de Just. & Jur. Alex. cons. 89. n. 11. lib. 6. Godefrid. in d. præfat.*

[f] *Aristot. lib. 3. Polit. c. 12.*

[g] *L. 2. §. exactis. ff. de orig. Jur.*

[h] *Govean. lib. 1. ver. Lect. Jur. c. 21. n. 1. & 2.*

cum Plebe de Legibus ferendis, sine Lege fuissent. Hæque duodecim Tabulæ fuerunt prima & summa Juris Romani fundamenta, fons omnis publici & privati Juris ait [i] *Livius*, & de quibus meritò gloriatur *M. Cicero*, [k] *Bibliothecas omnium philosophorum uno duodecim Tabularum Libello authoritatis pondere & utilitatis ubertate superari.*

[i] *Liv. lib. 3.*

[k] *Cicer. lib. 1. de Orator.*

III. Ad duodecim tabulas accessit Interpretatio [l] Prudentum, qui scientiam Juris professi eas interpretabantur & ad usum fori accommodabant. Horum primus fuit *Tiberius Coruncanius*, post eum *P. Papinius*, *Scipio Nasica*, *Q. Mutius*, & reliqui qui enumerantur a *Pomponio*, [m] erantq; ferè omnes viri Amplissimi [n] & Nobiles, in quorum disciplinam se dabant juvenes illustrium familiarum qui dignitates & Magistratus ambiebant, quos Candidatos multum juvabat consulendo operam civibus Romanis præstitisse, & plerique eorum erant *Pontifices* [o] maximi, quod juris scientiam rem sacram esse existimarent. Et in eo Græcos Romani [p] superabant, quod apud eos homines tantum viles & infimi Juris scientiam profiterentur, apud Romanos vero viri amplissimi & clarissimi de jure respondebant, & post exercitus prosperè ductos, post victorias

[l] *L. 2. §. his Legibus ff. de Orig. Jur.*

[m] *D. L. 2. §. Juris Civilis.*

[n] *Cicer. lib. 1. de Orator.*

[o] *Guther. de vet. Jur. Pontif. lib. 1. cap. 2.*

[p] *Cicer. lib. 1. de Orator. Balduin. in Comment. in Instit. in proleg.*

ctorias & triumphos gloriam ex Juris Professione [q] quærebant, hæc verò Interpretatio prudentum apud Romanos habebatur pro Jure non scripto [r], & cum non haberet aliud nomen *Jus Civile* appellari cœpit, & *Jurisprudentia Media* [s] a *Justiniano* dicta est.

[q] Ammian. Marcellin. lib.30. [r] D.L.2.§.his Legibus. [s] §. cæterum. Instit. de Legit. agnat. success. & ibi Wesenbec. Mynsing. & Wesenb. ad §. jus bonorum. Instit. de bon. possess.

IV. Post Interpretationem prudentum erant Leges, Plebiscita, & Senatusconsulta, Leges a Populo Romano [t] ferebantur, nam regibus exactis Majestas erat apud Populum; Majestatis vero primum caput [u] ab omnibus traditur esse potestas Legum ferendarum. Plebiscita vim Legis habebant per Legem Hortensiam [x] a tempore secessionis in Janiculum. Et Senatusconsulta habebant [y] authoritatem Legum, quæ potestas mansit in Senatu sub Imperatoribus, teste *Ulpiano*, [z] qui hunc suæ potestatis radium Senatui [a] communicaverunt.

[t] §. Lex. Instit. de Jur. Nat. gen. & Civil. [u] Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 10. [x] §. Plebliscitum. Instit. de jur. nat. gen. & Civil. l.2. §. iisdem temporibus ff. de orig. Jur. [y] §. Senatusconsultum. Instit. eod. Tit. Budæ. ad L. ult. ff. de senator. [z] L. 9. ff. de Legib. [a] Steph. Forcat. ad l. ex. Jure. n. 11. ff. de Just. & Jur.

V. Et Prætores habebant potestatem *adjuvandi, supplendi vel corrigendi Jus Civile* 12. *Tabularum*, ait [b] *Papinianus*, & Ædiles Curules in quibusdam Causis Jus [c] sanciebant, sed uti Magistratus eorum ita edicta erant

[b] L. Jus autem 7. ff. de Justit. & jur. [c] §. Prætorum. Instit. de Jur. nat. gen. & Civil.

 tantùm

tantùm Annua, & Leges Annuæ dictæ sunt antè Legem *Corneliam*, per quam perpetua [d] facta sunt. Prætorum verò Edicta in Ordinem digesta a *Salvio Juliano*, sub *Hadriano* Imp. Edictum perpetuum appellata [e] sunt, quod Jurisconsulti Romani Commentariis suis eximiè illustrarunt.

VI. Hæ fuerunt partes Juris Civilis Romanorum in Republicâ liberâ, post translatum verò Imperium in *Augustum* per Legem Regiam; duæ aliæ partes accesserunt, Constitutiones, Principum, & Responsa Prudentum. Post Imperium enim a Populo concessum *Augusto* Lege Regiâ, quodcunque Imperator per *Epistolam statuit, vel cognoscens decrevit, vel Edicto præcepit, Legis habuit vigorem, & Constitutiones Principum* [f] *appellantur*. De hac Lege Regia, etsi disceptatio sit inter Juris Interpretes, An a *Romulo*, an a Populo Romano, sub *Augusto*, an sub *Vespasiano* lata fuerit, testem habemus [g] *Dionem*, cum *Augustus* simularet se recusare tantam Imperii molem, a populo demùm enixè rogatum accepisse; & plerique existimant [h] hanc Legem fuisse sub *Augusto*, non *Vespasiano* latam, eamque Legis Regiæ formulam, quæ in Basilicâ Lateranensi sub *Gregorio* XIII fuit inventa, fuisse ejusdem Legis

[d] *Instit. de perpet. & temp. act. in Princ. Budæ. in l. 2. ff. de Stat. hom. Loyseau. des droicts seign. cap.* 3.

[e] *L. si quis* 10. *C. de cond. indeb.*

[f] L. 1. ff. de Constit. Princ. Rebuff. ad Constit. Reg. in proæm. gl. 2.

[g] *Dio. lib.* 53. *Forcat. in d. l. ex hoc jure. n.* 10.

[h] *Covarr. pract. quæst. cap.* 1. *n.* 3. *Decian. Resp.* 10. *n.* 124. *vol.* 3. *Borrell. de Cath. Reg. præstan. cap.* 31. *n.* 31. *Franc. de Amay. obser. Jur. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 183.

Legis renovatæ formulam, quod initiis singulorum Imperatorum post *Augustum*, pro more factum est. Et in eo arguitur error [i] *Zasij* & *Salamonij*, dicentium, hanc Legem cœpisse in *Vespasiano* cum *Paulus* Jurisconsultus eam *Augusti* [k] Legem appellet.

[i] *In l. 1. ff. de Constit. Princ.*

[k] *L. apud. eum. ff. de manumiss.*

VII. Imperatores etiam omnes ab *Augusto* ad *Gratianum*, Pontifices Maximos se cooptari & appellari voluisse ex hac præcipuè Causa traditum [l] est, ut Juris scientiam & Interpretationem penes se haberent, quæ ante *Augustum* fuit in Collegio Pontificum, quòd Romani existimarent Reipub. expedire ut jus Civile inter sacra Cerimoniasque Deorum suorum haberetur; eâque de Causa *Augustus* se Pontificem Maximum inaugurari voluit, ut testatur [m] *Dio Cassius.* Imperatores autem Christiani post *Augustum*, licèt a sacris Romanorum, & hoc Pontificis nomine abhorrerent; in suis tamen elogiis & nummis passim se Pontifices Maximos [n] dici passi sunt, quod ad hodiernum diem rudera Romana inspicientibus satis constat.

[l] *Anastas. Germon. lib. 1. de Sacr. immunit. cap. 9. n. 3.*

[m] *Dio. lib. 54.*

[n] *Card. Baron. Martyrolog. die 22. August. v. Timothei. Fenron. ad stant. reb. Rom. in Rubr. n. 135.*

VIII. Hæ verò Constitutiones per quingentos annos ab *Augusto* ad *Justinianum* in numerum immensum excreverunt, easque duo privati homines *Gregorius* & *Hermogenes*, sub *Dio-*

cletiano, in duos Codices congesserunt qui *Gregorianus* & *Hermogenianus* dicti sunt, in quibus Constitutiones usque ad *Constantinum* continentur. Tertium addidit *Theodosius* Imperator [o] qui Constitutiones sequentium Imperatorum a *Constantino* ad suum Imperium in Codicem suum retulit, qui Codex *Theodosianus* dictus est. Sed in his Codicibus Constitutiones adeò erant inter se pugnantes, aliæque superfluæ, ut *Justiniano* posteà opus fuerit. Summè verò ab omnibus laudatur *Theodosius* sapientissimus [p] Princeps, qui quantum invigilaverit pro jure Romano conservando, illius Codex demonstrat.

[o] *L. unic. C. de nov. Cod. fac. & ibi Dionys. Gothofred. Cont. lib. 1. Lect. 9.*

[p] *Baldvin. in Consent. ad Instit. in proleg.*

IX. In his autem Constitutionibus Imperatorum cogimur venerari Dei Opt. Max. Bonitatem & Sapientiam, qui per plurimos Imperatores improbissimos leges justissimas & æquissimas humano generi dedit: Belluæ enim & monstra sub humana specie erant *Nero*, *Domitianus*, *Commodus*, *Heliogabalus*, *Caracalla*, alijq; iniquissimi & sævissimi in Christianos, *Trajanus*, *Valens*, *Decius*, *Galienus*, *Diocletianus*, *Julianus* cæterique, quorum tam justæ prudentesque sunt Constitutiones, tantamque eorum Curam & Religionem in componendis controversiis civilibus ex-

ex eorum reſcriptis deprehendimus [q] ut eas hodiè omnes gentes admirentur: Pluréſque inter eos etſi a religione Chriſtianâ alieni Brachium Seculare Chriſtianis indulſiſſe pro tuenda Conciliorum & Epiſcoporum authoritate [r] probat *Petr. Ærodius.* Quæ omnia poſt divinam clementiam tribuenda ſunt Juriſconſultis illis qui ſub iis res adminiſtrabant quorum ſcripta in libris Juris Romani hodiè habemus.

X. Illud porrò in Conſtitutionibus Imperatorum ad Romani nominis gloriam obſervatum [ſ] eſt, quòd dum Imperatores ante *Conſtantinum* Romæ erant, Reſcripta eorum ejuſdem brevitatis, verborum ponderis & elegantiæ, cujus ſunt Juriſconſultorum Scripta in Pandectis; poſt *Conſtantinum* verò cum migraſſent Conſtantinopolim, ſunt prolixa, tumida, & Oratori magis convenientia quam Principi, ut conſtat in Conſtitutionibus *Martiani*, *Zenonis*, *Anaſtaſij*, *Juſtini*, & *Juſtiniani*, quas in Codice habemus; & cum prioribus nec eloquentiâ, gravitate aut prudentiâ ſunt comparandæ. Et ex defectu porrò poteſtatis *Matheus* de Afflictis [t] Juriſconſultus Neapolitanus Conſtitutionum ab Imperatoribus Conſtantinopoli editarum poſt

Con-

q *Tiraquell. de Jur. Princ. gen. qu. 17. Limit. 4. n. 31. Balduin. in d. proleg. Budæ. in Inſtit. in proœm.*

r *Petr. Ærod. Rer. Judic. lib. 1. Tit. de Hæret. cap. 11.*

ſ *Tiraquell. in L. ſi unquam. C. de revoc. donat. Guido Coquill. in quæſt. ad Conſuet. Franc. cap. 1. & 2. & in Comment. ad Conſuet. Nivern. in præfat.*

t *Math. de Afflict. ad Conſt. Neapol. in præl. qu. 20. n. 1, 2.*

Constantinum robur imminuit, quia post donationem *Constantini* latæ erant, de qua postea erit dicendi locus.

XI. In hâc denique potestate Legum ferendarum a populo Romano Imperatoribus concessâ restat unum, de quo variè solet disceptari, Quomodo Princeps ex eâ Legibus solutus dici possit, quia ipse populus Romanus non erat [u] solutus, neque eâ potestate unquam usus est? *Princeps enim solutus est Legibus*, ait [x] *Ulpianus*, quam Legem sceleratam & multarum in Repub. calamitatum causam fuisse aliqui Jurisconsulti [y] sentiunt. Et humanior est Lex *Theodosij* & *Valentiniani* [z] profitentium *Se Legibus Obligatos esse, majusque Imperio esse submittere Legibus principatum.* Justumq; esse ut Princeps Legibus obtemperet suis, neque sibi licere patiatur, quod Populo suo prohibet, neque in se damnet Jura quæ in subditis constituit, ut [a] ait *Isidorus*. *Ulpianum* verò intelligunt [b] de Pænariis Legibus ad quas Princeps non tenetur, ut in Lege Juliâ & Papiâ de pænâ caduci, de qua ibi agit *Ulpianus*: Alij vero intelligunt locutum *Ulpianum* de solennitatibus Juris Civilis in Contractibus, Judiciis & Ultimis voluntatibus, ad quas Princeps non tenetur, cum præsentia Principis

[u] *Bald. de pac. Constant. v. libellarius n.* 3. *Vasq. lib.* 1. *Controver. illustr. cap.* 36. *n.* 21. *Pruckman. §. soluta potestas c.* 3. *n.* 93.

[x] *L. Princeps: ff. de Legib.*

[y] *Coras. lib.* 2. *Miscellan. Jur. cap.* 25. *Connan. lib.* 1. *Comment. Jur. cap.* 16.

[z] *L. digna vox. C. de leg.*

[a] *Isidor. relat. a Gratiano: c. justum. dist.* 9.

[b] *Cujac. lib.* 15. *obser.* 30. *Coras. & Connan. in Loc. cit. Vasq. lib.* 1. *controver. illustr. cap.* 2. *n.* 1. *Christianæ. decis.* 9. *n.* 13.

cipis omnes [c] solennitates suppleat; non de contractibus, judiciis, testamentis vel rebus ipsis.

XII. Principem enim teneri ad jura Naturæ & gentium omnes asserunt: *Tenetur ratione naturali; cum jus naturæ sit potentius principatu*, ex *Baldi* [d] & omnium sententiâ; ideo ad contractum tenetur ut privatus, nec potest contractum suum rescindere [e] ex plenitudine potestatis, cum maximè requiratur in eo bona fides, *Unde Imperatores Principesq; Lege naturali rationali & jure gentium soluti non sunt*, ut loquitur *Ludovicus* [f] *Bologninus*, atque ita dum *Dio* [g] asserit Principem teneri ad eas leges quas ille ἀναγκαίαν νόμισιν appellat, Clariss. *Claudius Salmasius* [h] eum intelligit de jure gentium & iis contractibus qui ex eo jure [i] descendunt, quales sunt emptio, venditio, mutuum, locatio, & alij commutativi contractus, ad quos omnis Princeps tenetur, iisque nullo modo solutus est. Et leges etiam civiles servare teneri Principem, licet non vi coactivâ, cum nemo possit Principes cogere ad Legum observationem, vi tamen directivâ, ex jure & æquitate naturali, tradunt [k] Theologi &

[c] *L. omnium. 9. C. de Testam.*

[d] *Bald. ad c. 1. §fi. n. qui feud. dar. poss. Dd. ad c. 1. de Constit. Marian. Socin. jun. consf. 126. n. 17. vol. 3.*

[e] *Bald. ad c. 1. §. ad hæc. de. pac. firm. Castr. ad L. digna vox. C. de leg. Vasq. lib. 1. controvers. illustr. cap. 26. n. 12. Coras. d. cap. 25. n. 4. Card. Tusch. conclus. 50. v. Papa.*

[f] *Bolognin. ad Auth. C. ne fil. pro patre.*

[g] *Dio. lib. 53.*

[h] *Salmas. in dissert. de fæn. trapezit. p. 401.*

[i] *L. ex hoc Jur. de Just. & Jur.*

[k] *Thom. 1. 2. æqu. 96. art. 5. ad. 3. Sot. de Just. & Jur. lib. 1. qu. 6. art. 7. conclus. 3. Covarr. ad alma Mater. p. 1. §. 1. n. 5. Navarr. ad c. si quando. de Rescript. except. 8. n. 12. Budæ. in annot. ad L. Princeps. ff. de Legib. Menoch. de arbitr. Jud. qu. 7. n. 70. Cabed. decis. 73. p. 2. Fr. de Amay. lib. 1. obser. Jur. c. 1. n. 93.*

gi & Juriſconſulti, *Ulpianumque* de vi coactivâ locutum ſentiunt.

XIII. Poſt Conſtitutiones Principum ſunt Reſponſa prudentum ſub Imperatoribus poſt Auguſtum, quæ ſupremam juris ſcripti partem conſtituunt; nam prudentum Reſponſa in Repub. liberâ ſine authoritate publicâ dabantur, & pro jure non ſcripto [l] habita ſunt, poſt Auguſtum vero ij ſoli de jure reſpondebant quibus a Principe conceſſum eſt; eorum vero reſponſa Judices ſequi tenebantur, & partem juris [m] ſcripti conſtituunt.

[l] *L. 2. §. his legibus. ff. de orig. Jur.*

[m] *D. l. 2. §. primus Divus Auguſtus. l. jus. Civile. ff. de Juſt. & jur. Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 31. Rebuff. ad Conſt. Reg. in proœm. gl. 4.*

XIV. Hi ſunt illi juriſconſulti ex quorum reſponſis & aliis ſcriptis celeberrimam habemus juris Romani partem in Pandectis comprehenſam; de ſcriptis vero priorum juriſconſultorum in Repub. liberâ pauca ſuperſunt. Qui verò qualeſve fuerint uſque ad *Hadrianum* celebrantur a [n] *Pomponio*, eorum verò qui ſub ſequentibus Imperatoribus agebant, ſcientiam, eloquentiam & prudentiam ſcripta in Pandectis ſatis indicant, quorum plerique erant ad ſummos honores evecti, eoſdemque ad conſilia & ad ſummam rerum ſuarum adminiſtrationem [o] Imperatores adhibebant: Tales fuere ſub *Auguſto Trebatius*, ſub *Veſpaſiano Caſſius*, ſub *Trajano Neratius*, ſub *Adriano Julianus*,

[n] *L. 2. ff. de orig. jur.*

[o] *Conrad. Brun. de Legat. cap. 19. Balduin. in Inſtit. in proleg. Vigl. ad Inſtit. Theoph. in præfat.*

nus, ſub *Antonino Scævola*, ſub *Septimio Severo Papinianus*, ſub *Alexandro Severo Ulpianus*, de quo tradit [p] *Lampridius* eum in omnibus conſiliis ſuis præter *Ulpianum* vocaſſe *Julium Paulum*, *Alphenum*, *Africanum*, *Calliſtratum*, *Celſum*, *Modeſtinum* aliosque e quibus *Papinianus* & *Ulpianus* erant Præfecti Prætorio, qui ſummus fuit in illo magno Imperio dignitatis gradus, eorumque omnium ſcientia & eloquentia in Pandectis eximia eſt, & ab omnibus Juriſconſultis ſequentibus prædicatur.

XV. De unico *Papiniano* illud ſingulare eſt, quòd dum diverſæ eorum ſententiæ proferuntur illi parti accedit authoritas in qua [q] *Papinianus* eminet, ſummum excelſumque ejus ingenium ab Imperatore *Juſtiniano* [r] laudatur, & ſcriptorum ipſius admirationem auget, quod triceſimo ſeptimo ætatis anno non completo, immatura morte [s] perijt juſſu nefarij Imperatoris *Caracallæ*, quòd fratris ſui parricidium defendere recuſaret.

[p] *Lamprid. in Alex. Sever.*

[q] *Cod. Theodoſ. de Reſponſ. Pruden. l. 1. Rebuff. ad Conſtit. Reg. in præfat. gl. 4.*

[r] *L. cum acutiſſimi C. de fideicom. l. cum Papinianus C. de ſenten. & interloc. Om. Jud.*

[s] *Spartian. in Antonin. Caracall. Cujac. ad lib. 1. quæſt. Papin. Jac. Lect. in orat. de Æmyl. Papin.*

XVI. Ex

XVI. Ex his itaque partibus constabat Jus Civile Romanorum usque ad *Justinianum* Imperatorem, in quo nihil reprehendi potuit præter copiam, qua adeò laboravit etiam in Repub. liberâ, ut *Julius Cæsar* [t] & *Pompeius* de Jure Romano in ordinem redigendo cogitarent, verum sub Imperatoribus præter constitutiones, responsa scriptaque jurisconsultorum in eum numerum excreverant ut duo milla [u] librorum extarent, moleque sua Jus Romanum adeò confusum erat ut *Justiniano* opus esset, qui illud summa cum generis humani utilitate fæliciter perfecit: De que in sequenti capite agendum est.

[t] *Sueton. in Jul. cap.* 24. *Cicer. lib.* 1. *de orator.*

[u] *Constit. Justin. de confirm. digest.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT. IV.

CAPUT IV.

De Libris Juris Civilis Romanorum *per* Justinianum *compositis.*

Justinianus fuit Princeps magni animi, eximiæ pietatis, & felicissimus; eique per divinam benignitatem contigit habere summos Duces, Jurisconsultosque prudentissimos, per quos res magnas, bello paceque gessit. Per *Belisarium* enim & *Narsetem Parthos* fregit, Gothos Italia, Vandalos aliosque Barbaros Africa expulit; per *Tribonianum* [a] verò *Dorotheum* & *Theophilum* aliosque Jus Romanum composuit, ex quo summam nominis sui gloriam apud posteros consecutus est.

II. Et licèt aliquam infamiam passus sit ex *Suidæ* [b] testimonio referentis eum fuisse rudem literarum expertem, & demum in amentia decessisse, quem & aliqui viri docti sequuti sunt; ejus famam defendunt longè

[a] *L. 2. C. de vet. Jur. enucl.*

[b] *Suid. in v. Justinianus. Sudæ. in l. 1. de edilit. edict. Raguell. ad const. de Justin. Cod. Confirm. vide Nicol. Alemann. in Not. ad Procop. arcan. histor.*

c plures,

[c] plures, majoribusque testimoniis freti; Hi vero sunt *Procopius* [d], qui *Justinianum omnia strenuè & animi magnitudine peregisse asserit*, qui aliàs animum suum infestum [e] in *Justinianum* prodidit. De eodem *Paulus Diaconus* [f], *Justinianus bella prosperè gessit, & in causis civilibus mirificus extitit, erat enim in fide Catholicus, in operibus rectus, in judiciis justus, omniaque ei concurrebant in bonum.* Et Jornandes [g], Justinianus *diversarum gentium victor per Belisarium, cujus fama nullis sæculis, nullis silebitur ætatibus.* Et Agathias [h], Justinianus *primus Romanorum omnium qui* Byzantij *tenuere imperium, & nomine & reipsâ liberæ potestatis esse arguitur.* Et Rex Gothorum *Theodadus* apud *Cassiodorum* [i], *Vos omnia regna venerantur, commune est cunctis in suis imperiis prædicari, sed illud est singulare in extraneâ gente laudes invenire, quia ibi sunt vera judicia ubi neminem comprimit illa timiditas.* Ejus verò pietas in religione Christianâ post *Constantinum*, erat maxima, cum & *Suidas* eum fateatur fuisse omnium Imperatorum maximè orthodoxum, quod & ipsius professio fidei Christianæ in Codice [k] *Justinianæo* & Splendidissimum *S. Sophiæ* Templum Constantinopoli ab eo constructum adhuc demonstrant, de quo

[c] *Cagnol. in proœm. ff. n. 95. Arnold. Ferron. in Consuet. Burdegal. lib. 1. Tit. 12. Fr. de Amay. in tres poster. lib. Cod. in præfat.*

[d] *Procop. lib. 1. de bell. Goth.*

[e] *Procop. in arcan. histor.*

[f] Paul. Diac. lib. 18.

[g] Jornand. de reb. Goth. in fin.

[h] Agath. lib. 5. de bell. Goth.

[i] Cassiodor. lib. 10. Epist. 19. & 22.

[k] *L. 5. C. de sum. Trinit.*

quo ita [l] *Paulus Diaconus*, *Extruxit quoque intra Constantinopolin ipsi Domino qui est sapientia Dei Patris, Templum quod ἁγίαν σοφίαν nominavit, cujus opus adeò cuncta ædificia excellit, ut in totis terrarum spaciis huic simile non possit inveniri*, & a pluribus asseritur [m], eum fuisse relatum in numerum Sanctorum, novissiméque *Sixtus Quintus* [n] *Pontifex* Romanus ejus eximiam pietatem celebravit.

III. Quæ omnia majora sunt quam ut possint unius hominis Græci testimonio elui, quod apud Romanos semper vile [o] est habitum. Et quæ de imperitia & amentia *Justiniani* tradita sunt, *Heir.Cagnolus* [p] *Justino* minori tribuit qui fuit *Justiniani* ex sorore nepos, eique in Imperio successit. *Justinianum* vero nostrum *Justinianum* magnum [q] sequentia sæcula semper appellarunt. Sive igitur ingenio, sive felicitati *Justiniani* tribuendum est, quod universum Jus Romanorum congesserit in quatuor libros, quos ut exactissimam legum omnium formulam omnes orbis terrarum populi (qui reguntur Legibus) amplectuntur.

IV. Universum vero jus Romanorum congessit *Justinianus* in quatuor Libros, Pandectas, Codicem, Institutiones, & Novellas ipsius Constitutiones:

[l] *Paul.Diac.d. lib.18.Procop. lib.1.de Justin. ædific.*

[m] *Jo.Fab.in Instit. in proœm. Benincas. ad Inst.de Act. in præfat.n.19. Cagnol.adRubr. ff.de eden.n.55.*

[n] *Constit.75. in Bullar.Sixti 5.*

[o] *Cicer. in Orat.pro L.Flacc.*

[p] *Cagnol.in repetit. proœm. ff.n.33.& 55.*

[q] *Laur. Cherubin.in sum.Bullar.in d. Const. 75.Sixt.5.*

tutiones: De quibus ſingulis aliquid dicendum eſt.

V. *Juſtinianus* anno Imperij ſui quarto [t] Pandectas componi juſſit per *Tribonianum* alioſque ipſi conjunctos è Scriptis & reſponſis juriſconſultorum Romanorum qui penè omnes ſub Imperatoribus agebant, eaſdemq; per triennium compoſitas anno Imperij ſeptimo confirmavit. De his verò juriſconſultorum ſcriptis ſicut modò in Pandectis extant, nemo ſine admiratione ſcribit. *Laurentius Valla* [r] omnium Romanorum ſcriptorum acerrimus cenſor, dicit, *Se perlegiſſe quinquaginta Digeſtorum libros ex pleriſq; juriſconſultorum voluminibus excerptos, & relegiſſe libenter & quadam cum admiratione, quod neſcias utrum diligentia an gravitas, prudentia an æquitas, ſcientia an orationis dignitas præſtet. Et hæc ipſa in unoquoque illorum ita ſunt egregia & perfecta, ut vehementer dubites quem cui præferendum putes, & his nihil addi adimive poſſe videtur tam eloquentiæ quam Latinitatis & elegantiæ, ſine qua cæca omnis doctrina eſt & illiberalis, præſertim in jure Civili.*

VI. Eorum pariter ſcientiam eloquentiam & prudentiam omnes Juris Civilis Interpretes certatim laudant: Eos eloquentiſſimos [t] omnique ſcientiâ imbutos,

[t] *Anno Chriſti* DXXIX. *Cont. in Chronolog.*

[r] *Vall. lib.* 3. *Elegant. in Princ.*

[t] *Vigl. in Inſtit. Theoph. in præfat.*

imbutos, magistrosque [u] eloquentiæ appellant. De iis *Ant. Fabr* [x]. *Clarissima illa jurisprudentiæ nostræ* Lumina *&* Numina, Ulpianus, Paulus, Scævola, Pomponius Julianus, Papinianus, *quos quoties nomino, toties miror, toties stupeo, meamq; post tot vigilias infantiam & inscitiam deploro.* De uno *Papiniano Cujacius* [y]; *Nemo unus unquam erit* Papinianus; iterumque [z], Papinianus *omnium qui sunt, qui erunt, quique fuerunt, jurisperitissimus:* Et *Franciscus Balduinus* [a] monet omnes ut revereantur Dei Providentiam qui excitavit summos illos viros *Josephum* in Ægypto, *Danielem* in Babyloniâ, Athenis *Periclem*, Romæ *Papinianum* ad conservandam humanam societatem & justitiæ splendorem.

VII. Et huic jurisconsultorum admirationi tribuendum est, quod plures insectentur *Justinianum Tribonianumq;* qui compositis Pandectis ipsa jurisconsultorum scripta & Leges duodecim Tabularum tolli & deleri [b] mandarunt, eamque jacturam ab omnibus esse deflendam clamant, nam frustrà laborasse *Accursium* & doctores existimat *Alciatus* [c] si integri jurisconsultorum libri

[u] *Cagnol. ad. Rub. C. de eden. n. 58.*

[x] *Ant. Fab. in Cod. Fabr. in Epist. ad Sen. Sabaud.*

[y] *Cujac. lib. 1. quæst. Papin. in Princ.*

[z] *Cujac. in edit. Cod. Theod. in Epist.*

[a] *Balduin. in comment. ad Instit. in præfat.*

[b] *Decian. in apolog. advers. Alciat. cap. 7. Menoch. de interd. retin. possess. de aqu. cotid. & æstiv. n. 6. Matheac. de via & rat. jur. lib. 1. cap. 1.*

[c] *Alciat. in L. apud Labronem. in fin. de verb. sign.*

supe-

supereſſent. Et juriſprudentia longè purior ex ipſis fontibus nobis profluxiſſet, quàm ex confuſis interpretum Commentariis haurire poſſumus. Et de *Triboniano* queritur *Jaſon* d, Jus Romanorum in anguſtias ab eo detruſum fuiſſe; Sed in *Juſtinianum* & *Tribonianum* multo ſunt benigniores, qui potius exiſtimant libros juriſconſultorum Romanorum infortunio, calamitate temporum, barbarorumque incurſionibus periiſſe, nam è tribus Civitatibus (quæ ante omnes alias erant juris Romani Cuſtodes) *Berytus* poſt *Juſtinianum* terræ motu abſorpta eſt, *Roma* ſæpius a Gothis aliiſque barbaris gentibus eſt vaſtata, qui in libros & literas avidè ſæviebant: Et poſt alias calamitates urbs *Conſtantinopolitana* immani Turcarum rapinæ ceſſit. Certè univerſum imperium Romanum ab exceſſu *Juſtiniani*, a Gothis aliiſque gentibus barbaris adeò afflictum fuiſſe, totque vaſtationes, incendia & ruinas in eo ubique contigiſſe teſtantur omnes hiſtoriæ eorum temporum, & Patrum Eccleſiæ ſcripta, ut potius tribuendum ſit Dei providentiæ, qui per hanc *Juſtiniani* operam aliquas reliquias & centones juriſconſultorum Romanorum in Pandectis nobis conſervare dignatus eſt, ſine qua omnes aut

d *Jaſon. ad. l. 1. de injuſt. rupt. & irrit. teſtam. Morl. in quæſt. foren ſ. p. 1. tit. 1. n. 9.*

aut plurimi eorum libri ex melioribus conjecturis periissent.

VIII. In eo verò meritò videtur reprehendi *Tribonianus* & *Socij* [e] quod cum *Justinianus* ijs decennium indulsisset pro componendis Pandectis ex libris jurisconsultorum qui numerum duorum millium [f] superabant, & minori tempore id negotium fieri non potuisse Imperatori videbatur, hi præposterè & festinanter triennio perfecerunt, cum evolvendis tot libris tanti ponderis & scientiæ, nullum tempus nimium fuisset; & in Pandectis si quid imperfectum contrarium, incertum aut obscurum occurrere videatur, iis, non jurisconsultis ipsis est tribuendum.

IX. Est & aliud in quo juris Interpretes reprehendunt *Tribonianum* cæterosq; quòd methodus Pandectarum iis non placeat, quam tamen multo plures [g] defendunt, eo quod Pandectæ compositæ sunt eodem ordine quo edictum perpetuum *Salvij Juliani*, cum magna pars juris Romani ex commentariis ad illud edictum desumta sit, qua norma *Tribonianus* in componendis Pandectis usus est, & de methodo Pandectarum ita *Cujacius* [h], *Cohærent digestaq; sunt omnia arte mirabili, non tam ingenio* Triboniani, *quàm* Juliani, Hermogeniani,

[e] *Constit. de confirmat. Digest. Wesenb. in Instit. in proleg. de composit. jur.*

[f] *in proœm. Digest.*

[g] *Vulte. in jurisprud. Rom. in proleg. Mathe-ac. de via & rat. jur. lib. 1. cap. 35. Frider. Scot. in Rubr. C. de eden. n. 6.*

[h] *Cujac. in paratit. ff. Mandati.*

niani, & veterum prudentum quorum ille vestigia secutus est, & qui aliam desiderant vel comminiscuntur artem, sunt ineptissimi & improbissimi, neque quid sit ars sciunt, nec artem Digestorum.

X. Illud tantùm restat de libro Pandectarum, cum sæpè dissentiant in scriptura librorum qui in manibus omnium sunt, solet quæri ex quibus libris veritas petenda sit, cum alia sit editio Pandectarum vulgaris, quâ Doctores antiquiores post *Irnerium* usi sunt, alia *Haloandri* quæ *Norica* dicitur, quam ille confecit ex libris *Bolognini* & *Politiani*, qui tamen profitentur se emendasse librum suum ad exemplar *Florentinum*, & tertia *Florentina* ex illo Pandectarum libro qui primò a *Pisanis*, postea a *Florentinis* acquisitus, in summa apud omnes veneratione habetur. De quo libro etsi vehementer agitetur inter viros non juris modò, sed & omnium literarum peritissimos, utrum sit ipse liber archetypus exaratus mandato *Justiniani*, an ex eo sub *Justiniano*, vel brevi postea descriptus: *Politiano* asserente [i] eum esse *Justiniani* archetypum, dissentientibus *Antonio* [k] *Augustino*, *Jac.* [l] *Cujacio*, *Andr.*

[i] *Politia. lib. 10. epist. 4.*
[k] *Ant. Augustin. lib. Emendat. cap. 1.*
[l] *C. lib. 2. obser. 1.*

Andr. [m] *Alciato, Ant.* [n] *Contio*, & aliis existimantibus non fuisse *Justiniani* archetypum, sed transcriptum ab alio exemplari post *Justiniani* mortem, multique in *Codice Florentino* [o] errores deprehendere conati sunt. Illud tamen communiter receptum est, ex libro *Florentino* omnes qui hodiè extant Digestorum libros fuisse conscriptos, & ad eum in omnibus juris controversiis esse [p] recurrendum, atque ita doctores Itali [q] antiquiores solebant semper controversias suas ex Pandectis Pisanis dijudicare, eisque obtemperabant.

XI. Hunc denique librum Digestorum [r] appellari voluit *Justinianus*, quòd in eo omne Jus Romanorum in septem partes digestum esset, quem litem partes digestum esset, quem librum unum fuisse [s] constat quamdiu Constitutio *Justinani*, valuit prohibentis [t], Legibus suis Commentarios adijci, nunc verò ex glissios *Accursij*, aliorumque in tres libros excrevit, de quorum uno qui dicitur, Infortiatum, cum infinitæ ferè sint conjecturæ, è quibus omnibus vix idonea ratio colligi

[m] *Alciat. lib. 3. dispunct. cap. 12.*
[n] *Cont. lib. 1. disp. jur. cap. 6. Frider. Scot. cons. 17. lib. 5.*
[o] *Ant. August. d. lib. 1. c. 1. & lib. 3. c. 3. Ant. Fab. lib. 2. semestr. c. ult. Cont. lib. 1. disput. jur. c. 6.*
[p] *Ant. Augustin. d. lib. 1. Emend. c. 1.*
[q] *Bart. ad Rubr. ff. solut. matrim. in princ. & ad L. si creditor. §. fin. ff. de distr. pign. & ad. l. nemo. ff. de Pact. Alex. ad L. si filiofam. §. si vir. n. 1. ff. solut. matrem. Socin. ad L. filiusfam. §. Divi. ff. de legat. 1. n. 180.*
[r] *Constit. de Confirm. Digestor. §. 1.*
[s] *Bolognet. in repet. Rubr. sol. matrim. n. 58.*
[t] *L. 2. in fin. C. de vet. jur. enucl.*

ligi possit, mihi optima semper visa est illa *Ludovici* Romani [u] existimantis, illud nomen ab aliquo Interprete pro arbitrio suo absque justa ratione impositum fuisse, quod continuo usu receptum ad nos manavit.

[u] *Roman. ad Rubr. sol. matrim. in princ.*

XII. Post Pandectas absolutas, Constitutiones omnium Imperatorum ab *Hadriano*, *Justinianus* in unum [x] Codicem componi jussit, qui editus est anno Imperij sui octavo. Erat prior Codex [y] editus a *Justiniano* anno Imperij sui secundo, in quem congestæ sunt omnes constitutiones ab *Hadriano* usq; ad *Theodosium* è tribus codicibus, *Gregoriano*, *Hermogeniano*, & *Theodosiano*, resecatis superfluis & contrariis, & sequentium etiam Imperatorum usque ad Imperium suum: Et cum constaret eum nims festinanter fuisse compositum, *Justinianus* (Pandectis jam editis) eum acuratiùs componi jussit, & in eundem inseri quinquaginta decisiones suas, in quibus controversias omnes in jure Romano inter Jurisconsultos antiquiores agitatas dijudicasset, & hunc Codicem Repetitæ prælectionis & *Justinianæum* dici voluit.

[x] *C. de Justin. Cod. confirm. in princ. Cont. in chronolog. jur.*
[y] *L. 2. C. de vet. jur. enucl. Cont. lib. 1. Lect. 9.*

XIII. De hoc Codice quæri solet, An Constitutiones illæ tantum admittendæ sunt, quæ reperiuntur in libris antiquis

antiquis quos *Accursius* & Doctores glossis & commentariis suis explicarunt, an aliæ etiam suppleri possint e Codice *Theodosiano*, *Basilicis*, *Nomo-one*, *Photii*, aliisque Græcis Constitutionibus quas viri docti industriâ suâ eruerunt; aliquas se addidisse *Contius* & *Cujacius* [z] dicunt, multique hodie Græcas Constitutiones scrutantur, quæ si admittantur nullus erit terminus, & hominibus privatis licebit novas Leges edere, quod a [a] *Justiniano* prohibitum est. Quæri etiam solet de Authenticis quæ in Codice inserta sunt, quam authoritatem habeant, quarum aliquæ sunt Imperatoris *Friderici*, plurimæ vero sumptæ sunt ex novellis *Justiniani* Constitutionibus, quæ non a *Triboniano* collectæ, sed ab *Irnerio*, Jurisconsulto sub *Frederico* Imperatore, quas ille misit ad Jurisconsultos Papienses ut ad Leges [b] Codicis adjungerentur. De quibus quoties contorversia incidit, recurrendum esse ad fontes [c] unde sumuntur omnes consentiunt, a quo sæpè deviare reperiuntur. Illas ergo solas Constitutiones recipimus quæ usu Academiarum & Curiarum admissæ sunt.

XIV. Institutiones componi mandavit *Justinianus* post Pandectas compositas, quæ tamen uno mense editæ

[z] *Cont. in præfat. Pandect. Cujac. ad Novell. 6.*

[a] *c. de Justin. Cod. confirm.*

[b] *Alvarot. in proœm. feudor. n. 12. Decian. apolog. advers. Alciat. cap. 8.*

[c] *Ad L. 2. §. quid si n. 4. sol. matrim. Jul. Clar. lib. 5. §. fin. qu. 78. n. 1. Hottomann. in quæst. illustr. qu. 14.*

sunt ante Pandectas [d] septimo Imperij ejus anno. Unde jus Institutionum derogare Jure Pandectarum, si in aliquo dissentiunt, plurimi [e] existimant. Continet autem hic liber Elementa juris Romani facili & continuo Stylo conscriptus, quem *Cujacius* [f] omnium librorum juris Civilis nitidissimum, comptissimum, facillimum, nulloq; pene interprete indigentem prædicat. In hoc etiam libro illud singulare est quod nullum scriptum jurisconsulti alicujus Romani post *Gordianum* Imperatorem & *Modestinum* jurisconsultum memoratur, præter unius *Theophili* [g] paraphrasin ad Institutiones, quem aliqui existimant fuisse unum ex iis quos *Justinianus* componendo Juri Romano adhibuit, eamque valdè laudat *Viglius Zuichemus* [h], qui eam Græcè scriptam se a Cardinale *Bembo* accepisse & Latinum fecisse narrat.

[d] C. de emend. Cod. C. de Justin. Cod. confirm. Cont. in chronol. jur.

[e] Duaren. in comment. ad Pandect. lib. 1. c. 3. Donnell. lib. 4. comment. jur. c. 14.

[f] Cujac. lib. 11. obser. 31. Balduin. in Instit. in proleg.

[g] Decian. in apolog. advers. Alciat. cap. 8.

[h] Vigl. in præfat. ad Instit. Theoph.

XV. Postremus librorum *Justiniani* est liber Novellarum, nam post compositas Pandectas Codicem & Institutiones, *Justinianus* per reliquos annos ex triginta octo quibus imperavit varias edidit Constitutiones, quia in rebus humanis ita comparatum est, ut omnes casus [i] in legibus latis non possunt comprehendi. Hæ constitutiones

[i] L. 10. & 12. ff. de Legib. l. 2. §. sed quia C. de vet. jur. enucl.

Novellæ

Novellæ appellantur, & sunt extra controversiam *Justiniani*, licet in hunc librum congestæ a *Justiniano*, sed ab aliquo Juris Romani studioso, quod ab omnibus [k] agnoscitur. Harum verò plurimæ Græcè sunt editæ a *Justiniano*, paucæ Latinæ quas enumerat *Ant.* [l] *Augustinus*, & quia è Græco sermone translatæ sunt verè & fideliter, appellatæ vulgò sunt [m] Authenticum, quòd sint certæ & indubitatæ fidei, & ut secernerentur ab iis Authenticis quæ in Codicem ascriptæ sunt, & a *Juliani* epitome quæ sæpius liber *Novellarum* appellabatur. In his *Novellis* maximè ambigitur de numero & de versione Latina. *Accursius* & Doctores glossis & commentariis illustrarunt tantùm [n] nonaginta octo, *Julianus* in suâ Epitome statim post *Justinianum* edidit centum viginti quinque, *Holoander* edidit centum sexaginta quinque, *Cujacius* addidit tres: Sed oportet sequi *Accursij* & communem Interpretum Sententiam, quia agimus de eo jure Romano quod usu inter gentes Christianas receptum est.

XVI. Versio Latina *Novellarum* prima fuit *Juliani* antecessoris non diu post *Justinianum*, quam omnes [o] laudant, altera Versio Latina qua *Accursius* & Interpretes utuntur, quam *Al-*

k *Cujac. ad Novell. 69. & lib. 20. obser. 33. Augustin. Mellus. in disput. jur. Civil. p. 3. cap. 12. Math. Stephan. in Comment. ad Novell. in princ. n. 20.*

l *Ant. Augustin. in paratitl. ad Novell.*

m *Alciat. 2. parerg. cap. 46. Math. Stephan. in loc. cit. n. 28.*

n *Vulte. in jurisprud. Rom. in præfat. Alber. Gentil. de libr. jur. Civil. cap. 6.*

o *Alciat. 2. parerg. cap. 46. Joseph. Suares. in Notit. Basilin. ad Urban. 8.*

ciatus [p] appellat barbaram; ſed authoritatem ejus ex antiquitate commendant [q] *Cujacius*, quæ facta fuit ab authore incerto, latini ſermonis forſan imperito, ut conjicit [r] *Molinæus*. Sed cum recepta ſit apud omnes Nationes in Studiis & Judiciis, authoritatem juris habet; & ſi controverſia oriatur de ſcriptura, non eſt hic recurrendum ſemper ad fontem Græcum [s], quia *Contius* [t] exiſtimat hanc interpretationem fuiſſe factam ex perfectiore exemplari eo quod jam habemus. Admittendæ igitur non ſunt Novellæ uſu non receptæ, quod & de Novellis *Leonis* Philoſophi dicendum eſt.

XVII. Ita *Juſtinianus* feliciter compoſuit Jus Romanum, Legeſque Romanas (ait *Paulus* [u] *Diaconus*) quarum prolixitas nimia erat & inutilis diſſonantia, mirabili brevitate correxit. Nunc dicendum reſtat quomodo hoc Jus Civile Romanorum, poſt aliquot ſæcula in quibus Leges & literæ omnes penè obrutæ ſunt, ad gentes Europæas devenerit, de quo in ſequenti Capite

p *Alciat. in edit. Novell. Haloandr. in epiſt.*
q *Cujac. lib. 4. obſer. 38. & lib. 8. c. ult.*
r *Molinæ. de uſur. qu. 1.*
s *Gentil. de libr. jur. Civil. cap. 7.*
t *Cont. in Novell. in præfat.*
u *Paul. Diacon. lib. 18.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT V.

CAPUT. IV.

De Jure Civili Romanorum *post* Justinianum.

JUS Civile Romanorum tanta cura & fælicitate a *Justiniano*, compositum (ut sunt vices rerum humanarum) cum ipso authore penè extinctum est. In Civitate *Constantinopolitana* sede Imperatorum Romanorum ex eorum socordia vel invidia gloriæ *Justinianææ* vix per quadraginta annos ab excessu *Justiniani* authoritatem habuit, ad Italiam vero & gentes Europæas non pervenit per quingentos annos a *Justiniano*; suppressum a Gothis, Longobardis, Vandalis, Francis, aliisque populis barbaris, (qui occidentales Imperij Romani Provincias invaserunt) pari odio Leges Romanas & literas omnes prosequentibus.

Primò agendum de libris *Justiniani*, quomodo recepti fuerint *Constantipoli*, & deinceps in Imperio *Orientis*, & quomodo postea ad Europæos fuerint delati.

II. Per

II. Per quadraginta annos post *Justinianum* libri *Justinianæi* sub *Justino*, *Tiberio*, *Mauritio* Imperatoribus *Constantinopoli* recepti fuerunt in gymnasiis & usu forensi latinè scripti, jusque ex iis Sermone Romano dictum [a] est, in quo Decreta Magistratuum & Sententiæ judicum edenda [b] erant, isque honos delatus est linguæ Romanorum, quorum virtutibus magnum illud Imperium debebatur. Sed vix per quadraginta annos jus *Justinianæum* [c] valuit, nam circa annum Christi 600. successit *Phocas* [d] (occiso Imperatore *Mauritio*) imprudens & ignavus Princeps, qui nec leges conservare, nec Sarracenorum invasiones in Asiam repellere potuit, sub quo etiam Germani, Galli, Hispani, Longobardi in Italia Imperatorum Dominationem excutere cœperunt, posteaq; Imperatores Græci dicti sunt Imperatores [e] Romanorum usque ad excidium Constantinopolis, & successores *Constantini*, ijdemque successores *Alexandri* se dici voluerunt.

III. Sub Imperatoribus verò a Phoca ad *Basilium* Macedonem per ducentos annos libri *Justinianæi* erant in aliquo usu; fuerunt enim vel ætate *Justiniani* vel paulò post in linguam Græcam [f] translati, Codex & Pandectæ per *Thalelæum*

[a] *Carol. Fabrot. in edit. Basilic. in epist. ad Cancel. Franc.*

[b] *L. decreta. 48. ff. de re judicat.*

[c] *Balduin. In Institut. in proleg. Vulte. de jurisprud. Rom. in proleg.*

[d] *Niceph. lib. 18. Zonar. Tom. 3. Annal.*

[e] *Georg. Codin. Curopalat. de offic. aul. & eccles. Constantinopol. cap. 6. n. 51.*

[f] *Marquard. Freber. in edit. jur. Græco-Rom. in epist. ad Rud. 2. Imp.*

Thalelæum [g] antecessorem, Institutiones per *Theophilum* [h], plurimique libri Jurisconsultorum Romanorum Græci facti [i] sunt, ex quibus Pandectæ antea compositæ fuissent, ex quibus & præsertim ex Constitutionibus Imperatorum *Justiniano* succedentium usque ad *Basilium* jus in foro Orientis reddebatur, sub iis tamen Legum & Judiciorum vis paulatim [k] minui cœpit, afflictis maximè ex armis Sarracenorum orientis Imperium vastantium [l] usque ad *Basilium* Macedonem, qui in eo Imperio successit circa annum DCCCLX. Princeps magni animi, qui ex bellis suis contra Sarracenos aliosque Imperij hostes, & ex Legibus judiciisque restitutis magnam nominis sui famam comparavit. Is raro fortunæ exemplo inter Captivos Venales Constantinopolin adductus [m], posteaque Armis & acclamationibus Militum Imperator factus, cum *Leone* Philosopho & *Constantino Porphyrogenito*, filijs suis sibi in Imperio deinceps succedentibus, ex invidia [n] gloriæ *Justinianeæ* libros ipsius delere conatus, primò edidit Epitomen Codicis *Justiniani*, quam πρόχειρον [o] vocavit, deinceps libros sexaginta Βασιλικῶν publicavit, ijque soli vim juris habuerunt usq; ad finem Imperij orientalis, neglectis

[g] *Joseph. Suares. in Notit. Basilic.*
[h] *Franc. Broæ. in Instit. in præfat. Carol. Fabrot. in exercit. in pr. in apolog.*
[i] *Suares. in d. Notit.*
[k] *Zonar. Annal. Tom. 3.*
[l] *Abb. Ursperg. p. 151. Zonar. d. Tom. 3. Sabell. Ennead. 8. lib. 9. & Ennead. 9. lib. 1. Balduin. in Instit. in proleg.*
[m] *Zonar. d. Tom. 3.*
[n] *Ciron. lib. 5. Observat. jur. Canon. cap. 4. & 5.*
[o] *Harmenopul. lib. 1. Tit. 1. de Legib. Dionys. Gothofred. ad Novell. Leon. in princ.*

lectis libris a *Justiniano* P. compositis, qui post *Basilium* nec in Academiis nec in Judiciis usuve forensi admissi fuerunt.

IV. Invidiæ vero & Ambitionis *Basilij* labem contra *Justiniani* libros & gloriam etsi aliqui minuere [q] conentur, ascribentes interitum & jacturam librorum *Justiniani* infortunio, cum in conflagratione Constantinopolis sub *Zenone* Imp. CXX. Millia librorum amissa fuerint, & *Berytus* florentissimum legum gymnasium terræmotu obrutum fuerit, quibus etiam accessit in Italia librorum omnium Vastatio per Gothos; plurimi tamen *Basilium* & *Leonem* invidiæ & ambitionis graviter [r] accusant, quod *Justiniani* famam ex Legibus Romanis compositis non ferentes, earundem Legum compositionem nomini suo ascribere [s] contenderunt, neque enim *Leo* Philosophus in libris *Justinianeis* aliud reprehendere [t] potest, quam quòd ejus compositio non fuerit perfecta & absoluta ad solvendas difficultates, nec *Justiniani* ordinem satis fuisse accuratum, quæ etiam in ipsum *Leonem* retorqueri possunt; Et Jurisconsulti occidentalis Imperij *Justinianum* satis defendunt, reprehendentes illud solùm in *Justiniano*, quod libros Romanorum Jurisconsultorum

[p] *Freher. in d. epist. ad Rud. 2.*
[q] *Balduin. in Instit. in proleg.*
[r] *Ciron. d. c. 4. & 5. Freher. in d. epist. ad Rud. 2.*
[s] *Fr. Broæ. in d. præfat.*
[t] *Leo Philos. Imper. in proœm. Basilic.*

rum post Pandectas absolutas supprimere conatus, eandem pœnam Talionis [u] a *Basilio* & *Leone* passus est.

V. Hos libros Βασιλικῶν alij *Leoni* Philosopho [x] tribuunt, alij *Basilio* [y] patri, cui & ipse *Leo* eosdem [z] ascribit, ijdemque ad annos viginti post eorum editionem a *Constantino Porphyrogenito* altero *Basilij* filio ex repetita prælectione purgati & emendati [a] fuerunt, atque ab eo tempore libri *Justinianæi* obsoleverunt in Oriente, Jurisconsultorum manibus non versabantur, raróque descripti erant, unde in illa librorum multitudine qui in Occidentem post captam Constantinopolin adducti sunt, non constat librum ullum *Justinianæum* [b] (si fortè Novellas excipias) fuisse repertum. Et post libros Βασιλικῶν edidit porrò *Leo* Philosophus constitutiones Novellas CXIII. quas jam habemus, iisq; utimur tantum in iis de quibus a *Justiniano* nihil est [c] constitutum.

VI. Compositi fuerunt a *Basilio* [d] libri Βασιλικῶν ex libris *Justinianeis*, ex XIII. Edictis *Justiniani* post Novellas latis, ex constitutionibus Novellis *Justini* & sequentium Imperatorum usque ad *Basilium*, quarum pleræque ab *Enimundo Bonefidio* & *Joanne Leunclavio* in libris Juris orientalis editæ sunt, & ex

[u] *Ciron. d. lib. 5. cap. 5.*
[x] *Harmenopul. lib. 1. Tit. 1. in princ. Cujac. lib. 17. observat. 31. Jo. Suares. in d. Notit.*
[y] *Gothofred. ad Novell. Leon. in princ. Freher. in d. epist. ad Rud. 2. Vult. in jurisprud. Roman. in. proleg.*
[z] *Jos. Suaref. in d. Notit. Basilic.*
[a] *Gothofred. ad Novell. Leon. & ad lib. 8. Basilic. edit. Hanov. ann. 160[illegible] Suaref. in d. Notit.*
[b] *Freher. in d. epist.*
[c] *Cujac. d. lib. 17. obser. 31.*
[d] *Suaref. in [illegible] Notit.*

ex libris Jurisconsultorum Romanorum qui apud Græcos tum [e] reperiebantur & ad nos pervenerunt: Basilica tamen hæc LX. libris comprehensa diù latuerunt, quorum septem libros primò edidit *Gentianus* [f] *Hervetus*, *Cujacius* [g] III. qui etiam omnes penes se habuit, & ex iis multa in Jure Romano, præsertim in observationibus suis (quas Opus divinum *Jac. Augustus Thuanus* [h] meritò appellat) eosdemque fere omnes jam integros habemus ex Galliæ Bibliothecâ Regiâ editos unà cum Scholiis & Glossis Interpretum Græcorum studio doctissimi Antecessorum Aquisextiensium Decani *Caroli Fabrotti*, ex quibus multa in Jure *Justinianæo* obscura dilucidè explicantur & illustrantur.

VII. Ad hos libros Βασιλικῶν scripserunt Jurisconsulti Græci Scholia & Commentarios aliquos, sed non pari numero ac Europæi ad *Justinianum*, ex quibus ad Nos tantum pervenerunt glossæ aliquæ [i] *Stephani*, *Nicæi*, *Thaddæi*, *Eustathij*, *Eudoxij*, *Isidori*, *Basilij* aliorumque Jurisconsultorum Græcorum, quæ ut glossæ *Accursianæ* margini Βασιλικῶν adjectæ sunt. Græcis magis videntur placuisse Epitome [k] & Synopses, e quibus prima est Basilij πρόχειρον τῶν νομῶν, [l] ex quo *Constantinus*

[e] Suaref. in d. Notit.

[f] Suaref. ibid.

[g] Fabrot. in d. epist. ad Cancell. Franc.

[h] Thuan. histor. lib. 29.

[i] Decian. in apolog. advers. Alciat. cap. 8. Matheac. de via & rat. jur. 24. Suaref. & Broæ. in Loc. citat.

[k] Broæ. in d. præfat.

[l] Gothofred. in Novell. Leon. in inc. Fabrott. in d. epist. ad Cancell. Franc.

Hermenopulus Judex *Thessaloni-* r concinnavit universi Juris Epito-, & ex Constitutionibus Impera-m usque ad *Emmanuelem Comme-* qui Imperium tenuit circa annum L. quam Promptuarium [m] appellat, nte cum aliam breviorem opsin edidit *Michael Atta-* es Jurisconsultus [n] jussu *Mi-* lis *Ducæ* Imperatoris circa ıum MLXX. quem Com-ıdium Compendij vocat, eo-nque tempore *Michael Psel-* o *Synopsin* condidit, & *Jo.* unclavius anno MDLXX. edi- ἐκλογὴν Βασιλικῶν [p] e Bib-theca *Joh. Sambuci* Panno- (qui postea fuit magnus ɩloniæ Cancellarius) quam e Tarenti in Calabria repererat, ım ea pars Italiæ (quæ olim vetus ræcia dicta est) diutissimè paruit nperatoribus Orientis, post quam xarchatus Ravennæ primò Longo-ardis, deinde Normannis in Italia Dominantibus cesserat; & ab eodem *eunclavio* tres Paratitlorum libri Lati-i facti [q] sunt, in quibus Leges ad res & personas sacras spectantes ex cor-pore *Justinianæo* desumptæ sunt, ap-positis singulis quæ in aliis Titulis & glossis ad illum titulum pertinentibus reperiuntur.

[m] *Harmenopul. d. lib. 1. Tit. 1. Balduin. in Instit. in proleg. Vult. & Freher. in Loc. citat.*

[n] *Leunclav. in eclog. Basilic. in proæm. & in edit. Basilic. anno. 1575. Fabrett. in d. epist.*

[o] *Freher. & in Loc. citat.*

[p] *Jo. Leunclav. in edit. jur. Græco. Rom. Fabrott. in d. epist.*

[q] *Broæ. in d. præfat.*

VIII. Ex

VIII. Ex his omnibus & Imperatorum *Basilio* succedentium Constitutionibus in orientali Imperio Jus dictum est, neglectis libris *Justinianeis*, sive ex invidia famæ *Justinianeæ* ambitioneque conciliandi libris & Legibus suis Authoritatem, sive ex usu & facilitate Græcæ[r] & Vernaculæ Linguæ, in qua hæc omnia edita sunt, & divisis jam Imperiis occidentis & orientis, Jure tantum suo uti voluerunt, quod tamen omne a Romanis acceperant.

[r] *Freher. & Broæ. in Loc. citat.*

IX. Basiliam vero & *Leonem* Impp. imitatus *Photius*[s] Patriarcha Constantinopolitanus eodem tempore Nomo-Canonem edidit ex Basilicis Constitutionibus & Canonibus Ecclesiasticis, quem longo post tempore *Theodorus Balsamon* Patriarcha Antiochenus[t] anno 1143, Scholis illustravit, *Photiumque* imitatus *Burchardus Warmatiensis* anno 1020. *Ino Carnutensis* anno 1080. & *Gratianus* anno 1120. Canones Ecclesiæ occidentalis congesserunt.

[s] *Gothofred. in d. præfat. ad Novell. Leon. Broæ. in. d. præfat.*

[t] *Gothofred. in d. præfat.*

X. Hoc Jus Græco-Romanum a *Basilij* & *Leonis* ætate sub Imperatoribus *Porphyrogenitis*, *Commenianis* & *Paleologis* usque ad *Constantinum* XIII. *Paleologum* Græcorum Imperatorem ultimum productum est, sub quo captâ Constantinopoli anno 1452. a *Ma-*

homete

homete Ottomanico, Imperium orientale cum suis Legibus [u] extinctum est, nam usque ad illud tempus fuit Canstantinopoli celeberrimus Jurisconsultorum conventus & supremum orientis Tribunal, teste *Ænea* [x] *Sylvio*, qui tum Pontifex Romanus fuit, & dum per varia Secula barbaries Gothorum, Longobardorum, Maurorum, Sarracenorum aliorumque literas & Leges in occidente penè delevisset, efflorescebant Literarum omnium Legumque studia [y] Constantinopoli, ut nemo pro docto in Occidente haberetur [z], nisi Constantinopoli literarum studio incubuisset.

XI. Libros vero *Justinianæos* Romæ aut in Italia per quingentos annos ab ejus excessu visos fuisse nobis constare non [a] potest; tantùm conjici potest eos in Illyricum venisse, quòd eorum publicatio [b] *Præfecto* Prætorij Illyrici a *Justiniano* mandata sit. Italiam tenuerunt Gothi per sexaginta annos post *Justinianum*, quibus pulsis in ulteriorem Galliam [c] per Longobardos, Reges eorum per ducentos annos Italiâ potiti sunt, eodemque tempore in *Hispania* [d] Visigothi, & Vandali, in Gallia Gothi, Franci, Hunni alijque Populi barbari dominabantur: Hi nullas patiebantur Leges nisi a se conditas, Longo-

[u] *Abb. Ursper- gen. in parali- pom. Æne. Sylv. in orat. de excid. Con- stantinop.*

[x] *Æne. Sylv. epist.* 130. & 155.

[y] *Ciron. lib.* 5. *Observ. jur. Ca- non. cap.* 5.

[z] *Æne. Sylv. d. epist.* 103. & 155.

[a] *Freher. in d. epist. ad Rud.* 2.

[b] *Constit. Tanta. in fin. de con- cept. Digest.*

[c] *Procop. lib.* 1. *de bell. Goth. A- gath. lib.* 1. *de bell. Goth. Ni- ceph. lib.* 13. *c.* 39. & *lib.* 14. *c.* 56. *Abb. Ur- spergen. c.* 130. *Sabellit. lib.* 1. *in princ.* & *lib.* 4. *Tom.* 4.

[d] *Cod. Leg. an- tiqu. p.* 1.

Longobardicas, Gothicas, Francicas Alemannicas aliasque quas adhuc habemus in Codice Legum[e] antiquarum, quæ etsi in plurimis sanè justæ sint, & laudandæ, sapiunt tamen barbariem earum gentium, & Leges Longobardorum (quæ cæteris excellentiores habitæ sunt) barbaræ, asininæ, & Fæx potius quam Lex ab Interpretibus nostris sunt [f] appellatæ: Illum tamen honorem Romanis olim Dominis suis præbuerunt ut Leges suas omnes Latinè scripserint, & contractus omnes secundùm Leges Romanas [g] inierint, & eas Juris Romani reliquias quas adipisci potuerunt in usu Judiciorum unà cum Legibus suis [h] observaverint, Codicem *Theodosianum*, *Gaij* Institutiones, *Ulpiani* fragmenta, *Pauli* notas & sententias, forsan majorem honorem delaturi Libris *Justinianeis* si in eos incidissent.

XII. Post ducentos annos *Carolus magnus* Gallorum & Germanorum Rex devictis in Italia Longobardorum Regibus, *Romæ* a Senatu Populoque Romano electus Romanorum Imperator, & a *Leone* III. Pontifice Romano approbatus circa annum 800. summo restituendi Juris Romani desiderio

[e] *Cod. Leg. antiqu. p. 1. edit. per. Frederic. Lindenbrog. Decian. in apolog. advers. Alciat. cap. 9.*

[f] *Luc. de Penn. ad l. Conductores. C. de Conductor. lib. 11. Maran. disp. 2. Cæravit. ad Rit. Neapol. Rit. 292. Paul. Christinæ decis. 212. n. 26. vol. 4.*

[g] *Agath. lib. 1. de reb. Justinian.*

[h] *Decian. in apolog. advers. Alciat. c. 7. Mattheac. lib. 1. de via & rat. jur. c. 24.*

ſiderio [i] tenebatur, quod aſſequi non potuit, ſive bellis continuis occupatus, ſive ex defectu Librorum Juris Romani, quos illius Juriſconſulti non potuerunt conquirere. Jacebat enim ſepulta literarum omnium & legum peritia ſub *Carolo* Magno & per duo ſecula inſequentia, quod omnes viri docti [k] deplorant, in quibus invaſerat omnium animos talis ſtupor, amentia, oblivioque Literarum omnium & Morum, ut vix Principes Pontificeſve reperiantur qui aliquid dignum memoriâ geſſerunt. De Jure Romano nihil interea auditum, ſolum Ravennæ [l] apud Exarchos Græcos reperiebatur quinta pars Pandectarum quæ tractat de ultimis voluntatibus & ſucceſſionibus hæreditatum; nam ea pars Italiæ Exarchis Imperatoribus Conſtantinopolitanis adhuc durante Longobardorum regno obtemperabat, donec ex conventione [m] inter *Carolum magnum* & *Irenem* Imperatricem Conſtantinopolitanam facta, pars Imperij Romani occidentalis *Carolo* & ejus poſteris, orientalis vero Conſtantinopolitanis ceſſit.

i *Balduin. in Inſtit. in proleg.*

k *Sabellic. Ennead. 9. lib. 1. Paul. Jov. in vit. Franc. Petrach. Genebrard. in chronolog. lib. 4. Card. Bellar. lib. 4. de Rom. Pont. 1. 12.*

l *Decian. in apol. adverſ. Alciat. c. 8.*

m *Sabellic. Ennead. 1. lib. 9.*

XIII. Poſt has vero tenebras ſcientiarum omnium, ea fuit fælicitas Juris Romani, ut cum ipſo in Lucem extracto cæteræ ſcientiæ omnes revixerint,

erint, quod accidit ſub *Lothario* Saxone Imperatore occidentis circa annum 1127. quo una cum *Innocentio* II. Pontifice Romano bellum gerente contra *Rogerium* Regem Siciliæ & Neapolis, imploratoque Piſanorum auxilio (qui tum liberi Reipublicæ jure utebantur) in excidio Urbis Amalſitanæ in Apulia, libri Pandectarum [n] ibi reperti, in honorem rerum ab iis ſtrenuè geſtarum, præmium ut Opima Spolia iiſdem tributa ſunt, eoſque religioſè ſervabant, *Piſani* uſque ad annum 1406. & ad eos in controverſiis ſuis Doctores noſtri advolabant. Eo verò anno *Guius Coponius* [o] exercitus Florentini præfectus civitate Piſarum captâ, Pandectas in magnam triumphi ſui partem Florentiam tranſtulit, ubi eadem religione & Cura adhuc ſervantur. Eodem tempore cum Pandectis in lucem revocatis cæteræ ſcientiæ ſub iiſdem tenebris ſepultæ repullularunt. *Petrus* enim *Lombardus* [p] Epiſcopus Pariſienſis Theologiam per antiquorum libros ſparſam in methodum redegit, quod *Johannes Damaſcenus* ante annos quingentos Græcis præſtiterat, & *Gratianus Monachus* Benonienſis Decretorum librum compoſuit, & *Petrus Trecenſis*, dictus *Comeſtor*, Hiſtoriam Scholaſticam edidit, qui fratres

[n] *Coraſ. ad l. 2. §. fin. ff. de Orig. jur. Freher. in d. epiſt. ad Rudolph. 2. Imp. Borroll. de Cath. Reg. præſtan. c. 78. n. 26. Gerard. Voſſ. in diſſert. 3. de Symbol. theſ. 33.*

[o] *Taurell. in præf. ad. Pandect. Florent. Borrell. d. cap. 78. n. 28.*

[p] *Antonin. p. 3. tit. 18. c. 6. Trithem. lib. de eccleſ. Script. Bellarm. de ſcript. eccleſ. ad ann. 1145. Sixt Senenſ. lib. 3. bibliothec. ſanct. Method. 23.*

fratres naturales ex una Concubina nati perhibentur.

XIV. Pandectis jam postliminio restitutis, Jus Civile Romanorum omnes occidentalis Imperij Populi complectuntur, & ad illud exornandum miro consensu concurrunt. Erat eodem tempore in Aula Imperatricis *Matildæ* magni nominis Jurisconsultus *Irnerius* [q] qui Constantinopoli [r] Juri operam dederat, & in rebus *Lotharij* administrandis summum locum tenebat. Eo authore & Suasore *Lotharius* [f] Jus Romanorum in Academiis doceri, & ex eo causas in judiciis dijudicari Edicto mandavit, ipseque *Irnerius* Bononiæ circa annum 1150. Jus Civile docuit, eumque secuti *Bulgarus*, *Placentinus*, *Odofredus*, *Aro*, alijque Banoniæ, & ex iis etiam *Placentinus* & *Aro* in Academia Montispessulana in Gallia Jus Civile professi sunt: Post hos *Franc. Accursius* Florentinus fere quadragenarius ad Jus Civile accessit sub *Arone* & *Odofredo*, in quo tantum profecit ut Magistros longè superaret, relictaque profectione Juris publica in solitudinem se recepit, in qua per septennium [t] scripsit glossas in Pandectas & Novellas, & per aliud biennium in Codicem [u] ut ipse de se testatur, in quibus mira brevitate Leges

[q] *Abb. Ursperg*ens. f. 291. *Decian. in apolog. advers. Alciat. c.* 8.

[r] *Ciron. lib.* 5. *Obser. jur. Canon. c.* 5.

[f] *Lindenbrog. in Cod. Leg. antiqu. in princ. Decian. in d. apolog. c.* 8.

[t] *Gl. in Authent. at proponatur. v. indictionis. Forster. in histor. jur. Civil. v. Accursius. Fr. Broæ. in Instit. in præfat. in Chronol.*

[u] *Gl. in l.* 2. *C. de accus.*

ges omnes similes addit, dissentient. conciliat, & ex iis tantam industriæ judicij, memoriæque famam est assecutus, ut nemo post eum Juri glossas adjiicere tentaverit, & Interpretes post eum ex ejus admiratione, parem operam in ejus glossis explicandis ac in verbis Legum impenderint, quod sanè in iis meritò reprehendendum est, adeoque eum insecuti aliam viam docendi Juris per Commentarios prolixos inierunt, contra *Justiniani* Sanctionem [x] prohibentis Commentarios Legibus suis ascribi. *Accursium* verò omnibus Interpretibus Græcis & Latinis anteponit [y] *Cujacius*, a quo quicquid *Bartolus* alijque aberraverint somnia appellat.

[x] *L. 1. §. nostram. C. de vet. jur. enucl.*

[y] *Cujac. lib. 12. obser. 16.*

XV. Post *Accursium* successerunt *Cynus*, *Oldradus*, *Petrus* de Bellapertica qui Aureliis docuit, alijque in Italia, qui omnes licet insignem ex Juris Romani scientiâ famam comparaverint, eos tamen secuti *Bartolus* & *Baldus* Perusinus longè superarunt. *Bartolus* natus anno 1303, Jus Civile professus est Pisis, posteaque Perusij, quod tanto judicio aperuit in Commentariis suis immensis pro ætate sua (quæ quadraginta sex annos non excessit) ut longè primus *Justiniani* Interpres post *Accursium* adhuc apud omnes celebretur,

tur, & in eo fuiſſe præ cæteris admirabilem Legum peritiam, ejuſq; ingenio numen adſuiſſe Interpretes noſtri [z] teſtentur. Eum *Baldus Peruſinus* ejus auditor, annis ſuperavit, vixit enim uſque ad ætatem decrepitam, mortuus anno 1420. & Jus Civile profeſſus eſt Bononiæ & Ticini per 56. annos tanto cum ingenij acumine judicioque, ut *Baldum* nihil ignorare ſoleret *Jaſon* dicere, & *Philippus Decius*, [a] teſtetur neminem mortalium authoritate *Baldum* adæquare poſſe. In his ſanè nihil deſiderari poteſt, quam ut fæliciore ætate [b] vixiſſent, in iis enim Sæculis barbaries Gothica & Longobardica latinum Sermonem & literas ferè omnes extinxerat, & ea ratione *Antonius Contius* eos Longobardicos Doctores [c] appellat, ideoque ſi in iis Sermo Gothicus, hiſtoriarum literarumque ignorantia reprehendatur, condonanda ſunt illis pro temporis ratione, ac compenſanda purâ exactâque Juris Romani ſcientiâ, quam immenſo labore judicioque poſteris tradidere.

XVI. Qui eos ſecuti ſunt, *Angelus Peruſinus*, *Baldi* frater, *Salycetus*, *Alexander*, *Paulus Caſtrenſis*, *Franciſcus Aretinus*, *Jaſon*, *Phil. Decius*, alijque pari judicio, acumine ingenij, & induſtria Jus Romanum docuerunt, quod

Com-

[z] *Jo. Bapt. in repetit. C. omnes Populi. de Inſt. & jur. Nic. Everard. in Loc. ab. autborit.*

[a] *Dec. conſ.* 283. *Car. Molinæ. conſ.* 2. *pro Hermann. ab. Arragon. n.* 18. *Bolognit. in Anth. habita. C. ne fil. pro patre. n.* 198.

[b] *Balduin. in Inſtitut. in prolog. Matheac. lib.* 1. *de via & rat. jur. c.* 20.

[c] *Cont. lib.* 1. *diſput. jur. Civil. c.* 8.

Commentarij eorum testantur. Et hucusque maxima laus debetur [d] Italis qui præ reliquis nationibus Christianis Jus Civile illustrarunt. In iis tamen omnibus deerat adhuc Sermonis Latini elegantia literarumque Græcarum & Latinarum scientia, quam Jurisconsulti Sæculi insequentis assecuti sunt. Ea verò obtigit ex infælici Civitatis Constantinopolitanæ excidio, postquam omnes Græcæ Literæ librique in occidentem exules missi, & ex earum æmulatione literæ Latinæ efflorescere cæperunt, & ex iis maximum Juri Civili ornamentum accessit.

[d] *Conr. Rittershus. ad Conc. Raph. Fulgos. in princ.*

XVII. Illo Sæculo primus emicuit *Andreas Alciatus* Mediolanensis, cujus Commentarios ex hisce literis, præ prioribus Jurisconsultis multo ornatiores habemus. Post eum statim effulserunt ex singulis nationibus Christianis Jurisconsulti clarissimi [e], ex Italis *Decianus*, *Menochius*, *Pancirollus*; ex Hispanis *Ant. Augustinus*, *Did. Covarruvias*, *Ant. Goveanus*, *Arius* Penel*lus*; ex Gallis *Budæus*, *Cujacius*, *Duarenus*, *Tiraquellus*, *Contius*, *Hottomannus* *Balduinus*, *Brissonius*, *Anton.* & *Petr. Faber*; ex Germanis *Zasius*, *Sichardus*, *Viglius*, alijque plurimi qui deinceps ad exornandum jus Civile Romano-

[e] *Balduin. in Instit. in proleg. Mathe ac. I. de via & rat. jur. c. 24.*

Romanorum tantam literarum omnium cognitionem attulerunt, ut cum omnibus omnium ſcientiarum profeſſoribus ſine invidiæ aut arrogantiæ labe poſſint contendere. Ita denique verum juris Civilis Romanorum uſum & judicium prioribus Italis, Lumen verò Elegantiam & Ornamentum inſequentis ſeculi Interpretibus tribuere debemus, nam vetuſtiores juris Interpretes fructus nobis reliquerunt, *Budæus* vero & recentiores magis flores quam fructus attulerunt, ut Itali [f] de ſe prædicant.

XVIII. His gradibus aſcendit jus Civile Romanorum ad illud gloriæ faſtigium in quo jam poſitum eſt, & ad quod nullius unquam gentis Leges pervenerunt: Dicendum jam eſſet pro inſtituto meo, quem uſum & authoritatem habeat hoc jus Civile Romanorum in ſingulis Principum Chriſtianorum Regnis & Dominiis, ſed quia ad jus Civile Romanorum acceſſerunt jus Feudorum & jus Canonicum, illud ex Conſuetudinibus Longobardorum, aliarumque nationum ante tempora *Caroli* magni, hoc verò ex Canonibus Conciliorum, Sententiis Patrum Eccleſiæ, Reſcriptiſque Romanorum Pontificum

[f] *Benevenunt. Starch. tract. de Mercatur. Tit. de Contract. Mercat.*

tificum compositum, dum jus Romanorum in tenebris delitesceret, & jam sunt connexa & involuta cum jure Civili Romanorum, & cum eo juris vim habent apud omnes ferè populos Christianos; & quia commentarij etiam & Interpretationes Doctorum ad jus Civile eximium habent usum in judiciis & usu forensi, tam in jure Romano interpretando, quam in Decisionibus Causarum quæ in Jure Civili expresse decisæ non sunt; de his tribus capitibus aliquid necessariò dicendum videtur, atque ita deinceps ad institutum tractatum de usu & authoritate juris Civilis in Dominiis Principum Christianorum progrediemur. Incipiemus a Jure Feudorum.

JA. ARMACHA.

CAPUT VI.

CAPUT VI.

De Jure Feudorum.

I. DE Feudorum origine non convenit inter Interpretes Juris Romani, aliqui enim Feuda a Romanorum Legibus & Moribus orta fuisse existimant; Sed longè plures ea Romanis incognita fuisse, & a Longobardis dum in Italia dominabantur cœpisse tradunt.

II. Qui Romanis Feudorum originem tribuunt, memorant illas Clientelas quæ inter Patronos & Clientes intercesserunt, nam a tempore *Romuli* Plebeis mos erat eligendi Patricios in Patronos [a] suos, & postea Provinciales & Socij sibi adoptabant Senatores in Patronos, inter quos ea erat necessitudo, ut Patroni Clientum oppressorum Caput & Fortunas tuerentur, Clientesque vicissim Patronos suos omni obsequio colerent & venerarentur; Clientes se dabant in fidem & Clientelam Patronorum, Patroni Clientes in Fidem receperunt, at-

[a] *Dionys. Halicarn. lib. 1. Plutar. in Romul. Gell. lib. 5. noct. Attic. c. 13.*

que inde ortam esse eam conjunctionem [b] quæ hodiè est inter Dominum & Vasallum: Alij Stipendia militum quæ Militiæ in Jure Romano [c] appellantur, Feudis Similia esse [d] volunt, alij vero Colonos glebæ ascriptitios Vasallis & Feudatariis Similes esse [e] opinantur. Sed multo verisimilior est eorum conjectura, qui potius Feuda ab *Alexandro Severo* & *Constantino magno* cœpisse [f] censuerunt. *Severus* enim donavit *Ducibus* & *Militibus* Limitaneis ea Prædia quæ ab hostibus capta [g] sunt, ita ut eorum essent si hæredes eorum militarent, attentiùs militaturi si sua Prædia defenderent; eademque postea *Constantinus magnus* voluit etiam ad Hæredem Paganum [h] transire, ut milites suos sibi conciliaret. Hæc verò omnia a Feudis longè absunt, quæ hodiè Moribus gentium inducta sunt; cum ea non aliter constituantur quam in re Mobili [i] aut ad eam accedente, cujus Usus seu utile Dominium Clienti tantùm conceditur, Proprietas verò & directum Dominium ut remaneat penes

[b] *Luc. de Penn. in l. quicunque C. de omn. agr. desert. lib. 11. Budæ. ad L. Herennius. ff. de Evict. Zas. ad l. 2. §. Curias. ff. de Orig. juris. Sonsbeck. in Tract. feud. p. 1. n. 30.*

[c] *L. omnimodam. §. imputari. C. de inoff. testam. L. mortuo. §. 1. ff. de legat. 2.*

[d] *Haloand. in Novell. 53. & 56.*

[e] *Borcholt. de feud. c. 2. n. 12.*

[f] *Læt. Taurell. de Milit. ex cæsu.*

[g] *Lamprid. in Alex.*

[h] *Pompon. Læt. lib. 2. hist. Roman. in Constant.*

[i] *Tit. de Feud. cognit. lib. 2. Eguin. Baro. lib. 1. de jur. Benefic. Tit. 4. Rosenth. in Synops. feud. lib. 1. c. 1. conclus. 61.*

penes concedentem [k] suosque hæredes necesse est: Et præter Fidem Patrono a Cliente jure-jurando promissam (a qua ille Dominus, hic Fidelis [l] nuncupatur) Domino etiam jurisdictio in Clientem reservata [m] est, si quid contra pacta, conventa, vel Leges Feudi commiserit, quorum omnium nulla judicia in Legibus aut Moribus Romanorum reperiri possunt. Et *Carolus Molinæus* [n] profitetur se evolvisse omnes Libros Romanos eosque qui de Feudis tractant, & ex eorum omnium (paucissimis exceptis) sententiâ [o], asserit Feuda jure Romano esse penitus incognita, nullaque eorum vestigia in jure *Justinianæo* apparere, sed ex Moribus gentium, post Romanum Imperium excussum in Occidente, orta fuisse.

III. A quibus vero gentibus originem habuerunt disceptatur. Nam pro Gallis acriter contendit *Molinæus* & alij pauci [p] ea a Francorum regibus manasse, ante Longobardorum dominationem in Italia: Sed reliqui omnes [q] qui de Feudis agunt, ea a Regibus Longobardicis in Italia originem

[k] *Tit. in quib. Caus. feud. amitt. in fin. Tit. de Controver. inter dom. & fidel. Tit. de form. fidelit. Baro. d. lib. 1. Tit. 2. Rosenth. d. c. 1. conclus. 6.*

[l] *Tit. in quib. Caus. feud. amitt. in princ. Tit. de form. fidelit.*

[m] *Tit. de Controver. feud. apud pares. Tit. de prohib. alien. feud. per Fred. tit. an apud judic.*

[n] *Molinæ. ad Consuet. Paris. tit. des fiefs. n. 5.*

[o] *Vide Rosenth. de feud. lib. 1. c. 1. conclus. 7.*

[p] *Connan. lib. 2. Comm. jur. Civil. c. 5. Choppin. de Com. Gall. consuetud. p. 2. §. 4. n. 4.*

[q] *Pancirol. in Thesaur. Var. Lect. jur. lib. 1. cap. 90. Hen. Rosenth. de feud. lib. 1. c. 1. conclus. 7.*

hausisse consentiunt. Eorum enim Reges [r] Ducibus & Militibus suis Civitates, Urbes cum Territoriis, Agros, Prædia donabant, utenda fruendaque, Dominio Supremo & Directo sibi reservato; & hæc precario primum [s] concessa, revocanda cum domino visum esset, postea per annum, deinde dum vivebat Cliens, posteaque filius quem Dominus eligebat, deinde filij ex æquis portionibus, deinde nepos avo, vel frater fratrisve filius in Feudo paterno, & postremò filij in infinitum in Feudo succedebant, iijque omnes ad Feudum vocabantur, prout eos vel pacta conventa inter Dominum & primum Clientem vel Consuetudines admittebant.

[r] *Baro. lib. 1. de jur. benef. tit. 1. Pancirol. in d. Thesaur. lib. 1. c. 9.*

[s] *Lib. 1. feud. Tit. 1. & Tit. de nat. success. feud. Tit. si Vasall. feud. prin.*

IV. Et licet aliqui *Molinæo* adhærentes [t] asserant Gallos habuisse usum Feudorum ante Longobardos a primis Regibus suis concessorum, eademque ab *Hugone Capeto* creata fuisse in hæredes transitoria, dum Longobardi Italia potiebantur; aliter tamen visum est *Eguinario Baroni* [u], qui probat maximam Consuetudinum partem, & pleraque vocabula quibus Galli utuntur de Feudis, a Longobardis accepta fuisse. Et constans est omnium

[t] *Connan. d. lib. 2. c. 5. Choppin. d. p. 2. §. 5. n. 5.*

[u] *Baro. de jur. benefic. lib. 1. in præfat. ad Jo. Bertrand. Franc. Cancell.*

nium Interpretum Sententia [x], Consuetudines Feudorum quas modò habemus, a Longobardis originem traxisse.

[x] *Jas. in prælud. feud. n. 33. Lauden. §. fin. de his qui feud. dare poss. Afflict. in prælud. feud. n. 27. Clar. §. feudum. qu. 1. Panciról. lib. 1. Var. Lect. jur. cap. 90.*

V. Sed cum hæ Consuetudines variæ essent & in multitudinem excrescerent, atque apud alias gentes receptæ essent, judicesque in disceptandis Controversiis Fidelitatis & Obsequij a Clientibus Domino præstandi sæpe essent incerti, ut in Consuetudinibus non Scriptis evenire solet, *Obertus Ortensius* Mediolanensis [y], sive solus sive consilio *Gerardi Nigri Capagisti* usus, sub *Frederico Barbarossa* Imperatore circa annum 1152. has Consuetudines in duos Libros de Usibus Feudorum congessit, quibus jam utimur, & uterque erat insignis Jurisconsultus [z] & Advocatus in Curia Mediolanensi, & ex longo juris & Feudorum usu magnam famam comparaverat. Ad hos usus Feudorum per *Gerardum* compositos accesserunt Constitutiones Imperatorum *Lotharij* I. *Lotharij* II. *Henrici* IV. *Lotharij* III. *Frederici* I. & II. ex quibus Feuda magnam vim juris sortiebantur, cum apud subditos Romani Imperij, tum apud exteros ea-

[y] *Tit. de feud. cogn. lib. 2. tit. de consuet. rect. feud. lib. 2.*

[z] *Alvarot. ad Tit. in quib. caus. feud. amit. v. salutem. n. 1.*

dem ratione, qua Leges Romanas & *Justinianeas* amplectebantur.

VI. Post hos Libros Feudorum in Scripta redactos & in usu Judiciorum receptos, quæri cæpit, An usus Feudorum pro jure Scripto, an pro Consuetudinibus & jure non Scripto habendi sint? de quo etiamnum quæri solet. Et Communiter receptum est [a] jus Feudorum habendum potius esse pro Consuetudine quam pro jure Scripto, atque ita Consuetudine contrariâ posse tolli; Sed cum in Scripta redactæ sint, sufficiat eas allegare, nec aliâ probatione opus habent, atque ita adhuc ab omnibus Usus & Consuetudines [b] Feudorum appellantur.

[a] *Jac. de Beluis. c. 1. §. fin. de his qui feud. dar. poss. Clar. §. feudum. qu. 3. Paris. cons. 13. n. 20. lib. 1. Rosenth. d. lib. 1. c. 1. conclus. 7.* [b] *Molinæ. ad Consuet. Paris. tit. des fiefs. n. 16. Rosenth. d. conclus. 7.*

VII. Hæ vero Consuetudines, licet ab *Oberto* viro privato Scriptæ sint, ita tamen sunt receptæ omnibus ferè nationibus Christianis, ut jam inter partes juris Civilis Romanorum [c] annumerentur; & Libri Feudorum habentur inter [d] Libros Juris Romanorum, & post Novellas *Justiniani* Constitutiones decimam Collationem constitu-

[c] *Bald. in prælud. feud. n. 4. & Jas. ibid. Abb. in c. firmiter. in fin. de sum. Trinit. Gothofred. lib. 1. prax. Civil. Tit. 2. v. de jur. feud.* [d] *Card. Tusch. conclus. 590. Pancirol. lib. 1. Var. Lect. jur. c. 90. Math. Stephan. in proæm. Novel. n. 56.*

unt.

unt. Hos Libros *Fredericus* Imperator misit Bononiam [e] in ea Academia publicè Legendos, & inde in omnibus Academiis publicè lecti sunt, & in omnibus Curiis ferè Orbis Christiani ad Causas decidendas adhibiti, Romanique deinceps Pontifices eisdem parem authoritatem in foro Ecclesiæ [f] concesserunt. Consuetudinum Feudorum igitur authoritas inducta est a Consensu Imperatorum, Principum & Populorum Christianorum, qui eas in Academiis publicè doceri, a Jurisconsultis illustrari Commentariis, & in judiciis, in Controversiis dijudicandis allegari continuò permiserunt.

[e] *Fr. Crass. de Orig. jur. Mediolan.. in præfat. Pancirol. d. c. 90.*

[f] *Rosenth. d. lib. 1. de feud. c. 1. conclus. 9.*

VIII. Hinc ab omnibus receptum est, post patrias Leges & Consuetudines teneri [g] omnes Fuedorum jure tam Clericos quam Laicos in utroque foro, & ex eo decidendas esse omnes Controversias non Prædiorum humiliorum tantùm, Urbium, Civitatumve; sed & supremarum dignitatum, Comitum, Marchionum, Ducum & Regum, ubi Regna [h] in feudum concessa sunt: & licet ex Scriptoribus Gallicis [i] aliqui

[g] *Alvarot. in proæm. feud. n. 12. Isern. in prælud. feud. qu. 1. n. 26. Maran. p. 3. n. 84. Clar. §. feudum. qu. 3. Rebuff. in declar. feud. Gothofr. lib. 1. prax. Civil. tit. 2. §. de jur. feud. Balzoran. in prælud. feud. qu. 2. Rosenth. d. conclus. 9. Shrader. cons. 3. n. 112.*

[h] *Tit. quis dic. Dux vel March. Afflict. c. in generali. si de feud. fuer. controvers. int. dom. & agnat. Rosenth. de feud. lib. 1. cap. 2. conclus. 2. Balzaron. in prælud. feud. qu. 2.*

[i] *Molinæ. ad Consuet. Paris. Tit. des fiefs. n. 104. Guenoys ad Consuet. Franc. in addit. ad Tit. 1. de feud. Pract. Papiens. in Rubr. de success. feud.*

tradi-

derint Jura Feudorum Longobardica in Gallia locum non habere, ubi Feuda patrimonialia facta sunt, & in Libera dispositione Dominioque Clientum, quæ *Allodia* [k] dicuntur, his tamen adversantur alij eximij Gallorum Jurisconsulti, docentes [l], Jura Feudorum vim Legum habere per omnes Galliæ Provincias, præsertim Provincias Juris Scripti, ubi Consuetudines Locorum non repugnant: Nam & in multis Italiæ [m] Provinciis, ut in Dominiis Montisferratensi & Mantuano alijsque, Feuda Longobardica in Patrimonia & Allodia transierunt, quoad alienationem Feudorum Domino non requisito, successionem filiarum, aliaque; quod Consuetudini earum Provinciarum tribuendum est, ex qua rejectis usibus Feudorum in iis Capitulis ad Jus Romanum redierunt.

[k] *Tit. de allod. lib. 2.*

[l] *Baro. lib. 1. de benefic. jur. tit. 2. Rebuff. in declarat. feud. Choppin. de Comm. Gall. Consuet. p. 2. §. 4. Fr. de claper. in decis. Provinc. cons. 10. qu. 1. Argentræ. in Consuet. Britan. tit. des appropriant. art. 277.*

[m] *Roland. a Vall. lib. 1. cons. 2. Christianæ. in decis. Belg. 212. vol. 4.*

IX. Ex hac Juris Feudorum cum Jure Civili Romanorum connexione ortum est, quod ubi Causa decisa est in Jure Feudorum Jus Romanum quoad Feuda [n] ei cedat; ubi verò Causa omissa est in Jure Feudorum, & certum Jus de eâ in Jure Romano est constitutum, ad Jus Romanum

[n] *Bald. ad l. 2. n. 4. C. de suis. & Legit. Bocer. tract. feud. cap. 5. n. 29. Gothofred. d. tit. 2. §. de. jur. feud.*

manum est recurrendum, sicut in usibus Feudorum [o] est præscriptum: & omnes Interpretes porrò tradunt, Juris Feudorum ambigui interpretationem [p], esse petendam a jure Romano de Usufructu, Emphyteusi, alijsve quæ ad naturam Feudorum proximè accedunt, & si quid desit in usibus Feudorum, ex æquitate juris Romani suppleatur. Nimirum usus Feudorum est, quod Major quatuordecim annis ob non petitam investituram infra annum & diem Feudo [q] cadat, jus Romanum minorem Læsum infra quadriennium [r] in integrum restituit, ex qua æquitate Jus Feudorum de restituendo minore infra decimum nonum ætatis suæ annum explicabitur. Alius Feudorum usus est, quòd filius naturalis Legitimatus in Feudo paterno [f] non succedat, is enim non est verè sed fictè Legitimus, Legitimus verò per subsequens matrimonium Jure Romano est verè non fictè Legitimus, & ita in Feudo paterno succedit. Indè etiam pro Regulâ traditum est, [t] Jura Feudorum a Jure Civili interpretationem passivam recipere, idque apud Germanos in Camerâ Imperiali

[o] *Tit. de feud. cogn. lib. 2. Card. Tusch. conclus. 590. Christinæ. d. decis. 212. n. 77. Gothofred. d. §. de jur. feud. Rosenth. d. lib. 1. c. 1. conclus. 9.*

[p] *Everard. in Loc. a feud. ad Emphyteus. Card. Tusch. d. conclus. 590. Gothofr. d. tit. 2. §. de jur. feud.*

[q] *Tit. de probib. feud. alien. per Fred. in princ. tit. de Contròvers. feud. apud. parer.*

[r] *L. fin. C. de temp. in integr. restitut.*

[f] *Tit. si de feud. defunct. §. naturales.*

[t] *Rosenth. de feud. lib. 1. c. 1. conclus. 15.*

[u] observatum est: Ex eadem ratione receptum est, quod Argumentum a Contrario sensu non valet in usibus [x] Feudorum, quia illud argumentum non est expressa decisio sed Conjectura, atque ita potius petenda est Causæ decisio a Jure Romano, ubi in eo Jure expressa reperitur.

X. Sunt tamen qui docent deficiente Jure Feudorum recurrendum esse ad Jus Canonicum [y] ubi Causa eo Jure decisa est, idque ratione juramenti quo Cliens Domino Fidelitatem & Obsequium promittit, nam & alias Causas omnes in quibus juramentum intervenit [z], in foro Ecclesiæ dijudicandas esse: Illud tamen ab Interpretibus Juris Romani non recipitur; tantùm concedunt, deficiente jure Feudorum, in foro Ecclesiastico ad jus Canonicum, in foro vero Civili ad jus Romanum recurrendum [a] esse, cum Romani Pontifices jus Feudorum Longobardicum sæpe in jure Canonico laudent & approbent [b], & de Feudis suas etiam Constitutiones [c] adjecerint.

[u] Rosenth. d. conclus. 15.
[x] Gothofr. in d. lib. 1. tit. 2. §. de jur. feud.
[y] Card. Tusch. conclus. 590. n. 6.
[z] Bald. in c. Imperialem. §. fin. n. 10. de prohib. feud. alien. per Freder. Gothofr. d. tit. 2. §. de jur. feud.
[a] Socin. cons. 252. n. 1. vol. 2. Panor. cons. 82. vol. 1. Index. ad Consil. Alb. Brun. v. feudalis quæstio.
[b] c. cæterum. de judic. c. ex transmissa. c. verum. de for. Comet. clem. pastoralis. de re judic. *[c] Tit. de feudis. Extr.*

XI. De Libris & Interpretibus juris Feudorum dicendum superest, dubitavit

bitavit enim *Hostiensis* [d], alijque de fide Librorum quod essent Scripti a privato, & speciales locorum Consuetudines continerent, & tanta iis authoritas ex Cursu temporis ætate *Hostiensis* non accesserat; jam verò cum diuturno tempore non modo Imperatores & Principes, sed & Populi Christiani ferè omnes eas admiserint in Academiis & judiciis, vim Legis habere cœperunt ut Consuetudines generales; & Romani etiam Pontifices eas approbaverint, atque ideo eos esse Authenticos [e], in Academiis doceri, & in judiciis allegari posse omnes consentiunt.

d *Hostien. in sum. tit. de feud.*

e *Isern. in prælud. feud. qu. 1. n. 24. Curt. jun. tract. feudor. qu. 1. Clar. §. feudum. qu. 3. Gothofr. d. tit. 2. de jur. feudor. Shrader. cons. 3. n. 111.*

XII. De numero Librorum tantum est controversum, vulgò habemus duos tantum Libros cum Jure *Justinianeo* connexos, glossis illustratos, in Academiis & judiciis receptos: præter hos *Hottomannus* [f] obtrudit unum, *Cujacius* [g] tres alios; de quibus verè prædixit *Jason* [h], quod libros illos mutare esset confundere glossas utriusque juris & utriusque censuræ Doctores, qui Libros illos allegant uti jam habemus,

f *Hottom. in Comment. feud in princ.*

g *Cujaci. in Comment. ad lib. feudor. post tit. 58. lib. 2.*

h *Jason. in prælud. feud. Alber. Gentil. de libr. jur. civil. cap. 8.*

eosque

eosque solos esse authenticos [i] omnes tradunt, eosque me sequi necesse est cum agam de eo jure Civili Romanorum quod usu gentium Christianarum est admissum, sepositis hisce novis Libris donec parem authoritatem ex usu & Consensu gentium assecuti fuerint.

XIII. Horum Librorum Authoritatem augent egregij illi Jurisconsulti [k] qui ad eos glossas, Commentarios & Tractatus scripserint. Glossas in Feuda scripserunt, *Bulgarus*, *Pyleus*, *Ugolinus*, *Vincentius*, *Jac. Goffredus*, alijque; Sed *Jac. Columbinus* eorum ultimus omnes superavit, & post eum ait *Jason* [l], nemo glossas in Feuda scribere tentavit. Alij summas & Tractatus de Feudis composuerunt, *Odofredus*, *Jac.* de *Arena*, *Hostiensis*, *Jac. Ardizoni*, *Zasius*, *Rebuffus*, *Hannetonius*, *Henr. Rosenthall*, alijque, qui omnem Feudorum Scientiam amplissimè tradiderunt. Commentarios in Feuda scripserunt, *Jac.* de *Belvisio*, *Andr.* de *Iserma*, *Baldus*, *Jac. Alvarottus*, *Math.* de *Afflictis*, *Fr. Curtius*, *Jac. Cujacius* alijque, in quibus eminet *Cujacij* Elegantia & Literarum Splendor; authoritas & judicium *Jac.* de *Belvis.* & *Baldi*, quorum ille octies [m] se Legisse Libros

[i] *Math. Steph. in proœm. Novell. n. 56. Gothofr. d. tit. 2. §. de jur. feud. Gentil. d. c. 8.*

[k] *Forster. & Fichard. de vitis Jurisconsult. Pancirol. d. lib. 1. Var. Lect. jur. c. 90.*

[l] *Jason. in prælud. feud.*

[m] *Bald. in præl. feud. n. 4.*

Libros Feudorum *Papiæ* teſtatur, *Baldus* vero Commentarios ſuos ſcripſit poſtquam Jus Civile per quadraginta ſeptem annos profeſſus inſignem famam acquiſiverat. Et inter hos omnes è Gloſſographis *Jacobo Columbino*, e Summiſtis *Jacobo Ardizoni*, e Commentariis *Jacobo* de *Belviſo* primus Locus ab omnibus conceditur. Ex his conſtat quomodo Uſus Feudorum acceſſerit ad jus Civile Romanorum, in Sequenti Capite agendum eſt de jure Canonico.

JA. ARMACHAN.

CAPUT. VII.

Caput VII.

De Jure Canonico.

I. JUS Canonicum ex ruinâ Imperij Romani & potentiâ Romanorum Pontificum ortum eſt. Poſt tranſlatam Imperij Sedem Româ Conſtantinopolim, per *Conſtantinum magnum*, cœperunt pleræque nationes Europeæ ab Imperio deficere, & ante *Juſtinianum* Galli, Hiſpani, Germani, & mox poſt ejus mortem Itali, Imperij jugum excuſſerunt; nam Gallia Regibus Francicis, Hiſpania Gothicis, Italia Longobardicis, Germania variis Principibus paruit. In iis Seculis non erat aliud parendi dominandive Jus quam Armorum potentia, craſſa literarum omnium ignorantia, Leges omnes barbaræ, Gothicæ, Francicæ, Lombardicæve, Sepultis jam Legibus Romanis, Rerum omnium Morumque confuſio: Intereà vero tantus erat in iis Populis religionis Chriſtianæ ardor, ut Epiſcopos Clericoſque venerarentur, & Romani Pontificis Mandatis ferè

omnes

omnes ultrò se submitterent, eorumque pietatis amplissima sunt testimonia, Ecclesiæ, Collegia Sacra, Monasteria splendida magnificaque iis Sæculis erecta, quibus reliquæ nationes Christianæ adhuc gaudent: Nos verò tristi eorum desiderio tenemur.

II. Ex hac pietate Principes Populique Sacrorum Canones Conciliorum, Sanctorum Patrum Scripta & Sententias, Decreta & Constitutiones Romanorum Pontificum avidè amplectebantur, quæ a viris doctis profectæ inter Leges earum gentium rudes & impolitas eminebant, libentiusque Leges Sacras Ecclesiæ quam suas observabant. De Canonibus Conciliorum Sancitum est a *Justiniano* [a], quatuor Conciliorum Niceni, Constantinopolitani, Ephesini primi, & Chalcedonensis Decreta ut Sacras Scripturas, Canones ut Leges esse habendas. Quæ ad Fidem spectant Decreta seu Dogmata, quæ ad Mores & disciplinam Canones appellantur. Post *Justinianum* crevit authoritas Canonum in Conciliis generalibus seu Provincialibus editorum, & Scriptorum Patrum Ecclesiæ, posteaque Controversiarum Ecclesiasticarum Decisio, quæ a Conciliis & Patribus hauriri non potuit, a Romanis Pontificibus quærebatur,

[a] *Novell.* 131. *de Eccles. Can. in princ.*

rebatur, qui ad Consultationes more Imperatorum rescribebant, eorumque determinationes Rescripta & Decretales Epistolæ vocabantur, & Legum vim habebant. Ita per aliquot sæcula Jus dictum est in foro Ecclesiæ, nullumque Jus Ecclesiasticum certum & in Scripta redactum fuit, usque ad *Lotharium* Imperatorem, sub quo Pandectæ Juris Romani a Pisanis acquisitæ sunt, quæ omnes viros doctos adeò excitarunt, ut statim in Legibus Romanis explicandis, & in Jure Canonico componendo pari contentione & industria certatum sit.

III. Circa annum MCLVII. sub *Eugenio* tertio *Gratianus* Monachus Bononiensis, Juris valdè peritus, composuit librum Decreti [b] præsertim ex canonibus Conciliorum, Scriptis Patrum Latinorum Græcorumque, & Constiutionibus Pontificum, quas vel soli vel cum consilio Cardinalium edebant, quibus & aliquas Leges *Cæsareas* adjiciebat; & præter hæc ipse Rubricas addidit, multaque dicta sua interseruit. Horum omnium Authoritas adhuc controversa est, cum *Gratianus* sæpe errare deprehendatur, in recitandis canonibus Conciliorum, dictis Patrum, & Pontificum Constitutionibus, aliterque se habere plurima reperi-

[b] *Gl. ad c. post. appellationem. 2. qu. 6. Felin. in c. 2. n. 43. de rescript. Coras. de paraph. Sacerd. p. 4. c. 5. n. 2.*

reperiuntur in ipsis fontibus e quibus *Gratianus* hæc desumpsit: De Rubricarum verò fide & dictorum *Gratiani* omnes derogant, quòd *Gratianus* homo privatus Legis ferendæ potestatem habere non potuit. De Rubricis & dictis ipsius *Gratiani* non aliter judicant Interpretes quàm de unius Doctoris & Magistri Sententiâ, ideoque in his sæpè dissentiunt a *Gratiano*, & profitentur [c] *Gratianum* errasse, eique Juris interpretandi tantùm, non condendi potestatem tribuunt. Præterea aliqua sunt in Decreto quæ Paleæ dicuntur nullamque juris authoritatem habent, sive fuerint ipsius *Gratiani* sive alterius; de quo varia tradunt [d] Interpretes, easque paulatim irrepsisse in Codicem Decreti, & paucissimas in Libris antiquioribus reperiri.

IV. De Canonibus vero Conciliorum, dictis Patrum & Constitutionibus Pontificum in Decreto, licet negari non possit sæpè errasse *Gratianum* in iis transcribendis, multaque ex Libris incertis & supposititijs inseruisse, in iis tamen explicandis, restituendis & corrigendis insigniter laborarunt *Did. Cavarruvias* [e], *Ant. Contius* [f], & præ aliis omnibus *Ant. Augustinus* [g], Episcopus Ilerdensis, vir ad miraculum doctus,

[c] *Gl. ad c. Paulum. 7. qu. 3. Jo. Andr. ad c. 2. de rescript. Alber. Gentil. de libr. jur. Canon. c. 2.*

[d] *Felin. in c. ex parte de rescript. Curt. de feud. qu. 1. Maran. p. 3. n. 36. Alciat. 12. Parerg. c. 3. Mart. de Jurisd. p. 1. c. 30.*

[e] *Covarr. lib. 4. var. Resol. c. 11.*

[f] *Cont. in præfat. Decretal.*

[g] *Ant. Augustin. in lib. de Emendat. Gratian.*

doctus, cui jus utrumque Civile & Canonicum suam puritatem & nitorem præsertim debet. De his vero alij accuratè [h] tradunt, mihi tantùm dicendum est de authoritate Decreti in Academiis Judiciisque, de quo adhuc contenditur. De *Trithemij* [i] fide dubitatur asserentis Librum Decreti fuisse approbatum per *Eugenium* tertium, cum de approbatione non constet, eum tamen esse approbatum ex usu & Consuetudine communiter Interpretes [k] asserunt, (sepositis dictis *Gratiani* & *Rubricis*) cum in Academiis publicè legatur, & in Curiis omnium ferè nationum Christianarum recipiatur, præsertim post *Gregorium* decimum tertium Pontificem Rom. qui viros doctissimos adhibuit ad Decretum emendandum, idemque cum reliquis Juris Canonici Libris [l] approbavit. Decretumque *Gratiani* plurimi laudant quod maximam utilitatem [m] Juris humani divinique Professoribus attulerit, & quòd abundet aureis Sententiis Patrum & Conciliorum [n] quæ antiquam religionis Ecclesiasticæ disciplinam renovarunt.

V. Illud tantum addendum est, ante *Gratianum* Libros Decretorum compositos fuisse per *Burchardum* Episcopum Wormatiensem & *Inonem* Episcopum

[h] *Alb. Gentil. de lib. jur. Canon. c. 2.*

[i] *Trithem. de scriptor. ecclesi. in vit. Gratian.*

[k] *Alb. ad c. 2. & ibid. Felin. n. 49. de rescript. Maran. dist. 3. n. 24.*

[l] *Card. Tusch. conclus. 170. v. jus Canonicum. n. 2.*

[m] *Covar. d. lib. 4. var. Resolut. c. 11.*

[n] *Duaren. de sacr. ecclesi. minister. in præfat. Math. Stephan. lib. 3. de jurisd. in præfat.*

pum Carnutensem: Sed ij privatim scripti nullam unquam vim Legum habuerunt, & post *Gratianum* neglecti sunt. Superest altera pars Juris Canonici ex Rescriptis & Constitutionibus Romanorum Pontificum & aliquibus Canonibus Conciliorum petita, quam habemus in Libris quinque Decretalium, in Sexto, in Clementinis & in Extravagantibus, quæ certissimum Jus Canonicum constituunt, in quâ interpretandâ Jurisconsulti maximè desudarunt.

VI. Post *Gratianum* prima Collectio Decretalium facta est à *Bernardo* Præposito Papiensi sub [o] *Alexandro* III. Constitutionum earum quæ post *Gratianum* editæ sunt, & ex Conciliis & Patribus à *Gratiano* omissis. Secunda Collectio à *Johanne* Vallensi [p] sub *Alexandro* IV. ex duabus compilationibus *Gilberti* & *Alani* facta. Tertia Collectio sub *Innocentio* III. à *Petro Beneventano* Notario suo, [q] jussu Pontificis facta. Quarta Collectio *Innocentij* tertij [r] ex Canonibus generalibus Concilij Lateranensis & Constitutionibus suis. Quinta Collectio *Honorij* tertij continebat Constitutiones suas [s], quæ tamen edita non fuit; eamque *Ant. Augustinus* omisit cum ederet quatuor primas Collectiones Decretalium: hanc verò quintam Collectionem in Bibliotheca

[o] *Ant. August. in antiq. collect. Decretal. in præfat.*

[p] *Jo. Andr. in addit. ad Specul. in proœm.*

[q] *Cujac. ad c. 24. de Sponsal. gl. ad c. 18. de præbend. v. confirmatum*

[r] *Jo. Andr. ad c. 25. de verb. sign.*

[s] *Cont. in præfat. Decretal.*

theca Albiensi repertam nuper edidit *Innocentius Cironius* [t] Academiæ *Tholosanæ Cancellarius*, & glossas adjecit doctissimas, in quibus explicat ea quæ ad Juris Cognitionem & Temporum Historiam pertinent, quæ à prioribus glossarum Scriptoribus omissa fuerant, nam ad priores quatuor Collectiones *Vincentius*, *Alanus*, *Tancredus*, *Laurentius*, *Rogerius*, *Jo. Teutonicus* alijque glossas antea scripserant. Sexta fuit (quâ jam utimur) *Gregorij* IX. facta à *Raymundo* de Pennaforti, Capellano suo, ipsius jussu, ex omnibus Constitutionibus quæ erant in prioribus Collectionibus, vel ex iis omissæ, & fuit Scripta [u] anno MCCXXX. in eaque multas inseruit *Gregorius* Constitutiones suas ex Jure Civili à Litigantibus non consultas, ideoque ipsius Constitutiones nemine directæ [x] sæpè conspiciuntur. Et licet *Gregorius* profiteatur [y] se multa inutilia resecuisse, de eo tamen sæpe queruntur Interpretes, quod multa utilia detraxerit, aliaque obscura addiderit, eaque de Causa priores Collectiones sæpe esse consulendas; id quod *Ant. Contius* & *Fr. Pegna* [z] præstiterunt, quarum omnium Collectionum enumeratio hanc utilitatem affert, quod

[t] *Ciron. in edit. 5. Collect. Decretal. Tholos. ann. 1645.*

[u] *Math. Paris. in Hen. 3.*

[x] *Cujac. ad c. ult. de senten. & re. jud.*

[y] *§. Pen. in proœm. Decret.*

[z] *Ant. Augustin. lib. I. Emendat. Gratian. c. 20. Innoc. in præf. Decret.*

quod Decretales *Gregorii* sæpe nimis breves sint, sæpe obscuræ, & sine inspectione antiquarum Decretalium vix possunt [a] intelligi.

VII. Post *Gregorium* IX. *Bonifacius octavus* operâ [b] *Gulielmi* Archiepiscopi Ebredunensis, *Berengarij* Episcopi Biterrensis, & *Richardi* de senis Vicecancellarij Ecclesiæ Romanæ Anno MCCLXXXXVII. præsertim ex Constitutionibus *Innocentij* IV. *Gregorij* X. & suis, composuit Sextum, in quo multa etiam à *Gregorio* IX. ambiguè posita declaravit; posteaque *Clemens* V. Constitutiones suas & Canones Concilij Viennensis composuit, quas *Clementinas* appellavit, eoque mortuo *Johannes* ejus Successor [c] publicavit Anno MCCCXVII. quibus mox accesserunt Constitutiones Extravagantes [d] & Communes à *Joanne* XXII. aliisque Pontificibus editæ, eandemque vim Legis habent.

VIII. Ita jam Pontifices Romani idem præstiterunt in Ecclesia quod *Justinianus* in Imperio Romano; Decretum *Gratiani* componi curarunt ad modum Pandectarum, Decretales Epistolas instar Codicis, Sextum, Clementinas & Extravagantes ut *Justinianus* suas Novellas [e], & ne quid deesset, *Paulus quartus* Institutiones Juris Canonici

[a] *Cujac. ad c. 13. & 15. de re judic. & ad c. 46. de Testib. Ant. Augustin. ad c. 10. de Sponsal. Gentil. de libr. jur. Canon. c. 3.*

[b] *§. nos ad apicem, in proœm. 6.*

[c] *Martin. Polon. in Clem. 5. gl. in proœm. Clementin.*

[d] *Fr. de Pavin. in præfat. Extravag.*

[e] *Vulte. in Jurisprud. Roman. in proleg.*

nonici per *Jo. Paulum Lancellottum* scribi jussit [f] Anno MDLXXX. eædemque corpori Juris Canonici Romæ impressæ sub *Gregorio* XIII. additæ sunt.

[f] *Lancellott. in Instit. Jur. Canon. in princ.*

IX. Jure Canonico ita constituto, ut ad Jus Civile ita ad Canonicum interpretandum concurrunt Doctores [g] vix numero, scientia aut authoritate inferiores. Decretum *Gratiani* glossis & commentariis illustrarunt *Joannes Seneca* dictus *Teutonicus*, *Bartholomæus Brixiensis*, *Guido* de *Baiiso*, *Archidiaconus Bononiensis*, *Joannes* de *Turrecremata*, *Joannes* de *S. Georgio*, Præpositus *Alexandrinus*. Ad Decretales verò, *Sextum* & *Clementinas* interpretandas longè plures accesserunt : *Innocentius* postea *Pontifex Rom. Hostiensis Cardinalis*, *Joannes Andreas*, *Jo. Calderinus*, *Jo. Monachus Cardinalis*, *Paulus* de *Eleazaris*, *Lapus*, *Baldus Perusinus*, *Petrus Ancharanus*, *Ant.* de *Butrio*, *Card. Zabarella*, *Jo.* de *Imola*, *Geminianus*, *Abbas Panormitanus*, *Jo.* de *Anania*, *Fr. Aretinas*, *Felinas*, *Phil. Decius*, *Jo. Fr. Ripa*, *Andr. Alciatus*, *August. Beroius*, *Covarruvias*, *Ant. Augustinus*, *Jac. Cujacius* alijque, e quibus priores judicio & industria, posteriores acumine & Literarum omnium Scientiâ Jus Canonicum illustre reddiderunt.

[g] *Valent. Forster. & Fechard. de Vit. Jurisconsult.*

X. His modis Jus Canonicum in omni-

omnibus nationum Christianarum Academiis & curiis admissum est, tantamque postea apud omnes authoritatem habuit, ut deinceps non esset contentionis locus inter Jus Civile Romanorum & Jus Canonicum; Sed utrinque concurrerent, & in multis alterutrum alteri cederet, & sese mutuò ornarent & amplecterentur. Ut enim Leges non dedignantur imitari Sacros [h] Canones, ita Canones Juris Civilis authoritatem [i] æquitatemque imitantur, & alterutrum ab altero [k] invicem ornatur.

XI. Hinc ab utriusque Juris Interpretibus hæ Regulæ approbatæ sunt. Si Casus occurrit qui in Jure Civili non est omninò decisus, vel non expressè, sed ambiguè vel obscurè positus, idemque in Jure Canonico clarè & apertè decisus est, ejus dijudicatio petenda est in utroque foro ex Jure Canonico: Et e diverso Causa decidenda est in utroque foro ex Jure Civili ubi in Jure Canonico vel nullum Jus, vel ambiguè & obscurè [l] constitutum est.

[h] *Authent. ut cl. Clerici apud propr. Episc. in fin.*

[i] *C. si in adjutorium. & c. sequ. dist. 10. c. propter. c. biduum. 2. qu. 6. c. quo jure. dist. 8.*

[k] *Bald. ad Rubric. Decretal. n. 6. Math. Stephan. de jurisd. lib. 3. in præfat.*

[l] *C. 1. & ibi Dd. de nov. oper. nunciat. Abb. ad c. licet. n. 14. de for. compet. Bero. ad c. de Causis. de Offic. deleg. Maran. in pract. p. 3. n. 73. Rebuff. ad Constit. Reg. in proœm. gl. 5. n. 126. Gabriel. cons. 4. n. 59. Petr. Monet. de Commutat. ult. Volunt. c. 8. n. 555. Paul. Christine. decis. Belg. 54. n. 1. Tom. 2. Morl. in quæst. forens. p. 1. Tit. 1. n. 10.*

Si

Si in aliquo Casu Jus Civile & Canonicum inter se pugnant & contraria sunt, utrumque in suo foro [m], hoc in Ecclesiastico, illud in Civili, hoc etiam in Dominiis Ecclesiæ, illud in Dominiis Imperatorum & Principum est observandum.

XII. Illud verò ab omnibus fidei & religioni Christianæ tributum est, quod quotiescunque in utrovis foro, in Causâ aliquâ de æternæ salutis periculo versari contigerit, vel unde peccatum induci possit, Jus Civile ultrò cedit, & causæ dijudicatio ex Jure Canonico [n] petenda est, atque inde in Præscriptione contra Juris Civilis regulas receptum est ex Jure Canonico etiam in foro Civili, quod malæfidei possessor nunquam præscribat [o]; Et ubi de Usuris agitur in foro Civili, causæ Jure Canonico [p] sunt decidendæ. Hinc etiam quoties agitur de Matrimonio, Judices in causis definiendis Jus Canonicum sequi debent, eaque ratione valuit Sententia [q] quod nuptiæ sine parentum Consensu licitæ habeantur; hinc etiam si mulier rapta cum raptore nuptias contrahat, vel si marito mortuo uxor superstes infra annum luctus

[m] Jo. Andr. ad. c. 1. n. 5. de nov. oper. nunciat. Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 18. Cephal. consf. 586. n. 6. vol. 4. Farinac. lib. 2. Decis. Crimin. decis. 27. n. 5. Azogud. lib. 2. Com. Opin. c. 3. n. 7. Card. Tusch. conclus. 277. n. 36.

[n] Jo. Andr. ad. c. 1. n. 5. de nov. oper. nunciat. Ferrell. in l. si unus. § pactus. ff. de Pact. n. 8. Azened. ad Constit. Reg. lib. 2. Tit. 1. n. 17. Bertrand. consf. 12. vol. 2. p. 2. n. 10. Card. Tusch. conclus. 579. v. Jus. Canonicum n. 4. Math. Steph. de offic. jud. lib. 6. c. 1. n. 18.

[o] C. fin. de Præscript. c. possessor. 2. de Reg. jur. in 6.

[p] Card. Tusch. conclus. 277. v. Lex Civilis. n. 43.

[q] Card. Tusch. d. concl. 277. n. 38.

secundò

secundò nubat; & de pœnis agatur jure Civili impositis in foro Civili, jus Canonicum [r] sequendum est quod has pœnas sustulit. Et hinc porrò est, quod jus Canonicum prævaleat, ubicunque de æquitate [s] agitur, quotiesque jus Civile & Canonicum inter se pugnant, pro pœnâ evitandâ benignior [t] Sententia ex jure Canonico sequenda est.

XIII. De cætero, ubi jus Civile juri Canonico non est contrarium, intelligitur jus Civile à Canonico [u] approbatum, & a jure Civili non est discedendum nisi adsit expressa juris Canonici Decisio, sed cum jure Civili intelligitur consensisse: Unde ab Interpretibus utriusque juris traditum est, jus Civile & Canonicum in unam [x] Societatem & consonantiam coiisse, eaque ita esse inter se revincta & cognata [y], ut alterum sine altero consistere non possit, & communi vinculo se mutuò [z] complectantur. Cohærere certè debet jus Canonicum *Cæsareis* Legibus à quibus originem accepit, & ad quarum normam conditum est, ac quodcunque præclarum est in

[r] *Covar. de Matrimon. par. 2. c. 3. §. 9. n. 1. & 6. Caball. conf. 169. n. 19. Card. Seraphin. Decis. 487. n. 3.*

[s] *Maran. p. 3. n. 76. Card. Tusch. conclus. 579. v. jus Canonicum. n. 19.*

[t] *Florer. Diez de Mena. pract. quæst. lib. 1. qu. 2. n. 4. Bertarrol. lib. 2. conf. 281. n. 4.*

[u] *Ferrel. ad L. filium. n. 24. C. fam. hercis. Morl. in Empor. quæst. for. p. 3. tit. 3. qu. 2. n. 10. Jos. de Sess. Decis. Regn. Arragon. 96. n. 18. Card. Tusch. conclus. 582. v. jus Civile. n. 3. Shrader. conf. 3. n. 218.*

[x] *Vasq. lib. 2. Controver. illustr. c. 88. n. 28. Farinac. lib. 2. conf. 100. n. 36.*

[y] *Cujac. in lib. 4. Decretal. in præfat. Canis. in sum. jur. Canon. in refut. tract. 3.*

[z] *Rebuff. in tract. Nominat. qu. 5. n. 14.*

in jure Canonico a jure Civili [a] promanasse negari non potest, ideoque jus Canonicum fundatum esse in terminis juris [b] Civilis, magnamque partem juris Canonici in Decretalibus ex Interpretibus juris Civilis desumptam esse aliqui [c] tradunt.

XIV. In eo verò reprehendunt [d] alij jus Canonicum & Pontifices Romanos, qui forsan nimio vel suæ dominationis amplificandæ, vel Leges Imperatorum imitandi Studio, Constitutiones suas in rebus tam Profanis quam Ecclesiasticis ediderunt. Illud primus incepit *Alexander tertius* juris Civilis peritissimus, quod ante Pontificatum Bononiæ professus [e] fuerat, & causas in foro Ecclesiastico secundùm formam juris Romani tractari jussit, eumque imitati Sequentes Pontifices, *Innocentius tertius*, *Honorius tertius*, *Gregorius nonus*, *Bonifacius octavus*, *Clemens quintus*, alijque plures, condiderunt Constitutiones in jure Canonico tam de Judiciorum regulis & causis Civilibus, quam de vita Moribusque Clericorum, & in judicandis omnibus causis e Dominiis Principum Christianorum, non modò per Appellationem sed & in primâ Instantiâ sese intromiserunt; quæ tamen omnia tantâ cum prudentiâ, justitiâ, æquitateq; præstiterunt, ut Principes Populiq;

[a] *Cujac. ad c. 15. de sent. & re judic. Gentil. de Nupt. lib. 1. c. 18.*

[b] *Beroi. ad Rubric. de Constitut. n. 13.*

[c] *Cont. lib. 1. Disput. jur. Civil. cap. 3.*

[d] *Guid. Coquill. in Comm. ad consuet. Nivernen. in præfat. Paurmeister. lib. 2. de jurisd. Imper. Rom. c. 3.*

[e] *Gl. ad c. post appellationem. 2. qu. 6. v. 1161.*

Populiq; Christiani plurimi, qui cum Pontificibus de potestate contenderent, eorum Constitutiones, Judicia & Decisiones admitterent.

XV. Hinc pleræque gentes Christianæ, cum accepissent jus Civile Romanorum, pari voluntate juri Canonico se submiserunt. Galli, deficientibus Legibus & consuetudinibus propriis, ex Jure Canonico causas dijudicari in curiis suis [f] patiuntur, rejecto tantùm Libro Sexto [g] Decretalium, quem sive ob graves inimicitias inter *Bonifacium octavum* ejus authorem, & *Philippum Pulchrum* Regem suum, sive ob eam causam quòd multa Jura Regni & Ecclesiæ suæ imminueret, Galli nunquam receperunt; alioquin verò universum Jus Canonicum publicè docetur in omnibus Academiis [h] Galliæ ubi Juris Studia instituta sunt. Hispani pariter deficiente Jure suo Regio ad Jus Canonicum [i] recurrunt, & ex eo causæ in Judiciis suis deciduntur. Hungari [k] porrò & Dani [l], alijque [m] Le-

[f] *Eguin. Baro. ad L. nonnunquam. 11. ff. de Just. & jur. Rebuff. ad Constit. Reg. in proœm. gl. 5. n. 126.*

[g] *Paul. Æmyl. de Reb. gest. Franc. lib. 8. gl. ad c. 16. de Elect. in 6. Molinæ. in Comm. ad Edict. Henr. 2. con. paru. dat. gl. 15. n. 1209. Duaren. de sacr. Eccles. Minister. in præfat.*

[h] *Bouchell. in Decret. Eccles. Gallic. lib. 5. tit. 14. cap. 36.*

[i] *Azeved. ad Constit. Reg. Hispan. lib. 2. tit. 1. n. 18. Amat. Rodrigu. de process. in caus. Civil. cap. 10. n. 26. Flores. Diez. de Mena. pract. quæst. lib. 1. qu. 2. n. 4. Jos. de Sess. in Decis. Regn. Aragon. 92. n. 9. Vasq. lib. 3. de success. creat. §. 26. Limit. 31. n. 70.* [k] *Steph. de Werbentz. de jur. Hungar. par. 2. Tit. 6.* [l] *Georg. Lorich. in Enchirid. arrest. in addit. ad Cons. posterius. n. 52.* [m] *Cothman. resp. 4. n. 52. & resp. 30. n. 70. vol. 1.*

ges suas magna ex parte a Jure Canonico desumptas esse profitentur. Et Jus Canonicum apud Nos receptum fuisse [n] satis constat, cum maxima pars Constitutionum Decretalium in Jure Canonico a Pontificibus Romanis ad Nos de controversiis Anglicanis transmissa reperiatur.

XVI. Illud porrò in Juris Canonici Laudibus eximium est, quod Principes Protestantes Germanici alijque, postquam ab Ecclesia Romana secesserant, *Lutheri* & *Calvini* doctrinam amplexi, omnemque Pontificis Romani potestatem abdicassent, jus tamen Canonicum non excusserunt, sed eo in causis suis decidendis etiamnum [o] utuntur, eodem planè modo sicut Principes Europæi postquam renunciaverant *Cæsarum* potestati, Leges tamen *Cæsareas* adhuc observant. Et licet *Martinus Lutherus* [p] Zelo præpropero & inconsulto ductus Juris Canonici Libros repugnantibus Jurisconsultis Wittebergæ combusserat, juris tamen Canonici usum ab eo tempore Saxonei [q], Brunvicensei [r] cæterique Protestantes semper conservarunt, nullâ in eo mutatione admissâ, sicut in Augustana [s] Confessione consenserunt, jusque Canonicum Wittebergæ [t] & in reliquis Protestantium

[n] *Cujac. ad. c. 9. & c. 38. de appellat. & ad c. de illis. 6. de dispons. impub. Gentil. lib. 1. de Nupt. c. 19.*

[o] *Gædd. de contrah. & Committ. Stipul. c. 6. conclus. 7. n. 108. Besold. dissert. de libr. jur. cap. 8. Mat. Steph. de Jurisd. lib. 3. p. 3. in præfat. & disp. 1. vol. 1.*

[p] *Melch. Adam. in vit. Luther. Besold. dissert. de libr. jur. c. 7.*

[q] *Carpzov. in Jurisprud. Rom. Saxon. p. 1. Constit. 21. definit. 2. & v. 4. Constit. 20. definit. 16.*

[r] *Dauth. in Comm. de testam. §. qui testam. fac. poss. n. 170. & in proleg.*

[s] *Augustan. Confess. art. 16.*

[t] *Math. Colar. de process. executiv. p. 1. in præfat.*

testantium [u] Academiis adhuc publicè docetur.

XVII. Mutationes quidem in Articulis fidei & religionis admitti possunt, si ex sacris Literis approbentur, quæ sunt fidei & religionis norma, a quibus omnis deviatio statim rejicienda est, quanquam & in mutatione cultûs divini moneat *Natalis Comes* [x] eos qui universam Religionem etiam Populi victi uno tempore mutare conantur, per suas calamitates sæpè experiri, quàm sit periculosum repentina quæque Dei cultûs eversio. Mutationum vero in Legibus & Rebuspublicis alia est ratio, illæ enim non aliter quam Usu Longævo constituuntur. Legumque justarum & prudentium Latio non est paucorum hominum aut unius sæculi, sed diuturnitate & usu utiles inutilesve deprehenduntur authoritatemque acquirunt, ideoq; Usum optimum Legum Censorem & correctorem appellat [y] *T. Livius*, Legumque patriarum mutationem adeo perniciosam esse existimavit *Aristoteles* [z], ut cum minore periculo tolerandas inutiles, quam utiliores melioresque admittendas esse tradiderit; mutationesque Legum generales, sine totius Reipublicæ ruinâ & confusione rarò factæ sint.

[u] *Besold. in d. dissert. cap.* 8. *Cothman. resp.* 30. *vol.* 1. *n.* 76.

[x] *Natal. Com. Histor. lib.* 3.

[y] *Liv. lib.* 45.

[z] *Aristot. lib.* 2. *Politic. cap.* 6.

XVIII. Ita jus Canonicum omnes Principes Populique Christiani sine religionis discrimine admiserunt & retinent: In solis Judaeis dispar est ratio, illi enim inter Christianos degentes juri Civili Romanorum subditi [a] sunt, sed jure Canonico non [b] tenentur, cum sint extra Ecclesiam, & animarum eorum Ecclesia curam non habeat.

XIX. Denique juris Canonici non Utilitas modò sed Necessitas etiam ab omnibus nationibus Christianis agnoscitur: Eo enim sublato non habemus justam in Causis forensibus procedendi formam, quae in Libro secundo Decretalium [c] continetur, & carebimus Decisionibus plurium arduarum & illustrium Controversiarum [d] ex jure Naturae & Gentium desumptis, quae in jure Civili non reperiuntur, ipsique Jurisconsulti sine conjunctâ utriusque juris Scientiâ imperiti habebuntur, cum Interpretes Canonum rudes dicantur si non sint instructi scientiâ Legum [e] Romanorum, & Interpretes juris Civilis sine Canonici juris peritiâ pro Jurisconsultis idoneis parum [f] habeantur, jusque Canonicum & Civile ita jam cohaerent, ut sine utroque jure nemo

[g] possit

[a] *L. Judaei. C. de Judae. c. 2. Extr. eod. tit.*

[b] *Farinac. p. 2. fragm. Criminal. v. Judaei. n. 636.*

[c] *Cujac. in lib. 4. Decretal. in praefat. Vulte. in Jurisprud. Rom. in proleg. Math. Steph. lib. 3. de Jurisd. p. 3. in praefat.*

[d] *Cujac. d. c. 15. de sent. & re Judic.*

[e] *Duaren. de benefic. eccles. in praefat. Cujac. ad d. c. quod ad consultationem 15. de sent. & re Judic.*

[f] *Bald. in c. cum Causam. de probat. Roman. singul. 654. Benedict. ad c. Raynutius. in princ.*

[g] possit dici Jurisconsultus, & utrumque jus penitus ignoret [h] qui unicum tantùm se scire contendit.

XX. Ex his constat quomodo jus Feudorum & jus Canonicum juri Civili Romanorum accreverint, & ut Membra Corpori coaluerint. Superest dicendum de Interpretationibus Doctorum quam authoritatem habeant in Causarum Decisionibus, ubi Casus e jure omissi vel obscurè positi occurrunt. De quo breviter in sequenti Capite.

J. A. ARMACHA.

[g] *Burg. de Par. ad l. Taur. n.* 10.

[h] *Ciron. in paratitl. lib.* 5. *Decretal. in præfat.*

Caput VIII.

De Interpretationibus & Opinionibus Doctorum.

I. SI omnia illuſtrium Juriſconſultorum Romanorum volumina (ex quibus Pandectæ compoſitæ ſunt) jam ſupereſſent, inanes fuiſſent *Accurſij* & Doctorum Interpretationes, cum Controverſiarum humanarum Deciſiones hauriri potuiſſent ex fontibus claris & puris, quales Orbis terrarum non poterit unquam conſequi, & non opus eſſet rivulis & deductionibus Interpretum, ſæpè ſuperfluis, aliquando confuſis & barbaro idiomate ad Nos tranſmiſſis; vel ſi omnes actionum humanarum Cauſas ex Libris *Juſtiniani* clarè decidi poſſent, inutiliter confugeremus ad Doctorum Interpretationes, quibus evolvendis ætas humana non poteſt ſufficere.

II. *Juſtinianus* quidem licèt Legibus ſuis Commentarios adjici Edicto [a] ſuo vetuerit, proſpiciens tamen omnia negotia humana Legibus ſuis non eſſe

[a] *L.* 1. §. *noſtram.* 12. *C. de veter. jur. enucl.*

esse comprehensa, *Salvium Julianum* & *Hadrianum* Imp. imitatus, Legum suarum Interpretationes, & Controversiarum omnium quæ deinceps emersuræ essent Decisiones ab Augustâ & Imperiali Majestate petendas esse [b] Sancivit, quæ certè propria & genuina est Interpretatio, cùm Legum Conditio & Interpretatio ejusdem potestatis [c] sint, & ab eodem fonte hauriendæ. Imperij vero Romani ruina uti Sanctionis *Justinianææ* metum sustulit, & infinitos Legum Romanarum Commentarios induxit, ita & *Cæsares* adeundi, ab ijsque Interpretationes petendi nobis viam præclusit. Illud autem Jurisconsulti Romani *Julianus*, *Ulpianus* & *Pomponius* profitentur, omnes Causas humanas Legibus non esse comprehensas [d] nec comprehendi posse, plures esse Res & Negotia [e] quam Leges & Verba, inutilesque esse Leges humanas nisi ijsdem Interpretatio [f] accommodetur.

III. Interpretatio ergo nostra, cùm a Cæsaribus haberi non possit, petenda est ab Interpretibus & Doctoribus nostris, qui in eorum locum succedunt, quibus Imperatores jus de jure respondendi dabant; hi enim ex Ratione [g] interpretantur jus Romanum, sicut *Cæsares* ex Potestate suâ, ideoque

[b] *L.2.§. sed quia divino. C. de vet. jur. enucl.*

[c] *C. ideo. 25. qu. 1. c. sicut enim. 11. qu. 1.*

[d] *L. non possunt. 12. ff. de Legib.*

[e] *L. natura. 6. ff. de præscr. verb.*

[f] *L. 2. §. his Legibus. 5. ff. de Orig. jur.*

[g] *L. Vinc. C. de Profess. qui in urbe Constantinop. lib. 12. L. si unus. 27. §. præclus. ff. de Pact.*

que Interpretationem *Cæsaream* appellant nostri Authoritativam [h] & Necessariam, cui ex sola Authoritate & Mandato Interpretantis sine aliâ ratione parendum est; Interpretationem vero Doctorum appellant Magistralem & Probabilem tantùm, quæ omnem vim suam habet a Ratione naturali, & non valet nisi Ratione probari possit.

IV. Et licèt plures sint, qui justitiâ, acumine & eloquentiâ Legum Romanarum Capti, volunt Causas tantùm in judiciis decidi per Leges *Justinianeas*, rejectis Interpretum omnium Commentariis [i] & Scriptis ut inutilibus, discordantibus & confusis; hi tamen gentium omnium Christianarum Usu satis confutantur [k], quæ admittunt Judicia Causarum omnium a Doctoribus peti, ubi Causa Legibus Romanis expressè non est decisa. Rejicere enim Doctorum Sententias & Interpretationes ubi Casus non est in jure expressus, non aliud est, quam omnes Causas arbitrio & conjecturis judicantium decidendas relinquere, ex Communibus tantùm juris Regulis, in quibus ut plurimùm solet perniciosè errari; Interpretesq; nostri plerique in Causarum arduarum & Rerumpublicarum administratione exercitati, & ad

h *Did. Perer. in Ordin. Regn. Castell. in proæm. qu. 2. Nic. Everard. in Loc. Legal. in Loc. ab Authorit. n. 3. Suarez. lib. 3. de Legib. cap. 3. n. 14. Luc. Castellin. de Elect. & confirm. Prælat. in præl ud. §. 2. n. 4.*

i *Molinæ. ad l. 1. §. simpliciter. n. 47. ff. de verb. oblig. Jo. Dauth. in Com. de Testam. in proleg.*

k *Mathi Wesenbech. de jur. Stud. recte instit.*

ad Consilia Principum vocati, industriâ & acumine mirabili Causarum ferè omnium. Decisiones in scriptis suis nobis reliquerunt, pluresque Controversiarum forensium Determinationes eorum Scriptis quam Legibus ipsis [l] attribuere debemus, atque inde omnes ferè agnoscunt jus Civile Romanorum sine *Accursio*, *Bartolo*, & reliquis Interpretibus non posse consistere. Ita enim *Andr. Alciatus* [m], *Eguinarius Baro* [n], *Viglius Zuichemus*, [o] non juris tantùm peritiâ sed & Literarum scientiâ illustres, de iis statuerunt, ex *Ulpiani*, *Pauli Martiani*, *Papiniani* Commentariis non satis potuisse Controversias in foro & judiciis decidi, nisi *Accursij*, *Bartoli*, *Baldi*, *Alexandri* reliquorumq; Interpretationes accessissent. Id tantum concedit *Alciatus* [p], Nos Laboribus *Accursij* & Doctorum carere potuisse, si Jurisconsultorum Romanorum Volumina ex Edicto *Justiniani* non perijssent.

V. Hanc vero potestatem qua Doctores nostri usi sunt in Legibus explicandis & respondendo de jure, ortam fuisse existimat [q] *Zasius* ex ea potestate quam Imperatores concesserunt Jurisconsultis Romanis respondendi de jure, quorum responsa judices Romani in Sententiis suis sequi tenebantur, cum

[l] *Wesenbech. in Loc. citat.*

[m] *Alciat. in L. apud. Labeonem. in fin. de verb. sign.*

[n] *Eguin. Baro. in Comment. ad Instit. Ever. Bronchorst. in lib. ἐναντιοφανῶν in princ.*

[o] *Vigl. ad §. ult. Instit. de Rer. Divis.*

[p] *Alciat. in d. L. apud Labeonem.*

[q] *Zas. ad l. 2. §. & obiter. v. Authoritatem. n. 6. de Orig. jur. Math. Steph. disp. 2. p. 1. § 9.*

cum hoc ſolo diſcrimine, quod illorum Reſponſa vim Legis [r] habuerunt, & ſecundùm ea omnes Romani Imperij judices Sententias pronunciare debebant, Scripta verò noſtrorum Interpretum non habent aliam Authoritatem quam ex Conſuetudine & Ratione, quæ tamen imperio Legum non ſunt inferiores quoties [s] Contrarium in Legibus Romanis non eſt expreſſum. Rationis enim naturalis tanta eſt potentia, ut ſola vim Legis [t] habeat in omne genus humanum, habeaturque pro Lege non Scripta, multaque a Juriſconſultis Romanis deciſa habemus [u] ex ſola ratione naturali, rectéque aſſerunt *Baldus* & eum [x] inſecuti, Imbecillitatem eſſe humani intellectus in quacunque Cauſa Legem quærere, ubi rationem naturalem inveneris, & Lege deficiente ſolam Rationem naturalem ad Deciſionem Cauſarum ſufficere [y] omnes aſſerunt.

[r] L. 2. §. primus D. Auguſtus. de Orig. jur. L. jus Civile. 7. de Juſt. & jur.
[s] Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 31. n. 9. Shrader. de feudis p. 9. in princ. p. 2. sect. 3. n. 130. Steph. de diſput. 2. §. 9.
[t] Angel. conſ. 345. Tiraqu. in patient: Reg. jur. civil. in Reg. Ceſſante Cauſa.
[u] L. ſcire oportet. 13. §. ſufficit. ff. de Excuſ. tutor. & ibi gl. & Dd.
[x] Bald. in d. L. ſcire oportet. §. ſufficit. col. 4. Jaſ. in L. quoties. n. 25. C. de Rei vendic. Rebuff. ad L. unic. C. de ſenten. quæ pro eo quod inter. n. 4. Gomer. var. reſolut. c. 10. de Individuis.
[y] Jaſ. ad L. illam. n. 10. C. de Collat. Abb. ad c. cum fuit. n. 4. de decim. And. ab Exe. ad c. 1. de Conſtit. n. 449. Tiraqu. in tract. Ceſſant. Cauſa. Limit. 1. n. 74. Surd. deciſ. Mant. 229. n. 2. Cened. ad c. ex parte 11. n. 3. de tranſact. Grevæ. ad obſerv. Gail. in proœm. concluſ. 15.

VI. Hinc eſt quod Lege deficiente, ex Sententia unius Doctoris expreſſa Cauſa judicari debet, quando

do in Terminis [z] Controversiam definit; tantaque est *Accursij* Authoritas, ut ex ejus Sententia Causa judicanda sit quoties insignis aliquis Interpres [a] ei adhæret. Et multi Principes in suis Dominiis Interpretationibus & Opinionibus Doctorum Vim Legum concesserunt. Lege enim *Lusitana* judicibus [b] mandatum est, ut deficientibus Legibus Regni & jure Civili Romanorum, ad *Accursij* glossas & *Bartolum* recurratur, Legibusque Regni Castellæ judices debent Causas dijudicare ex Opinionibus *Joannis Andreæ* & *Panormitani* in jure Canonico, & *Bartoli Baldique* in jure Civili [c], in defectum Legum Regiarum & juris *Cæsarei*; & in Germania *Carolus quintus* Imperator in Constitutionibus suis Criminalibus [d] mandavit consulenda esse Doctorum juris Romani Collegia in Academiis constituta pro Interpretatione, si quid Ambiguum aut Obscurum in Constitutionibus suis suboriatur.

VII. In infinita vero negotiorum humanorum Varietate quandoque occurrunt Controversiæ Legibus non determinatæ, quæ vix humani ingenij acumine possunt dissolvi, qualis est illa apud *Ulpianum* [e], De bonorum possessione aviti Liberti nepoti con-

[z] *Afflict.decis.* 169.*n.*1.*Cavalcan. decis.* 30.*n.*39.*p.*1. *Grevæ.d.conclus.*5.*n.*123.

[a] *Everard. in Loc. a Contrar. sens.n.*41.

[b] *Ordin. Lusit. lib.* 2. *tit.* 5. *Fragos. de regim.Reip.Christian.p.*1.*lib.*4. *disp.*10.§.3. *n.*187.*August. Barbos. ad tit. de nov.Cod.fac. n.*12.

[c] *In Legib.Ordin.lib.*4.*tit.* 1.*l.*4.*Diaz.de Montalu. ad Leg.For.Hisp. lib.*1.*tit.*6.*n.*1. *in addit.*

[d] *Constit. Carol.*5.*Criminal. cap.ult.*

[e] *L. Divi fratres.* 17.*ff.de jur.patron.*

concedenda: Et illa quæ coram *Cn. Dolabella* Proconsule Asiæ proponebatur, in qua adeò hæsitabant Proconsul & Assessores, ut eam Atheniensium Areopago demandaret, ijdemque æquè incerti, accusatorem & reum anno centesimo adesse [f] jusserunt; & ardua Quæstio illa de Reo Criminis Capitalis, An possit ex vehementibus judiciis condemnari [g] ad mortem? & alia Quæstio in jure Primogenitorum de Successione inter Patrem & Nepotem ex Filio primogenito, quam arduam & inextricabilem [h] appellant, aliæque Similes Quæstiones apud Jurisconsultos nostros sæpè occurrunt.

VIII. In his vero similibusque in quibus Lege expressa destituimur, necesse est ut ad Interpretes confugiant judices [i], ex quibus de jure partium possint pronunciare. In quo ab omnibus communiter receptum est, Quoties Interpretes inter se consentiunt & Communem Opinionem constituunt, eam omnes judices [k] in Sententiis suis sequi tenentur. Et si judices contra Communem Opinionem pronunciaverint, censentur per imperitiam [l] judicasse, & Litem [m] suam faciunt. Tan-

[f] *Gell. lib. 12. Noct. Attic. cap. 7. Valer. Max. lib. 8. cap. 1.*

[g] *Charond.* du droict Franc. *lib. 3. Resp. 66.*

[h] *Molin. de Majorat. Tract. 2. disp. 632. Gam. Decis. Lusitan. 174.*

[i] *Math. Wesenb. de jur. Stud. recte instit. Ant. Cucch. Instit. Major. lib. 1. tit. 1.*

[k] *Abb. ad. c. 1. n. 15. de Constit. Andr. ab Exe. in c. 1. de Constit. n. 451. Rebuff. ad Auth. habita. C. ne fil. pro patr. Guid. Pap. qu. 277. Decian. lib. 2. tract. Crimin. cap. 31. n. 9. Menoch. lib. 2. præsum. 71. Azogud. lib. 3. Com. Opin. cap. 4.*

[l] *Gail. lib. 1. Obser. 153. n. 51.*

[m] *Bal. & Dd. ad l. 2. C. de pæn. jur. qui mel. judic. Maran. disp. 10. n. 38. Jo. vand. lib. 1. qu. 10.*

taque

taque est potentia Communis Opinionis, ut si supremæ Principum Curiæ vel Rota Romana contra Communem Interpretum Opinionem [n] pronunciaverint, ab iis discedendum sit, & judices omnes Communi Opinioni debeant adhærere, cum ex rerum veritate non judicum Exemplis sit [o] judicandum, nisi in Curiis e Rotis Principum toties sit judicatum, ut ex iis inducta fuerit Consuetudo; neque enim duæ Sententiæ inducunt Consuetudinem, quod voluit [p] *Accursius*, sed probant [q] jam inductam, si in contradictorio judicio Latæ fuerint: Atque ea Statuta Principum, de quibus jam dictum est, Judices sequi debere, dicta *Accursij*, *Bartoli* vel *Panormitani* ita intelligenda esse tradidit [r] *Menochius*, modo eadem per Communes Interpretum Opiniones non fuerint reprobata.

IX. Cum verò Judicibus pro Tribunalibus suis sæpè occurrant Controversiæ valdè ambiguæ, quæ ex juribus Litigantium utrinque probabilibus sæpè suspensos teneant Judicum animos, ijdemque Legibus expressis deficientibus ad Doctorum Interpretationes & Opiniones recurrunt, quos sæpè inter se contrarios, eosdemque sibimetipsis quandoque repugnantes inveniunt, dum

[n] *Menoch. lib. 2. præsum. 71. Ant. Corat. de Com. opin. tit. 9. Cas. 10. & 15. Dionys. Gothofr. lib. 1. Prax. Civil. tit. 2. Card. Tusch. conclus. 368. n. 5.*

[o] *L. nemo. C. de sent. & interloc. Om. Jud.*

[p] *Accurs. in L. de quib. ff. de Legib.*

[q] *Jac. Godefred. ad consuet. Reform. Norman. v. consuetudines in princ.*

[r] *Menoch. lib. 2. præsum. 71. n. 2.*

dum in Commentariis, Tractatibus, Consiliis, unus idemque sæpè contraria asserit, de quo *Baldus* præsertim notari solet, in quo tamen nihil præter Constantiam desiderari potest; Ideo pro distinguendis Doctorum contrariis Opinionibus, Regulæ nobis traditæ sunt, vel ex eorum numero, vel ex scribendi modo, vel ex Causarum natura, vel Interpretum personis, vel temporis Cursu, vel aliundè sunt desumptæ, quas hìc breviter apponendas esse censui.

X. Primò cum Interpretes contrarias sententias amplectuntur, Judices eam partem sequi debent quam Major [s] pars tuetur, illaque est Communis Opinio quæ a Majore Doctorum numero asseritur; numeranturque potius quam ponderantur Sententiæ, sicut de Jurisconsultis Romanis constituit Imperator *Theodosius* [t], solo *Papiniano* anteposito, qui numerum duorum implet; iisdemque quorum Responsa in Pandectas sunt relata parem authoritatem [u] videtur tribuere *Justinianus*, ut ex numero authorum non ex pondere Opinio prævaleat. Quod tamen intelligendum est juxta ea quæ jam subjicimus.

XI. Secundò, eorum Interpretum sententiæ prævalent quas ex professo in

[s] *C. in canonicis. dist.* 19. *c. de quibus. dist.* 20. *Alciat. reg.* 1. *præs.* 51. *n.* 1. *Azogud. lib.* 3. *Com. Opin. c.* 4. *Fragos. de regim. Reip. Christian. p.* 1. *lib.* 4. *disp.* 10. §. 3. *n.* 183. *Grevæ. conclus.* 154. *Consider.* 1. *n.* 5.

[t] *L. vinc. C. Theodos. de Respons. Pruden.*

[u] *L. tanta.* 2. §. *ne autem.* 20. *C. de vet. jur. enucl.*

in scriptis suis asserunt, easdemque arguunt, discutiunt & demùm concludunt, præ aliorum sententiis, quas obiter, & per transitum, & perfunctoriè priores solùm imitati [x] tradiderunt. Omnesque in hoc acquiescunt *Martini Navarri* [y] judicio, qui ait se eam pro Communi Opinione habere, quam sex aut septem Interpretes insignes ex professo agentes affirmant, præ illa quam quinquaginta alij sola præcedentium authoritate ducti obiter effutiunt; justéque a multis asseritur, Doctores nostros sæpiùs esse gruibus avibusque similes [z], quarum unâ volante reliquæ inconsultò sequuntur.

XII. Tertiò, cum Doctores inter se sæpiùs dissentiant, ijdemque sibi aliquando contrarij sunt, aliud in Commentariis & Tractatibus, aliud in Consiliis & Responsis asserentes, acerrimam de hoc articulo contentionem exercuerunt inter se *Andr.* [a] *Alciatus*, & *Tib.* [b] *Decianus*; dum ille pro Commentariis & Tractatibus contendit, hic pro Consiliis, quòd Consilia magis deliberatè plerumque scribantur; ex qua ratione alij ad *Decianum* [c] accedunt, & multarum Italiæ Civitatum Statuta & Curiæ Principum Germaniæ hanc partem confirmant, dum mandant Judicibus Causas

[x] *Alciat. Reg. 1. præsum. 51. n. 2. & lib. 2. parerg. cap. 17. Menoch. lib. 2. præsum. 71. n. 39. Mascard. conclus. 1138. n. 11. Fragos. d. disput. 10. §. 3. n. 184. August. Barbos. ad c. 1. de Constitut.*

[y] *Navarr. in Manual. cap. 27. n. 289.*

[z] *Abb. ad c. ut debitus n. 22. de appellat. Dec. cons. 494. n. 15.*

[a] *Alciat. 12. parerg. c. fin.*

[b] *Decian. in apolog. advers. Alciat.*

[c] *Magon. decis. Lucen. 15. n. 27. Boer. decis. 155.*

ſas ambiguas ex Conſilio [d] Sapientis dijudicare: Sed ex gravioribus rationibus alij defendunt [e] *Alciatum*, quòd in Commentariis plerumque ceſſent cupiditas æris, gratia, odium & omnis affectus, quæ omnia in Conſiliis & Reſponſis ſæpè interveniunt; ideoque ſuprema Camera Imperij Germanici magis credendum Interpretibus in Commentariis quam in Conſiliis ſæpè [f] cenſuit.

XIII. Quartò, ubi Canonum & juris *Cæſarei* Interpretes inter ſe diſſentiunt, ſi de Religione Chriſtiana & Animæ ſalute agitur ut peccatis occurratur, Canoniſtæ [g] ſequendi ſunt. Ita cum Cauſæ Uſurarum & Matrimoniales ſint de foro Canonico, etiamſi Theologi a Canoniſtis diſſentiant, ex Sententia Canoniſtarum Cauſæ [h] ſunt decidendæ. In iis verò quæ ad Leges & forum Principum ſpectant, ex Sententiis Interpretum juris Civilis [i] judicandum eſt. De quo in ſuperioribus aliquid dictum eſt.

[d] *Jo. Dauth. in Commen. de Teſtam. in proleg. n. 7.*

[e] *Menoch. lib. 2. præſumpt. 71. n. 48. Cravett. de antiqu. temp. p. 1. §. propoſitis. n. 48. Bariſ. conſ. 91. n. 48. lib. 3. Ritterſhuſ. in Conſ. Raph. Fulgoſ. in princ.*

[f] *Mynſing. Cent. 6. obſerv. 60.*

[g] *Lanfranc. ad c. quoniam. contra v. teſtes. de probat. Ant. Corat. de Com. Opin. Caſ. 30. Dionyſ. Gothofred. in prax. Civil. lib. 1. Tit. 2. Gail. lib. 2. obſerv. 141.*

[h] *Menoch. lib. 2. præſum. 71. n. 49. Alb. Gentil. lib. 1. de Nupt. paſſim.*

[i] *Ant. Corat. de Comm. Opin. d. Caſ. 30.*

XIV. Quintò, cum Doctorum ſententiæ inter ſe pugnantes reperiuntur, eos potiſſimum ſequendos eſſe exiſtimavit clariſſimus Galliæ Juriſconſultus

ſultus *Guido Coquillus* [k], qui dignitates & fortunas contempſerunt, quales fuerunt *Bartolus* Caſtrenſis Speulator, *Maſnerius*, *Petrus Jacobi*, *Carolus Molinæus*, alijque qui in jure inveſtigando affectibus ſuis & Sordibus non indulſerunt.

[k] *Guid. Coquill. in Comm. ad Conſuet. Nivernenſ. in præfat.*

XV. Sextò, cum Interpretum Opiniones ſeneſcant (ut Res humanæ omnes) & Curſu Temporis mutentur, poſterioreſque Interpretes Uſu rerum & Experientia docti ab antiquioribus recedant, ſicut de filia ſemel a feudo excluſa ob maſculos ſuperſtites in perpetuum excludenda tradit [l] *Jul. Clarus*, cum poſteriores Interpretes contrariam Opinionem induxerint contra antiquiores; Judices ſequi debent Opinionem poſteriorum [m] Interpretum, atque ita in ſupremis Principum Curiis [n] ſæpè judicatum eſt.

[l] *Clar. §. feudum. qu. 80.*

[m] *Matheac. lib. 2. de via & rat. jur. cap. 26.*

[n] *Rot. Roman. in Noviſſ. Deciſ. 72. n. 2. p. 1. Vin. Deciſ. 402. n. 33. Chriſtinæ. Deciſ. Belg. 2. n. 1. & 3. vol. 1.*

XVI. Multa alia de Communibus Doctorum Opinionibus dici poſſent, quæ longè accuratius habentur apud eos qui de iis ex propoſito [o] tractarunt. Mihi tantùm ſuf-

[o] *Sylv. Nuptial. lib. 5. Menoch. lib. 2. præſum. 71. Maſcard. concluſ. 1138. Bonacoſſ. Azogud. & alij in Syntagm. Com. Opin. Dionyſ. Gothofr. in prax. Civil. lib. 1. tit. 2.*

ficit

ficit ea attigisse, ex quibus constare potest, qualem vim habeant Interpretum Scripta in jure Civili Romanorum vel supplendo cum deficit, vel Interpretando & explicando ubi Ambiguum vel obscurum est.

XVII. Post Doctorum Interpretationes & Commentarios superest Authoritas Sententiarum, Judicum, & Rerum Judicatarum, quas multi contendunt inter Juris Civilis partes esse ascribendas, quibus repugnat Imperatoris *Justiniani* Sanctio & Communis Interpretum nostrorum Sententia, in quo Articulo primam instituti Tractatus nostri partem concludemus.

JA. ARMACAN.

Conclusio

CAPUT IX.

Conclusio Libri primi *De Authoritate Rerum Judicatarum.*

I. SEntentias Supremarum Curiarum in Dominiis singulorum Principum Jus facere, & secundùm eas in similibus Causis aliis judicibus judicandi necessitatem imponi multi existimarunt. Ita enim Jurisconsulti Gallici Arresta supremorum Senatuum suorum inter Juris sui partes [a] enumerant; & in aliorum Principum Dominiis, sententiis Supremarum Curiarum Authoritas Juris [b] sæpè tribuitur, quàm alij Judices in Decisione Causarum sequi debent, sicut Decreta Senatus Romani vim Juris obtinuisse etiam sub Imperatoribus *Ulpianus* [c] videtur asseruisse.

[a] *Lud. Servin. lib. 2. Playdoy. 60. qu. 5. Petr. Delomm. de jurisprud. Gallic. in præfat.* [b] *Ant. Gamm. Decis. Lusitan. 33. in fin. Nunn. de Escob. de ratiocin. administrat. Comput. 13. Fragos. de regim. Reip. Christian. p. 1. lib. 4. disp. 10. §. 3. n. 193.* [c] *L. non ambigitur. 9. ff. de Legib.*

II. Verùm

II. Verum Imp. *Justinianus* [d] hanc Authoritatem Juris revocat ad solas Sententias ab Imperatore prolatas, penes quem solum Leges ferendi & Interpretandi [e] jus est: Sententiis verò aliorum Judicum quorumcunque, etiam Præfectorum Prætorio vel Supremorum Senatuum, vim Legis non tribuit, sed Exemplorum tantùm, quæ alios Judices movere & excitare possunt, sed necessitatem ita Judicandi [f] non imponunt. Penes Senatum autem Romanum Juris potestas solùm erat in Republ. libera, quam retinebat postea sub aliquibus Imperatoribus, qui specie *Aristocratici* Imperij Senatum Populumque Romanum demulcere cupientes, illis ramum ejus potestatis [g] concesserunt, cujus radicem ab iis acceperant, ijsdemque radium Lucis suæ primævæ communicarunt; & *Ulpiani* dictum de Authoritate Senatus in Jure condendo, referunt [h] ad Historiam Juris, non ad Jus quo ea ætate utebantur.

III. Communis vero Interpretum nostrorum Sententia est, Sententias solas [i] ab Imperatore vel supremo Principe (qui Jus Legis condendæ habet) prolatas, vim Juris habere, quæ alios Judices in Causis similibus dijudicandis ad necessitatem similiter Judicandi

[d] *L. nemo. 13. C. de sent. & interloc. Om. Jud.*

[e] *L. fin. C. de Legib.*

[f] *Desider. Herald. lib. 2. de authorit. rer. Judicat. cap. 1.*

[g] *Forcatul. ad L. ex hoc jure. n. 11. ff. de Just. & jur.*

[h] *Herald. d. lib. 2. cap. 1.*

[i] *Cabed. decis. Lusitan. 212. Gamm. decis. Lusit. 288. Coras. ad L. ingenuum. ff. de stat. hom. Herald. d. cap. 1.*

dicandi obligant; reliquorum verò Judicum Sententias etiam in Supremis Curiis proponi tantùm posse pro [k] Exemplis, libertate aliis Judicibus relicta, utrum Causis coram se agitatis existiment convenire, certum verò Jus non constituere, neque aliorum Judicum conscientias obstrictas [l] tenere; quia Decreta Judicum obligant eos solos inter quos prolata [m] sunt, & Res inter alios actæ aliis præjudicium [n] non faciunt, & lubrica sit dijudicatio Causarum ex similibus Sententiis, cum sæpè mutentur Sententiæ & Opiniones, & Circumstantiæ Causarum rarò conveniant, difficileq; sit probare idem Factum, easdem Circumstantias, eadem Momenta Temporum in utraque Causa [o] concurrere.

IV. Inde afferunt Decisiones Supremarum Curiarum, etiam Rotæ Romanæ, Jus non [p] constituere, sed esse tantum Decisiones Magistrales, & non aliam vim habere quàm responsa Prudentum, Doctoresque sæpè consulere contra Decisiones Rotæ Romanæ, Rotamque sæpè judicare contra Decisiones suas, Rotæque non ulterius esse deferendum quàm ipsius Ratio [q] valet, &

[k] *L. nemo. & ibi Bald. n. 1. & 2. C. de Senten. & interloc. Om. Judic.*

[l] *Herald. d. c. 1*

[m] *L. de unaquaque 47. ff. de re Judic.*

[n] *L. 1. ff. de Except. Rei Judic. tot. Tit. C. quib. Res Judic. non noc. l. 1. C. Res inter al. act.*

[o] *Sichard. de Contract. cons. 2. n. 5.*

[p] *Fr. de Pavin. in præfat. Extravagan. Ant. Cucch. Instit. Major. lib. 1. Tit. 1. Cabed. d. decis. 212.*

[q] *Menoch. lib. 2. præsum. 71. Salgad. de Reg. Protect. p. 1. c. 1. prælud. 5. n. 272. Card. Tusch. v. Roman. Rota. conclus. 368. n. 5. Theodos. Rube. Singular. ex Decis. Rot. Rom. p. 2. Circa Styl. Rot. § 5.*

& si contra Communem Doctorum Sententiam sit Judicatum, Commu-nem potius esse sequendam quàm Rotæ [r] Decisionem.

V. Sententiæ tamen Senatuum, præsertim Supremorum, reverentèr observandæ sunt in Decisione similium Causarum, ut monet *Math.* [s] de Afflictis, & ab iis non nisi ex gravibus Causis [t] est discedendum, præsertim si in Curiis Supremis aliisve Inferioribus in aliquo genere Controversiarum Ambiguarum eodem modo fuerit continuo usu judicatum, tum enim Res eodem modo Judicatæ transeunt in Consuetudinem, Judicesque in Similibus Causis [u] obligant & vim Juris sortiuntur, & ex *Severi* Imp. Rescripto [x] *Rerum perpetuò similiter Judicatarum Authoritas vim Legis obtinere debet.* Neque tamen duæ Sententiæ in eodem genere Consuetudinem inducunt, quod voluit [y] *Accursius*, nisi adducantur duæ Sententiæ in Contradictorio Judicio Latæ, ut consuetudinem inductam [z] probent. Res ergo eodem modo

[r] *Dionys. Gothofred. in Prax. Civil. lib.* 1. *Tit.* 2.
[s] *Afflict. decis.* 45. *Gamm. d. decis.* 228.
[t] *Connan. lib.* 1. *Comment. jur. Civil. cap.* 15.
[u] *Cabed. d. decis.* 212. *Herald. d. lib.* 2. *c.* 1. *Fragos. d. disp.* 10. §. 3. *n.* 194.
[x] *L. nam Imperator.* 38. *ff. de Legib. Gam. d. decis.* 228. *Gentil. lib.* 1. *de jur. Bellic. c.* 11. *Servin. Playdoy. jur. le testam. du Contr. de Laval. qu.* 5. *& in princ.*
[y] *In L. de quibus ff. de leg.*
[z] *Jac. Godefred. in Consuet. reform. Norman.* §. *Consuetud. in princ.*

similiter

similiter & perpetuò Judicatæ obstringunt Judices ex vi Consuetudinis, & non quòd ullam Juris partem constituant, quod videtur innuere *Paulus Christinæus* asserens Decisiones supremi Senatûs in Ordinatoriis Judiciorum non in Decisoriis [a] sequendas esse.

VI. Restringendæ ergo sunt Res Judicatæ ne Juris partem constituant, & coercendum sit Jus Civile Romanorum intra Doctorum Interpretationes, quæ tamen ex confusis eorum Commentariis in tantam molem excreverunt, ut ad purgandam hanc squalentem Legum Romanarum Sylvam (ut utar verbis [b] *Tertulliani*) novo *Justiniano* [c] jam opus sit.

[a] *Christinæ. decis. 356. vol. 1.*

[b] *Tertullian. in Apologetic. cap. 4.*

[c] *Herman. Vulte. in Jurispruden. Rom. in prolog. de stud. jur.*

VII. Hucusque conatus sum describere Initium & Incrementum Juris Civilis Romanorum, dum Major pars Orbis Terrarum Imperio & Legibus eorum pareret; & quomodo deinceps labente hoc magno Imperio in Occidente, ad hoc Jus accesserint Jura Feudorum & Canonicum, cum Doctorum undequaque Interpretationibus, quæ Omnia

in unum Corpus coaluerunt. Supereſt jam altera Pollicitationis meæ pars, ut demonſtrem quem Uſum & Authoritatem habeat Jus Romanorum in Singulis Occidentalis Imperij Provinciis, & quomodo Principes Christiani cum Conſtitutionibus, Legibus Municipalibus, Moribuſque & Conſuetudinibus ſuis Leges Romanorum admiſerint. Quod Libro Secundo jam aggrediemur.

JA. ARMACHANUS

LIBER

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De Dominio Imperatoris Romani *in Orbem Terrarum.*

I. SI Principes Europæi etiamnum manent sub Potestate Imperatorum Romanorum, ijsdemque adhuc de jure tenentur obtemperare, quod a plurimis Juris utriusque Interpretibus sæpè asseritur, facilis erit hæc Disputatio de Legibus Romanis; cum omnes Populi Principum suorum Legibus teneri debeant, sive Sponte sive jure Belli devicti Principum suorum imperio se submiserint. Generale quippe pactum est humanæ societatis, obedire Regibus, ait [a] *D. Augustinus*; & Populi debellati Victorum suorum Leges [b] sequi debent, quia Leges arguunt Imperium,

[a] *L. 3. confess. c. 28. c. quæ contra. dist. 8.*

[b] *Bald. ad l. 1. ff. de Constit. Princ. Decian. resp. 29. n. 98. vol. 3. Alber. Gentil. lib. 3. de jur. bell. cap. 11.*

Imperium, videnturque se submittere Imperio Legislatorum [c], qui eorum Legibus utuntur; & inter Supremæ Majestatis primum est [d] Caput Leges Populis Civibusque suis dare: Si verò ijdem Principes vel nunquam fuerunt Imperio Romano subditi, vel ex justis titulis se in libertatem asseruerint, Obsequium quod præstant Romanis Legibus est Spontaneum, non ex Potestate Imperantium, sed ex vi Rationis, cui omne genus humanum teste *Baldo* [e] tenetur obedire.

II. Imperatores autem Romanos fuisse Dominos non modò Provinciarum Orbis Christiani, sed & totius Mundi, multi Interpretes nostri acriter contendunt; de quarum Singularum Jure agendum erit, cum de Juris Civilis usu in Singulorum Principum Dominiis tractabimus: Modò discutiemus breviter illam Communem Sententiam quæ Romanos Imperatores Mundi Dominos esse asserit. Hanc vero Sententiam tuentur præcipuè Jurisconsulti Itali & Germani, qui superstitiosè inhærentes verbis Constitutionum Impp. *Antonini* [f] & *Justiniani* [g] tradunt Imperatorem Romanum esse Orbis Terrarum Dominum, omnesque Reges & Populos ei subesse: Sibique

[c] *Roman. cons.* 70. *n.* 13. *Menoch. cons.* 21. *n.* 1 *R. & cons.* 75. *n.* 22. *Math. Steph. de jurisd. lib.* 2. *p.* 1.

[d] *L.* 1. *ff. de Constit. Princ. Bodin. lib. de Rep. cap.* 10.

[e] *Bald. ad L. nemo. C. de sent. & interloc. Om. Jud.*

[f] *L. deprecatio.* 9. *ff. de Leg. Rhod. de jact.*

[g] *L. bene a Zenone. C. de quadrienn. præscript. l.* 1. *C. de rapt. Virg. L. properandum.* 13. *in princ. C. de Judic. Authent. de Consul.* 105. *in fin.*

pariter abblanditus postea *Fredericus primus* se Urbis & Orbis gubernacula tenere [h] gloriatus est; eumque qui hanc Sententiam non sequitur Hæreticum appellat [i] *Bartolus*, & peccare mortaliter *Hostiensis* [k] ait. Cujus Censuræ metu, de facto aliquos Principes non parere Imperatori, de jure verò omnes ei subesse debere *Petrus de Bellapertica* [l] in Gallia docens, alijque plures [m] asserunt, & *Gulielmus Maynerius* [n] *Senator Tholosanus* de hac quæstione agens non ausus est Sententiam suam explicare, sed se Judicio Ecclesiæ remittit.

III. Hanc tamen Sententiam plurimi [o] tuentur, eamque argumentis e Sacris Literis, & a Jure Naturæ Gentiumque petitis conantur probare, quæ omnia Communiter refelluntur ab Interpretibus sæpè antiquis, & a recentioribus fere omnibus, Gallis præsertim & Hispanis, qui prolixè docent p, hoc ex Sacris Literis non posse elici, & Naturæ Gentiumque Juri esse

[h] *Oth. Frising. in vit. Fred. 1. cap. 30.*

[i] *Bart. ad L. hostes. n. 7. ff. de Capt. & postlim.*

[k] *Hostien. ad c. venerabilem. de Elect.*

[l] *Petr. de Bellapert. in repet. L. cunctos populos n. 4. C. de sum. Trinit.*

[m] *Alber. Gentil. lib. 1. de jur. Bell. cap. 23. Franc. de Ponte. de Potest. Parerg. Tit. 11. n. 26.*

[n] *Mayner. ad L. quod jussu. n. 20. ff. de Reg. jur.*

[o] *Jas. ad L. cunctos populos. n. 6. C. de sum. Trinit. Castrd. de Imper. qu. 52. Cott. in Memorabil. v. Impertor. Vin. lib. 1. Com. opin. 369.* [p] *Jo. Igne. in repetit. L. necessaaeos. §. non alas ff. de Senatus. Syllan. n. 252. Menoch. cons. 2. n. 100. lib. 1. Vasq. lib. 1. Controvers. ill. cap. 26. n. 31. Covarr. ad c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 5. Cævall. cin. con. com. qu. 227. Victor. relect. 5. de Indis. sect. 2. Grot. lib. 2. de jur. Bell. cap. 22. n. 12.*

repug-

repugnans & impossibile, ut omnes Orbis terrarum Populi possint sub unius Principis Imperio justè gubernari, & abhorrere ab ipsis Legibus Romanis, in quibus plures Populi Hostes [q] Romanorum, alij exteri nec Hospitio nec Amicitiâ cum iis conjuncti [r], & frustra de Postliminij fictione jureque ita subtiliter disceptatur [s], Si omnes Populi sint sub Imperio Romano, eique parere debeant. Nec etiam validam esse hujus Sententiæ probationem quæ ex Legibus Romanis depromitur, & Imperatores de sui Imperij finibus non esse idoneos judices Testesve [t], cum in Causâ suâ contra alios Principes testimonium dicunt; eosdemque dum se Mundi Dominos prædicant, per hyperbolem & per arrogantiam Locutos esse Interpretes [u] asserunt: Eandemque Sententiam esse ridiculam [x] & explodendam [y], ejusque Sententiæ autores nullas alias habere rationes quam eas quæ eorum dictis & testimoniis [z] innituntur.

IV. Hanc igitur Disputationem de Dominio Imperatorum Romanorum

[q] *L. postliminij 5. §. in pace. ff. de Capt. & postl. L. mercatores 4. C. de Commerc.*

[r] *L. apud. hostes. 9. L. hostes. 24. ff. de Capt. & postl.*

[s] *L. l. 5. §. in pace. ff. de Capt. L. postliminii im. 19. in princ. ff. Eod. tit.*

[t] *L. nullus. 10. ff. de Testib.*

[u] *Alber. ad l. 1. n. 8. C. de sum. Trinit. Navarr. ad c. novit. de Judic. Notab. 3. n. 52. Chassanæ. in Catal. glo. mun. p. 2. consider. 32. Carrar. de Interpret. reg. jur. Can. qu. 3. art. 9. Fr. de Amay. lib. 1. obser. jur. cap. 1. n. 69. Soto. lib. 4. de Just. & Jur. qu. 4. art. 2. Bodin. lib. 1. de Rep. cap. 9.*

[x] *Forcat. in Cupid. cap. 2. n. 5. Grot. lib. 2. de jur. Bell. cap. 22. n. 13.*

[y] *Oldrad. cons. 60. Menoch. cons. 2. n. 89. lib. 1. Molin de Just. & Jur. Tom. 1. Tract. 2. disp. 25.*

[z] *Arnisæ. lib. 1. de jur Majest. cap. 2. n. 5.*

in Orbem Terrarum, esse potiùs quæstionem Facti quam juris rectissimè statuit *Fulvius* [a] *Pacianus*, in quo non tam de jure Imperatorum agitur, quod nullis rationibus defendi potest, quàm ex quæstione facti dependet, quas scilicet Mundi partes Romani subjugaverint, & quâ Armorum Justitiâ vel Romani ipsas acquisiverint, vel ipsæ a Romanis Imperatoribus iterum desciverint. Licet enim Romani debellaverint Europam magnamque Asiæ & Africæ partam, apud Omnes tamen [b] constat, multas Orbis Terrarum partes Romanorum Imperio nunquam cessisse; Scythæ nempe & Sarviatæ, Persæ, Indique & universus Oriens Ultra Euphratem nunquam Romanis paruerunt, gentesque Europeæ (de quibus agit hic Tractatus) a Romanis devictæ, de Injustitia Bellorum Romanorum coactæ per aliquot Sæcula ëousque quietè vixerunt sub eorum jugo, donec singularum Europæ nationum Principes ex imbecillitate & declinatione Romani Imperij opportunum tempus asserendæ suæ Libertatis nacti, Regna sua propria constituerunt, nullius Superioris (post Deum solum) Potestati obnoxia, eademq; tot seculis ab Imperatorum Dominatione Libera possederunt, ut si

[a] *Pacian. lib. 2. de probat. cap. 35. n. 52.*

[b] *Jo: Igne. in repetit. d. §. non alias. n. 253. de Senat. Syllan. Navarr. d. notab. 3. n. 52. Forcat. in Cupud. cap. Fred. Scot. lib. 1. resp. 1. n. 119.*

si omnes alij tituli deessent, ex solâ tanti temporis Præscriptione se adversus Romanum Imperatorem tueri possint.

V. Est enim Communiter a nostris Interpretibus recepta Sententia [c], Posse Principes Populosque liberos merum Imperium & Potestatem Supremam adversus Imperatorem privativè præscribere, eandemque sicut Privilegio & concessione acquiri, ita & Præscriptione defendi posse; præsertim cum Imperatorum tacitus consensus accessisse præsumatur, ex quo nullâ interpellatione per tempus longissimum usi, Provincias reliquas Europæas (præter Germaniam) pro derelictis habuisse censendi sunt, in qua tamen Disputatione Canonistæ nullam Præscriptionem admittunt adversus Pontificem [d] Romanum, quòd Principes Populique, Juris a Christo demandati Apostolis suis pro salute animarum gregis sui, non sint capaces.

VI. Qui verò Imperatoris Romani Dominium in Orbem Terrarum asserunt, in eo omnes consentiunt [d], Dominium ejus comprehendere Jurisdictionem & Protectionem solam, singularum vero Rerum Do-

[c] *Bart. ad L. hostes. ff. de Capt. Castald. de Imper. qu. 54. Menoch. cons. 2. n. 70. lib. 1. Balb. de præscript. 2. par. 5. par. princip. Montan. de regalib. qu. 5. n. 33. Card. Tusch. conclus. 70. n. 3. Arnisæ. lib. 2. de jur. Majest. cap. 2. n. 4.*

[d] *Card. Tusch. d. conclus. 73. n. 3.*

[e] *Gl. & Bart. proœm. ff. in princ. Covarr. in c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 5. Gail. lib. 1. de pac. publ. cap. 11. n. 4. Molin. de Just. & jur. Tom. 1. Tract. 2. disput. 30. Peregrin. de jur. fisc. lib. 1. Tit. 2. n. 40. Cons. Illustr. German. p. 1. cons. 22. n. 2.*

minia penès privatos manere, Regimen enim Reipublicæ Roman[æ] a Senatu Populoque in Imperatores solùm translatum fuit, ait [f] *Arcadius*; Dominia verò rerum singularum ex Jure-gentium descendunt [g], quod a Principibus non potest tolli, atque ita Reges & Principes in Dominiis suis habent supremam Potestatem & Jurisdictionem, Dominia verò rerum singularum ad subditos spectant, neque enim ejusdem Rei duo in solidum domini esse [h] possunt; quod a *Seneca* rectè [i] explicatur, *Omnia Rex Imperio possidet, singuli Dominio: Ad Imperatores Potestas omnium pertinet, ad singulos Proprietas: In iis est suprema Potestas & gubernatio, non Proprietas rerum singularum*; falliturq; *Decius* dum asserit [k] posse Imperatorem & Supremos Principes de plenitudine Potestatis, nulla subsistente Causâ Rerum Dominia subditis auferre.

[f] *L. unic. ff. de off. Præf. Prætor.*

[g] *L. ex hoc jure. 4. ff. de Just. & jur. Argentræ. ad Consuet. Britann. tit. des appropriance. art. 227.*

[h] *L. si ut certo. 5. §. si duobus. ff. Commod.*

[i] *Senec. lib. 7. de Benefic. Cap. 3. & 4. Cujac. lib. 15. observ. 30. Fr. de Amay. lib. 1. observ. jur. cap. 1. n. 70.*

[k] *Dec. cons. 269. n. 7. Bart. & Dd. ad L. fin. C. si contr. jus vel util. publ. Coler. de process. execut. p. 2. cap. 3. n. 334. Salas. Tract. de Legib. 14. disp. 7. sect. 7. Fr. de Amay. d. c. 1. n. 70. & seq.*

VII. Ex ijsdem porrò qui Imperatoris Romani partes tuentur, aliqui exclusam censent [l] Præscriptionem Principum Christianorum contra Romanum

[l] *Zoanet. tract. de Rom. Imper. n. 130. 133.*

manum Imperatorem ex usu Linguæ Latinæ & Legum Romanarum, easdemque continuam hujus præscriptionis interruptionem induxisse, & ex iis Romani Imperij Dominationem & Potestatem adhuc videntur agnoscere.

VIII. Romani primis Reipub. suæ temporibus sermone Græco [m] plurimum usi sunt, & Gentibus vicinis raro usum suæ Linguæ in Publicis Actis Magistratuum concedebant, etiam iis quibus jus Civitatis Romanæ dabant, & singulari privilegio Cumanis supplicantibus [n] illud indulserunt, donec tandem post debellatos Carthaginenses Imperium Orbis Terrarum sibi cessisse existimantes, per plerasque Mundi tum cogniti partes diffuso Imperio suo, ex studio Dominationis suæ conservandæ, Omnes gentes Linguæ Legumque suarum commercio ut communi vinculo devincire nitebantur, easdemque a se devictas ad Linguæ & Legum suarum usum cogebant: Hic vero Linguæ mutandæ jussus Imperiosus a *D. Augustino* [o] dicitur, & in omnibus Romani Imperij Prinvinciis exactè [p] observatus est: Romæ enim & in Provinciis omnibus Magistratus Sermone Romano [q] jura reddebant; actores, rei, testesque non alio Sermone

[m] *Dionys. Halicarn. lib. 1.*

[n] *Liv. lib. 40. Molinæ. ad l. 1. §. eadem. de verb. oblig.*

[o] *Augustin. lib. 19. de Civit. Dei. cap. 17. Hottom. de jur. & privil. regn. Gall. cap. 1.*

[p] *Alciat. in repet. l. 1. §. eadem. de verb. oblig. Molinæ. ibid. n. 21.*

[q] *Brisson. lib. de solut. lib. 2. Molinæ. d. n. 21. Papon. du premier Notiar. tit. des Stipulation.*

mone utebantur; Prætores & judices Latinè Decreta & Sententias suas ferebant; Proconsules & præsides Provinciarum Mandata sua Provincialibus Latinè edebant; Legati exteri Imperatores aut Senatum Romano Sermone tantùm alloqui, & in eodem Responsa accipere vel per Interpretem Romanum debebant; Contractus & Testamenta Romano Sermone facta sunt; eodemque Legata & Fidei-commissa a morientibus relinquebantur; & generaliter in omnibus Publicis & Legitimis negotiis non alterius Sermonis usus admittebatur, atque inde Romani non solùm Imperio suo sed & Linguæ suæ Majestatem quandam conciliare velle visi sunt.

IX. Et licet Romani Græcam Linguam plurimum colerent ob ejus elegantiam variasque Scientias in eâ traditas, eaque publice doceri [r] permiserint, post Græciam tamen Asiamque devictas, Græcos sub eodem Linguæ Romanæ imperio coercuerunt; Nam Græcos per Interpretem Romanum etiam in Græcia & Asia loqui cogebant, iidem Græcis ubique Latinè responsa [s] dabant, & *Cicero* reprehensus fuit a Senatu, quod apud Syracusanos [t] Græcè verba fecisset, *Cæsaresque* ipsi licet omnium rerum Dominos se-

[r] *Quintil. lib. 12. Instit. cap. 10. Molinæ. in Loc. cit.*

[s] *Valer. Max. lib. 2. cap. 2.*

[t] *Cicer. act. 5. in Verr.*

se existimarent, *Tiberius* tamen in Sermone Græco promptus ab eo abstinuit semper [u] in Senatu, & a verbis Græcis in Edictis suis, *Claudiusque Herodi* Tetrarchæ facto, in singulare beneficium concessit ut in Senatu [x] Sermone Græco gratias ageret; & Romani porrò Magistratus in Provinciis suis non alio quam Latino [y] Sermone salutari, conveniri & interpellari debebant.

[u] *Sueton. in Tiber. cap.* 70.

[x] *Dio. lib.* 58.

[y] *Cont. lib.* 1. *disput. jur. Civil. cap.* 15.

X. In hoc tamen Romani distinguebant ea quæ sunt juris Quiritum ab iis quæ sunt jurisgentium, nam solemnes & Legitimi actus juris Quiritum Sermone tantùm Romano celebrabantur, reliqui autem Græco, Punico, vel alio Sermone [z] fieri poterant: Fuitq; Sermo Romanus ita rigidè in omnibus Provinciis servatus, etiam sub Imperatoribus Græcis Constantinopoli agentibus, ut non potuerit nisi per Contrarias Imperatorum Constitutiones abrogari, nam & *Triphonius* (*Ulpiani* æqualis sub *Alexandro Severo*) ait Decreta Prætorum esse Latinè interponenda [a], idemque Codices *Gregorianus*, *Hermogenianus*, & *Theodosianus* Latinè scripti satis demonstrant, exceptis aliquibus Constitutionibus Græcis quæ in Codice *Theodosiano* reperiuntur.

[z] *L.* 1. *§. ult. ff. de verb. oblig. L. Græce.* 8. *ff. de fideijuss. L. an inultis.* 8. *§. fin. ff. de accep- til. Brisson. lib.* 2. *de solut.*

[a] *L. decreta.* 48. *ff. de Re Judic.*

XI. Post

XI. Post translatam verò Sedem Imperij a *Constantino*, cum Longobardi, Gothi, Hunni aliæque gentes barbaræ Italiam & maximam Europæ partem possiderent, Imperatores Romani eorum viribus impares, Româ Italiâque derelictâ Romanum etiam Sermonem exolescere passi sunt; Græceq; Constitutiones suas ediderunt; quòd eo Sermone Constantinopoli vulgò uterentur. Et tum editæ sunt Constitutiones *Arcadij* & *Honorij* [b], Judices tam Græca quam Latina Linguâ posse sententias proferre, & Constitutiones *Justiniani* quibus Testamenta Græcè scribi, Legata, Tutelas, & Libertates Græcè dari [c] permissum est, Romæque veteris Privilegia Urbi Constantinopolitanæ indulta [d] sunt: Aliquem tamen Romanæ Linguæ honorem conservat *Justinianus* in Constitutionibus suis, dum ea appellat Patriam Linguam [e], a quâ Leges Romanæ originem duxerunt; & post *Justinianum* Imperatores Constantinopolitani Leges Græcè scribebant, juraque per judices suos Græcè reddebant Italiâ & Occidente exuti, excepta parte exiguâ quam Ravennæ per Exarchos administrabant. Ita pro virtutibus & Linguâ Romanorum Imperatores Romani Mores & Linguam Græ-

[b] *L. judices. 12. C. de sent. & interloc. om. Jud.*

[c] *L. hac. consultisf. §. fin. C. de testam. L. fideicommissa.* 11. *de Legat.* 3. *Brisson. d. lib.* 2. *de solut.*

[d] *L. omni. 6. C. de sacros. eccles. L. unic. C. de privileg. Urb. Constantinop.*

[e] *Novel.* 156.

135

Græcorum induerunt, de quibus verissimè *Horatius* [f];

[f] *Horat. lib. 2. epist. 1.*

Græcia capta ferum victorem cepit.

& *Titus Livius* [g], *Græcos nihil a Majoribus suis retinuisse præter Scientias & verba*, Idemque *Delicias Opesque Græcorum & Orientis Romanos subjugasse* [h] asserit.

[g] *Liv. lib. 41.*

[h] *Liv. lib. 44.*

XII. Post translatum verò Romanum Imperium in *Carolum magnum*, in Occidente adhuc manere Romani Imperij Dominatio videri potest ex usu Romanæ Linguæ in iis gentibus quæ nullam Imperatoris Romani Potestatem agnoscunt. Apud Gentes enim Europæas ferè omnes, Judicia ferè omnia in summis Curiis Sermone Romano adhuc exercentur, Scientiæ omnes in Academiis & *Gymnasijs* docentur, non Jurisprudentia tantùm Romana, sed & Theologia, Medicina, Philosophia, Scientiæ Mathematicæ & reliquæ omnes, Contractus omnes coram Notariis publicis eodem Sermone celebratur, & in plerisque Provinciis etiam Sacra omnia peraguntur, & Scientiarum omnium Professores Labores suos non aliter se putant juris publici facere, nisi eo Sermone evulgaverint. Est enim Sermo Romanus com-

commune vinculum omnium Mortalium [i], eumq; ait *Justus Lipsius* [k] Europæos inter se commercio Literarum & Sermonis conjungere.

XIII. Cum igitur Romani Linguam suam Europæis à se debellatis primò ex Majestate sua imposuerint, eademque adhuc maneat ut Romanæ Dominationis indicium, Principes aliqui ut hanc maculam eluerent, jusserunt suorum judicum Decreta Patrio Sermone non Latino interponi; ita enim *Ludovicus duodecimus* & *Franciscus primus* Galliæ Reges de Parliamenti Parisiensis Sententiis Leges [l] tulerunt, & *Rodulphus* Imperator Germanicus (ex quâ Causâ non constat) anno 1273. constituit Mandata, Edicta, Privilegia, & Instrumenta Linguâ Germanicâ dienceps non Latinâ [m] conscribi. Hic deinque usus Sermonis Romani inter Europæos non tantùm tribuendus est Potestati & Mandatis Romanorum, verùm etiam & ipsius Venustati; in quo porrò Res maximæ, & Scientiæ omnes ultra alia omnia Idiomata describuntur: Ipsique Galli qui de Linguâ suâ non immeritò gloriantur, ei tamen Romanam [n] longè anteponunt.

XIV. Legum denique Romanarum usus in Supremis Curiis & Academiis Principum Christianorum videtur repugnare

[i] Choppin. de Sacr. polit. in præfat. n. 19.
[k] Lips. de pronunc. Ling. Latin. cap. 3.

[l] Hottom. lib. 1. de jur. Regn. Gall. cap. 2. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 10.
[m] Spanger. in Chron. Saxon. cap. 264. Hering. tract. de fideijussor. cap. 1. n. 134. Freher. in edit. Græc. Rom. in epist. ad Rud. Imp.
[n] Papon. Instruct. du premier. Notair. Tit. des Stipulat.

pugnare eorum Præscriptioni adversus supremam Imperatoris Romani Potestatem, quâ sublatâ Romanæ Leges deveniunt ad eum Casum unde non possunt incipere; & per usum videtur conservari *Cæsarum* Dominatio, dum a Legibus *Cæsareis* coguntur exemptionum suarum Præscriptionem petere, ut acutè *Bartolus* [o] alijque arguunt, quorum argumentorum vim ut declinent Principes, singuli profitentur se in suis Dominiis Superiorem non agnoscere, ijdemque Legibus Romanis se obtemperare profitentur, non ex vi Legum, sed Imperio Rationis, quæ Legibus omnibus humanis est superior; & dum *Cæsarum* Mandata & Jussa respuunt, eorum Legibus liberè sponteque se submittunt, cum inter Omnes Leges humanas non possit par Norma inveniri, ad quam Leges suas Patrias accommodare possint.

[o] *Bart. ad L. hostes. n. 3. & 4. ff. de Capt. Joanett. tract. de Rom. Imper. n.* 132. *Arnisæ. lib.* 2. *de jur. Majest. cap.* 6. *n.* 14.

XV. Illud in singulis Principibus eorumq; Dominiis demonstrabimus, quibus Titulis juribusq; Libertatem ab Imperio Romano acquisiverint, & quousq; Leges Romanas inter suas admiserint. Incipiemus verò a Dominiis Imperij Romano-Germanici.

J. A. ARMACHANUS.

CAPUT II.

Caput II.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Dominiis Imperij* Germanici.

I. Imperium Romanum post translatam Imperij Sedem a *Constantino magno*, Constantinopoli in Oriente floruit, in Occidente verò ex eo tempore ruere & labi cæpit, avulsis ab Imperio Italiâ, Galliâ, Hispaniâ, Germaniâ & reliquis Europæ Provinciis per Longobardos, Gothos, Sarracenos aliosque Barbaros, qui Imperatores Constantinopolitanos universâ Europâ (præter Exarchatum Ravennæ) excluserunt, easdemque possederunt sine interpellatione Græcorum Imperatorum post *Justinianum*, donec tandem *Carolus magnus Pipini* Regis Galliæ filius, debellatis barbaris in Gallia, Germania, & Hispania, fusoque *Desiderio* Longobardorum Rege in Italia, Romæ Votis & acclamationibus Senatus Populique Romani Im-

Imperator Romanorum salutatus, a *Leone tertio* Romano Pontifice circa annum salutis DCCC. Coronam [a] accepit, & postea cum *Irene* (que excæcato filio *Constantino* Constantinopoli Imperij fasces tenebat) & cum ejus successore *Nicephero* pactionem [b] inivit, ut Oriens cum Constantinopoli Græcis Imperatoribus, Occidens cum Româ *Carolo* & ejus posteris cederet.

II. Ita mansit Imperium Occidentis penes *Caroli* posteros supra centum annos, & deinceps Galliam Hispaniamq; suis Regibus, Italiamq; variis Principibus occupantibus, Imperij jus relictum est Germanis, inter quos septemviri Electores exinde Imperatores suos Electionis Jure [c] constituerunt, quod continuo usu & Consuetudine inductum, per auream *Caroli quarti* Bullam postea confirmatum est, & ex eo jure Imperatores Romano-Germanici hodiè designantur.

III. Etsi vero plures pro Gallis contendant [d], Imperium Romanum fuisse translatum in Gallos in persona *Caroli magni*, qui & Gallorum Rex fuit, &

[a] *Platin. in Leon. 3. Sabellic. Ennead. 8. Pacian. lib. 2. de probat. cap. 35. n. 40.*

[b] *Egnat. in Carol. magn. Bonfin. lib. 9. rer. Hungar. cap. 1.*

[c] *Onuphr. de comit. cap. 8. Molinæ. ad Consuet. Paris. Tit. 1. des fiefs. Coler. de jur. Imp. Germ. §. 17. Sim. Pist. cons. 1. n. 19. Gryphiand. de Meichbild. Saxon. cap. 36.*

[d] *Castald. de Imper. qu. 7. Ferrald. de jurib. & privil. Regn. Franc. in princ. & privil. 13. Gamber. de Legat. a Later. lib. 2. Tit. de rer. Ordin. n. 223, Molin. de Just. & jur. Tom. 1. disput. 24.*

Galliâ

Galliâ (ut aliqui asserunt) oriundus, ideoque Gallum æquè ac Germanum ad Imperium jus habere, posseq; Imperatorem deligi; Jurisconsulti tamen Germanici & plerique alij jus suum tuentur, asserentes translatum fuisse Imperium in solos Germanos, ad eos solos spectare jus eligendi & destituendi Imperatores, solumque Germanum posse Imperatorem eligi; activè nempe & passivè Imperium translatum fuisse in Germanos Interpretes [e] explicant, ideoque Imperium potius Germanicum quam Romanum [f] appellant, ipsique Pontifices Romani qui potestatem hujus Translationis sibi vendicant, Imperium fuisse translatum in Germanos in Constitutionibus suis [g] asserunt.

[e] *Pacian. lib. 2. de probat. c. 35. n. 50. Lancellott. de jur. publ. lib. 1. cap. 1. qu. 3.*

[f] *Alvarott. ad tit. qui feud. dar. poss. n. 8. Alber. ad l. 1. de Constit. Princ. n. 3. Jo. Igne. in d. repetit. §. non alios. n. 255. Æn. Sylv. de author. Rom. Imp. cap. 10. Alciat. de sing. Certam. cap. 32.*

[g] *C. venerabilem. 34. de Elect. clem. unic. de jure-jur.*

IV. In eo verò omnes Consentiunt, reliquos Principes Europæos a Potestate Romani Imperij se exemisse, & Libertatem acquisivisse ex variis Titulis, de quibus in singulorum Dominiis dicemus, ipsum verò Romanum Imperium superesse adhuc in Germania; & a nulla alia Natione Supremam Impera-

Imperatoris Romani Majestatem recognosci. Quamvis autem magni illius Imperij vires adeò jam sint attritæ, ut illius Umbra [h] & Nomen tantùm remaneat, & infra Germaniæ terminos angustos Dominiaque Imperatoris Patrimoniali sit [i] conclusum, & Germanicum potius quam Romanum dicendum videatur; cum tamen Imperium hoc usque ad secundum Domini nostri adventum & finem Sæculi duraturum Theologi [k] tradiderint, & Sultani Turcici vanè asserant se esse Successores *Constantini magni* [l] in Imperio Romano, eadem plane vanitate qua Constantinopolitani Imperatores se Successores fuisse *Alexandri magni* gloriabantur, quòd Macedonia [m] Romanorum Imperio cessisset, quin Imperium Turcicum a *Sarracenis* potius quam Romanis denominandum sit, ideò Romanum Imperium non alibi quam in Germania [n] consistere potest, cum Germaniæ Populi adhuc repræsentent Populum Romanum, Electorumque Consessus Senatum Romanum, qui sub Imperatoribus primariam Imperatoris eligendi potestatem habebat, & Imperatorum per acclamationes Legionum designatorum potestas rata non habebatur, donec in Senatu confirmata esset.

[h] *Sleidan. lib. 3. de sum. Imper.*
[i] *Paschal. lib. 9. oper. corr. cap. 26. Parthen. Litigios. lib. 1. cap. 16.*
[k] *Ad cap. 2. Daniel. Tertullian. ad Scapul. in princ. Æne. Sylv. de ortu. & authorit. Rom. Imp. cap. 8.*
[l] *Lazar. Soranz. in Ottom. cap. 57. Paul. Jov. Histor. lib. 30.*
[m] *Codim. Curopol. de offic. eccles. & aul. Constantinopol. cap. 6. n. 51.*
[n] *Alber. Gentil. lib. 1. de jur. Bell. cap. 23.*

V. Ro-

V. Romani igitur Imperij Majestas in Germaniâ adhuc superest, sive in Imperatore solo, sive in Imperatore & Comitiis ejus Nationis, secundùm eos qui Imperium Germanicum Aristocraticum [o], & Imperatorem potius esse Administratorem [p] quàm Dominum & Monarcham voluerunt; & hoc Imperium est verè Romanum [q] non ei Surrogatum, quod a Romanis per tot locorum temporumque mutationes ad Germanos devenit, & si Imperium Germanicum sit non Romanum, non dicenda erit Translatio [r] sed nova Constitutio Imperij, Et in eodem jus illius magni Imperij, licet in multis partibus imminutum, & authoritas Legum Romanarum adhuc [s] conservatur.

VI. Germania vero universa in Imperio Romano erat sub Vicario Galliarum, & divisa erat [t] in Germaniam primam ad Rhenum sitam, & Germaniam secundam seu Inferiorem quæ inter *Mosam* & *Rhenum* ad *Oceanum* Germanicum porrigitur, hodiè autem sub Imperatore Romano-Germanico inter varios Principes & Civitates Liberas divisa est, eorumque Territoria in decem [u] Circulos distributa sunt, Austriacum, Burgundicum (sub quo continentur Provinciæ Burgundicæ quæ Duci

[o] *Math. Steph. de Jurisd. lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 4.

[p] *Math. Steph. lib.* 2. *de Jurisd. p. c.* 1. *n.* 57.

[q] *Sim. Pistor. cons.* 1. *n.* 8. *Knich. in relitat. apologet. n.* 114. *Gentil. d. cap.* 23.

[r] *C. venerabilem. de Elect. Rim. Pist. d. cons.* 1. *n.* 1.

[s] *Math. Steph disp.* 1. *vol.* 1. *n.* 12.

[t] *Panciroll. in Notit. dignit. cap.* 68.

[u] *Paurmiister. de Jurisd. Imper. Rom. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 58. *Arumæ de Comit. cap.* 2, 3, & 4.

163

Duci Burgundiæ parebant) Electorium Rhenanum, Saxonicum Superiorem, Francicum, Bavaricum, Suevicum, Rhenanum Superiorem, Westphalicum, & Saxonicum Inferiorem, in quibus singulis Principes per judices & Magistratus suos subditis jus dicunt variè secundùm Consuetudines statuta & Constitutiones Provinciarum suarum, quæ tamen omnia juri Civili Romanorum submittunt, & ad ejus Normam accommodant.

VII. Suprema Imperij Germanici Curia tenebatur olim in Aula Imperiali, ad quam appellatum est ab omnium Provinciarum inferiorum judiciis, & in causis Regalium, Dignitatum, Feudorum, & majoribus omnibus, jus petebantur usque ad annum MCCCCLXXXXV, in quo a *Maximiliniano* primo & Comitiis Imperij Cameræ Imperialis Judicium constitutum est [x] *Wormatiæ*, & ex sequenti Constitutione *Spiræ* [y] sedem habet, cui ut supremo Imperij Tribunali omnes Electores, Principes & Subditi Imperij [z] obediunt, habetque concurrentem cum Imperatore [a] jurisdictionem,

[x] *Ordin. Camer. p.* 1. *Tit.* 27. *Choppin. de doman. Franc. lib.* 2. *Tit.* 15. *n.* 12.

[y] *Imp. Jud. Cam. Ordin. p.* 2. *Tit.* 34.

[z] *Mynsing. Cent.* 4. *observ.* 5. *Gail. lib.* 1. *observ.* 42. *n.* 3.

[a] *Ordin. Cam. p.* 2. *tit.* 35. *Math. Steph. de Jurisd. lib.* 2. *p.* 1. *c.* 3. *n.* 30.

nec

ſuum ſuſcipiunt Juramento pollice- ri ex Ordinationibus Imperij [h] coguntur.

IX. Camerâ vero trecentis annis antiquius erat Judicium Rotuillenſe a *Conrado* IV. inſtitutum [i] pro Circulis Auſtriæ, Sueviæ, & Rheni, præter Conſiſtoria omnia quæ in ſingulis Principum & Civitatum Territoriis habentur, pro jure Subditis Imperij Germanici dicundo, in quibus omnibus ex Conſtitutionibus Imperij Cauſæ ex jure Romano ſunt decidendæ. Conſtitutiones quidem Statuta & Conſuetudines in ſingulis Territoriis inter jura Municipalia habentur, quæ poſſunt juri Romano derogare, ipſæq; Conſtitutiones Imperiales non aliud ſunt quam jus Municipale [k] Imperij, ſolum verò jus Romanum eſt jus Commune [l], ex quo Caſus in juribus Municipalibus vel non expreſſi vel obſcurè poſiti terminantur.

X. Hinc Communiter receptum eſt ab Omnibus Juriſconſultis Germanis, jus Romanum habere adhuc vim Legis in omnibus Imperij [m] Territoriis, ab omnibus Imperij ſubditis obſervandum [n] eſſe, eoque non ſolum Naturales ſed & Exteros in Imperio Domicilium habentes [o] teneri, omniaque in Legibus Romanis conſtituta manere apud Germanos

G integra

[h] *Ordin. Cam. Imp. tit. 54. & tit. 57. Christinæ decis. 54. n. 5. vol. 2.*

[i] *Lorich. in enchirid. arreſt. n. 1337.*

[k] *Gilman. in deciſ. Cam. Imp. 24.*

[l] *Bender. de Reviſ. Tit. 53. p. 3. n. 38. Math. Steph. de offic. Jud. lib. 1. c. 1. n. 2.*

[m] *Imp. Jud. Cam. Ordin. p. 3. tit. 54. Math. Weſenb. conſ. 23. p. 1. n. 1. & conſ. 43. n. 28. Dionyſ. Gothofred. in prax. Civil. Tit. 5. Pacian. conſ. 18. n. 15.*

[n] *Gipban. ad l. 1. C. quæ ſub mod. n. 10.*

[o] *Peck. de teſtam. Conjug. cap. 34. n. 2. Guil. lib. 2. obſer. 36. n. 5. Petr. Weſenb. conſ. 51. n. 4.*

integra & incorrecta, quibus jura gentis ejus Municipalia non derogarunt, ideoque Germanos teneri ad numerum Testium in Testamentis condendis de jure Romano [p] requisitum, & pactum negativum ne Mater Liberis succedat in Germania valere, cum sit juri Imperiali Consentaneum, consuluit *Carolus* [q] *Molinæus*, & appellatio ab Interlocutoria Sententia non admittitur in Camera Imperiali secuta [r] jus Civile, ad quod etiam accessit Concilium Tridentinum [s], prohibens appellationes a gravamine, licet jus Canonicum eas appellationes admiserit, aliaque similia passim traduntur.

[p] *Everard. in Loc. a rat. Leg. Tit.* 35.

[q] *Molinæ. cons.* 15. *n.* 14.

[r] *Gail. lib.* 1. *obser.* 120. *L. ante sentent. C. quor. appell. non recip.*

[s] *Chok. ad reg. Cancell.* 37. *n.* 7.

XI. In Germania plura antiquitùs erant jura Municipalia & Provincialia, quibus Principes Populique ejus gentis pro Moribus suis utebantur, priusquam jus Romanum ab Imperatore *Lothario* esset restitutum; eademque adhuc apud eos manent, sed in multis jam immutata per juris Civilis æquitatem prudentiamque, & in omnibus ab eodem Interpretationem accipiunt.

XII. Præ reliquis omnibus celeberrimum est jus Saxonicum, quo non Saxones soli, sed & Lusati, Silesij, Brandeburgici, Brunsuicenses, Lunæburgenses, Hessi, Idemque extra Impe-

Imperium Poloni & Lithuani [t] amplexi sunt. Erat enim Saxonum gens Bellicosa & Severa, qui non armis tantùm Dominationem auxerunt, sed & judicia justè exactèque exercuerunt, Criminaque rigidè punierunt, pro Moribus Consuetudinibusq; gentis suæ, quas sine scripto [u] habebant, easdemque reliqui Germaniæ populi paci conservandæ aptissimas censentes sequebantur. Est autem hoc jus antiquissimum, ejusdemque usum *Carolus magnus* [x], Saxonibus post diuturnum bellum devictis, pace cum iis initâ concessit, idemque adhuc Saxones alijque Populi Germanici retinent; fuitque diù sine Scripto Moribus servatum, donec *Eccardus* a *Repichaw* Nobilis & Jurisperitus Consuetudines Saxonicas in Tribus Libris Latinè [y] composuit, quos Speculum Saxonicum Landrecht appellavit, eosdemque *Otho primus* Imperator confirmavit; Idemque conscribi jussit Consuetudines Magdeburgenses, alteram juris Saxonici partem precibus *Edithæ* Imperatricis filiæ *Edmundi* Regis Angliæ (in cujus gratiam Magdeburgum condidit, idemque in Donationem propter Nuptias ei concesserat) & Meichbild [z] appellari jussit, totumque hoc jus Saxonicum multis deinceps Docto-

[t] *Coler. in Orat. de jure Saxon. Math. Steph. lib. 2. de Jurisd. p. 1. cap. 7. n. 330.*

[u] *Brust. ad L. admonendi. n. 1175. de jure-jur. Gryph. de Meichbild. Saxon. cap. 44. Coler. in d. Orat. de jur. Saxon.*

[x] *Gryphiand. de Meichb. Saxon. cap. 22, 23 Coler. in d. orat.*

[y] *Brust. in d. L. admonendi Coler. decis. 107. n. 28. & cons. 6. & 14. Gryph. de Meichbild. cap. 36. & 51.*

[z] *Coler. de process. Execut. p. 1. c. 2. n. 26. Coler. in d. Orat.*

rum juris Civilis Commentariis explicatum & illustratum est. Et jus ipsum Saxonicum jus Civile Romanum Lingua Saxonica descriptum aliqui ea de Causa [a] appellant. Post Leges enim Romanas a *Lothario* restitutas, Germania universa eas amplexa est, multique Articuli hujus juris qui nimis asperi visi sunt, per *Eugenium quartum* in Concilio Basileensi, & per Constitutiones Electorum Saxoniæ [b] sublati totumque ad æquitatem Legum Romanarum est redactum.

XIII. Hæ enim Regulæ in Interpretatione juris Saxonici Communiter admissæ sunt, jus Saxonicum esse strictè interpretandum, & ultra Casus in eodem expressos non posse extendi [c]; Idem jus in ambiguis & obscuris Interpretationem a jure Romano [d] accipere; In Casibus omissis & ubicunque jus illud deficit admitti jus [e] Romanum, eaque de Causa debitoribus concessum est beneficium [f] Cessionis Bonorum, quod asperitas juris Saxonici non concessit; & revocatum est Juramentum Calumniæ in Judiciorum usum, quod Moribus Saxonicis in desuetudinem abierat; quæ & in Novis

[a] *Philipp. Ablanibæ. in armis Suevic. Gust. Adolph. ad ann.* 1631.

[b] *Coler. d. c.* 2. *n.* 26.

[c] *Goden. cons.* 15. *n.* 12. *Pruckman. cons.* 31. *n.* 9.

[d] *Schnedewin. in §. item is. Instit. de oblig. quæ ex delict. Goden. d. cons.* 15. *n.* 11. *Coler. in d. orat.*

[e] *Hartm. Pist. lib.* 1. *qu.* 31. *n.* 8. *Coler. decis. German.* 135. *n.* 11. *Carpzov. in Jurisp. Rom. Sax. p.* 2. *Const.* 16. *definit.* 15. *Shrader. de feud. p.* 10. *sect.* 13. *n.* 14.

[f] *Coler. d. decis.* 135. *n.* 11. *& decis.* 117. *n.* 10.

Con-

Constitutionibus Ducatus Prussiæ [g] renovata sunt: Et post jus Saxonicum nullum aliud jus Commune præter Romanum [h] agnosci.

XIV. In Causis quidem expresse decisis in jure Saxonico, Electores adhuc solicitè conservarunt Authoritatem juris sui, & ex ea Causa cum *Carolus quintus* Imp. Constitutionem edidisset de solis Fratrum Filiis admittendis ad Successionem Patrui cum Fratribus Jure Repræsentationis sicuti Jure Civili Sancitum est, Elector Saxonicus [i], protestatus est nec se nec Subditos suos eâ teneri, quod Juri suo Saxonico contraria esset. In iis verò quæ in Jure Romano Constituta sunt, quibus jus Saxonicum non repugnat, ea ultrò in Saxonia recipiuntur, & Electores semper contenderunt, ut Jus suum ad concordiam cum Jure Civili quantum fieri possit redigeretur; soli que Juris Civilis Professores in Saxonum Academiis Jus docent, & in Curiis judicant, & de Consuetudine Saxoniæ testatur [k] *Sichardus*, quod Judices Saxonici eas solum ferant Sententias, quæ a Doctoribus Juris Civilis præscriptæ sunt.

XV. Adeò autem invaluit Authoritas Juris Civilis in Germania, ut Brunsuicenses, Lunæburgenses, Bremenses,

[g] *Jus Ducat. Pruss. edit. ann.* 1620.

[h] *Lud. Shrader. cons. 6. n. 31. Brust. in d. L. admonen. n.* 220. *Coler. in d. Orat.*

[i] *Brust. in d. L. admonendi. n.* 876. *ff. de Jurejur. Schnedewin. ad Instit. Tit. de hæred. ab intest. §. Tertia conclusio.*

[k] *Sichard. in L. ab eo. n.* 13. *C. quom. & quan. Jud.*

mensses, Pomerani, Megapolenses alijque Populi [l] adjacentes qui olim Jure Saxonico usi sunt, jam ab eo in plerisque Casibus recesserint, & ad Jus *Cæsareum* [m] redierint, & in ijsdem Provinciis quæ Jus Saxonicum receperunt, si Controversiæ incidant in quibus Jus Saxonicum a Jure Civili dissidet, sequendum potius esse Jus Civile Romanorum quàm Jus Saxonicum Germani [n] existimant: Provinciamq; Romano Imperio Subditam Imperij Legibus & Jure Communi regi [o] præsumendum est.

XVI. In Germania porrò memorantur, Jus Lubecense [p] ex Jure Saxonico & Canonico plerumque compositum, quod a *Frederico primo* Imp. confirmatum est, quo etiam aliæ vicinæ Civitates usæ sunt, & Jus Culmense [q] in Prussia, quod aliæ etiam Civitates & Populi vicini usu receperunt, donec *Sigismundus* Marchio Brandeburgensis ann. MDCXX. Jus Novum pro Ducatu Prussiæ [r] componi jussit, ad Jus Romanum, Saxonicum, & Culmense proximè accedens, ex quo adhuc in eo Ducatu Jus dicitur. Cæterique omnes Principes & Civitates Imperij Germanici Statuta sua promulgant, & secundùm ea cum Romanis Legibus conjuncta Subditis suis Jura reddunt.

XVII. Ista

[l] *Cothman. resp.* 21. *n.* 167.

[m] *Azumæ. discurs.* 3. *ad aur. Bull.*

[n] *Cothman. consf.* 223.

[o] *Ant. Coler. de Jur. Imp. Germ. n.* 64.

[p] *Krantz. in Vandal. Cothm. resp.* 40. *n.* 52. *Math. Steph. lib.* 2. *de Jurisd. Imp. Rom. p.* 1. *c.* 7. *n.* 340.

[q] *Math. Steph. d. c.* 7. *n.* 330. *& disput.* 1. *vol.* 1.

[r] *Jus Provinc. Ducat. Pruss. edit. ann.* 1624.

XVII. Ista verò Statuta Saxonica, Lubecensia, Culmensia & alia quæcunque Germanica, secundùm Jus Civile Romanorum intelliguntur, & ab eo Interpretationem recipiunt. In omnibus enim Imperij Germanici Provinciis & Territoriis generaliter traditum est a Jureconsultis Germanicis, Statuta non posse aliam Interpretationem recipere quam a Jure Communi [s] Romanorum, Statuta cum Juri Romano derogant esse strictissimè [t] interpretanda, & non extendi posse ad Casus in ijsdem non expressos, in iisdem evitandam esse omnem Juris Communis [u] Correctionem, Eademq; per jus Commune solùm interpretanda [x] & intelligenda esse.

[s] *Denais. in Compend. Jur. Camer. tit. 164.* [t] *Gail. lib. 1. obser. 33. n. 8. Gilman. decis. 50. Cam. Imp. lib. 2. n. 41. Shrader. de feud. p. 10. sect. 4. n. 18.* [u] *Gail. lib. 2. obser. 140. n. 12. Christinæ decis. 113. n. 78. Tom. 1. cons. Illustr. German. p. 2. cons. 73. n. 10.* [x] *Harprecht. in §. non solum n. 20. Instit. de Injur. Bender. de revis. act. Tit. 53. p. 3. Christinæ decis. 54. n. 5. vol. 2. cons. Illustr. Germ. 53. n. 56. p. 2.*

XVIII. Tanta etiam est juris Civilis Romanorum in Germania Authoritas, ut licet in omnibus aliis Regnis Dominiisque concessa fuerit jure Romano potestas condendi Statuta de jure Civili derogantia, ut omnes Romani juris Interpretes [y] asserunt; Principes tamen & Civitates Germaniæ non possunt Statuere contra

[y] *Dd. ad L. fin. C. de Testam. ac ad L. omnes populi. de Just. & jur. Gail. lib. 2. observat. 124. n. 2. Græve. conclus. 36. n. 6.*

Prohibitionem[z] juris *Cæsarei*, eaque de Causa non possunt Statuere[a] ut *Bona Naufragorum* cadant in Commissum, & a Dominis Territoriorum Mari fluminive Vicinis capiantur, cum omnes istiusmodi Consuetudines & Statuta *Frederici* Imp. Constitutione declarentur nulla[b], & ex Decreto Lateranensis Concilij capientes porrò Excommunicati[c] declarentur. Authoritatique juris Civilis, ejusdemque unioni cum jure Canonico in Germania tribuendum est, quod post ejuratam Romani Pontificis Potestatem, Principes aliqui Germanici adhuc juris Canonici usum in Ditionibus suis[d] conservent, de quo superiùs aliquid dictum est.

XIX. Superest ergo in Germania cum Imperio Romano Potestas Legum Romanarum, Solumq; jus Romanum in Ordinationibus Imperij jus Commune[e] appellatur, in ipsa Camera Imperiali nemo in Assessorem aut Advocatum recipitur, nisi qui in aliqua Academia jus Civile[f] professus fuerit, aut in ejusdem Studio quinque annos posuerit, in Academiis Germaniæ soli juris Civilis Doctores jus docent, & in sola Germania viginti quinque Academiæ numerantur in quibus jus Civile docetur, & in ijsdem Doctorum juris Civilis numerus centesimum excedit[g],

[z] *Salas. de Legib. qu.* 98. *disp.* 7. *sect.* 8. *Buckm.* §. *soluta Potestas. c.* 3. *n.* 125.

[a] *Bart. & Zas. ad L. omnes populi. de Just. & Jur. Gail. lib.* 1. *obser.* 18. *n.* 2.

[b] *Anth. Navigia. C. de furt.*

[c] *C. excommunicationi. de raptor.*

[d] *Carpron. in Jurisprudent. Rom. Saxon. p.* 1. *Constit.* 31. *definit.* 2. *Mat. Steph. de Jurisd. Imp. Rom. p.* 1. *cap.* 7. *n.* 335.

[e] *Ordin. Imp. p.* 2. *Tit.* 31. §. *ult. Ordin. Camer. p.* 3. *tit.* 54. *Denaif. in Compend. jur. Cam. tit.* 14.

[f] *Ordin. Camer. tit.* 3. *Ord. jud. Camer. p.* 1. *tit.* 3. *Denaif. d. tit.* 14.

dit [g], qui jus Civile Romanorum publicè interpretantur: Et *Carolus quintus* Imperator Constitutionum suarum Interpretationem a Professoribus juris Romani in Academiis petendam esse [h] sancivit.

XX. *Hactenus* de Imperio Romano-Germanico, in quo Legum Romanarum Authoritas necessariò Majestatem Imperij Romani sequitur. In reliquis Principum Christianorum Dominiis difficilior erit Authoritatis Legum Romanarum defensio, dum singuli ferè sibi vendicant Supremam Potestatem & Libertatem contra Imperium Romanum, & omnes tamen Leges Romanas licet variis modis admittunt. De singulis dicemus in sequentibus. Et primo de Principibus Italiæ.

[g] *Parthen. Litigios. lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 24.

[h] *Constit. Crim. Carol.* 5. *cap. ult.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT III.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Dominijs Principum* Italiæ.

I. ROmam & Italiam fuisse magni illius Imperij Legumque Romanarum Sedem & Fontem Omnes agnoscunt, eædémq; omni Imperatoris Romani Dominatione exclusa, Romanarum Legum Authoritatem adhuc conservant. Illud demonstrabimus in singulis Italiæ Dominiis; primò quomodo singuli Principes suarum Provinciarum Dominationem excussa omni Imperatoris Potestate acquisiverint; & deinceps quomodo Leges Romanas adhuc admittunt, atque ita deturbatis sive Jure sive Injuria Imperatorum Romanorum fascibus, Legibus tamen Imperialibus sponte obediunt.

II. Ecclesia Romana possidet in Italia Urbem Romanam cum Territorio, Romandiolam quam per Exarchos

chos Imperatores Orientis diù tenebant, Marchiam Anconitanam, Ducatum Beneventanum & Spoletanum, Bononiam, Ferrariam, Urbinum aliasque plurimas cum Territoriis amplissimis, quæ a multis speciatim recensentur [a]; & Civitatem Avenionensem in Gallia cum omni Territorio *Jana* Siciliæ Regina [b] *Clementi sexto* Pontifici Romano ex pactione concessit. Urbs Romana verò cum variis Provinciis illi sedi accessisse perhibetur, ex donatione sive *Constantini* [c] sive [d] *Ludovici* Imperatoris post *Carolum magnum*, aliæ ex donatione *Matildæ* Comitissæ, aliæ ultrò se dediderunt, vel ex variis Titulis in Romani Pontificis Dominium pervenerunt. Cum verò anceps semper fuerit disceptatio de Donatione *Constantini*, pro qua vehementer plerumque contendunt utriusque juris [e] Interpretes, alijque etiam ausi fuerint eam pari contentione [f] oppugnare, tutius visum est recentioribus quibusdam jus Sedis Romanæ in Dominiis suis ex Præscriptione [g] tueri, cum ea omnia plurimave per octingentos annos a *Carolo magno* absque

[a] *Castald. de Imper. qu. 10. & 54. Jo. Fr. Leo. in Thesaur. for. eccles. p. 1. c. 1. n. 22. Molin. Just. & jur. Tract. 2. disp. 25. Card. Tusch. conclus. 66. v. Papa. vide Bull. in Cœna. Dom.*

[b] *Choppin. lib. 1. de Doman. Franc. cap. 11. n. 16.*

[c] *C. Constantinus dist. 96.*

[d] *C. ego Ludovicus. dist. 93.*

[e] *Card. Alban. ad Bart. in Constit. 1. ff. Covarr. lib. 4. Var. resol. cap. 16. Castald. de Imp. qu. 10. Fr. Bursat. cons. 124. lib. 2.*

[f] *Vall. in orat. contr. donat. Constantin. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 9.*

[g] *Fenron. in annot. ad statut. urb. in Rubr. n. 33. Ascan. Tamburin. de jur. Abbatiss. disp. 8. qu. 10. Card. Bellarm. de Rom. Pontif. lib. 5. cap. 9.*

inter-

interpellatione Legitima possederit, eamque a *Ludovici* Imperatoris Donatione etiam invalida incipere posse asserunt.

III. Hinc omnes Jurisconsulti affirmant Pontificem [h] Romanum esse Dominum Supremum in suis Dominiis Temporalibus, omnia posse facere quæ Reges in Regnis suis & Imperator in Imperio possunt, non habere in suis Dominiis aut Superiorem aut Parem, posse Leges generales condere, posse Duces, Marchiones & Comites creare, Feudaque Regalia concedere sicut Principes Supremos, habere intentionem fundatam quoad Jurisdictionem in Dominiis suis, sicut alium quemlibet Principem Supremum: E diverso etiam Imperatoris Romani Potestatem adeò esse extinctam [i] in Dominiis Pontificis, ut in iis habendus sit pro privato, non possit Romæ aut in Dominiis Pontificis existens Legitimare, nec alium quemvis actum Jurisdictionis exercere, nec Legem aut Constitutionem generalem promulgare, neque Citationem Verbalem exequi, mandare, & ad Urbem Romanam accedentem pro Corona Imperiali accipienda, non posse in ea manere ultra tres dies, & Coronâ acceptâ debere infra unum diem Roma [k] dis-

[h] *Bald. cons. 353. lib. 1. Anchar. cons. 142. Panor. cons. 82. n. 4. lib. 1. & cons. 61. lib. 1. Alex. cons. 2. lib. 1. Castald. de Imper. qu. 54. Math. de Afflict. in Constitut. Regn. in prælud. qu. 2. Card. Tusch. conclus. 64. & 66. v. Papa. Card. Put. decis. 323. lib. 2.*

[i] *Bart. in extravag. ad reprimend. n. 9. Bald. cons. 357. lib. 1. Castrens. cons. 200. lib. 2. Card. Tusch. conclus. 64. v. Papa. in temporal.*

iscedere. Et ex hoc Dominio Pontifi- Romani in Urbe Romæ, Jurisconlti Romani docent, Delinquentes in orum Principum Territoriis, Florenæ putà vel in Anglia, non esse [l] reittendos; sed Romæ puniendos ex onstitutione Imperatoris *Antonini* [m], ua omnes in orbe Romano Cives Ronani facti sunt; & quia Romam Communem esse Patriam constitutum 1 est.

[k] *Afflict. ad c. in investitura. in fin. de nov. form. fidelit.*

[l] *Oldrad. consi. 124. Petr. Barbos. ad l. 2. §. Legatis. ff. de Judic. Farinac. in prax. Crimin. qu. 7. n. 12.*

[m] *L. in Orbe. 17. de stat. hom.*

[n] *L. Roma. 33. ff. ad Municipal. Anastas. German. lib. 3. d. sacr. immunit. cap. 8. n. 50.*

IV. Præ reliquis omnibus Italiæ Principibus aut Populis, Civitas & Respublica Veneta verè Libera suique Juris dici potest, quæ ante mille & ducentos annos cæpta & ædificata metu Hunnorum sub Rege *Attila* Italiam invadentium, ab eo tempore Jure Reipublicæ Liberæ [o] usa est, quæ duratio sub una Regiminis forma nulli unquam Terrarum Orbis Imperio, Regno aut Reipublicæ contigit. Ejus verò libertatem ab omni Imperatoris Romani aut alterius Superioris Potestate immunem, Jurisconsulti ex variis Titulis defendunt: Alij ex jure gentium, quòd in Mari [p] ædificaretur, quod in nullius Dominio erat; alij ex Concessione

[o] *Contaren. lib. 1. de Rep. Venet.*

[p] *Bald. ad Rubric. ff. de rer. divis. Jas. ad L. ex hoc Jure. de Just. & jur. Castald. de Imper. qu. 54.*

cessione & Privilegio Imperatorum, quod se sub aureâ Bullâ vidisse testatur *Albericus* [q] de-Rosate; alij ex Præscriptione tanti temporis [r], in quo nec Imperatoris Romani, nec alterius Superioris Dominationem unquam recognoverunt, sed naturali Libertate suâ semper [s] hucusque gavisi fuerint: Veneti enim sub alio superiore nec de Jure nec de facto unquam fuerunt (ut Communitèr asserunt Interpretes [t] nostri) & cum *Carolus magnus*, pacisceretur cum *Irene* & *Nicephoro* de Imperij Divisione, utrinque consenserunt, Venetos ab alterutrius Potestate liberos [u] conservandos esse; & ut Veneti suis Legibus uterentur.

[q] Alber. ad. l. 1. n. 20. C. de sum. Trinit.
[r] Gabriel. in Com. conclus. lib. 5. tit. 1. Matheac. de via & rat. jur. cap. 36. Tusch. conclus. 70. n. 3.
[s] Bald. consil. 445. lib. 4. Menoch. cons. 2. n. 104. lib. 1. Tusch. conclus. 71.
[t] Castren. cons. 424. lib. 1. Peregrin. lib. 1. de jur. fisc. Tit. de his qui hab. fisc. jur. n. 69. Tusch. d. conclus. 71. Arnisæ. lib. 1. de jur. Majest. cap. 2. n. 4. August. Barbos. ad c. per venerabilem. n. 27. qui fil. sint Legit. *[u] Sabell. Ennead. 8. & 9. Sigon. lib. 4. Hist. Ital.*

V. Quocirca Dux & Senatus Venetorum sunt Supremi, habent omnia Jura Regalia [x], possunt Leges condere pro Arbitrio suo, omniaque Jura Majestatis exercere, & a Duce Venetorum [y] non appellatur, cum Superiorem non habeat, nec enim est Vis in nomine Regis, Ducis aut Consulis [z], modò Supremæ Majestatis Juribus utantur; atque ita Venetiarum Civitatem Novam Romam [a] rectè appellant.

[x] Peregrin. de fidei-comm. art. 52. n. 123. Gig. de crim. læs. Maje. lib. 1. qu. 28. *[y] Scau. de appel. qu. 16. Limit. 11.* *[z] Vasq. illustr. quæst. in præfat. n. 119.* *[a] Fulgos. cons. 62. Peregrin. d. n. 123.*

VI. Flo-

VI. Florentini post Romani Imperij Potestatem extinctam in Italia a Gothis & Longobardis ijsdem diù paruerunt, quibus Italia pulsis, Florentini redierunt [b] in Potestatem Imperatorum usque ad *Rodulphum primum*, qui acceptis duodecim millibus [c] aureorum libertatem Florentinis concessit, ijdemque ab eo tempore Reipublicæ Jure usi sunt; licèt sæpius gubernationis formam mutaverint. Et in ea libertate manserunt usque ad annum MDLXIV. quo *Cosmus magnus* Dux Hetruriæ constitutus [d] & creatus est a *Pio quinto* cum Consensu Florentinorum, qui Seditionum & Factionum pertæsi (ut in Populis liberis plerumque fit) non aliam salutis suæ conservandæ rationem quam in unius Dominatione invenire potuerunt. Et *Pius quartus* statuerat *Cosmum* Hetruriæ Regem creare [e] ut filius ejus viduam Principis *Lusitaniæ* in uxorem duceret si Rex *Philippus* annuisset, sed *Pius quintus* eum creavit magnum Hetruriæ Ducem cum Titulo *Serenissimi* [f] & omni Regia dignitate, etiam reclamante *Maximiliano secundo* Imperatore, Causaque ad Imperij Comitia relatâ, Creatio *Cosmi* ab Electoribus Germaniæ confirmata est.

[b] *Macchiavell. lib. 1. hist. Florent.*

[c] *Platin. in Honor. 4.*

[d] *Laur. Cherubin. Bullar. in Pio 5. Constit. 88. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 35. n. 69. Loysran. de seigneur. cap. 2. n. 84.*

[e] *Thuan. histor. lib. 26. Loysran. d. c. 2. n. 84.*

[f] *Baptist. Adrian. histor. lib. 20. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 35. n. 69.*

VII. De

VII. De Poteſtate vero Florentinorum & magni Ducis omnes Conſentiunt; Florentinos ſcilicet dum Reipublicæ Jure uſi ſunt, Neminem Superiorem recognoviſſe, Leges condidiſſe, omniaque Jura Regalia Supremorum Principum juſtè exercuiſſe, Juriſconſulti illorum Seculorum [g] aſſerunt; paremque Poteſtatm jam Magnos Hetruriæ Duces habere, eſſe Supremos Principes, ijſdemque Jura omnia Majeſtatis competere Juriſconſulti hujus ſeculi [h] teſtantur.

VIII. Et Reſpublica Lucenſis eâdem Libertate adhuc gaudet, ex ſimili Conceſſione Libertatis pro duodecim Millibus aureorum a *Rudulpho* Habſpurgenſi Imperatore [i]; atque ab eo tempore Lucam fuiſſe Rempub. Liberam, Jura omnia Supremorum Principum habuiſſe, & Neminem recognoſcere Superiorem Juriſconſulti [k] pariter aſſerunt. Et porrò Imperatorem in Ditione Florentina vel Lucenſi non poſſe Legitimare aut alium actum [l] Poteſtatis ſuæ exercere.

IX. Mediolanenſes ut & reliqui Italiæ Populi, pulſis Longobardis Libertatem obtinuerunt ex pacto cum *Frederico* Imperatore in Pace [m] Conſtantiæ, eorumque Dominationem primò *Galeatij* deinde *Sfortiæ* acquiſiverunt ſub

[g] *Bart. in L. hoſtes. de Captiv. & poſtlim. Caſtald. de Imper. qu. 54. Pet. de poteſt. Princip. cap. 32. n. 213.*

[h] *Rol. a Vall. de jur. dot. qu. 3. n. 4. Decian. conſ. 79. Caball. in reſol. crimin. caſ. 99.*

[i] *Platin. in Honor. 4. Choppin. lib. 2. de Doman. Franc. tit. 1. n. 9.*

[k] *Caſtald. de Imper. qu. 54. Petr. de poteſt. Princ. c. 32. n. 213.*

[l] *Gabriel. in Com. concluſ. lib. 5. concluſ. 3.*

[m] *Tit de pace. Conſtant. in uſib. Feudor.*

ſub Titulis Vice-Comitum & poſtea Ducum, primuſque *Joannes Galeatius* Vice-Comes creatus eſt Dux Mediolani & Vicarius Imperij anno MCCCLXXXXV. a *Ladiſlao* Imperatore [n]; a cujus filiâ *Valentina* nuptâ Duci Aurelianenſi Jus Regum Galliæ in eo Ducatu ortum eſt, quibus poſtea ejectis per *Sfortias*, *Carolus* 5. Imp. Ducatum *Franciſco Sfortiæ* [o] reſtituit, idemque poſtea caducus factus ſub Imperio Regum Hiſpaniæ ex ejuſdem Ducatus Titulo jam tenetur.

X. De Duce vero *Mediolani* conſtans eſt Juriſconſultorum [p] Sententia, Eum non recognoſcere Imperatorem, poſſe in ſuis Dominiis omnia facere quæ poteſt Imperator, ejuſdemque Vicarij munere fungi, habere poteſtatem Legum ferendarum, & omnia Jura Majeſtatis ut reliquos omnes Supremos Principes. Contra vero Imperatorem eſſe in iis Dominiis Privatum, non poſſe in iis Juriſdictionem ullam [q] exercere, dici Polum Antarcticum, qui non eſt noſtri Hemiſphærij, omniaque jura Imperialia fuiſſe in Ducem Mediolani ejuſque Hæredes tranſlata, eundemque poſſe Committere Cauſam judicandam appellatione [r] remota, quod ſolis Supremis Principibus competit, eademque de Cauſa a Sententia

[n] *Bald. conſ. 326. lib 1. Card. Tuſch. concl. 165. n. 1.*

[o] *Fr. Craſſ. de Orig. jur. Mediolan. & Conſtit. Mediolan. in princ. Camell. Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 46. n. 261. Franc. Guicciard. hiſtor. lib. 1.*

[p] *Bald. conſ. 359. lib. 3. Dec. conſ. 61. n. 10. Caſtren. conſ. 34. vol. 2. Menoch. con. 2. n. 104. & conſ. 307. lib. 2. Jaſ. ad L. ex hoc jure. de Juſt. & jur. Caſtald. de Imper. qu. 54. Tuſch. concluſ. 818.*

[q] *Gabriel. concl. 3. lib. 5. Card. Tuſch. concluſ. 165.*

[r] *Socin. conſ. 195. lib. 2. Tuſch. d. concluſ. 165. n. 17.*

tentia Ducis Mediolani appellari [r] non posse.

XI. Dux verò *Sabaudiæ* licet in Principatu Pedemontano Neminem Superiorem recognoscat, de *Sabaudia* tamen, ejus Potestas controvertitur, quòd plures asserant eam [t] esse Imperij feudum, *Sabaudiæq;* Comitem fuisse Ducem, creatum a *Sigismundo* Imperatore, eundemque esse Imperij Vicarium & Vassallum; Jurisconsulti tamen recentiores omnes [u] affirmant, eundem per investituram accepisse Supremam & Imperatoriam Potestatem, Ducesque *Sabaudiæ* omnes post primam Investituram fuisse Supremos Principes, Legum ferendarum & omnia jura Majestatis eos jam habere, eosdemque fuisse investitos de omni Imperio & Jurisdictione, de omnibus juribus Imperialibus & Regalibus etiam privativè quoad Investientem, *Ozaschus* [x] Senatus Taurinensis Præses, ait, & ab iisdem & a Supremis Principibus non posse appellari [y] receptum est.

XII. Genua Caput Liguriæ post expulsos Italiâ Longobardos per octingento annos libera fuit & Reipublicæ jure usa est. Galli tantum Superiore sæculo eâ brevi tempore potiti ab *Andrea Doria* [z] ejecti sunt. Hac libertate fruuntur

[r] *Scacc. de appell. qu. 16. Limit. 11. & 12.*

[t] *Bald. cons. 217. vol. 2. Menoch. cons. 2. n. 104. lib. 1. Bodin. lib. 1. de Republ. cap. 9.*

[u] *Rol. a Vall. cons. 4. lib. 3. Gabriel. conclus. 3. lib. 5. Tusch. conclus. 819. Cam. Borrel. de Cath. Reg. præstan. cap. 31. n. 24.*

[x] *Ozasch. decis. Pedemont. 19. n. 24. & decis. 155. Sola. in Constit. Saband. in proœm. gl. 1.*

[y] *Scacc. de appell. qu. 16. Limit. 12.*

[z] *Boz. lib. 3. de stat. Ital. cap. 8. Fr. Guicciard. histor. lib. 19.*

fruuntur adhuc Genuenses sub Potestate Ducis, in quem tamen & ipsi potestatem habent, cum eum eligant pro biennio tantum, eundemque ex Causâ possint deponere [a]; quia non est a Superiore confirmatus, cum Genuenses Superiorem non habeant. Nam Jurisconsulti Itali [b] attestantur Genuenses liberos esse a Potestate Imperatoris, posseque Leges condere, & habere omnia Regalia & Majestatis jura; quæ quidem per ducem suum exercent, ideoque ab eo, ut a Principe Supremo, appellationem non concedi.

XIII. Ferraria est feudum Ecclesiæ Romanæ [c], quam illustris familia Estensium, primo sub Marchionum, deinde sub Ducum Titulis, diu tenuerunt sub annuo Censu usq; ad annum MDLXVI. in quo per mortem Alphonsi Estensis Ferrariæ Ducis, nullo hærede relicto, Ducatus Ferrariæ omniaque ejus Dominia [d] ad Sedem Romanam devoluta, utileque feudi Dominium cum Directo consolidatum ex Constitutionibus *Pij Quinti* & *Clementis octavi* declarantur. Duces vero Ferrariæ fuisse investitos cum omnibus juribus Regalibus & Imperatoriis, fuisse Principes Supremos, potuisse Leges condere, ab omni potestate Imperatoris liberos, ipsosque habuisse omnia jura Impe-

[a] *Bald. cons.* 325. *lib.* 5. *Card. Tusch. conclus.* 1. *v. Genuæ. civitas.*

[b] *Bald. cons.* 182. *lib.* 5. *Tusch. d. conclus.* 1. *Menoch. resp.* 2. *caus. Finar. art.* 1. & *cons.* 2. *lib.* 1.

[c] *Castren. cons.* 102. *lib.* 2. *Carp. Tusch. v. Ferrariæ Civitas. conclus.* 95.

[d] *Lauren. Cherubin. in Bullar. Clem.* 8. *Constit.* 52. *p.* 3.

Imperatoris in suis Dominiis Jurisconsulti [c] similitèr affirmant.

XIV. Sedis etiam Romanæ Feudatarij sunt Duces Urbini [f], & Duces Mutinæ [g], & Duces Primæ [h], habentque Potestatem Supremam in subditos suos, quam in Concessionibus & Investituris suis acceperunt; quibus annumerandi sunt Duces Mantuæ & Marchiones Montisferrari [i], qui ab Imperatoribus in Dominiis suis sunt investiti, pluresque alij sunt Duces, Marchiones, & Comites in Italia, quorum alij ab Imperatoribus, alij a Pontificibus Romanis sunt investiti.

[e] *Alex. consil. 84. lib. 1. Ruin. cons. 21. vol. 1. Paris. cons. 1. vol. 1. Bertarrol. cons. 240. lib. 1. Decian. resp. 56. vol. 5. Borrell. de Cath. Reg. præstant. cap. 31. n. 24. Tusch. d. conclus. 95. Servin. Playdoy. des biens des Card. & Duc. de Ferrar.*

[f] *Card. Tusch. conclus. 295. v. Urbini Dux.*

[g] *Pacian. cons. 149. Tusch. conclus. 439. v. Mutinæ Civitas.*

[h] *Barbos. ad c. per venerabilem. n. 73. qui fil. sint. Legit.*

[i] *Rot. a Vall. de Liur. dot. qu. 3. n. 4. Tusch. conclus. 73. v. Mantua Dux. Barbos. ad d. c. per venerabilem. n. 34.*

XV. Omnes vero post investituram perpetuam, sibi & hæredibus suis Supremam Potestatem habent in subditos suos, in quos exercent omnia Imperialia & Majestatis jura, sicuti Jurisconsulti Itali constantèr [k] asserunt, Licet enim quoad Investientes a quibus feuda acceperunt, dicantur tantum utilitèr possidere Dominia sua, eademque ab iis recognoscant; quoad subditos vero habent eandem potestatem, quam Imperator & Supremi Principes, qui in subditos

[k] *Curt. Jun. cons. 61. n. 10. Paris. cons. 99. vol. 1. Menoch. cons. 2. lib. 1. & cons. 302. Decian. cons. 41. vol. 2. Pacian. cons. 149. Petr. de potest. Princ. cap. 3. qu. 4.*

ſubditos ſuos plenam & directam poteſtatem exercent, & quoad eos a ſupremis Regibus & Principibus [l] non differunt; neque enim ratio eſt habenda nominis, utrum Duces, Marchiones, vel Comites dicantur, modo plena & ſuprema poteſtate in ſubditos fruantur [m] ait *Baldus*. Eos enim licet Feudatarios & Vaſſallos poſſe Leges & Statuta ſubditis ſuis [n] condere, & ab eorum ſententiis non licere ſubditis [o] ſuis appellare.

[l] *Bald. in proœm. ff. n.* 11. *Petr. de poteſt. Princ. p.* 1. *cap.* 6. *n.* 50. *Borrell. d. cap.* 31. *n.* 18.

[m] *Bald. conſ.* 328. *n.* 6. *lib.* 1. *Vaſq. controverſ. illuſtr. in præfat. n.* 119.

[n] *Petr. de poteſt. princ. d. c.* 6. *n.* 76. *Borrell. d. cap.* 31. *n.* 18.

[o] *Bald. in proœm. ff. n.* 11. *Decian. reſp.* 56. *n.* 4. *vol.* 5. *Peregrin. de jur. fiſc. lib.* 1. *tit.* 2. *Pacian. conſ.* 149.

XVI. Ita cum omnes Italiæ Principes in Dominiis ſuis omnem Imperatorum Romanorum poteſtatem excuſſerint, Legibus tamen Romanis omnes ſe ſubmittunt, obedientiamq; ſpontaneam præſtant. Quod in ſingulorum Dominiis breviter conſtabit, & de ſingulis dicendum ſupereſt.

XVII. Romæ & in Dominiis ſedis Romanæ jus Civile Romanorum in omnibus Cauſis Civilibus ubique obſervatur. Statuto Urbis Romæ proviſum eſt [p], quod in Urbe, ejuſque Territorio ex jure Civili ſit judicandum, & non recurratur ad Canones, niſi ubi jus Civile deficit, quia jus Civile ibi ortum

[p] *Statut. Urb. Rom. cap.* 42.

ortum est, & inde ad alios Populos dimanavit. Et Rota Romana in judiciis Causarum non æquitatem Canonicam sed jus Civile [q] sequitur, nisi occurrat Casus in quo jus Civile correctum est per jus Canonicum, ut in pœnis fæminarum secundo nubentium infra annum [r] Luctus, quia jus correctum juris vim amisit, ideoque *Margareta* de S. Cruce nubens *Guidoni* de Baleonibus infra annum Luctus in Rota Romana [s] absoluta fuit. Bononiæ etiam Statutum est, quod ubi jus Municipale ejus loci deficit, jus Civile debet [t] observari. Ex Statuto Urbis Anconæ Causæ terminandæ sunt primo per jus [u] Civile, secundo per jus Canonicum, & in erectione Tribunalis Rotæ Marchiæ Ancovitanæ constitutum est per *Sixtum quintum*, solos juris utriusque Doctores in Auditores illius Rotæ [x] esse admittendos, & Avenioni in ejus Provinciæ Rota singulariter statutum est [y], Causas solum ex jure Canonico esse decidendas. De Cætero ubi jus Civile deficit, vel in Casibus superius expressis, jus Canonicum in Dominiis Ecclesiæ Romanæ servandum [z] est: Sicut a Doctoribus communitèr receptum [a] & in Rota

[q] *Card. Seraphin. decis. 487. & decis. 819. Theod. Rubr. in singul. de Interp. Statut. ex Rot. Rom. lib. 6. n. 8.*

[r] *Capr. cons. 70. n. 12. Theod. Rubr. d. lib. 6.*

[s] *Farinac. in decis. Crim. lib. 2. decis. 65.*

[t] *Statut. Bonon. lib. 6. & ibi Annibal Montens. v. jus Civile.*

[u] *Ant. de Amat. decis. Rot. March. 59. n. 4.*

[x] *Steph. Gratian. in decis. Rot. March. in Bull. Sixti 5.*

[y] *Hier. a Laurent. decis. Aren. 68. n. 8.*

[z] *Fenron. in annot. ad Statut. Urb. cap. 42. n. 4.*

[a] *Ceph. cons. 586. n. 6. vol. 4. Farinac. decis. Crimin. n. 15. lib. Decis. Rot. Rom. per Duran. 236. n. 2. p. 1. Montens. ad Statut. Bonon. lib. 6. v. jus Commune.*

Romana

Romana sæpius judicatum est, Romæque professores jus Civile publicè docuisse suo seculo *Jo. Andreas* & *Petr. Ancharanus* testati [b] sunt.

XVIII. Veneti vero ex omnibus aliis Italiæ Populis minimè Romanas Leges admiserunt, & ut libertatem suam primævam contra omnem Imperatorum Romanorum vim & potestatem conservarunt, ita & Legibus semper suis usi sunt, cum hoc summum in omnibus gentibus libertatis sit testimonium, Legibus & Moribus suis uti. Ideo Interpretes nostri, dum de Venetis loquuntur, alii dicunt [c] eos regi Consuetudinibus & jure non scripto, alii jure Naturali & Gentium [d], atque ita Venetorum testamenta valere coram duobus testibus & sententias eorum nunquam transire [e] in Rem judicatam, quia volunt posse eas de facto revocare; *Bartolus* vero de Venetis testatur [f] eos manu Regia & pro arbitrio suo judicare, nam & in Statutis Venetorum reformatis sub Duce Venetiarum, *Jacobo Theapolo*, sancitum est [g], judices debere Causas ex iis Statutis judicare, & si in iis aliqua non decisa occurrant (cum sint plura Negotia quam Statuta) judices debent æquum & bonum ferre ex arbitrio suo,

[b] *Jo. Andr. ad c. super specula. n. 6. de privileg. Anchar. ad c. cum. de diversis n. 3. de excess. prelat.*

[c] *Ant. de Butr. ad c. super. specula. n. 6. de privileg. Alber. ad l. 1. C. de sum. Trinit. n. 26.*

[d] *Castern. cons. 424. lib. 1. Card. Tusch. conclus. 71. v. Venetorum Civitas.*

[e] *Felin. ad c. qualiter & quando. n. 15. de accusat.*

[f] *Bart: in L. rerum. n. 3. ff. rer. amat. Oliban. in Comment. de act. lib. 3. c. 2. n. 9. p. 1.*

[g] *Statut. Venet. in prolog.*

ſuo, de quo poſſint coram Supremo Dei Tribunali rationem reddere.

XIX. Negari tamen non poteſt Venetos jus Civile Romanorum colere & venerari, immeritòque eos ſuperbiæ redarguunt [h] aliqui, quod non dignentur Legibus Imperialibus parere, quia Juris Civilis Profeſſorum ut Aſſeſſorum in Judiciis ſuis operâ & Conſilio [i] utuntur, pluresque Sententias Auditorum Venetorum in Scriptis promulgatas ſe Venetiis vidiſſe [k] ait *Decianus*, in quibus Juriſconſultorum Reſponſa deſcripta ſunt, quod in Italiæ Civitatibus frequentiſſimum eſt, ut judices ex Conſilio Sapientis pronunciare debeant, atque ita Statutis plurimis cavetur; Judiceſque Veneti in appellationibus *Patavinis* [l] *ſecundum* jus Civile pronunciare debent, nam & Civitas Patavina jure Communi regebatur [m], priuſquam in ditionem Venetorum incideret. Et Sereniſſimæ Reipublicæ Venetorum curam de conſervando jure Civili, unica Academia Patavina demonſtrat, ad quam Clariſſimos Italiæ Juriſconſultos magnis Stipendiis invitant pro docendo jure Civili, in quâ præter alios plurimos jus Civile nuper profeſſi ſunt

Tib.

[h] *Bolognet. in addit. ad Jo. Anan. conſ.* 53.

[i] *Angel. Matheac. de via & rat. jur. cap.* 36.

[k] *Decian. in apolog. adverſ. Alciat. cap.* 9.

[l] *Choppin. de Comm. Gall. conſuetud. p.* 2. §. 4.

[m] *Peregrin. conſ.* 63. *n.* 5. *vol.* 1.

Tib. Decianus, Jacob. Menochius, Franc. Card. Mantica, & *Anton. Peregrinus,* qui tantum Lucis & Ornamenti juri Civili attulerunt.

XX. De reliquis Italiæ Dominiis minor est dubitatio. Florentini se obligatos putant Legibus Imperialibus iisque utuntur, quamvis possint & nolle uti, ait *Castrensis* [n]. Et Statutum Florentiæ conditum idem Statuens cum jure Civili inutile habetur, quia jus Civile apud Florentinos est jus [o] Commune. Et in Repub. Lucensi pariter jus Civile servatur [p], idemque esse jus commune apud Lucenses Jurisconsulti Lucenses [q] attestantur: eâq; de causâ Statuta Lucensia mandato Senatus Lucensis a maximis ejus sæculi Jurisconsultis Castrensi & Imola [r] facta & accommodata sunt, esseque ideo intelligenda non ut idiotæ, sed ut Jurisconsulti intelligunt.

XXI. Mediolanum Civitas antiquissima Legibus Romanis diu paruit usque ad Longobardorum Regum Dominium, sub quo per ducentos annos Legibus Longobardicis regebatur, quibus extinctis per *Carolum magnum* jura & consuetudines Feudorum sub illius successoribus orta sunt, qui immensa Liberalitate pleraque Italiæ ditiones sub Ducum, Marchionum, & Comi-

[n] *Castren. cons. 171. lib. 1. Tusch. conclus. 344. v. Prin. Franciæ. 98. n. 12.*

[o] *Magon. decis. Florent. 98. n. 10.*

[p] *Tusch. conclus. 445. v. Lucana Civitas.*

[q] *Magon. decis. Lucan. 91. n. 10. & decis. 6. n. 5. Cornarron. decis. Lucen. 236. n. 8.*

[r] *Magon. decis. Lucen. 15. n. 48.*

rumque ſunt Hiſpani) neminem admittendum[y] niſi juris Civilis Profeſſorem, & in ſingulis Civitatibus Poteſtates debere ſibi aſciſcere quatuor Legum Doctores[z] Aſſeſſores ſuos, & teſtatur *Baldus*[a] Mediolani ſicut & *Patavij* pro jure Civili docendo Academiam antiquitùs conſtitutam fuiſſe.

XXIII. Genuæ jus dicitur per judices Rotæ juris Civilis Profeſſores (plerumque exteros non ſuæ gentis) ex Statutis & jure Civili Romanorum[b], ad quod in caſibus omiſſis & pro Statutorum interpretatione recurrunt. Et duces Mantuæ teneri legibus Imperialibus a multis traditum eſt[c], quod ab Imperatore inveſtiti ſunt: atque ita in Senatu Mantuæ[d] ſeptem ſunt judices juris Civilis profeſſores, quorum unus Præſidis locum habet, & Mantuani jure Civili Romanorum ut jure ſuo Communi[e] utuntur. Licet vero Duces Mutinæ ſint vaſſalli Eccleſiæ Romanæ, in omnibus tamen judiciis Civilibus jus Civile[f] potius quam Canonicum ſequuntur.

XXIV. Duces vero Ferrariæ cum fuerint à Sede Romanâ inveſtiti, plerumque jus Canonicum in curiis ſuis ſecuti ſunt[g] ex *Cephali* & aliorum

[y] *Statut. Mediolan. cap.* 414.

[z] *Statut. Mediolan. Rubr. de Poteſt. cap.* 6.

[a] *Bald. conſ.* 77. *lib.* 5. *Tuſch. concluſ.* 167. *v. Mediolan. Civitas.*

[b] *Flamin. Chartar. deciſ. Rot. Gen.* 5. *n.* 16. & *deciſ.* 1. *Rot. Gen. Cauſ. execut. n.* 2.

[c] *Alex. conſ.* 1. *lib.* 2. *Tuſch. concluſ.* 73. *v. Mantuæ Dux.*

[d] *Avity. in deſcript. Ducat. Mantuæ.* §. *government.*

[e] *Burſat. Mantuan. conſ.* 199. *n.* 41. *lib.* 2.

[f] *Angel. conſ.* 29. *Tuſch. concluſ.* 439. *v. Mutinæ. Civitas.*

[g] *Ceph. conſ.* 586. *n.* 6. *vol.* 4. *Card. Zabar. conſ.* 2. *Tuſch concluſ.* 95. *v. Ferrariæ Civitas.*

Sententiâ; sed contra eos *Tiberius Decianus* strenuè defendit,[h] jus Civile tantum sequendum esse in Civilibus & prophanis causis in Cominio Ferrariæ, cum Duces a Pontificibus fuerunt investiti omnibus juribus Supremorum Principum, atque ideò a Sententiis judicum Ferrariensium ad Ducem non ad Pontificem fuisse appellandum, & apud eosdem jus Civile[i] habet vim juris Communis; atque ideo Ferrariæ, cum jus Civile & Canonicum contraria sunt, judices benigniorem partem[k] pro evitatione penæ sequi debent.

XXV. Duces etiam Sabaudiæ supremos Senatus instituerunt, Camberiaci pro Ducatu Sabaudiæ, Turini pro Principatu Pedemontano, in quibus, ex earum Provinciarum Statutis[l] non alij quam legum Doctores admittuntur in Præsides, Senatores, & Advocatos, & in iis jus Civile non esse tantum jus Commune sed & florescere, præter doctissimas Senatus Pedemontani Decisiones, ab Ozascho ejus Senatus Præside editas, solus *Antonius Faber* acutissimus Superioris sæculi Jurisconsultus in codice Fabriano decisionum ejusdem Senatus demonstrat. Et Urbini pariter & Parmæ[m] jus Civile in judiciis observatur, nullique præter

j uris

h *Decian. resp. 56. vol. 5.*

i *Bertarrol. cons. 190. n. 3. & cons. 205. n. 6.*

k *Bertarrol. cons. 465. n. 14. lib. 2.*

l *Neviran. in sum. Statut. Saband. n. 3.*

m *Avity. in descript. Ducat. Parm. §. governement.*

juris Civilis profeſſores ad jus dicendum admittuntur, & in Dominiis Ducis Urbini illud ſingulare eſt [n], quod Advocati poſſint coram Senatu tantum allegare Leges *Juſtinianeas*, & ex Doctoribus ſolos *Accurſium*, *Bartolum*, *Baldum*, *Aronem*, *Alexandrum*, *Caſtrenſem* & *Jaſonem*, in criminalibus ſolum Angelum de Maleficiis, juris Canonici vero Interpretum omnium poſſunt authoritate uti.

[n] *Avity. in deſcript. Ducat. Urbin.* §. *governement.*

XXVI. Et generaliter apud Juriſconſultos receptum eſt, jus Civile Romanorum eſſe jus Commune [o] in Italiâ, Italoſque poſt Statuta ſua ad juris Romani obſervationem teneri; & deciſiones cauſarum in Italiâ a jure Civili Romanorum peti, Libri deciſionum in omnibus Italiæ Principum Supremis curiis, quos editos habemus, abundè teſtantur.

XXVII. Quamvis verò omnes Italiæ Principes & Reſpublicæ ſua Statuta condere ſoleant, quæ ſunt eorum propriæ & Municipales Leges, iiſque omnes homines a naturâ favere ſolent, juris tamen Romani tanta eſt apud eos omnes veneratio, ut ei Leges ſuas poſtponant, eaſdemque per jus Romanum ſuppleant, explicent, illuſtrent, & interpretentur, & quoties inter Statuta ſua & jus Romanum repugnantia aut cor-

[o] *Ant. de Butr. ad c. ſuper ſpecula. n. 6. & ibi Jo. Andr. n. 2. de privil. Petr. de poteſt. Princ. c. 3. qu. 4. n. 48. Ald. Muſcard. de interpret. Statut. concluſ. 2. n. 89. Peregrin. conſ. 63. n. 5. vol. 1. Car. Molinæ. conſ. 15. n. 14. Roland. ſum. art. Notar. p. 3. §. de jure Civili. Coquill. ad Conſuet. Nivern. in præfat.*

correctio incidit, libentius Statuta sua quam jus Romanum corrigi patiuntur.

XXVIII. Statuta sunt eæ Leges, quas Municipales Romani appellârunt, quarum ferendarum jus Municipibus suis [p] concesserunt, qui ad jus & Munera Civium Romanorum admittebantur. Eorum sæpe mentio est in Legibus [q] Romanis, sed Statuta dici cæperunt a *Frederico* [r] *secundo*, atque ab eo tempore Leges, a Principibus & Civitatibus Italiæ latæ, Statuta dici cæperunt, & idem apud Nos quod apud Romanos Leges [f] Municipales denotant: Et unicuique Principi vel Reipublicæ concessum est Leges & Statuta [t] condere pro commodis Populi sui in iis, quæ præter jus commune accidunt, & aliquando in iis quæ juri communi contraria sunt, quoties salus & utilitas Reipublicæ mutationem postulat; de iis vero quæ jure communi deposita sunt, si Statutum idem sanciat, jus commune sequendum, Statutum vero ut inutile & superfluum [u] rejiciendum est, idemque potius jus Romanum quam Municipale dicendum est.

XXIX. In Cæteris vero si Statuta utiliter disponunt, sunt tamen semper stricti [x] juris, stricteque interpretanda, &

[p] *Paurmeister. lib. 2. de jurisd. Imp. Rom. cap. ult.*

[q] *L. ut gradatim. 11. §. etsi leg. de muner. & honor. l. 2. §. Divus. de sepul. violat. l. 2. ff. de novat. l. 1. C. de emanc. liber.*

[r] *Anth. Cassa. C. de sacros. eccles. Auth. omnes C. com. de succes.*

[f] *Alciat. ad l. provincialium. 46. n. 3. de verb. sign. Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 32.*

[t] *Bart. & Dd. ad. l. omnes populi. de Just. & jur.*

[u] *Decian. lib. 2. Tract. Crimin. cap. 32. n. 8. Magon. decis. Florent. 98. n. 10.*

[x] *Asin. de execut. c. 1. n. 8. Coquill. in d. præfat.*

& pro Casibus in Statuto omissis recurrendum est ad jus [y] commune, eademque a jure communi interpretationem passivam recipiunt [z]; puta si de homicidio agat Statutum, intelligendum est secundum jus commune, modo cum dolo commissum sit; si Statutum agat de confiscatione bonorum, intelligenda tantum sunt bona Mobilia non Feuda, & ita in aliis omnibus quæ a jure communi constituta sunt: Contra vero, Statuta non admittere interpretationem activam a jure communi, [a] ut extendantur ad Casus in Statutis non expressos, de quibus in jure communi Romano constitutum est; eademque si in pluribus jus commune corrigere possunt ita esse interpretanda ut quam minime fieri possit jus commune [b] corrigant & lædant; Ita enim de interpretatione Statutorum in Dominiis Italiæ Jurisconsulti nostri tradiderunt. De Statuto Florentino Magonius & Asinius [c] Florentini. De Statuto Lucensi Corvarronius [d] Auditor Lucensis. De Statuto Mediolanensi *Ruginellus* [e] Mediolanensis. De Statuto Ferrariæ *Bertarrolius* [f] Conciliarius Ducis Ferrariæ. De Statuto Placentino *Fulgosius* [g] Placentinus. De Statuto Genuæ [h] Chartarius *Rotæ* Genuensis Auditor.

[y] *Grati. dec. Rot. March. 177. n. 9. Amat. decis. Rot. March. 29. n. 23.*

[z] *Alder. Muscard. de statut. interpret. concl. 2. n. 3. Bertarrol. cons. 281. n. 4. lib. 2. & cons. 405. n. 14. lib. 2.*

[a] *Bart. ad l. omnes populi. n. 60. de Just. & jur. Muscard. d. conclus. n. 236.*

[b] *Ant. de Butr. & Dd. ad c. cum dilectus de Consuet. Muscard. d. n. 236.*

[c] *Magon. decis. Florent. 109. n. 6. Asin. de execut. §. 4. cap. 82.*

[d] *Corvarron decis. Lucen. 236. n. 8.*

[e] *Ruginell. ad Constitut. Mediolan. de appell. c. 1. n. 3.*

[f] *Bertarrol. cons. 201. n. 28.* [g] *Fulgos. cons. 26. n. 71.* [h] *Chartar. decis. Rot. Gen. 5. n. 20.*

De Statuto Mantuano *Bursatus* [i] Mantuanus. De Statuto Anchonitano *Stephanus Gratianus* [k] *Rotæ Marchiæ* Auditor. De Statuto Avenionensi *Hieronimus* a Laurentiis [l] Rotæ Avenionensis Decanus. De Statuto Fiviranensi *Cavalcanus* [m] Fiviranensis.

XXX. Et in Interpretatione Statutorum Italiæ sæpe orta est controversia cum una Civitas alteri dominatur, ut Florentia Civitati Pisanæ, Venetiæ Patavio, si Statutum inferioris Civitatis mandat servari jus commune extra Casus in Statuto expressos, an recurrendum sit ad jus Civitatis Dominantis, eoque deficiente ad jus Civile Romanorum, an vero solum jus commune Romanorum intelligatur? Et pro jure Civitatis Dominantis responderunt *Ludovicus* Romanus [n], aliique tradentes jus Romanum non esse servandum, nisi deficientibus Statutis Civitatis Superioris: Sed frequentius recepta est contraria sententia [o] in iis Statutis intelligi solum jus Civile Romanorum, atq; ita Florentiæ sæpius judicatum fuisse asserunt.

XXXI. Denique & illud in decus juris Civilis in Italia cedit, quod tradit *Baptist. Asinius* [p] Jurisconsultus

[i] *Bursat. cons.* 189. *lib.* 2. *n.* 41.
[k] *Gratian. decis. Rot. March.* 5. *n.* 9.
[l] *Lauren. decis. Aven.* 68. *n.* 8.
[m] *Cavalcan. p.* 3. *de ult. volunt. decis.* 12. *n.* 12.
[n] *Roman. cons.* 218. *n.* 6. *Matheac. de via & rat. jur. lib.* 1. *cap.* 35. *Peregrin. cons.* 63. *n.* 5. *vol.* 1.
[o] *Dec. ad. c. Licet. Causam. de probat. Mandos. ad d. cons. Rom.* 218. *in addit. Decian. lib.* 2. *Tract. Crimin. c.* 23. *n.* 4. *Turamin. ad l. de quibus n.* 4. *ff. de legib. Muscard. de interpret. conclus.* 2. *n.* 88. *Cavalcan. decis.* 12. *n.* 8. *Burset. Cons.* 189. *n.* 45. *lib.* 2.
[p] *Asin. tract. de execut. cap.* 78. *n.* 12.

Florenti-

Florentinus, in singulis Italiæ Dominiis exteros & non subditos teneritantum ad Statuta locorum in ordinariis quæ causarum forensium processus instruunt, cum in iis etiam per exteros quasi contrahatur, in decisoriis vero eos ex solo jure communi Romanorum obligari.

XXXII. Et facilis quidem est probatio Romanos & Italos Legibus Romanis obligari, quibus solis regebantur usque ad Gothos & Longobardos, qui immani barbarie & Leges Romanas & literas omnes pessum dare & obruere contendebant, & ipsum nomen Romanum extinguere nitebantur: verum iis pulsis redierunt Itali ad nativas & proprias Leges, iisque jam fruuntur; Et quæ hactenus dictæ sunt eo demum redierunt, ut explicent potissimum varios modos quibus Italiæ Principes Leges Romanas admiserunt, postquam libertatem & immunitatem ab omni Imperij Romani dominatione acquisiverant.

XXXIII. Et jam in Galliam transeundum esset, nisi superesset illa Italiæ pars, quæ Apuliam & Calabriam & reliquas Regni Neapolitani partes & Siciliam continet, ex quibus coaluit Regnum Neapolitanum & Siciliæ, nam Insulæ Italiæ pars Italiæ sunt, & cu-

jusque Provinciæ, ait [q] *Ulpianus*, & Sicilia modico freto ab Italiâ separata, pars [r] Italiæ habetur. De Regno igitur Neopolitano & Siciliæ proximè dicendum est.

[q] *L. Insulæ. 9. ff. de Judic.*
[r] *Castren. & Dd. l. Insulæ. Panciról. in Notit. occiden. Imper. cap. 53.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT IV.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Neapolis *&* Siciliæ.

I. REegnum Neapolitanum (quod complectitur Apuliam, Calabriam, aliasque Italiæ Provincias) unà cum Siciliâ, continet mediam Italiæ partem [a], & Italia orientalis dici potest. Neapolitani vero & Siculi in fide Populi, & Imperatorum Romanorum constantèr manserunt usque ad Honorium Imperatorem circa annum Christi CCCCXII. quo tempore Gothi

[a] *Magin. ad Ptolom. Geograph. lib. 2. cap. 14.*

thi [b] eos debellârunt, & post eos Longobardi [c] per ducentos annos iis dominati sunt, usque ad *Carolum magnum*, qui extincto Longobardorum Imperio in Italia, hujus Regni successionem [d] Imperatoribus Francicis relinquit, qui a Saracenis spoliati circa annum DCCCCXXIX. eosdem a Normannis postea spoliandos demandarunt e quibus *Guiscardus* & *Rogerius* hoc Regnum adepti sunt [e] ex donatione *Hadriani* IV. Pontificis Romani anno MCLXXXVI. qui ab eo tempore anteaque hujus Regni concessionem in Feudum Sedi suæ vendicabant; cum interea tamen imperatores Constantinopolitani aliquam hujus Regni partem sub Imperio suo [f] tenuissent.

[b] *Procop. lib.* 1. *histor. Goth. Mich. Ritius, de regn. Sicil. Freher. in edit. jur. Græc. Rom. in epist. ad Rudulph.* 2. *Imp.* [c] *Paul. Warnefud. de reb. gest. Longobard. lib.* 1. *Mich. Ritius. de regn. Sicil. Decian. in apolog. advers. Alciat. cap.* 8. *Freher. in d. Epist, ad Rud. Imp.* [d] *Colenuc. lib.* 2. *histor. Neapol. cap.* 1. 2. 3. *Paul. Warnefood. de gest. Longobard. lib.* 1. 2. 6. [e] *Colenucc. lib.* 2. *histor. Neapol. c.* 3. [f] *Colenucc. d. lib.* 2. *cap.* 4.

II. Normannorum sobole extinctâ *Henricus* VI. *Frederico Ænobardi* filius in hoc Regno successit ex concessione *Celestini* III. anno MCLXXXXI. post quem aliqui Imperatores successerunt, e quibus Conrado mortuo, cum *Manfredus* Nothus ejus frater Regnum sine authoritate Pontificis occupâsset anno MCCLIIII. Ad eum oppugnandum

Urbanus

Urbanus IV. Regem creavit *Carolum* [g] Andegavensem *Ludovici* Galliæ Regis fratrem, a quo *Manfredus* Regno & vita spoliatus est. *Caroli* posteri successerunt usque ad *Ludovicum* Andegavensem, cujus soror *Joanna* Regni hæres primo adoptavit *Carolum* alterum filium Ducis Andegavensis, & deinceps Alphonsum [h] Arragoniæ Regem qui in Regno successit, idemque reliquit Arragoniæ Regibus usque ad Ferrandum, qui a *Carolo* VIII. & *Ludovico* XII. Galliæ Regibus, Regno pulsus est; & post hoc breve intervallum *Ferdinandus* Arragoniæ Rex, ducta *Isabella Castellæ* Regina, hoc Regnum virtute magni Consalvi [i] recuperavit, & mortuus anno MDXVI. *Carolo* V. & Hispaniæ Regibus transmisit, qui hujus Regni possessione & jure adhuc potiuntur.

III. Utrinque vero & Andegavenses & Arragonij & ante eos Normanni hoc Regnum ex concessione Romanorum Pontificum semper adepti sunt, quod inter Feuda Romanæ sedis ab omnibus [k] enumeratur; & Romanæ ecclesiæ obtigit, sive ex donatione *Con-*

g *Colenucc. d. lib.* 2 *cap.* 5.6. *Thuan. hist. l.* 1. *Chopp. l.* 2. *de doman. Franc. Tit.* 1. *n.* 12. *Ant. de Nigr. in Const. Regn. in prælud. n.* 11.

h *Colenucc. d. cap.* 5. *Bodin. lib.* 1. *de Rep. cap.* 9.

i *Thuan. histor. lib.* 1.

k *Afflict. decis.* 282. *Gramat. decis.* 1. *n.* 21. *Card. Tusch. v. Rex. Neap. conclus.* 346. *Choppin. d. Tit.* 1. *n.* 12. *Bodin. d. lib.* 1. *cap.* 9. *Ant. de Nigr. in Constit. Regn. Neap. in prælud. n.* 11. *Arnisæ. de jur. Majest. lib.* 1. *cap.* 5.

stantini

ſtantini [l] ſive ex conceſſione earum Civitatum & Provinciarum quæ ab *Othone* I. *Joanni* XII. donatæ [m] ſunt. Ex hac Ratione hoc Regnum recenſetur in Patrimonio *D. Petri*, appellatur Feudum [n], Feudum Eccleſiæ a Pontificibus Romanis jure beneficii conceſſum, Emphyteuſis [o] Eccleſiæ (unde ſuccedunt in eo Fæminæ ut in Emphyteuſi) Reges hujus Regni ſunt Vaſalli & Ligii [p] ſedis Romanæ, & obnoxij juramento fidelitatis (niſi illius juramenti relaxatio per *Celeſtinum* III. facta ſucceſſoribus etiam profit de quo quærit [q] *Cujacius*) inveſtituram accipiunt ſub annuo cenſu Eccleſiæ Romanæ præſtando, (qui aliquando fuit XLVIII. millium ducatorum annuorum poſtea in unum equum ſive [g] Achirean converſus) per quam utile Dominium tantum adipiſcuntur, directo Dominio penes Eccleſiam Romanam [r] manente, & ex hoc jure (vacante hoc Regno) Pontifices ſæpe conceſſerunt Feuda [ſ] Baronibus ejuſdem Regni, & Reges non poſſunt exercere Juriſdictionem in Clericos hujus Regni niſi de Feudo [t] agatur, & Bannitus Neapoli habetur pro Bannito in omnibus Eccleſiæ Romanæ [u] Domini-

[l] *Afflict. in Conſtitut. Neapol. in præludad. qu. 24. n. 1.*
[m] *Jo. Fran. Leo. in Theſaur. for. eccleſ. p. 1. c. 12. n. 8.*
[n] *Card Tuſch. v. Rex. Sicil. concluſ. 351. & in v. Rex Apuliæ. concluſ. 391.*
[o] *Tuſch. d. concluſ. 351.*
[p] *Franc. Guicciard. lib. 1. hiſtor. Bodin. d. lib. 1. cap. 9. Ant. de Nigr. in d. prælud. n. 11.*
[q] *Cujac. ad c. veritatis. 14. de jurejur.* [g] *Socin. jun. conſ. 126. n. 39. lib. 3. Mar. Muta. in Capitul. regn. Sicil. in proæm. Reg. Jacob.*
[r] *Tuſch. d. concluſ. 351.*
[ſ] *Afflict. deciſ. 282. n. 11.* *Tuſch. v. Rex Neap. concluſ. 346. n. 11.*
[t] *Grammat. deciſ. 61. n. 17. Tuſch. in loc. cit.*
[u] *Farinac. in pract. Crimin. qu. 103. n. 24.*

is

is, quia est de districtu Ecclesiæ, & Reges habent Jurisdictionem in hoc Regno a Romanâ Ecclesiâ, eamque ob Causam *Franciscus* I. Galliæ Rex monuit Cardinalem Bibernum [x] Pontificis in Galliæ Legatum, ne Pontifex pateretur *Carolum quintum* Imperatorem assumere Titulum Regis Neapolis & Siciliæ, quod illud Regnum sedis Romanæ Feudum esset.

[x] *Loyseandes signeur. cap.* 2. *n.* 82.

IV. Hæc vero de Dominio Civili intelligenda sunt, non de illa Potestate quam hi Reges in Regno Siciliæ vendicant, de quâ egit Cardinalis *Baronius* XI. Tomo Annalium suorum, quem *Philippus* Hispaniæ Rex a subditis suis teneri Edicto suo anno MDCX. gravibus pænis [y] prohibuit.

[y] *Edict. Phil-lipp.* 2. *contr. Card. Baron. Avity. in Geograph. Tit. de Sicile.*

V. Reges vero Neapolis & Siciliæ esse liberos ab omni Imperatoris Potestate, sicut & plerosque Europæ Principes, habendos esse in hoc Regno pro Imperatoribus & Monarchis, habere jura Supremorum Principum omnes [z] agnoscunt, eosdemq; quamvis investitos a Pontifice, quoad subditos suos exercere jura Supremorum Principum,

[z] *Afflict. in Constit. Neapol. in prælud. qu.* 20. *n.* 1. *&* *decis.* 128. *n.* 4. *Ant. de Nigr. ad Capit. Regn. in prælud. n.* 10. *&* 31. *Ant. Surgeus. lib.* 1. *de Neap. illustrat. cap.* 14. *Peregrin. cons.* 4. *n.* 6. *lib.* 1. *Tusch. v. Rex Apul. conclus.* 340. *Mart. Frecc. de subfeud. lib.* 1. *de orig. Baron. n.* 35. *Carol. de Grassal. de Except. Excep.* 1. *n.* 11. *Thuan. histor. lib.* 1. *Borrell. de cath. Reg. præstan. cap.* 31. *n.* 20.

&

& posse Leges contra jus Romanum [a] constituere. Iidem tamen Leges Romanas admiserunt non ex Imperatorum Potestate, sed vi rationis; & recte arguit *Andr.* de [b] Isernia non valere Argumentum, hujus Regni Incolas non teneri Romanis Legibus, quia Imperatorum Dominationi subditi non sint.

[a] *Afflict. in d. prælud. qu.* 2. *Ant. de Nigr. in d. prælud. n.* 31. 32.

[b] *Andr. de Isern. ad* 1. *Constit. Neapol. in proleg. n.* 2.

VI. Inter has Dominantium Mutationes Leges Romanæ solæ valebant usque ad Imperium Gothorum, qui Legibus & literis infesti nullas in Italiâ Leges relinquebant. Longobardi vero cum Italis [c] humanius agebant, multa Pietatis suæ testimonia in Ecclesiam Romanam reliquerunt, multasque Leges condiderunt, quas Capitularia *Caroli* appellari dicit *Alvarottus* [d]; eædemque ita invaluerunt, ut post deletos Longobardos *Carolus magnus* eas in Italia conservaverit, iisdemque *Carolus M.* & Imp. insequentes & Reges hujus Regni postea varias Constitutiones suas adjecerint; Legesque Longobardicas *Carolus* Rex hujus Regni in unum librum congessit qui adhuc extat; Leges vero Longobardorum Rotharis, eorum Rex, primo scriptis [e] mandari jussit anno DCXLIV. multæque harum Legum reliquiæ in Italiâ & præsertim in hoc Regno [f] adhuc manent, harumque

[c] *Cod. Leg. antiqu. p.* 1. *post præfat.*

[d] *Alvarot. in proœm. feud. n.* 15. *Choppin. de daman. Franc. p.* 2. §. 4.

[e] *Ciron. lib.* 5. *Observ. jur. canon. cap.* 3.

[f] *Ciron. d. cap.* 3.

harumque Legum æquitatem & prudentiam *Andr.* de Isernia aliique plurimi [g] in multis laudârunt, multasque leges Longobardicas refert Hostiensis [h] eam ob causam in jus Canonicum relatas & Canonizatas fuisse.

VII. Longobardi tamen inter suas Leges etiam Romanas coluerunt, & in multis observârunt [i] usque ad *Carolum M.* qui eodem Studio jus Romanum & codicem *Theodosianum* [k] confirmavit, & in Longobardorum Regno totâque Italiâ jus Romanum, præsertim in successionibus, contractibus, & Jurejurando observari [l] jussit; & subditis suis in Italia libertatem indulsit, qua Lege vivere vellent [m], Longobardicâ an Romanâ, eademque libertatem concessit in Galliâ, ut utrâ vellent Lege, Salicâ vel Romanâ, uterentur.

VIII. Ita Leges Longobardicæ in Italiâ & in hoc Regno valebant usque ad *Lotharium* Imperatorem, a quo jus Civile Romanorum restitutum tantam sui admirationem apud omnes excitavit, ut ab eo tempore Jurisconsulti nostri Leges Longobardorum contemnere videantur; & quoties in earum mentionem incidunt, jus Longobardorum barbarum, asininum, Lex sine ratione, Fæx non Lex, per homines bar-

[g] *Andr. de Isern. super Feud. passim. Jul. Ferret. in annot. ad Bart. de differen. jur. Civil. & Longobard. ad Rubric. Molinæ. ad Consuet. Parisien. Tit. 1. n. 37. Krantz. in Dania. lib. 3. cap. 22.*

[h] *Hostien. ad c. Raynutius. n. 30. de testam.*

[i] *Jul. Ferret. in d. Rubric. ad Bart.*

[k] *Ciron. d. lib. 5. cap. 4. & 7.*

[l] *Ciron. d. cap. 4. & 7.*

[m] *Christinæ. dec. Belg. 212. n. 76. vol. 4. Ciron. d. lib. 5. cap. 4.*

barbaros & ratione carentes conditum ab iis [n] appellatur, idemque ex eâ causâ ab Aulâ recessisse & in desuetudinem abiisse [o] affirmant. Extincto enim Longobardorum Imperio in Italiâ, & Leges eorum exterminatas fuisse [p] censendum est, atque ita si reliquiæ hujus juris Longobardici supersunt, in iis tantum locis manent ubi Consuetudine receptæ sunt, neque vim habet a ratione sed a Consuetudine, quæ precariam vim solam habet, & a Legis Imperio pendet [q] per quam potest revocari.

[n] *Luc. de Penn. ad l. Conductores. C. de conductor. Isern. in præl ud. feud. qu. 2. n. 35. Caravit. super Rit. Mag. Cur. Vicar. Rit. 292. n. 2. Maran. conf. 27. n. 7. Fab. de Ann. conf. 28. Christinæ. d. decis. 212. n. 76.*

[o] *Alvarott. in proœm. feud. n. 15. Fab. de Ann. d. conf. 28. Maran. disp. 2. n. 10. Christinæ. d. decis. 212.* [p] *Bald. ad. c. translata. de Constit. Christinæ. d. n. 76.* [q] *Bart. & Dd. ad l. de quibus. ff. de Legib.*

IX. Ex his constat magnam semper fuisse juris Romani in hoc Regno Authoritatem, quod Longobardi in multis Legum suarum articulis secuti sunt, & *Carolus M.* ejusque successores confirmârunt, & Pontifices Romani hujus Regni Dominium adepti, non mutârunt, quod licet pro Potestate suâ facere potuissent, cum tamen non mutaverint ad Reges per eos investitos cum his Legibus Regnum [r] transivit, easdemque hi Reges consensu suo confirmârunt, exceptis solum iis casibus, in quibus juri Romano vel ex Consuetudine

[r] *Afflict. ad Constit. Neapol. in præl ud. qu. 20. n. 1. Jul. Ferret. in addit. ad Bart. in d. Rubr.*

dine vel ex Constitutionibus Regum est derogatum.

X. Quamvis vero Leges Longobardicæ in aliquibus hujus Regni locis observentur, ut Salerni, Amalphi, & alibi, non tamen habent aliam vim quam ex Consuetudine, ideóque affirmanti Civitatem aliquam uti jure Longobardico incumbit [s] probatio, sicut ea, quæ sunt facti, semper probari debent; pro jure enim Romano Communi præsumitur, & Longobardorum jus in hoc Regno censetur [t] speciale, Romanum vero Commune, cui, ut generi per speciem, derogari non potest, cum receptum sit in diversis Legibus generi per speciem [h] non derogari, tantóq; potentius est jus Romanum Longobardico, ut in aliquibus articulis veluti in Successionibus jus Romanum [u] ubique in Regno valeat, & in iis locis in quibus jure Longobardico utruntur, in casibus non expressis in jure Longobardico ad jus Romanum ut ad jus Commune [x], recurrunt & ab eo juris Longobardici ambigui vel obscuri Interpretationem [y] petunt.

[s] *Luc. de Penn. in d. l. Conductores. Isern. in prælud. feud. qu. 2. n. 35. Maran. cons. 34. n. 1. Fab. de Ann. cons. 28. n. 10. Caranit. Rit. 292. n. 3. Christinæ. d. decis. 212. Car. Tapia. lib. 1. de jur. Regn. Neapol. ad Const. Puritatem. in annot. v. 6. Andr. Molfes. ad cons. Neap. n. 2. qu. 29. n. 14.* [t] *Afflict. ad Constit. Puritatem. n. 8. Luc. de Penn. ad d. l. Conductores.* [h] *L. Sanctio legum 41. ff. de pæ. Dec. ad l. toto jure n. 10. ff. de reg. jur. Dyn. ad c. generi. de reg. jur. in 6.* [u] *Maran. cons. 27. n. 7. 8.* [x] *Afflict. ad Constit. obscuritatem Rubr. 40. Jul. Ferret. ad Bart. in d. Rubr. Christinæ. d. decis. 212. n. 76.* [y] *Afflict. ad d. Constit. obscuritatem. Ferret. ad d. Rubric.*

XI.

XI. Inter omnes etiam hujus Regni Leges quamvis prima Authoritas deferatur a Regibus constitutionibus suis cum sint Supremi Principes; Legesque condere abrogare & mutare possint, eamque ob causam multi asserant eas esse jus Commune [z] hujus Regni frequentius tamen Jurisconsulti Neapolitani, & Siculi affirmant jus Civile Romanorum esse jus Commune [a] hujus Regni, & hi Reges constitutiones suas ad jus Civile Romanorum reduci, & ab eo interpretationem accipere [b] mandaverunt; ideoque non extendi ultra Casus in ijsdem [c] expresse nominatos, atque ita in constitutione contra Delinquentes non puniri Mandantes; itaq; esse interpretandas Constitutiones suas, ut, quam minime fieri possit, jus Romanum corrigant & lædant, & in Casibus omissis in Constitutionibus suis ad jus Civile Romanorum [d] recurrendum esse.

[z] *Ant. de Nigr. in Constit. Regn. in prælud. n.* 33. *Maran. d. cons.* 27. *n.* 7. *Fab. de Ann. cons.* 28. *n.* 11. [a] *Afflict. ad Constit. purit. n.* 8. *Maran. d. n.* 7. *Ant. Surgens. lib.* 1. *de Neap. illustrat. cap.* 17. *n.* 10. *Gosp. de Leo. cons.* 77. *n.* 17. *inter concil. divers. Fab. de Ann. cons.* 28. *n.* 10. *Christinæ. d. decis.* 212. *n.* 76. *Paul. Balearon. ad lib. Feud. in præl ud. qu.* 3. [b] *Afflict. ad Constit. Neapol. in præl ud. qu.* 20. *Surgens. d. cap.* 17. *n.* 10. *Ant. de Nigr. ad Capit. Regn. in præl ud. n.* 33. *&* 45. [c] *Ant. de Nigr. d. n.* 33. [d] *Gloss. in Constit. pænam. eorum & ibi Afflict. Ant. de Nigr. in d. præl ud. n.* 46. *Burg. de Par. ad l.* 1. *Taur. n.* 577.

XII. Denique cum *Fredericus* Rex in Constitutione sua anno MCCXXI. mandaverit [e] jus dici in hoc Regno, primo

[e] *Constit. purit. in Constit. Regn. Neapol.*

primo ex Regum Constitutionibus, deinde ex Consuetudinibus Locorum, postea jure Longobardico, & demum ex jure Romano, eam Constitutionem relativè & qualificativè (ut loquuntur) [f] interpretantur, ut in iis solum Civitatibus & locis jus Longobardicum Romano præferatur, in quibus jure Longobardico ex Consuetudine utuntur. Et cum aliæ Constitutiones Regni jubeant Causas dijudicandas esse secundum Constitutiones, Consuetudines & jura [g], communis earum est Interpretatio, in iis denotari primo jus Romanum ante Longobardicum, tum ob Excellentiam ejusdem, tum quod jus Romanum hujus Regni jus commune [h] sit.

XIII. Ex his constat quæ sit Authoritas juris Civilis Romanorum in Dominiis Principum Italiæ: Jam de ejusdem Authoritate in Galliâ quærendum erit, De qua in sequenti Capite.

[f] *Afflict. ind. Constit. purit. n. 8. & in Constit. Juris gentium. n. 26. Maran. Cons. 27. n. 7.*

[g] *Afflict. ad Consti. Juris gentium. n. 26. & in præluд. qu. 20. Christinæ. d. decis. 212. n. 76.*

[h] *Luc. de Penn. ad d. l. conductores. Afflict. in d. Constit. Juris gentium n. 26. Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. n. 521. Ant. de Nigr. in d. prælud. n. 45.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT. V.

CAPUT V.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Galliarum.

I. SUperatis Alpibus devenimus ad amplissimum Galliarum Regnum, e quo dum Galli contendunt Imperatorum Romanorum Dominationem & Legum Romanarum Authoritatem excludere, easdem interea præ omnibus aliis gentibus exornârunt, solique Galliæ Jurisconsulti superioris sæculi incipiendo a *Gulielmo Budæo* (ut antiquiores taceam) tanto in Leges Romanas studio incubuerunt, tantamque literarum omnium Græcarum, Latinarum, juris humani divinique omnis cognitionem ad eas illustrandas attulerunt, ut a Theologis reliquarumque scientiarum omnium professoribus se superari passi non fuerint, & Jurisprudentia Romana, si apud alias gentes extincta esset, apud solos Gallos reperiri posset; in usu porro Forensi tanta est Fori Gallici eloquentia, ut sola Romana sit posterior,

ſterior, & ad illam admirandam Fori Romani eloquentiam, proxime accedat: ignea ſiquidem Gallorum ingenia penetrant omnia, ut, ad quodcunque ſe intendant, ſive Artes, ſive Eloquentiam, ſive Arma, fæliciſſimè [a] aſſequantur.

[a] *Scalig. contr. Cardan.*

II. Sed dum de Legibus Romanis in Galliâ agimus, quærendum primò quamdiu fuerit Gallia ſub Imperio Romano, & deinceps de Romanis Legibus, quomodo apud Gallos in uſu olim fuerint, & modò habeantur.

III. Inter Romanos & Gallos ante *Julium Cæſarem* varia bella geſta ſunt & ancipiti Marte ſæpe pugnatum, unde a rerum Romanarum Scriptoribus traditum [b] eſt, Romanos cum cæteris gentibus de gloriâ, cum Gallis de ſalute certâſſe, & cum certa ætas pro ſtipendiis faciendis eſſet definita, in bello Gallico nec Sexagenarij nec Sacerdotes Militiâ ſoluti erant; tandem vero *Julius Cæſar* poſt decennale bellum univerſam Galliam ſub Imperio Romano redegit, Gallique communi orbis Terrarum fato Romanis cedere coacti ſunt. Ante *Julium Cæſarem Occitavia*, Provincia Delphinatus, & Sabaudia erant in Provinciæ formam [c] redactæ a Romanis, & Magiſtratus annuos cum mero Imperio Româ miſſos

[b] *Thuan. hiſtor. lib. 1. ex Saluſt.*

[c] *Maynard. deciſ. Tholoſ. 98. n. 4. lib. 4. idem. in quæſt. de droict. eſcent. Lib. 7. cap. 26.*

ſos accipiebant; & poſtea univerſa Gallia a *Cæſaris* ætate Romanis Imperatoribus paruit, primo a legatis & proconſulibus, poſt *Conſtantinum* a Præfectis Prætorij Galliarum & Vicariis Galliarum adminiſtrata uſque ad *Honorium* Imperatorem [d], qui Vandalorum, Alanorum & poſtea Gothorum armis oppreſſus *Athaulpho* Gothorum Regi Aquitaniam & Narbonenſem cedere [e] coactus eſt, eidemq; ceſſit ſub pacto ne in Italia pedem figeret, & ſub ejus Imperio *Franci Rheno* trajecto, Galliam ingreſſi ſunt, & Regem ſuum Pharamundum conſtituerunt circa annum Chriſti CCCCXX. cujus poſteri & ſucceſſores Galliarum Monarchiam adhuc poſſident.

IV. Romanorum tamen Dominatio non fuit extincta in Galliâ uſq; ad Clodoveum, qui occiſo Præfecto Prætorij Imperatoris Vindictam metuens Romanos millites & Magiſtratus omnes Galliâ expulit [f] circa annum Chriſti CCCCLXXXVIII. & ſub eo cæpit Regnum Franco Gallorum [g] quod adhuc in Galliâ manet & efflorеſcit, atque ita Romanorum poteſtas in Gallia ad Francos tranſlata eſt, ſed pari injuſtitiâ; neque enim Romanis aut Francis juſta fuit bellorum cauſa in Gallos, & qui horum bellorum cauſas

[d] *Pancirol. ad Notit. Imper. occident. cap. 68. Franc. de Amay. ad l. præcipimus. C. de Canon. Largit. lib.* 10.

[e] *Jornand. de reb. Goth. cap.* 30. *Ant. Dominic. de prerog. allod. cap.* 5.

[f] *Hottoman. de antiqu. jur. regn. Gall. lib.* 2. *cap.* 2. *Ant. Fontan. in Edict. & Ordin. Reg. Tom.* 1. *in præfat.*

[g] *Thuan. lib.*1.

sas examinant, utrinque justitiam desiderant, & Francos non habuisse justam Galliæ invadendæ causam [h] asserunt.

V. Quamvis vero *Johannes Igneus* & aliqui Jurisconsulti Gallici, præ nimio libertatis patriæ tuendæ studio, tradant [i] Galliam nunquam fuisse Romano Imperio subditam, neque Romanos Galliam per decem annos continuos unquam possedisse, atque ea de causa Gallos non habuisse patriam potestatem in liberos suos, sicut reliquos Romani Imperij [l] subditos: communiter tamen fatentur Scriptores Gallici [m], Romanos Imperatores Gallis, ut subditis suis, dominatos fuisse usque ad *Honorium* [n], & ex eorum jussu & imperio Romanorum Linguâ & Legibus usos fuisse Gallos usque ad tempora *Francisci primi*, Galliamque inde alteram Romam habitam fuisse, quod & clarissimè constat ex rescriptis Imperatorum ad Præfectos Prætorij Galliarum, Proconsules, & Legatos suos in Galliam [o] transmissis, quæ in Libris *Justinianæis* reperiuntur, & *Accursij* argumen-

h Salas de Legib. Tract. 14. disput. 7. sect. 12. Card. Bellarm. lib. 3. de Laicis. cap. 6.

i Jo. Igne. in repetit. L. necessarias §. non alias ff. de S. C. Sillan. n. 66. Jo. Ferrald. de privil. regn. Franc. privil. 1. Jac. Godefred. ad consuet. reform. Norman. v. reformees. in princ.

l Gl. ad. §. jus autem. Instit. de nupt. Dauth. in Comm. de testam. §. qui. testam. fac. poss. n. 169.

m Jo. Tilius, lib. 2. de reb. Gall. cap. 1. Hattom. d. lib. 2. cap. 2. Imbert. in encheirid. jur. Gall. §. Gallorum. filij Coquill. ad Consuetud. Franc. cap. 2.

n Hottoman. de antiq. jur. regn. Gall. lib. 1. cap. 2. Pancir. in Notit. occiden. Imp. cap. 3. & 68. Castald. de Imper. qu. 53. Knich. de jur. super. cap. 4. n. 83.

o L. spadonem. 15. §. ult. ff. de excus. l. 2. §. jubemus. C. de off. pref. Præt. Affric. l. Gravius. C. de adulter. l. 2. C. de municip. & origin. lib. 10.

gumentum multis [p] ineptum videri, dum Gallos non fuisse subditos Romano Imperio asserit, quia in Filios patriam potestatem non habuerunt: & in eo etiam plures egregij Jurisconsulti Galliæ ab *Accursio* discedunt, asserentes [q] Gallos non solum in Provinciis juris Scripti sed & in Consuetudinariis Patriæ potestatis jus in Liberos suos in Gallia habere, unde filius familias etiam post contractum matrimonium non potest condere testamentum [r], nisi Patre Authore: & filiafam. post nuptias manet sub patriâ potestate, & non est in potestate mariti [s] ultra dotem & operas, quas marito debet.

VI. Post Romanos Galliâ pulsos & Francogallorum Regnum a Pharamundo constitutum, Gallorum Reges successione continuâ (interjectis tantum aliquibus familiarum mutationibus) florentissimum hoc Regnum tenuerunt per mille ducentos annos quod nulli magno Regno aut Monarchiæ unquam contigit, suaque Dominia libera ab omni Imperatorum Romanorum Dominatu conservârunt; Gallorum etiam Reges fuisse semper supremos Principes & Imperatoribus Romanis non subditos aut obnoxios Jurisconsulti omnes non Galli solum sed & Itali Hispanique consentiunt, eosdem-

[p] *Imbert. d. §. Gallorum. filij Borrell. de. Cath. Reg. præstan. cap. 65. n. 2.*

[q] *Choppin. de Com. Gall. consuet. cap. 2. n. 2. Imbert. d. §. Gallorum. filij Rovillard. reliefs. forens. Tit. puissante paternelle Pimell ad Rubr. C. de bon. matern. n. 12.*

[r] *Choppin. d. cap. 2. n. 2.*

[s] *Rovillard. d. §. puissante paternell.*

que præ cæteris Regibus orbis Christiani summis Elogiis celebrant.

VII. Rex Galliæ est Imperator & Monarcha [t] in suo Regno, omniaque jura Imperialia, quæ Imperatori competunt, ad Regem Galliæ [u] spectant, juraque omnia concessa Imperatori habent locum in Rege [x] Galliæ; habet jus Leges & constitutiones [y] promulgandi, habet intentionem suam fundatam in universo Regno suo quoad Jurisdictionem [z] & Imperium, Superiorem non recognoscit, cum a Deo immediatè Regnum [a] teneat, & quoad subditos suos a Canonistis dicitur temporalis Deus [b] & polus Antarcticus qui non est eorum hemisphærij, inter reliquos Reges est ut Stella [c] Matutina, quæ pro omnibus aliis Stellis emicat & fulget, solumque imperatorem & Regem Galliæ habere jus imagines suas aureis nummis imponendi [d] traditum est, & quia arbitrio suo Leges condit, in Constitutionibus & Edictis suis semper subjungit Clausulam [e] *(Tel est nostre Plaisit)* sola vero requiritur in iis approbatio & Consen-

[t] *Bald. ad l. exempla. C. de probat. Petr. Rot. ad Consuet. Pictau. Tit. 1. des fiefs. art. 1. Bonteill. au grand Coustum. lib. 2. Tit. 1.*
[u] *Boer. decis. 8. Franc. de Claper. cons. 23. qu. 1.*
[x] *Franc. de Claper. in decis. Provinc. cons. 1. qu. 1. Cævall. com. con. com. qu. 824. n. 2.*
[y] *Borrell. de Cath. Reg. præstan. cap. 31. n. 24.*
[z] *Benedict. ad c. Raynutius. v. uxorem. nom. Adelas. n. 17. & 170. de testam.*
[a] *Terrien. de droict. Civil. de Normand. lib. 1. cap. 3. v. loix.*
[b] *Prob. ad. Jo. Monach. Rubr. de sum. Trinit. in 6. n. 2.*
[c] *Bald. ad. c. fin. de prohib. feud. per alienat. per Fred. n. 24.*
[d] *Procop. lib. 3. de bell. Goth. Annæ. Robert. lib. 2. rer. judicat. cap. 1. Servin. lib. 2. Playdo. 60. qu. 5.*
[e] *Panon. au troisesm. Notair. Tit. de Claus. Cur. lib. 5.*

sus

ſus Curiarum Supremarum, Parliamentorum [f], nequid a Rege emanet quod contra Leges Regias aut utilitatem Regni ſit, aut jus Tertij lædat.

VIII. Hinc etiam aſſerunt Galli Regem ſuum poſſe cogere Barones alioſque, qui jura Regalia exercent, ad oſtendendum & probandum [g] titulum ſuum, cum jura Regalia antiquitus penes Reges ſolos eſſent, quæ nemo exercebat ſine Delegatione Regiâ, eademq; primus *Hugo Capetus* ejuſque poſteri inferioribus Dominis conceſſerunt, Utili tantum Dominio [h] in eos tranſlato, directo Dominio apud Reges ipſos remanente, & ampliorem habere Regem Galliæ poteſtatem in ſuo Regno, quam Imperatorem in imperio aliqui [i] tradiderunt.

IX. Communis vero omnium Sententia eſt [k], Regem Galliæ neminem Superiorem in Regno ſuo recognoſcere, Imperatori Romano non eſſe ſubditum, eove inferiorem, idemque Pontifices Romani in reſcriptis ſuis [l] agnoverunt, licet ipſi in multos alios Europæ Principes jus ſupremum ſedi ſuæ vendicent. Quamvis vero *Johannes*

[f] *Petr. Baſſol. ad Inſtit. Tit. de jur. Nat. gent. & Civil.*

[g] *Molinæ. ad. Conſuetud. Pariſ. tit. de Cenſib.* §. 73. *n.* 3.

[h] *Coquill. in reſponſ. ad conſuet. Franc. cap.* 6.

[i] *Bourceill. au grand. Conſt. lib.* 2. *Tit.* 1.

[k] *Jo. Igne. in repetit. d.* §. *non alias Boer. deciſ.* 8. *n.* 4. *Caſtald. de Imper. qu.* 53. *Chaſſanæ. in. Catalog. glor. mund. p.* 5. *conſider.* 28. *Duaren. de feud. cap.* 1. *Ferrald. de privileg. regn. Franc. privil.* 1. *Carol. de Graſſal. de Regal. Franc. lib.* 1. *Tit.* 6. *Bellug. in ſpec. Princ. Rubr.* 11. §. *his igitur Cœvall. com. con. com. qu.* 824. *Card. Tuſch. v. Rex. Franciæ. concluſ.* 354.

[l] *C. per venerabilem. qui filij ſint Legit.*

Teutonicus in glossis suis ad ea rescripta adjecerit [m] Regem Galliæ de facto non recognoscere Imperatoris Romani potestatem, de jure vero recognoscere debere, id fuisse illius commentum nulla ratione excogitatum dicunt juris Canonici & Legum interpretes, asserentes [n] Galliæ Regem non esse Imperatori subditum, eumque nec de jure nec de facto debere recognoscere. E diverso iidem porrò docent Imperatorem in Gallia esse tanquam privatum, [o] nullum in Gallia habere territorium nec posse Jurisdictionem [p] exercere, Notarium Imperialem in Galliâ non posse instrumenta publica [q] rogare & cum Imperator & Rex Galliæ in eodem loco conveniunt; Imperatorem non præcedere, sed simul cum Rege Galliæ [r] procedere debere; Regemque Galliæ nec Imperatori nec ulli Principi fuisse unquam feudatarium prædicat [s] *Cujacius*, quod de aliis Regibus paucissimis dici potest. Ex his omnibus consequens est Leges Romanas nullam habere authoritatem in Gallia ex potestate Imperij Romani, sed ex Imperio Rationis, easdemque ex solo Regum consensu admissas.

[m] *Gl. in d. c. per venerabilem v. recognoscant.*

[n] *Innoc. & Alb. in d. c. per venerabilem Felin. in c. novit. de judic. Oldrad. cons. 69. Petr. de potest. Princ. cap. 3. qu. 4. n. 26. Afflict. in Constit. Neapol. in prælud. qu. 20. n. 5. Menoch. cons. 2. n. 102. lib. 1. Gabr. Com. conclus. lib. 5. conclus. 3. Salas. de Legib. tract. 14. disp. 7. sect. 8. Card. Tusch. d. conclus. 344. Borrell. de Cath. Reg. præstan. cap. 65.*

[o] *Rebuff. ad. l. Bartarus. n. 21. ff. de off. Prætor.* [p] *Ferrald. de privil. regn. Franc. privil. 1. & cons. 506. lib. 2.* [q] *Beer. decis. 242. n. 4. Tusch. d. conclus. 344.* [r] *Guid. Pap. decis. 239. n. 2.* [s] *Cujac. lib. 1. de feud. Tit. 1.*

X. Cum

X. Cum vero Leges Romanæ non eodem modo admissæ, fuerint in singulis Galliæ partibus, eædemque aliter in Aquitaniâ & Narbonensi Gallia, quam in Gallia Celtica & Belgica receptæ fuerint; distinguendæ sunt Galliæ partes, ut constet quomodo in Singulis Provinciis Galli Romanis Legibus obtemperaverint.

XI. Gallia universa divisa fuit a *Julio Cæsare* in Galliam Aquitanicam, Celticam & Belgicam quibus *Augustus* addidit [t] quartam Narbonensem: inter eas vero sola Aquitanica, Narbonensis & Celtica sunt sub Imperio Regis Christianissimi, Belgicæ vero partes aliquæ aliis Principibus cesserunt, & inter eas Provincias quæ hodie in Galliâ enumerantur, aliæ semper Leges Romanas observârunt, aliæ Consuetudines & Mores proprios, ideoque pro instituti nostri ratione sequenda est ea divisio Galliæ quâ utuntur Jurisconsulti Gallici, Galliam universam in duas partes dividentes [u], in Provincias nimirum juris Scripti, quæ jure Romano in Libris *Justinianæis* Scripto utuntur, & Provincias Consuetudinarias quæ Moribus & Consuetudinibus propriis reguntur, quæ tamen omnes utuntur jure Romano variis modis ut mox docebimus, & postquam enume-

[t] *Pancirol. ad Notit. Imper. occiden. cap. 68. Severt. in sum. Cas. reservat. in Gall.*

[u] *Steph. Aufrer. in Styl. Cur. Parliam. Paris. f. 41. Gul. Ranchin. lib. 2. var. lect. cap. 3. Guesnoys conferen. des Coustumes de Franc. in præfat. Estien. Pasquier. Recherch. de Franc. lib. 9. c. 40. Ciron. lib. 5. obser. jur. can. cap. 5.*

ratæ fuerint Provinciæ juris Scripti, constabit quæ pro Provinciis Consuetudinariis habendæ sint.

XII. Provinciæ juris Scripti numerantur [x] Aquitania, Gallia Narbonensis, Præfectura Lugdunensis cum Matisconensi & Foresia, & generaliter omnes Provinciæ, quæ sunt sub territoriis Parliamentorum Tholosani Burdegalensis & Grationopolitani, in quibus omnes Causæ secundum jus Civile Romanorum exactè dijudicantur. Ad has Provincias Italiæ finitimas Leges Romanæ facile pervenerunt : Galliæ Narbonensis (quæ prius Bracchata dicta est) a *Fabio Maximo* domina inter Provincias Romanas quarta [y] recensetur, & jus Italicum consecuta [z] immunitatem habuit a tributo & Censu, multique Narbonenses in Senatum Romanum electi sunt ante *Augusti* tempora, atque Gallia Togata dicta [a] est quod jus Civitatis Romanæ, & jus Togæ Romanæ gestandæ Narbonenses haberent : præterea Aquitania, Delphinatus & Sabaudia erant Provinciæ Romanæ ante *Julium* [b] *Cæsarem*, & Legibus Romanis utebantur, omnesque hæ Provinciæ Leges Romanas servârunt, & per Præsides & Proconsules Romanos regebantur usque ad *Honorium*, qui jus suum in iisdem

[x] *Gul. Benedict. ad c. Raynutius. v. & uxorem nom. Adelas. n.* 498. *de testam. Annæ. Robert. lib.* 2. *rer. Judic. c.* 1. *Servin. lib.* 2. *Playd.* 60. *qu.* 5. *Romillard. d. §. puissance. paternell. Pasq. d. lib.* 9. *cap.* 40. *Anton. Dominic. in prerog. allod. c.* 10. *Avity. in Geogr. Europ. Tit. de royaume de France.*

[y] *L.* 2. *§.* 32. *ff. de orig. jur.*

[z] *L. fin. ff. de censib. Jo. Fab. ad §. per traditionem Instit. de rer. divis.*

[a] *Maynard. decis. Tholos.* 8. *lib.* 4. *n.* 4.

[b] *Maynard. quæst. du droict. escrit. l.* 3. *cap.* 26.

ijsdem *Athaulpho* Gothorum Regi cessit.

XIII. Gothici Reges has Provincias adepti Romanas Leges eis permiserunt, e quibus Theodoricus erat Romani juris Studiosissimus, ejusque Consistorium more Romano adornatum depingit eo Sæculo *Sidonius* [c] *Apollinaris*, & *Alaricus* II. Rex Gothorum pro Aquitanis & Narbonensibus Codicem *Theodosianum* edidit [d] anno Christi DVI. per *Anianum* Cancellarium suum, qui ad eum Codicem & Pauli Sententias Caijque Institutiones Notas ascripsit, fuitq; deinceps Codex *Theodosianus* apud gentes Christianas valde celebratus, quo usus est *Ethelbertus* noster Cantij Rex, & dicebatur Lex Romana, fuitque in magna veneratione apud Patres Ecclesiæ in Conciliis, ejusdemq; authoritatem *Juo* & *Gratianus* in Decretis suis deinceps adhibuerunt.

XIV. Alarico autem postea cæso, Gothisque expulsis Aquitaniâ & Narbonensi per Clodoveum Francorum Regem, a Regibus Francicis conservatæ sunt Leges Romanæ in his Provinciis, mansitque in ijsdem jus Romanum [e] illæsum a *Clodoveo* usque ad *Carolum magnum*, Francique in his Provinciis non induxerunt Legem Sa-

[c] *Sidon. lib. 1. epist. 2. Ant. Dominic. de prerog. allod. cap. 6.*

[d] *Pasq. Recherch. d. lib. 9. cap. 40. Ciron. lib. 5. obser. jur. Canon. cap. 1. Dominic. d. cap. 6.*

[e] *Coron. lib. 5. obser. jur. Canon. cap. 2. & 6. Dominic. de prerog. allod. cap. 7.*

licam, quæ Francorum propria erat, ſed ijſdem Legum Romanarum uſum conceſſerunt, quod alij tribuunt humanitati Francorum, alij Majeſtati Legum Romanarum, quas poſtea Franci victores ab his populis victis mutuati ſunt & per Leges Romanas diſtinguebantur hæ Provinciæ a reliqua Gallia; nam hæ Gallia Romana, reliquæ Galliæ partes Gallia Francica dicebantur, & Narbonenſes Aquitanique dicti ſunt Romani, quæ omnia ex *Marculphi* Formula eorumq; Sæculorum Scriptoribus abundè conſtat.

XV. *Carolus M.* Franciæ Regnum & occidentis Imperium conſecutus in his Provinciis Leges Romanas [f] conſervavit; nam *Innocentius III.* teſtatur [g] eum confirmâſſe Leges *Theodoſianas* & *Carolus* in Capitularibus Leges Romanas laudavit in multis, eumque in his Provinciis Leges Romanas omnes approbaſſe & de iis nihil derogaſſe doctiſſimus Academiæ Tholoſanæ Cancellarius *Innocentius Cironius* [h] exiſtimavit, ideoque Capitulum *Caroli M.* CCLXIX. lib. Sexto quod prohibet uſum Legum Romanarum in Judiciis, adulterinum [i] eſſe arguit, quia in primis *Caroli* Capitularibus Leges Romanæ ſæpe allegantur & confirmantur, & eſt inter ea Capitularia quæ

[f] *Dominic. de prerog. allod. cap.* 12.

[g] *C. novit.* 13. *de Judic.*

[h] *Ciron. ad c. ſuper ſpecula. de privil. in* 5. *Collect. Honor. & lib.* 5. *obſer. jur. Canon. cap.* 4.

[i] *Ciron. d. cap.* 4. *Dominic. d. c.* 12.

quæ confusè congessit Benedictus Levita, idemque potius e Legibus Gothicis in Codice Visigothorum petitum fuisse: Et post excessum *Caroli Magni* sub *Carolo Calvo* & Successoribus *Carolinis* in his Provinciis Leges Romanas semper observatas fuisse, earum Provinciarum Jurisconsulti [k] testantur, inter quos eximia Scientia *Antonij Dominici* in libro de Allodiis conspicitur.

[k] *Dominic. de prerog. allod. cap. 14. Ciron. d. lib. 5. cap. 8.*

XVI. Sub Tertia vero Regum lineâ in his Provinciis usque ad hunc diem Leges Romanas fuisse observatas Historici & Jurisconsulti Gallici omnes consentiunt, & Arelatenses Galliam, scilicet Narbonensem, suo sæculo usos fuisse jure Scripto *Antonius* de Butrio [l] testatur.

[l] *Anton. de Butr. ad c. super specula de privileg.*

XVII. Hæ vero Provinciæ usæ sunt jure Romano ex Regum suorum Consensu & Consuetudine diuturnâ, ex qua ita horum incolarum Mores cum jure Romano coaluerunt, tantusque hujus juris amor eos incessit, ut cum earum Provinciarum aliquæ per Reges Galliæ alienatæ ad Coronam redierint ex Testamento vel ex Donatione vel alia Successione, Conditio semper apposita fuit, ne Legibus & Consuetudinibus Gallicis obnoxia essent, sed omnia inter eos judicia ex jure Roma-

no exercerentur, ſicut antea obſervatum fuerat. Comitatum Tholoſanum acceperunt Reges Galliæ ex Donatione ultimi Comitis, ſub conditione [m] ut incolæ & ſubditi ſervarent antiqua jura & privilegia ſua, eademque per hanc unionem cum Regno Galliæ non amitterent, & ut Rex Galliæ eſſet Comes Tholoſanus, atque ita Comitatus fuit unitus Regno Galliæ principaliter, non acceſſoriè, ut loquitur *Bartolus*; per quod genus unionis [n] antiqua jura non extinguuntur, & in ea unione contractus initus eſt inter Regem Galliæ & Ordines ejus Provinciæ [o] ut in eo Comitatu & tota *Occitavia* incolæ jure Romano uterentur, & ne exteri ibi morientes jure *Albinatus* tenerentur. In Comitatu Provinciæ & *Delphinatus* ſucceſſit *Ludovicus XI.* ex teſtamento *Caroli* Comitis Provinciæ, familiâ Andegavenſi ultimò mortui, cum fidei commiſſo [p] ut Incolas in antiquis juribus & Moribus conſervaret; unde, cum Legibus Romanis antea ſemper uſi fuerant, non poſſunt Reges eas abrogare, & ſubjicere populum Legibus aut Moribus Gallicis, ſicut hæres gravatus ſervo libertatem dare [q] non poteſt operas aut jugum aliquod ſervitutis imponere.

XVIII. In Provinciis juris Scripti ea

[m] *Maynard. deciſ. Tholoſ. 58. n. 58. Fr. de Claper. in deciſ. Provinc. conſ. 1. qu. 1. n. 17.*

[n] *Bart. ad l. ſi convenerit. §. ſi nuda. ff. de pign. act. Felin. ad c. tranſlato. de conſtit.*

[o] *Gul. Benedict. ad c. Raynutius v. & uxorem nom. Adelaſ. n. 499.*

[p] *Fr. de Claper. in deciſ. Provinc. conſ. 1. qu. 1. n. 14. & conſ. 3. qu. 2.*

[q] *L. Campanus. §. ſi quis i ac. ff. de oper. libert.*

ea est Authoritas Legum Romanarum ut omnia Causarum Judicia a jure Romano petenda sint, Constitutiones Regiæ illæ solum admittuntur quæ pro expeditiore litium processu editæ sunt, & ut loquuntur Jurisconsulti Gallici, [r] in Præparatoriis Judiciorum Constitutiones Regiæ servantur, in Decisoriis jus Romanum prævalet: postquam vero Sententiæ latæ sunt in his Provinciis secundum jus Scriptum, si ab iis appellatum fuerit ad Supremum Senatum Parisiensem (qui est in Provincia Consuetudinaria & jure Consuetudinario plerumque utitur) Causæ appellationum in secunda Instantia ex jure Romano decidendæ [s] sunt, atque ita in institutione Parliamenti Parisiensis Edicto *Philippi Pulchri* Sancitum est: & cum aliquæ partes harum Provinciarum a Parliamento Burdegalensi ad Parisiense translatæ essent, conservatum est iisdem beneficium juris Scripti, & Causæ eorum secundum jus Scriptum in Senatu Parisiensi judicandæ [t] sunt. In his Provinciis testamenta conduntur, contractus celebrantur, & Judicia omnia exercentur secundum jus Civile [u] Romanorum, & Sermone etiam Romano usque ad *Francifcum Primum*, qui Majestatis Romanæ minuendæ vel suæ augendæ

[r] *Benedict. in d. v. & uxorem nom. Adelas. n.* 499. *Maynard. decis. Tholos.* 57. *n.* 2.

[s] *Choppin. de Com. Gall. Consuetud. p.* 2. §. 2. *n.* 4. *Joly. in addit. ad Girard. de edict. Creat. offic. lib.* 1.

[t] *Choppin. d. p* 2. §. 4.

[u] *Papon. du prem. Notair. Tit. de stipulat Rovillard. d. puissance paternell.*

dæ ſtudio lingua Gallica omnia agi permiſit.

[x] *Choppin. d. §. 2. n. 4. Authent. bona damnatorum C. de bon. præſcript.*

[y] *Rovillard. d. §. puiſſance paternell.*

[z] *Choppin. d. §. 2. n. 2.*

[a] *Carol. Molinæ. conſ. 15. n. 14.*

[b] *Franc. de Claper. in deciſ. Provinc. conſ. 3. qu. 2. n. 20.*

[c] *Choppin. d. §. n. 4. Fran. de Claper. conſ. 10. qu. 1. n. 20.*

[d] *Molinæ: ad Conſuet. Pariſ. Tit. des fiefs. n. 106. Gueſn. confer. des Couſtum. de Franc. in præfat. Chriſtin. deciſ. Belg. 212. n. 78.*

XIX. In his Provinciis multa privilegia conceduntur ex jure Romano quæ in Provinciis Conſuetudinariis permiſſa non ſunt. In his bona damnatorum non vindicantur Fiſco [x] niſi in Crimine lœſæ Majeſtatis, quia ab Imperatore *Juſtiniano* ita conſtitutum eſt. In his teſtamentum filiæfam. Octodecim annorum [y] non valet, quia jus Romanum in ea ætate Minori teſtandi facultatem non concedit, & in ijſdem quia ſunt jura Patriæ poteſtatis ſicut in jure Quiritum, filiafam. etiam poſt contractum Matrimonium non eſt ſui juris, nec ſine authoritate parentis [z] teſtari poteſt. In his Provinciis valet pactum ne mater Succedat liberis [a] quia jure Romano ita conſtitutum eſt. In ijſdem prior licitator per oblationem ſecundi liberatur ſecundum jus Civile, cum in reliquis Galliæ partibus aliter [b] obſervetur. In ijſdem Conſuetudines Feudales [c] admittuntur quia jus Romanum eas admittit, licet in reliquis Galliæ Provinciis jura Feudorum [d] non recipiantur quia proprias Conſuetudines Feudales ha-

bent,

bent, ideoque etiam in his Provinciis cum de Feudis quæstiones incidunt; prius ad jus Romanum quam ad jura Feudorum recurrendum esse existimavit [e] *Carolus Molinæus*: Et in his Provinciis porro juris Romani authoritas maxime apparet ex Appellationibus a Sententiis judicum; in quibus Formulæ & Clausulæ Legum Romanarum adhibentur, omniaque secundum Leges Romanas aguntur; a quibus reliquæ Provinciæ Consuetudinariæ multum differunt in appellationibus, easdemque differentias *Joannes Imbertus*, *Stephanus Anfrerius* [f] alijque exacte tradiderunt.

[e] *Molinæ. d. n. 106.*

XX. Maximum vero juris Romani beneficium est in his Provinciis quod exteri morientes in reliquis Galliæ Provinciis non possunt Testamenta condere de bonis suis, nec hæredem ab intestato habere, quia omnia bona peregrinorum in Gallia morientium cedunt fisco Regis, adeo ut Flandri, Burgundi & Mediolanenses licet olim fuerint subditi Regum Galliæ, tamen quia hodie de facto iis non obediunt, habentur pro peregrinis, bonaque eorum [g] jure Albinatûs a Fisco occupantur; sed in Provinciis juris Scripti, Comitatu Tholosano, tota *Occitavia* Comitatu Provinciæ, & *Delphinatu*, cæterisque

[f] *Anfrer. in styl. Cur. Parliam. Paris. Imbert. in pract. Civil. & Crimin. lib. 2. cap. 6. Loyseau. des offices lib. 1. cap. 14.*

[g] *Bacquet. de droict d. Aubaine. p. 1. c. 8. & 9.*

cæterisque peregrini habent Successores bonorum ex Testamento vel ab intestato, quia hæ Provinciæ utuntur jure Romano, ex quo omnia bona morientium ad Hæredes transmittuntur.

XXI. Denique licet hæ Provinciæ juris Scripti habeant singulæ suas Consuetudines particulares, quæ Statuta appellantur, & in his Provinciis habent locum [h] Consuetudinum, & Latino Sermone Scripta sunt, quæ plurimi Jurisconsulti Galliæ Commentariis suis e jure Romano ductis [i] illustrarunt, eandemque vim apud eos habent, ut Statuta in singulis Italiæ [k] Civitatibus: Consuetudines tamen istæ sunt jus privatum earum Provinciarum, sed jus Commune nullum habent præter jus [l] Romanum, & generaliter jus Civile Romanorum in his Provinciis esse jus Commune a Gallis omnibus communitèr [m] receptum est.

[h] *Guesn. conferen. des coustumes de Franc. in præfat.*

[i] *Choppin. de leg. And. municipal. in præfat.*

[k] *Guesn. in d. præfat.*

[l] *Charond. memorabl. observat. du droict. Fran. Tom. 2. v. droicts.*

[m] *Eguien. Baro ad l. si rens. ff. de pact. & lib. 1. de jur. benefic. Tit. 3. Molinæ. ad d. Tit 1. des fiefs. n. 108. & cons. 15. n. 14. Papon. du prem. Notair. Tit. des Juges. Charon. du droict Fran. Tit. des Leys. lib, 3. & Tom. 1. lib. 4. c. 13. Annæ. Robert. lib. 2. rer. Judic. c. 1. Maynard. quest. de droict. escrit. cap. 90. Coquill. ad Consuet. Nivern. in præfat. Bassot. ad Instit. de jur. natur. gent. & Civil.*

XXII. Reliquæ Provinciæ Galliæ, scilicet Gallia Celtica & aliquæ Regiones

ones Belgicæ sunt Consuetudinariæ, quæ numero & amplitudine Provincias juris Scripti multum superant; Hæ vero Consuetudinibus suis & Constitutionibus Regum reguntur, quæ e Legibus Romanis maxima ex parte petitæ sunt, iisdemque deficientibus, ad jus Civile Romanorum in judiciis & Decisionibus Causarum confugiunt, ut mox constabit.

XXIII. Post Romanos Francorum armis Gallia ejectos, præter Consuetudines generales permixtas cum Legibus Romanorum (quibus diu paruerant) singulæ Provinciæ suas Consuetudines inter se multum discrepantes [n] retinuerunt, variæque Consuetudines novæ ortæ sunt, ex conflictu Francorum, Vandalorum, Burgundionum, aliorumque Populorum in variis Galliæ partibus sese mutuo expellentium, quarum usum Reges Francorum iis permiserunt, dum interea Gothi in Aquitania & Narbonensi Gallis Romani juris usum concesserunt ut jam dictum est.

[n] *Randens. decis. Pisan.* 41. *n.* 17. *Godefred. ad Consuet. Normann. v. reformeres.*

XXIV. Et præter has Consuetudines Reges Francici suas addiderunt Constitutiones pro regimine Gallorum, quæ omnes generali nomine Lex Salica dictæ sunt. Ea vero primo a Pharamundo Rege primo ascitis Sapientis-

tiſſimis & Juriſconſultiſſimis Francorum Gallorumque anno CCCCXXIV. condita eſt [o] (de quo tamen inter Gallos [p] non convenit) & ad eum plures Reges Francici insequentes Conſtitutiones addiderunt uſque ad *Carolum magnum*, qui Legem Salicam auxit ſuis Capitularibus [q], in quibus XXIIII articulos addidit Legi Salicæ, alioſque condiderunt *Ludovicus* & *Lotharius* ejus filij, quorum primi Libri quatuor exactè collecti ſunt per Abbatem *Anſegiſum*, tres vero editi ſunt poſtea ſed non pari fide per Benedictum Levitam [r], qui in illis multa adulterina vel ex Scriptoribus non probatis immiſcuit. In hac Lege Salica celeberimus eſt ille Articulus de fæminarum Succeſſione in Terra Salica, de quo Angli Gallique bello diuturno certarunt; & Juriſconſulti Gallici adhuc [ſ] contendunt an de Terrâ Coronæ Regiæ ſolâ, an etiam de privatorum hæreditatibus intelligendus ſit.

[o] *Benedict. ad c. Rainutius v. in eodem teſtamento. n. 166. Papon. in prolegom. ad arreſt. Cur. Franc. Petr. Rat. ad conſuetud. Pictæn. Tit. des fiefs. art. 1.*

[p] *Anth. Fontan. in Conſtit. & edict. Franc. in præfat. Tom. 1.*

[q] *Fontan. in d. præfat.*

[r] *Dominic. de prerog. allod. cap. 7.*

[ſ] *Fontan. in d. præfat. Tom. 1.*

XXV. Ita regebantur Galli Lege Salicâ ſub Regibus Francorum, neque in deſuetudinem abijt uſque ad Tertiam Lineam Regum, in qua Reges Galliæ deinceps condebant Edicta & Conſtitutiones ſuas pro jure & Majeſtate ſuâ, eodem modo quo Galliæ Reges adhuc utuntur; e quibus priorum Regum

gum Constitutiones pleræque temporum injuriâ deperditæ sunt, Constitutiones verò & Edicta Regum post *D. Ludovicum* ab anno MCCXXVIII. conservata & edita apud Gallos habentur [t], quæ in immensum numerum jam excreverunt.

XXVI. Consuetudines Gallicæ in multis ortæ sunt a Legibus Romanis, neque enim Franci una cum Romanis Leges eorum statim expulerunt [u] e Gallia, sed iis indusserunt suas Consuetudines quæ ad Leges & Mores Romanos erant accommodatæ ex usu diuturno a sæculo *Julij Cesaris* ad *Honorium* & *Valentinianum* Impp. cum toto eo tempore Galli sub Legum & Magistratuum Romanorum administratione fuissent, & post Francorum Imperium in Galliâ [x] remanserunt multi Romani, quibus uti Romanis Legibus permissum fuit, unde Consuetudines multæ Gallorum ex Romanorum Legibus petitæ sunt, eædemque inter Consuetudines Gallicas sunt antiquissimæ, Consuetudines vero quas a Francis habuerunt sunt posteriores, earumque plures post *Hugonem Capetum* ortas fuisse [y] censent: nam & Leges Salicæ multæ a jure Romano petitæ sunt, & in iis Leges Romanæ laudantur, & ob sterilitatem Legum Salicarum.

[t] *Fontan. in Constit. & Edict. Franc.*

[u] *Papon. in arrest. Cur. Franc. in proleg. Coquill. ad Consuet. Franc. cap. 1. & 2. & ad Consuetud. Nivernen. in præfat. & in resp. ad Consuetud. cap. 314.*

[x] *Coquill. in d. præfat. ad Consuetud. Nivernen.*

[y] *Coquill. d. cap. 314.*

rum quia plures Causæ occurrebant, quæ non poterant Lege Salica terminari, Galli eo tempore ad Leges Romanas [z] recurrebant, & probabilis est eorum Sententia qui existimant [a] *Eginhartum* intelligi de Legibus Salicâ & Romanâ ubi affirmat in Gallia sub *Carolo Magno* duas [b] Leges fuisse.

XXVII. Ex diversitate Consuetudinum in his Provinciis laudant Galli Clementiam Regum [c] suorum, qui singulis harum Provinciarum Populis, uniuscujusque Provinciæ Consuetudinibus uti, indulserunt: præ reliquis vero laudant *Carolum VII.* Gallorum Regem, qui post Anglos ex suis discordiis & defectione Ducis Burgundiæ debellatos, recuperata Regni Gallici Dominatione, primam Curam habuit Legum & Reipub. confusæ per diuturna Anglorum bella componendæ, & ante omnia Consuetudines singularum Provinciarum per viros juris Romani Consultissimos ad postulationem Ordinum singularum Provinciarum delegatos componi jussit, & in scripta redegit [d] ad evitandam probationis Consuetudinum difficultatem per turbas testium, ijsdemque singulæ Pro-

[z] *Ciron. ad d. c. super specula. n. 5. & lib. 5. obser. jur. Canon. cap. 6. & 7.*

[a] *Ciron. d. lib. 5. cap. 7.*

[b] *Eginhart. in vita Carol. Magn.*

[c] *Annæ. Robert. lib. 2. rer. judic. cap. 1. Godefred. ad Consuet. reform. Norman. v. reformees.*

[d] *Baro. ad l. nonnunquam. 11. de Just. & jur. Charon. memorabl. observat. du droict. Franc. Tom. 2. v. droicts Coquill. ad Consuet. Nivern. in præfat. Godefred. ad d. v. reformees. Annæ. Robert. d. lib. 2. cap. 1. Guesn. conferen. des coustum. de Fran. in præfat.*

vinciæ

vinciæ adhuc utuntur, & earum Interpretationem habemus ex jure Civili Romanorum per doctissimos Galliæ Jurisconsultos, qui in describendis Consuetudinibus singularum Provinciarum maximam partem hauserunt ex jure Romano ut constat [e] in Consuetudinibus Bituricensibus alijsque, ijdemque singularum Provinciarum Consuetudines Commentariis suis [f] ex jure Civili petitis illustrarunt: & post eum in eandem Curam incubuerunt [g] *Ludovicus XI.* & *XII. Franciscus I. Henricus II.* & demum *Henricus III.* in Conventu ordinum Blesensi juris Gallici componendi munus ex Consuetudinibus Provinciarum & Regum Constitutionibus demandavit celeberrimo *Barnabæ Brissonio* [h] alijsque primariis Galliæ Jurisconsultis, qui illud perfecissent, si in fælix Regis *Brissonijque* mors fælix propositum non impedivisset, idemque Jurisconsulti Galliæ conjunctis votis adhuc videntur [i] exoptare.

[e] *Pasq. Recherch. lib. 9. cap. 38.*

[f] *Choppin. de Legib. And. municipal. in præfat. Coquill. in d. præfat. ad Consuet. Nivern.*

[g] *Guesn. in d. præfat. in conferenc. des Coustum.*

[h] *Charon. Pandect. du droict Fran. lib. 1. cap. 25. Tom. 1. Choppin. de Commun. Gall. consuetud. p. 1. § 4. n. 5.*

[i] *Guesn. in d. præfat. Charon. in resp. du droict. Fran. in præfat. & lib. 1. cap. 25.*

XXVIII. Apud Reges vero magna fuit semper veneratio & authoritas juris Romani in his Galliæ Provinciis a primis Regum Francicorum temporibus. Sic *Agathias*, [k] testatur Gallos ætate

[k] *Agath. lib. 1. de bell. Goth.*

ætate *Justiniani* jus Romanum in contractibus, & Matrimoniis & in aliis servasse, atque ita sub primis Regibus plurima apparent Legum Romanarum vestigia, [l] Scriptoresque Gallici ab initio Monarchiæ Francicæ multa Judiciorum Exempla secundum Leges Romanas exhibent. In prima Regum Linea sub *Dagoberto*, filij Ducis Aquitaniæ paterna hæreditate fuerunt privati per Sententiam in publico Gallorum Concilio latam [m] secundum Leges Romanas, quod patris interfecti necem secundum Leges Romanas non vindicassent; & *Gregorius* Turonensis commemorat [n] *Guntranum* filium *Clotharij Primi*, quendam *Andarchium* peritum in Codice *Theodosiano* ad summos honoris gradus evexisse.

XXIX. In secunda Regum Linea *Carolus Magnus* jussit quosdam per quæstionem habitam [o] secundum Leges Romanas ut læsæ Majestatis reos damnari, qui Pontificem suum deposuerant, eundemque *Carolum* in universa Gallia Leges Romanas approbasse, laudasse, & in multis servasse Galli [p] probant. Hucusque vero Galli nihil de jure Romano habuerunt præter Codicem *Theodosianum* & aliquas ejus juris partes, Libri autem *Justinianei* hactenus delituerunt usque

ad

[l] *Papon. in arrest. Cur. Franc. in proleg. Coquill. in d. præfat. ad consuet. Nivernen.*

[m] *Aymon. de gest. Franc. lib. 4. cap. 28. Cabat. lib. 2. disput. cap. 1.*

[n] *Gregor. Turon. lib. 40. cap. 40. Autumn. conferen. de droict Fran. ad Tit. 1. de orig. jur. lib. 1.*

[o] *Rovillard. reliefs forens. tit. puissance paternell. ex chron. veter.*

[p] *Ciron. lib. 5. obser. jur. Canon. cap. 4. 5. & 7.*

ad *Lotharij* tempora, post quæ jus Romanum deinceps in Academiis & judiciis Galliæ semper floruit. Et sub tertia Regum Linea jus Romanum viguisse in judiciis satis constat per Ordinationes Curiæ Supremæ Parisiensis in veteri stylo, quæ pro maxima parte ex jure Romano transcriptæ sunt, Codicisque *Justinianæi* translationem antiquam in Linguam Gallicam fuisse factam a temporibus *Lotharij* [q] Imperatoris multi opinantur, eandemque *Cujacius* [r] sæpe laudat.

XXX. Cum igitur jus Gallicum in his Provinciis constet ex Consuetudinibus Provinciarum & Constitutionibus Regiis, inter has quem locum habeat jus Civile Romanorum non videntur Jurisconsulti Gallici inter se convenire. Alij enim nullum agnoscunt jus Commune [s] in Galliâ Consuetudinaria præter Consuetudines, easdemque vel ambiguas vel obscuras esse illustrandas per alias Consuetudines vicinarum Provinciarum, præsertim Parisiensis, quæ reliquarum Mater est, & ab ijsdem debere Interpretationem recipere; jus vero Romanorum non habere vim Legis in Galliâ

[q] *Freher. in Edit. jur. Græc. Rom. in Epist. ad Rud. 2. Imp.*

[r] *Cujac. lib. 16. obser. 24. & in præfat. ad lib. 11. Cod.*

[s] *Rebuff. in proæm. Reg. Coust. gl. 5. n. 19. Molinæ. ad consuet. Paris. Tit. des fiefs n. 106. Imbert. in Encheirid. jur. Gall. §. error Coquill. in quest. ad Consuet. Franc. c. 2. & ad Consuet. Nivern. in præfat. Mayner. quest. du droict. escrit. lib. 1. c. 26. Servin. lib. 2. playd. 60. Sur. la Caus. du testam. de Conte de Laval. qu. 5. Godefrid. ad Consuet. reform. Normann. v. Consuetudines.*

quæ

quæ nullas alias Leges agnoſcit præter ſuas, ſed in judiciis tantum ut Rationem, ut Exemplum, ut Æquitatis normam, ut Authoritatem Prudentium, ut veram Juſtitiæ rationem, ut artem & Scientiam juris poſſe adduci & allegari, Legeſque Romanas non aliam habere vim in Gallia quam bonos [t] Mores, ideoque interdictum fuiſſe a *Philippo III.* & *IV.* Leges *Cæſareas* contra Conſtitutiones ſuas in judiciis Galliæ [u] allegare, Regeſque Galliæ in Academiis erigendis pro juris Romani ſtudio ſemper apponere Clauſulam ſe propterea non agnoſcere jus Romanum habere vim Legis in Gallia, eaque de Cauſa Juriſconſultos exteros de hoc articulo tractantes affirmare Leges Romanas non habere Legis Authoritatem in [x] Galliâ, Galloſque Legibus Romanis pro arbitrio ſuo uti vel non uti [y] poſſe, Judiceſque Gallorum in admiſſionibus ſuis ad Judicum Munera ſolenni ſacramento [z] promittere, ſe Conſtitutiones Regias & Conſuetudines (nulla mentione facta de Legibus Romanis) obſervaturos.

[t] *Imbert. in d. §. error.*

[u] *Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 15. n. 5. Charon. ad lib. 11. Cod. Henr. Tit. 1. art. 3. Coquill. ad Conſuet. Franc. lib. 1. 2. Delomm. de Juriſpruden. Gall. in præfat.*

[x] *Bald. ad l. nemo. C. de ſent. & inter loc. Om. Jud. n. 1. Arened. ad Conſtit. Reg. lib. 1. Tit. 2. in Rubr. n. 14. Molin. de primogen. Hiſpan. lib. 3. cap. 12. n. 11. Burg. de Par. ad l. 1. Taur. n. 515. Suarez. lib. 3. de Legib. human.*

[y] *Caſtren. conſ. 171. lib. 1. Card. Tuſch. v. jus civile. concluſ. 582.*

[z] *Rebuff. ad Conſtit. Reg. in proœm, gl. 5. n. 20. Blacnodæ. in apol. contr. Buchanan. cap. 10.*

XXXI. Alij vero in his Provinciis juri Romano vim juris Communis attribuunt, & ad illud observandum etiam in Supremis Curiis [a] teneri Judices, & ex eo debere sub pœna nullitatis [b] Sententias ferre. Et fuit hæc quæstio olim agitata inter duos Senatus Parisiensis primarios successivè Præsides, *Petrum Lizetum* & *Christopherum Thuanum* [c], in qua *Lizetus* contendebat jus Civile Romanorum esse Gallorum jus Commune, ideoque Consuetudines & Constitutiones, quæ sunt jus Gallicum, esse jus strictum, stricteque interpretandum; *Thuanus* vero dicebat Consuetudines & Constitutiones esse Gallorum jus Commune, jus vero Romanum tantum Rationis Scriptæ in Galliâ locum habere; & hæc Opinionum diversitas ad insequentes Galliæ Jurisconsultos dimanavit.

XXXII. In eo autem Omnes Jurisconsulti Gallici [d] consentiunt, in Omnibus Causis, in quibus deficiunt Consuetudines & Constitutiones Regiæ, debere Judices ad jus Romanum recurrere, & ex eo Judicare, & acerrimè

[a] *Rebuff. de reprob. Test. n. 175. Charon. du droict Fran. lib. 3. resp. 66. & ad Edict. Franc. 1. de secun. nupt. lib. 3.*

[b] *Pasq. Recherch. lib. 9. c. 38.*

[c] *Coquill. ad Consuet. Nivernen. in præfat.*

[d] *Molinæ. d. n. 106. Tit. des fiefs Baro. in Constit. ad Senat. & omn. Pop. & de re benefic. lib. 1. Tit. 3. Choppin. de Com. Gall. Consuetud. p. 2. n. 2. & 4. Terrien du droict de Norman. lib. 1. c. 2. v. Loix. Chesn. notab. quæs. du droict Tit. 64. Girard. des offic. lib. 1. Tit. 2. Delomm. de Jurib. Regalib. lib. 1. cap. 16.*

mè [e] reprehendunt illos Judices suos qui deficientibus Consuetudinibus & Constitutionibus suis putant se posse arbitrio suo uti, seque teneri ad jus Romanum ex sola ratione quam arbitrij sui faciunt : quorsum enim tam severum examen in admissione Judicum Galliæ non solum de vitâ & Moribus sed & de peritiâ & Studio Legum Romanarum, nisi ad eas necessariò [f] tenerentur & vim Legis haberent ? Easdemque post Leges suas Galli necessariò sequendas imponunt Judicibus suis [g] ex summa earum æquitate, justitia, & prudentia, ob quas reliquæ etiam gentes Europeæ easdem sequuntur, & ad illud jus, ut ad ἐυνομίαν [g] confugiunt : voluerunt Scilicet Reges Galliæ, cum Mores & Leges suæ deficerent, ut Judices sui uterentur eo jure, quo Roma omnium gentium & Terrarum orbis Domina usa est, & ut magis ex Legis necessitate quam ex arbitrio suo jura [h] redderent. Et agnoscunt porro Galli Leges Gallicas pro maxima parte cum jure Romanorum [i] convenire ; præstantissimam partem Legum Galliæ e jure Civili [k] desumptam esse ; jus Galliæ esse

[e] *Baro. de re benefic. lib.* 1. *Tit.* 3. *Ranchin. lib.* 2. *var. lect. cap.* 3.

[f] *Pasq. Recherch. lib.* 9. *cap.* 38. *Ranchin. d. c.* 3.

[g] *Charon. resp. du droict Fran. lib.* 3. *Tit. des leys. & lib.* 3. *cap.* 87. *& ad Edict. Franc.* 1. *lib.* 3.

[g] *Baro. ad l. si reus. C. de pact.*

[h] *Carol. Fabrott. in edit.* Βασιλικῶν *in epist. ad Cancell. Franc.*

[i] *Godefred. ad consuet. Norman. v. consuetudines.*

[k] *Delomm. de jurisprud. Gall. in præfat. & lib.* 1. *de jurib. Regal. cap.* 16. *Rovillar. d.* §. *puissance paternell.*

multo

multo magis incertum [l] quam jus Romanum; Leges Romanas Gallicis longe præferendas [m] esse, magisque exerceri Gallorum ingenia [n] in explicatione legum Romanarum quam Gallicarum, licet gentes universæ soleant suis potius Legibus quam peregrinis delectari. Præsertim vero in Causis Criminalibus Galli omnes sequuntur jus Civile in omnibus Provinciis, non solum juris scripti sed & in Consuetudinariis, ubi per Consuetudinem aut Constitutionem non est ei [o] derogatum, idemque ut rationem clarissimam in Criminibus puniendis laudant, & exequuntur. Et desiderant Galli legum suarum reformationem, cupientes ex Edictis Regiis, sententiis Supremarum Curiarum, & jure Romano novum Codicem juris Gallici [p] componi.

XXXIII. Consuetudinum etiam Galliæ maximam partem a jure Romano [q] petitam fuisse asserunt, ideoque Consuetudines ex eodem jure esse supplendas, & ab eo interpretationem accipere debere: ideoque cum certa ætas testamenti condendi ex Consuetudine Britanniæ non esset definita, judicatum est [r] Majorem quatuordecim annis posse testamentum condere, quia jure Romano ita est constitutum, &

K ex

[l] *Charon. du droict Fran. lib. 3. resp. 66. Ranchin. d. lib. 2. cap. 3.*

[m] *Cabot. lib. 2. disput. cap. 1. & 4. Charon. de resp. 66.*

[n] *Godefred. in d. v. consuetudines.*

[o] *Papon. au second. Notair. Tit. des juges.*

[p] *Charon. du droict Fran. in præfat.*

[q] *Coquill. resp. ad consuetud. cap. 6. & c. 314. Delom. d. cap. 16. Rovillar. d. §. puissance paternell.*

[r] *Servin. d. playd. 60. en la Caus. du Testam. de Contr. de L.. val. in princ. & qu..*

ex eadem Causa in Provincia Melodimensi testamentum Virginis natæ quatuordecim annos fuit validum, quia ex Consuetudine Melodimensi [s] non fuit prohibitum. Si quæ vero Consuetudines sunt contra jus Romanum, [t] ut retractus gentilitius, aliæque habentur pro odiosis & strictè interpretandis, & stylus Judiciorum in Gallia præter jus Romanum admittitur; secus vero si cum jure Romano [u] pugnet, atqua ita Consuetudo Laodunensis rejiciens Fæminas a Testimonio judiciali rejecta est.

XXXIV. Ex eadem ratione consentiunt Jurisconsulti Gallici omnes Gallos uti legibus Romanis, ut Romani usi sunt [x] Legibus *Rhodiis*: Illis vero usi sunt Romani in causis Maritimis, ubicunque Legibus Romanis non adversarentur, propter *Rhodiorum* insignem justitiam & peritiam [y] Rei Navalis, ideoque iisdem in Societatem suam ascitis libertatem permiserunt: Rejecerunt vero Leges *Rhodias* in solum iis Casibus, in quibus contrariæ erant [z] Legibus *Cæsareis*, uti in ea Lege *Rhodiâ*, per quam bona Naufragorum a Fisco occupata sunt, quæ damnata fuit ab Imperatoribus,

[s] *Bouchel. & Jely. arrests. cap. 33.*
[t] *Bouteill. au grand. Coustum. Tit. 1.*
[u] *Chop. de Comm. Gall. consuetud. in præfat. pag. 4.*
[x] *Cujac. ad Paul. senten. lib. 1. Tit. 7. Papon. arrest. Cur. Franc. in proleg. Choppin. de doman. Franc. l. 2. Tit. 15. n. 5. Guesn. conferen. des coustum. de Franc. in addit. ad Tit. 1. de feud. Bouch. & Jely. arrests de Paris c. 33.*
[y] *Forcat. in Cupid. cap. 9. Cujac. d. Tit. 7.*
[z] *L. deprecatio. ad l. Rhod. de jact.*

&

& ex ea cauſa neglectas Leges *Rhodias* a Romanis, & raro in Codice *Justinianæo* commemoratas fuiſſe aliqui [a] exiſtimarunt.

XXXV. Atque ita jus Romanum factum eſt jus Gallicum [b], ex Conſuetudine Galliæ quæ illud recepit, & ex Conſenſu Regum Galliæ, qui ei juris Authoritatem tribuerunt; neque aliam Authoritatem juri Romano in Gallia concedunt, præter eam quæ a Regum Conſenſu & Moribus Gallorum indulta eſt: atque inde Conſuetudo in Gallia inolevit, quod cum Galli opus habent Reſtitutione in integrum, quæ a jure Civili conceditur, veluti de læſione Minorum, de Circumventione ultra dimidium juſti precij, de reſciſſione Contractuum ex Dolo vel fraude, de beneficio Senatuſconſulti Velleiani, alijſque remediis, quæ ex æquitate juris Civilis dantur, non poſſunt judices ea decernere Litigantibus ſine literis Regiis e Cancellaria [c] impetratis, ne viderentur *Cæſarum* Poteſtatem agnoſcere: ſed ſi petatur Reſtitutio aliqua ex Conſuetudine vel Conſtitutione Regia, veluti de nullitate contractuum uſurariorum, vel contractuum cum Uxoribus ſine conſenſu Maritorum, vel ſimilibus, judices Gallici ſine literis Regiis poſſunt omnia concedere.

[a] *Pruchman. § soluta potestas. cap. 3. n. 125.*

[b] *Autumn. conferen. des ordonnanc. lib. 1. Tit. 1. Pasq. d. lib. 2. cap. 38. Ranchin. d. cap. 3.*

[c] *Imbert. in enchirid. jur. Gall. §. Contractus. Ciron. lib. 5. observ. jur. Can. cap. 3.*

XXXVI. Constitutionibus etiam *Cæsareis* non eandem semper Galli Authoritatem tribuunt, sed illorum præsertim *Cæsarum* Constitutiones amplectuntur, qui Romam tenuerunt, Gallosque sub Imperio habuerunt; Posteriorum vero Imperatorum Constitutiones, qui Constantinopoli sedem habuerunt, non æquè agnoscunt, scilicet *Valentiniani III. Martiani, Zenonis, Anastasij, Justini* & *Justiniani*, quia sub iis Franci Galliam ingressi, Romanorum Dominationem excusserant, quod observavit *Guido Coquillius* Nivernensis [d] procurator fisci in Provincia Nivernensi: quem patriæ suæ alterum *Papinianum* celeberrimus *Ludovicus Servinus* Advocatus Regius [e] appellat.

XXXVII. In Academiis Galliæ jus Civile Romanorum cæpit efflorescere, quamprimum *Irnerius* sub *Lothario* Bononiæ illud professus fuisset; mox enim amplis stipendiis accersiti ex Italia *Placentinus* & *Azo* in Academia [f] Montispessulana, in Tholosana [g] *Franciscus Accursius* junior, & *Petrus* de Bella-Pertica, aliique libros *Justinianæos* publice legerunt diu ante Academias in Gallia pro Legum studio institutas,

[d] *Coquill in Com. ad consuet. Nivernen. in præfat. & in resp. ad consuet. Franc. cap. 1. & 2.*

[e] *Servin. d. playd. 60. qu. 5.*

[f] *Pancirol. lib. 2. de Clar. Leg. interpret. cap. 20. Pasq. Recherch. d. lib. 9. cap. 37. Ciron. d. lib. 5. obser. jur. cap. 5. & ad d. c. super specula.*

[g] *Pancirol. d. lib. 2. cap. 29. & 46. Pasq. d. cap. 37. Ciron. d. cap. 5.*

eratque

eratque Legum Professio in Academia Parisiensi [h] ante Academias Legum erectas, & ante prohibitionem *Honorij III.* Pontificis, qui anno Christi MCCXX. jus Civile Parisiis [i] legi prohibuit; nam Aurelianensis Academia pro legum studio prima inter Gallicas erecta fuit [k] per *Clementem V.* & *Philippum Pulchrum*, Galliæ Regem, anno MCCCXII. & postea reliquæ Academiæ Gallicæ pro Legum *Cæsarearum* studio per Reges Galliæ, & Pontifices institutæ sunt (scilicet Tholosana, Andegavensis, Pictaviensis, Montispessulana, Cadomensis, Burdegalensis, Bituricensis, Cadurcensis, Nannetensis, Valentinia, Gratianopolitana, Remensis) e quibus Cadomensem Academiam in Normannia pro legibus Romanis *Richardus II.* Angliæ Galliæque Rex [l] excitavit: adeo enim ad Leges *Cæsareas* propensa semper fuerunt Gallorum ingenia, ut ante Academias suas pro Legibus erectas, publico consensu invitarent præstantissimos Jurisconsultos suos, Italosque magnis stipendiis ad docendum jus Civile in pristinis Academiis [m] suis, quibus tantum Theologiæ, Philosophiæ, & Artium docendarum facultas hactenus concessa fuerat.

[h] *Charon, ad lib. 11. Cod.d. Henry. Tit. 1. art.3. Choppin. lib. 3. de Doman. Franc. Tit. 27. n. 13. Ciron. ad d. c. super. specula.*

[i] *C. super specula. de privileg.*

[k] *Choppin. d. lib. 3. Tit. 27. Pasq. d. lib. 9. cap. 37.*

[l] *Choppin. & Pasq. in loc. citat.*

[m] *Pasq. d. lib. 9. c. 35.*

XXXVIII. Quæ autem fuerit Cau-

sa Prohibitionis illius per *Honorium III.* promulgatæ Galli varie opinantur. *Rebuffus* [n] eam latam fuisse pro Clericis solum non pro Laicis, eosdemque solos obligare asserit, neque etiam eum potuisse obligare Laicos ex defectu potestatis censuit *Carolus* [o] *Molinæus*. Alij putant [p] *Honorium* ita jussisse favore studij Theologici, & ne in primaria Regni Civitate Regumque sede leges Imperatoriæ viderentur agnosci (atque ita in antiqua Collectione Decretalium reperiri) & ne reliquæ Academiæ vacuæ relinquerentur, omnesque eò concurrerent pro legibus audiendis, cum tamen nulla tum esset Academia pro legum professoribus: Eorum vero conjectura est maximè probabilis, qui existimant [q] *Honorium* voluisse conciliare Authoritatem juri Canonico, & ut ex eo solo omnes Causæ Gallicæ, præsertim Ecclesiasticæ deciderentur, eademque ex verbis Decretalis *Honorij* apertè colligitur. Eandem tamen prohibitionem Reges posteriores *Carolus IX.* & *Henricus III.* Edictis suis promulgarunt; interdixerunt enim jus Civile Parisiis [r] doceri aut gradus Academicos in eo jure conferri, ne submittere viderentur legibus Imperialibus in sede Regni sui & curiis suis Supremis, & ne reliquæ Academiæ suæ negli-

[n] *Rebuff. Tract. Nominat. qu.* 5.

[o] *Pasq. d. c.* 35.

[p] *Coquill. ad consuet. Franc. c.* 1. 2. & *ad consuetud. Nivern. in præfat. Girard. des offic. lib.* 1. *Tit.* 2.

[q] *Ciron. d. c. super specula.* & *lib.* 5. *obser. jur. Can. cap.* 8. *Pasq. d. cap.* 35.

[r] *Charon. ad lib.* 11. *Cod. d. Henr. Tit.* 1. *art.* 3.

negligerentur, eandemque prohibitionem Senatus Parisiensis Decretis suis nuper [f] confirmavit.

XXXIX. Tantum vero honorem juri Civili Romanorum deferunt Galli, ut in Academiis suis nullæ aliæ Leges publice doceantur præter Leges Romanas [t], in solo jure Civili gradus Scholastici in Academiis Gallicis conferuntur, nemo in Gallia admittitur [u] in Judicem aut Advocatum, nisi in utroque aut altero jure Doctor aut Licentiatus fuerit, iis solum Dignitatum porta in Curiis Galliæ Supremis aperta est, sicut & apud reliquas Europæ nationes (paucissimis exceptis) soli juris Romani Consulti Judicum & Advocatorum munera [x] exercent; tantumque est juris Romani apud Gallos studium, ut plures numerentur in Gallia juris Civilis studiosi & professores [y], quam in Germania, Italia, & Hispania: & adjiciunt aliqui plures lites in Curiis Galliæ, quam apud reliquas gentes vicinas universas [z] reperiri; & in illa magna copia juris Civilis professorum in Gallia Superiore sæculo, qui numerantur in Schola & in Foro, unicus *Jacobus Cujacius* non potest reticeri, cui tot encomia Galli me-

[f] *Arrest. Parlam. Paris. ann. 1577. Fontan. in Edict. & Constit. in præf.*

[t] *Baro. ad epist. Justin. ad Tribon. Girard des offic. lib. 1. Tit. 2. Servin. d. playd. 60. qu. 5. Dolom. de jurib. Regal. Tit. 1. cap. 16.*

[u] *Baro. ad l. nonnunquam. 11. ff. de Just. & jur. Guesnoys. conferen. des Ordonn. lib. 1. Tit. 21. & lib. 2. Tit. 5. Pasquid. lib. 9. cap. 38. Bernard. de la Roche Flavin. des Parlemens. de Franc. lib. 3. cap. 6. Servin. d. qu. 5.*

[x] *Cabot. lib. 2. disput. jur. cap. 4.*

[y] *Pasqu. d. c. 38.* [z] *Godefrid. ad consuet. reform. Normann. v. consuetudines in princ.*

ritò tribuunt, ut appellent eum Jurisconsultorum sui & retrò sæculorum [a] Principem, a quo nativam juris lucem & Scientiam ea ætas habuit, & postera debitura est, Tholosæ suæ & orbis decus [b], & quod nulla ætas Jurisconsultum doctiorem, acutiorem, aut judicij sincerioris vidit aut [c] videbit.

XL. Nec omitti debent Burgundiæ & Belgicæ ditiones, quæ olim pars Galliæ fuerant, quarum aliquæ adhuc Regis Galliæ imperio parent, aliquæ cesserunt aliis Principibus, quæ tamen eodem modo, ut in Gallia, jure Civili Romanorum abhuc utuntur. Burgundiæ olim Reges [d] imperarunt, postea Duces, utrinque Principes Supremi: eademque primò per matrimonium Regno Franciæ [e] unita, ex alio matrimonio cum *Maria* [f] *Caroli* ultimi Ducis Burgundiæ filia Hispanis cessit. Sed hi Duces postea fuerunt Regum Galliæ feudatarij, Pares Franciæ, & in Coronatione Regum Galliæ jus Augustum diadema [g] gestandi habuerunt, paremque Romanis Authoritatem concesserunt: Burgundiam enim inter Provincias juris Scripti enumerat [h] *Chassanæus*, atque ideo jus Civile Romanorum esse jus Commune in

[a] *Thuan. histor. lib. 62. & lib. 99.*
[b] *Ciron. in paratit. Decretal. in præfat.*
[c] *Causabon. in Not. ad Lamprid. v. Africanus.*
[d] *Chassanæ. ad consuet. Burgund. in proœm. Loysean des seigneur. cap. 2. n. 70.*
[e] *Chassanæ. ad consuet. Burgund. tit. des fiefs Rubr. 3. §. 5.*
[f] *Camill. Borrell. de Cath. Reg. præstan. cap. 254.*
[g] *Choppin. lib. 3. de Doman. Franc. Tit. 8. n. 1.*
[h] *Chassanæ. ad consuet. Burgund. tit. des successiones. Rubr. 7.*

Burgundia,

Burgundia, & Consuetudines Burgundiæ Interpretationem accipere debere a jure Romano, & esse ita interpretandas ut jus Romanum minime corrigant aut lædant, & pro decisione omnium Causarum in Consuetudinibus Burgundiæ omissarum ad jus Romanum esse [i] recurrendum.

XLI. Belgicæ vero Ditiones (quæ ex iisdem nuptiis cum *Maximiliano* Austriaco in familiam Austriacam [k] illatæ sunt) pro aliqua parte sunt Consuetudinariæ, reliquæ juris Scripti, & in iisdem post Consuetudines & Edicta Principum Causæ ex jure Scripto sunt decidendæ, & ex eorum Principum Edictis in Casibus omissis ad jus Romanum [l] est recurrendum, & in omnibus harum Provinciarum Curiis [m] tam Parlamento Mechlinensi quam Cancellariâ Brabantiæ, aliisque inferioribus locorum Tribunalibus Præsides & Consiliarij omnes sunt Legum Doctores, aut saltem Licentiati, Causasque dijudicant ex jure Civili & Canonico, post locorum Statuta, Consuetudines, & Constitutiones Principum, quæ tamen ita promulgantur, ut cum jure Civili & Canonico plurimùm conveniant; atque ita constitutum fuit a *Johanne* Burgundiæ Duce, in pluribus Edictis suis, quod & postea con-

[i] *Chassanæ. in conclus. consuet. Burgund.*

[k] *Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 4. n. 12.*

[l] *Paul. Christinæ. decis. Belg. 343. vol. 1. Franc. Zypæ. in Notit. jur. Belg. Tit. de legib.*

[m] *Lud. Guicciard. in descript. Provinc. Belg. § descriptio generalis.*

firmatum est a *Carolo* Burgundiæ Duce, cum Senatum Mechlinensem [n] instituеret, appellationibus ad Parlamentum Parisiense deinceps interdictis.

XLII. Inter Belgas vero Batavi [o] præcipui gloriantur se nunquam fuisse a Populo Romano debellatos, nec Bataviam fuisse unquam inter Provincias Romanas populi Romani vel *Cæsarum*, sed in societatem Romanorum admissos, & ab iis Socios, Amicos, & Fratres Populi Romani & Imperij Romani dictos [p] fuisse, atque ita ex mutua utriusque Populi societate, Amicitiâ, & Commerciis, Leges Romanorum a Batavis fuisse receptas. De tempore vero quo Batavi receperint Leges Romanas ipsi hæsitant; alij conjiciunt cepisse harum Legum usum a Constitutione *Antonij Pij* [q], per quam omnes in orbe Romano Cives Romani facti sunt, atque ita eos, ut cæteros omnes Cives Rom, eorum Leges amplexos fuisse. Alij putant, eos justitiâ & pulchritudine Legum Romanarum incitatos, easdem recepisse postquam Imperator *Justinianus* eas ordine pulchro concinnaverat. Alij libentius referunt originem Legum Romanarum apud Batavos ad tempora *Guilielmi* Hollandiæ Comitis filij, qui Imperator Imperij Occidentalis, ab E-

lectoribus

[n] *Damhouder. in prax. rer. Civil. cap. 5. n. 8. Lud. Guicciard. in Loc. citat.*

[o] *Tacit. de mor. German.*

[p] *Grot. de antiquit. Reip. Batav. cap. 3. & 5. Lud. Guicciardin. in descript. Holland. §. anacephalæosis.*

[q] *L. 17. ff. de stat. hom. & Novell. 78. c. 5.*

lectoribus Creatus, voluit ut Batavi jure Imperiali & Romano deinceps uterentur. Alij (cum Origo Legum Romanarum apud Batavos tam incerta sit) arbitrantur Batavos paulatim [r] & tacitè eas recepisse patronis Causarum, eas ob earum præstantiam allegantibus, & judicibus ex regulis juris Romani causas dijudicantibus: sed omnes demum in hoc consentiunt [s] Batavos diu jure Romano usos fuisse, & modo uti in judiciis suis, ubicunque Causa proposita per Leges aut Consuetudines Provinciæ non est determinata. Et in hoc denique prædicanda est Batavorum gloria, qui fortitudine & constantiâ sua Leges Romanas suasque ad remotissimas Orbis Terrarum Partes in Asiâ, Africâ, & Americâ, propagarunt.

XLIII. Atque ita Galliam sine invidiâ possunt Galli appellare veram Jurisprudentiæ Romanæ [t] sedem, qui dum contendunt contra Authoritatem Legum Romanarum pro Majestate Regum suorum tuenda, ipsi easdem præ reliquis gentibus exornârunt, & ab iisdem vicissim Ornamentum acceperunt. Et hæc de Gallia dicta sint, quantum ex Jurisconsultis Gallicis assequi potui: exactam porro juris Romani in Gallia delineationem expectamus

[r] *Franc. Zypæ. in Notit. Jur. Belg. Tit. de Legib. ex Grot. Isag. jur. Holland. lib. 1. cap. 2.*

[s] *Paul. Merula in synops. prax. Civil. in Provinc. Holland. Zeland. & West-friz. lib. 1. Tit. 4. cap. 1. Edit. ann. 1619. Zypæ. d. cap. 2.*

[t] *Pasq. Recher. lib. 9. cap. 39*

ctamus omnes e Tractatu eximij Antecessoris Tholosani *Jo. Costæ* de origine juris in Galliâ, quem *Innocentius Cironius* Cancellarius Tholosanus [u] laudavit. E Gallia transeundum jam est ad Regna Potentissimi Regis Hispaniæ, de quibus in sequenti Capite tractandum erit.

[u] *ciron. lib. 5. obser. jur. canon. cap. 6. & 7.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT VI.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regnis* Hispaniæ.

I. INgredimur jam Hispaniam, cujus Regna olim inter varios Reges divisa sub potentissimi Regis Hispaniarum *Philippi* Coronâ modo coierunt. Hispanis vero Romanæ Leges semper placuerunt, ex ea similitudine Morum & virtutum, quæ inter utrumque Populum intercessit, cum inter Europæas gentes nulla propius accedat ad Romanam, gravitate,

Constantiâ

Constantiâ & Prudentiâ, quam Hispanica; ipsique Galli, Hispanorum æmuli, gentem Hispanicam esse admodum sagacem [a], bellicosissimam, & cæteros Europæ Populos ingenij præstantiâ superare [b] testantur, & Imperium Gallicum Hispanicæ Magnitudini cedere agnoscunt, & ubi Galli desierunt, Hispanos rerum potiri incepisse.

[a] *Jac. Aug. Thuan. hist. lib. 1.*
[b] *Bodin. lib. 5. de Rep. cap. 1.*

II. Dum vero de legibus Hispanicis & Romanis tractamus, ante omnia cognoscendum, quamdiu Hispani sub Romanorum Dominatione fuerunt, iisque pulsis quamdiu Alanis, Vandalis, Suevis & Gothis, postea vero Mauris & Sarracenis paruerunt; & denique quando ad Libertatem propriam sub Regibus suis a se constitutis redierunt, cum verissimè asserat *Antonius Olibanus* [c] in Regio Concilio Arragoniæ Senator, Legum uniuscujusque Provinciæ veram cognitionem ab antiquitatibus & Historiis cujusque gentis petendam esse.

[c] *Ant. de Oliban. in Com. de act. p. 1. lib. 3. cap. 2. n. 1.*

III. Hispaniam primo aggressi sunt Romani per *Cn. & P. Scipionem* Africanos initio secundi Belli Punici, quod Saguntini in fide Carthaginensium sociorum suorum constantes extrema passi sint, & demum perierint; tum vero licet magna pars Hispaniæ per fortitudi-

titudinem Africani Romanis acquisita fuerit, tamen inter Hispanos & Romanos per ducentos postea annos ancipiti fortunâ dimicatum est, sub *Indibili* Rege & *Sertorio* Duce fortissimo aliisque, Hispaniâ interea aliquando a Romanis possessa, aliquando amissa, donec postea sub *Augusto* Cantabri demum debellati sunt, & universa Hispania Romanis stipendiaria [d] facta est.

IV. Ab eo tempore Hispania Romanis paruit usque ad annum [e] Christi CCCCX. quo Gothi Hispaniam Romanis ereptam tenuerunt : interea vero Populus Romanus aliquas Hispaniæ partes per Prætores suos, plerumque *Cæsares*, totam Hispaniam Populo Romano ereptam per Proconsules, Legatos, Præsides, & post *Constantinum Magnum* per Præfectos Prætorio Galliarum, Comites aut Vicarios gubernabant, quod ex scriptis Jurisconsultorum Romanorum in Pandectis, & Constitutionibus, Rescriptisque Imperatorum in Codice abundè [f] constat; omnesque ferè Jurisconsulti Hispani alijque

[d] *Pancir. Notit. Imper. Occiden. cap. 67. Thuan. histor. lib. 1.*

[e] *Covar. ad c. peccatum. §. 9. n. 9. de reg. jur. in 6. Pancir. de Notit. c. 71. Thuan. lib. 1.*

[f] *L. relegatorum. §. interdicto. ff. de interd. & releg. l. 2. §. Capta. ff. de Orig. jur. L. precia rerum §. fin. ff. ad L. Falcid. L. servus. §. 1. ff. de statu lib. L. cum possessor. ff. de Censib. l. 2. C. de offi. præf. præt. Afric. L. si a furioso. C. de donat. ante nupt. L. cum servum C. de serv. fugit. L. vitia. C. de acq. poss. L. fin. C. si per vim.*

alijque agnoſcunt [g] Hiſpaniam univerſam fuiſſe diu ſub Dominatione Romanorum: ſolus *Martinus Navarrus* [h] negat Hiſpanos fuiſſe ſubditos Romanis, ſive quod vi injuſtâ & ſine titulo idoneo devicti ſunt, ſive quod aliqui Hiſpaniæ populi præſertim Navarræi & Cantabri in eorum Dominationem nunquam conſenſerunt.

[g] *Caſtald. de Imper. qu.* 53. *Oliban. in Comm. de act. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 3. *Matiens. in dialog. relator. p.* 3. *c.* 34. *n.* 5. *Gutierr. pract. quæſt. lib.* 3. *qu.* 13. *n.* 2. *Bellug. in ſpec. Princip. Rubr.* 14. §. *veniamus. n.* 12. *per cap.* 8. *lib. Macchabæ. Franc. de Amay. ad L. præcipimus. C. de Canon. Largit. lib.* 10. [h] *Navarr. in relect. ad. c. novit. de Judic. not.* 3. *n.* 160.

V. Poſt attritas deinceps *Cæſarum* vires in Occidente, Vandali, Suevi & Alani [i] a Stilicone acciti Hiſpaniam aliquandiu tenuerunt, ad quos expellendos *Honorius* Imp. uſus operâ Gothorum iis dedit Aquitaniam & Galliam Narbonenſem; quibus non contenti Reges Gothorum Hiſpaniam invadunt, & exactis Romanis eam quietè poſſederunt per trecentos ferè annos uſque ad annum Chriſti DCCXIV. [k] quo Mauri & Sarraceni per fretum Herculeum Hiſpaniam ingreſſi, Gothos profligarunt, *Roderico* ultimo Gothorum Rege, cæſo (in quo prælio omnis fere Gothorum nobilitas cecidit, & tota Hiſpania ceſſit ditioni Sarracenorum, præter eos Gothos

[i] *Roder. Toletan. lib.* 2. *Rer. Hiſpan. c.* 4. *Covarr. lib.* 1. *pract. quæſt. c.* 1. *n.* 1. *Thuan. d. lib.* 1.

[k] *Covarr. d. c.* 1. *n.* 1. *& ad. c. peccatum.* §. 9. *n.* 9.

[l] qui in Afturorum & Cantabrorum montibus ex eo tempore remanſerunt, a quibus præcipua hodie inter Hiſpanos nobilitas originem ſuam repetit) ideoque Biſcaynos Hiſpani tradunt [m] eſſe originarios Hiſpaniæ populos, cum aliis populis nunquam commixtos, eorumque idioma fuiſſe unum ex iis ſeptuaginta duabus Linguis, quas Deus in confuſione Turris Babylonicæ gentibus inſpiravit, eademque de Cauſa Biſcaynos originarios omnes Hidalgos & Nobiles eſſe prædicant. Mauri vero Sarracenique Hiſpaniam tenuerunt ſupra ſeptingentos annos uſque ad annum MCCCCXCII. quo *Ferdinandus* & *Iſabella* eos Hiſpania univerſa [n] expulerunt, præter illas Maurorum reliquias, quas *Philippus II.* e Granatæ Regno hoc Sæculo ejecit.

[l] *Navarr. d. Notab. 3. n. 160. Gutierr. d. lib. 1. qu. 17. n. 160. Covar. d. c. 1. n. 1. Thuan. d. lib. 1.*

[m] *Navarr. & Gutierr. in Loc. cit.*

[n] *Covar. pract. quæſt. lib. 1. c. 1. n. 1. Thuan. in Loc. cit.*

VI. A Sarracenorum vero & Maurorum tyrannide primi ſe liberarunt Navarræi & Legionenſes [o], Regeſque ſibi elegerunt, illi *Hennecum*, hi vero *Pelagium* ob res ſtrenuè geſtas contra Mauros, eoſque reliqui Hiſpani imitati ſub electis a ſe Regibus, vel ſub aliis Hiſpaniæ Regibus contra Mauros auxilia ſuppeditantibus, in varia Regna ſe diviſerunt, quæ omnia per admirandam ejus gentis vel prudentiam vel fælicitatem ſub unius Regis Dominatione

[o] *Garribai. Hiſtor. Hiſpan. lib. 8. c. ult. Navarr. in d. Notab. 3. n. 117.*

tione hodie p concurrunt. Arragoniæ Regnum fuit recuperatum per *Hennecum* Regem gentis Gothicæ a Mauris, & ab eo transmissum ad *Ramirum*; Regnum *Castellæ* per *Pelagium*; Regnum Valentiæ & Cathaloniæ Dominium per Regem Arragoniæ; Regnum Toleti per *Alfonsum Quartum* Castellæ Regem; Cordubæ & Granatæ Regnum per *Ferdinandum* filium Regis *Legionis*, Murciæ Regnum per *Alfonsum decimum* Regem Castellæ; Galliciæ Regnum per *Alfonsum* Regem Asturiæ & Legionis; Granatæ & Gibraltaris Regna per *Ferdinandum* & *Isabellam*; de solo Navarræ Regno est Controversia inter Hispanos & Gallos, quia Regnum illud per *Hennecum* a Mauris recuperatum anno DCCCCXII penes ejus posteros mansit, idemque ad Gallos deinceps transivit, ex nuptiis *Castonis* Comitis Fuxensis cum *Elenora* filia *Joannis* Regis Castellæ & *Blanchiæ* Reginæ Navarræ, quorum filia *Catharina* Fuxensis nupsit *Joanni Labretano*, patri *Hen. Labretani* cujus filia *Joanna Labretada* nupta *Anthonio* Bourbonio peperit *Henricum Magnum*, in quo jus Regni Navarræi ad Coronam Galliæ accessit.

p *Camill. Borrell. de Cath. Reg. præstan. c.* 46.

VII. Sed *Ferdinandus* Rex Catholicus sub jure Regni Arragoniæ per concessionem

concessionem *Julij II.* Pontificis Romani idem *Joanni Labretano* Regi Navarræ ademit, cui *Julius* Sacris interdixerat, quod negaverat [q] transitum copiis *Ferdinandi* & *Henrici Octavi* Regis nostri pro Pontificis auxilio contra *Ludovicum XII.* Regem Galliæ missis, & *Joannem* Regno Navarræ exutum Benearnum se recipere coegit, idemque Reges Hispaniæ, *Ferdinandi* posteri, adhuc possident. Et pro jure Hispanorum in regno Navarræ scripserunt Jurisconsulti [r] Hispanici contra *Mart.* Navarrum *Bodineum* & *Carolum Molinæum*, qui asserunt [s] teneri Reges Hispaniæ Navarram *Labretani* posteris restituere, ex quo consilio deliberavit *Philippus II.* ann. MDLIX. de concedenda Sardinia aut alia Provincia cum Supremo Imperio Regi Navarræ [t] in compensationem Regni sui, quem tamen postea alio consilio usus elusit.

[q] *Thuan. lib.* 1. *Bodin. lib.* 1. *de Repub. c.* 9.

[r] *Jo. Lup. de retent. Navar. p.* 5. §. 3. *Ant. de Padill. ad l. per agrum. C. de servit. & aqu. n.* 22. *Ant. Nebrissen. de bell. instit. Ferdin. & Isabell. contr. Navarr. Borell. de Cath. Reg. præstan. c.* 46. *n.* 104. *Anastas. Germon. de sacr. immunit. lib.* 3. *c.* 13. *n.* 41.

[s] *Navarr. lib. de finib. humanar. act. Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 9. *Carol. Molinæ. ad consuet. Paris. p.* 1. §. 39. *n.* 4.

[t] *Thuan. histor. lib.* 23. *Famian Strad. histor. Belg. Dec.* 1. *lib.* 3. *ann.* 1562. *Servin. playdoy. quæstion. si les hants. Navarrois.*

VIII. Ita pulsis tandem ex Hispania universa Mauris & Sarracenis, & cæteris Hispaniæ Regnis per uniones & affinitates

affinitates ad Regnum Caſtellæ proſperè accedentibus, Hiſpani ad miram Imperij amplitudinem pervenerunt, acquiſitis porrò in Europâ Regno Neapolis & Siciliæ, Ducatu Mediolanenſi, Burgundiâ & præcipuâ parte Belgij, inſigni parte Africæ & Aſiæ, cum America pæne univerſâ, Romanos Imperij ambitu Superarunt; & gens hactenus inter Pyrenæos montes, Oceanum, & Mare Mediterraneum concluſa, exteriſque gentibus per multa ſæcula parere aſſueta, præcipuis orbis Terrarum partibus imperare videtur, [u] nomenque Hiſpanorum, antea obſcurum Terrarum. Orbi formidoloſum eſſe cæpit.

[u] *Thuan. de lib.* 1.

IX. Dum vero de Authoritate Legum Romanarum in Hiſpaniâ agimus illud Hiſpanorum & reliquarum Europæ gentium conſenſu receptum eſt, Reges Hiſpanorum nullo modo ſubeſſe Romano Imperio, ſed eſſe Principes ſupremos & ſui juris, Legibuſque Romanis non aſtringi; eaſdem in Hiſpania non ex vi Sanctionis & Imperij, ſed ex earum Juſtitiâ & Ratione receptas fuiſſe: omnes enim Juriſconſulti non Hiſpani modo ſed & Galli Italique aſſerunt, Reges Hiſpaniæ eſſe liberos & ſolutos ab omni Dominatione Imperatorum Romanorum quòd

proprio

proprio Sanguine & expensis sine auxilio Romanorum Sarracenos & Mauros Hispania [x] ejecerint, quòd teneant sua Regna ut res captas in bello [y] & jure Gentium; quòd Imperatores, Hispaniam pro derelicta [z] habentes, jus quòd habuerunt amiserint; quòd per tempus immemoriale Hispanos pro jure suo non interpellaverint [a]; & quòd sine lapsu tanti temporis, & cessante Sarracenorum extrusione potuerant Hispani statim Romanorum Dominationem exuere, si vires nancisci potuissent; quia Romani sine titulo, [b] per vim, & injustè Hispanis imperarunt; & ad Hispaniam amissam postliminiò redire potuerunt; nec *Carolus magnus* Hispaniam postea jure Imperatoris Romani recuperavit, quod asserit *Jo. Faber*, [c] quia *Alfonsus* Galliciam & Asturiam, reliquas Hispaniæ partes Sarraceni tenebant sæculo *Caroli M.* & usque ad tempora *Ferdinandi*

[x] *Gl. in c. Adrianus. dist. 63. Abb. & Dd. ad c. novit. de Judic. Bald. ad l. ex hoc jure. de Just. & jur. Abb. ad c. per venerabilem. qui fil. sint Legit. Navarr. d. Notab. 3. n. 105. Castald. de Imper. qu. 53. Corset. de potest. reg. p. 3. qu. 22. n. 19. Redin. de Majest. Princ. in Princ. n. 15. Oldrad. cons. 69. Bellug. in spec. Princ. Rubr. 14. §. veniamus. n. 25. Vasq. lib. 1. Controv. illustr. cap. 22. n. 11. Card. Tusch. v. Rex. Hispaniæ. conclus. 345. n. 1. Gryphiand. de weichbild. Saxon. lib. 1. cap. 10.* [y] *Arened. ad Constit. Reg. lib. 4. Tit. 1. n. 16. Anendan. de enequem. reg. mand. c. 3. n. 3.* [z] *Villalob. in antinon. jur. civil. & Hispan. in princ. n. 1. Bellug. §. veniamus. n. 25.* [a] *Felin. in. c. cum non liceat. de præscript. Covarr. ad c. peccatum. p. 2. §. 9. n. 9. de reg. jur. in 6. Vasq. lib. 2. controver. illustr. c. 82. n. 21.* [b] *Castald. de Imp. qu. 53. Villalob. d. n. 1. Vasq. d. n. 21.* [c] *Jo. Faber. in proem. Instit. n. 10.*

&c.

& *Isabellæ*, qui [d] eos exterminabant.

X. Ex his rationibus Reges Hispaniæ neminem Superiorem [e] recognoscunt, sed in suis Regnis sunt Imperatores & Monarchæ, suique juris & Supremi, Leges pro subditis possunt condere [f] juris Romani Sanctionibus derogantes, & nullius Superioris [g] Legibus tenentur, nec de jure nec de facto Imperatores Romanos [h] recognoscunt: & cum hæc Controversia olim agitata esset inter *Henricum* Imperatorem Romanum & *Ferdinandum* Regem Hispaniæ in Concilio Turonensi sub *Victore II.* Pontifice Romano, ubi Imperator apud Pontificem per Legatos suos conquestus est contra *Ferdinandum*, quod diceret se exemptum ab omni jure Romani imperij & se Imperatorem nominaret, & rogavit ut coram Legatis a Pontifice constitutis hæc causa disceptaretur, qui auditis utrinque litigatoribus, pro libertate Regis Hispaniæ [i] pronunciarunt: Regesque Hispaniæ non modo Imperatores & Monarchæ,

[d] *Gryphiand. de Weichbild. Saxon. lib. 1. c. 10. n. 7.* [e] *Navarr. d. Notab. 3. n. 161. Perez. ad Ordinat. Regn. Castell. in. proœm. qu. 1. Greg. Lopez. ad l. 17. tit. 23. p. 3. Gomez. ad §. Injuria. Instit. de act. Salgad. de reg. protect. p. 1. c. 1. n. 26.* [f] *Afflict. in Constit. Reg. in prælud. qu. 2. Bellug. in d. §. veniamus. n. 13. Arened. in Reg. Constit. in prælud. lib. 2. tit. 1. Pinell. ad Rubr. C. de bon. matern. n. 12. Olan. in antinom. jur. Civil. & Can. in præfat. n. 2.* [g] *Peter. in d. proœm. qu. 1. Villalob. in antinom. jur. Civil. & Hispan. in pr. n. 1. Borrell. de Cath. Reg. præstan. c. 31. n. 21. Cabed. decis. Lusitan. 211. n. 3.* [h] *Angelbert. Ab. de Ortu. & interit. Rom. Imper. c. 16. Menoch. cons. 2. n. 102. Corset. de potest. Reg. p. 3. qu. 22. n. 19. Gabriel. Com. conclus. lib. 5. conclus. 3. Salas. de Legib. qu. 95. disp. 7. sect. 8.* [i] *Marian. lib. 9. de reb. Hisp. c. 5. Azor. instit. Morall. p. 2. lib. 11. qu. 5.*

Monarchæ, sed & summi Regum [k] omnium inter Christianos prædicantur. In hac tamen Regum Hispaniæ immunitate a Dominatione Imperatorum illud a plerisque Jurisconsultis conceditur, eum pro Ducatu Burgundiæ esse Imperatori subditum, & habere suffragij jus in Comitiis Imperij Germanici, eundemque Jurisdictioni Cameræ Imperialis esse obnoxium [l] contendunt.

[k] *Burg. de Par. in proœm. relect. ad leg. Taur. n.* 144. *Carol. de Grassal. de except. except.* 1. *n.* 21.

[l] *Gail. de pac. publ. cap.* 6. *n.* 14. *Mindan. de process. lib.* 1. *cap.* 38. *n.* 15. *Math. Stephan. de Jurisd.* 1. *l.* 2. *c.* 7. *n.* 19.

XI. Neque soli Hispaniæ universæ Reges se liberos a Romani Imperatoris potestate esse asserunt, sed & singulorum Regnorum Hispaniæ Reges eandem immunitatem sibi semper vendicarunt. Ita Castellæ Reges esse Supremos Principes suique juris & non subesse Romanis Imperatoribus, sed Castellam, ut res in bello captas [m], possidere Hispani asserunt. Eandemque libertatem postulant Reges Legionis, qui primi Hispanorum pulsis Sarracenis jus pristinum recuperarunt, & neminem postea Superiorem [n] recognoverunt, idemque regnum postea Ca-

[m] *Avendan. de exequen. mandat. reg. Hisp. c.* 1. *n.* 1. *Arened. ad constit. Reg. l.* 4. *tit.* 1. *n.* 11.

[n] *Gl. in c.* & *si necesse. v. restituere. de dcnat. int. vir.* & *ux. Navarr. d. Notab.* 3. *n.* 117. *Borrell. de Cath. Reg. præstan. c.* 46. *n.* 170.

stellanc

stellano unitum, eidem tamen postpositum est, quod Legionense olim erat Castellano feudatarium; quam sententiam adversus *Carolum Molinæum*, *Ludovicus* [o] *Molina* defendit. Eadem ratione Reges Navarræi se esse solutos a potestate Imperatorum Romanorum asserunt, quod Regnum suum a Sarracenis proprio Marte recuperaverint, atque ideo se posse Leges contra jus Civile Romanorum [p] promulgare.

XII. Denique Arragoniæ Reges eadem libertate contra jugum Imperij Romani gavisi sunt, quia se recuperarunt a Sarracenis, & inter Supremos Principes [q] enumerantur, utuntur titulo (*per la gracia de Dios*) possunt Leges condere [r] contra jus Romanum, quorum etiam potestas licet videatur coerceri, quod non possint Leges condere, nisi in Comitiis Regni sui, & cum consensu [s] Procerum, Episcoporum, Militum & Civium; dicuntur tamen Reges Supremi, & eorum Leges appellantur Leges Regis, ipséque illis est [t] solutus, solusque potest Legum violatores punire & cum iisdem dispensare: Eodemque jure utitur Princeps Cathaloniæ & comes Barci-

[o] *Molin. de Majorat. Tract. 2. disp. 614.*

[p] *Navarr. d. n. 117. Afflict. in constit. Regn. in prælud. qu. 2.*

[q] *C. Abbate. & ibi gl. & Innoc. de sent. & re jud. in 6. Burg. de Par. in proœm. relect. ad leg. Taur. n. 31. Borrell. de Cath. Reg. præstan. c. 46. n. 53. Card. Tusch. conclus. 339.*

[r] *Afflict. in constit. Reg. in prælud. qu. 2. Bellug. in spec. Princ. Rubr.* 12. §. *quædam.* [s] *Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 8. [t] *Salas. de Legib. qu.* 95. *disp.* 14. *sect.* 2. §. 2.

nonæ

nonæ (que est Cathaloniæ Metropolis) eodemque modo in Comitiis leges sancit; & licet Cathalonia fuerit Arragoniæ unita, ea tamen unio facta fuit principaliter & non accessoriè, quæ ex Sententia *Bartoli* [u] priora Cathaloniæ jura conservat, & Principes Cathalauni suis Legibus juribusque [x] fruuntur, paremque potestatem cum Regibus Arragoniæ habent.

[u] *Bart. ad l. si convenerit. 2. §. si index. ff. de pign. act. Jos. de Sess. decis. Arragon. 113. n. 30. Aug. Barbos. ad c. per venerabilem. qui fil. sint Legit.* [x] *Oliban. in Com. de act. p. 1. lib. 3. c. 2. n. 9. & c. 3. n. 7. Ciron. lib. 5. obser. jur. canon. cap. 6.*

XIII. Ex his constat quomodo Hispania primo Romanis, deinde Vandalis, Alanis & Suevis, postea Gothis, demum Mauris & Sarracenis cesserit, & denique libertatem sub propriis Regibus adepta fuerit: jam superest a nobis quærendum, quas Leges Hispani habuerunt in tot Dominantium mutationibus, & in singulis quomodo Romanas Leges admiserunt, & quem locum inter Leges Hispaniæ jus Civile Romanorum hodiè sortiatur.

XIV. Dum Hispania erat sub Romanis Imperatoribus, solis utebantur Hispani Legibus Romanis, ut Jurisconsulti Hispani [y] tradunt, idemque Constitutiones & rescripta Imperatorum

[y] *Matien. in dialog. Relat. p. 3. cap. 34. n. 5. Oliban. in d. lib. 3. c. 2. n. 3.*

rum in Pandectis & Codice clarissimè probant, de quibus supra dictum est. Post eos Vandali, Alani, & Suevi, dum Hispaniâ potiebantur, vel incerto jure utebantur [z], vel si certas habebant Leges, non constat de aliis quam Romanis. Gothi deinceps iis succedentes primò erant valde propensi in Leges Romanas, & eorum Rex *Athaulphus* anno CCCCXII. Edicto mandat subditis suis, ut Romanas [a] Leges simul cum Gothicis servent, & *Athalaricus* in constitutione suâ ad populum Romanum, idem jus Romanis & Gothis commune futurum [b] esse pollicetur. Post eos *Alaricus* Rex Gothorum Codicem *Theodosianum* per *Anianum*, Cancellarium suum, promulgari jussit, [c] qui etiam Notas in *Pauli* sententias, & Caij institutiones [d] composuit. Sed insequentes Reges Gothorum odio Romani nominis, & æmuli Legum Romanarum, earumque memoriam delere cupientes, Codicem *Theodosianum* [e] amplius ferre non potuerunt, sed Leges genti suæ condiderunt.

XV. Primus autem *Evaricus* seu *Theodoricus* Leges Gothis scripsit, quæ postea per *Alaricum* ejus filium, & *Leuvingeldum*, Regesque Gothorum insequentes ex suis Decretis [f] auctæ fuerunt, & demum Codicem Legum

[z] *Oliban. d. cap. 2. n. 14.*

[a] *Melch. Goldast. constit. Imper. Tom. 3.*

[b] *Melch. Goldast. d. Tom. 3.*

[c] *Ciron. lib. 5. obser. jur. Can. cap. 2.*

[d] *Decian. in apolog. advers. Alciat. lib. 2. cap. 7.*

[e] *Ciron. lib. 5. obser. jur. canon. cap. 1. & 4.*

[f] *Ciron. d. lib. 5. cap. 2.*

Visigothorum (qui fuerunt Gothi Occidentales in Hispania, sicut reliqui Gothi in Gallia & Italia Orientales Gothi seu Ostrogothi dicti sunt) duodecim Libris [g] comprehensum imitatione Codicis *Justinianæi* promulgarunt, in quo prohibetur usus Romanarum, omniumque aliarum Legum, præter Leges Gothicas [h] in eo libro contentas; sed in eo tamen Codice plurima ex Legibus Romanis [i] petita sunt, idemque magnam deinceps authoritatem consecutus est inter Burgundiones [k], Saxones, aliosque populos; & in Conciliis Ecclesiæ hæ Leges Gothorum sæpe laudantur, atque ita Leges Gothicæ cum Romanis permixtæ observatæ sunt, non solum a Gothis, sed & a Sarracenis, & demum ab Hispanis [l] usque ad *Alfonsum decimum*, qui, abrogatis ex desuetudine Gothicis Legibus, Romanas introduxit, & Leges Romanas Hispanico sermone scriptas [m] Hispanis edidit. Neque enim Leges Gothicas unquam abrogatas fuisse [n] constat in Hispania aliter quam per desuetudinem, cum in plerisque Hispaniæ Regnis valuerunt usque ad *Alfonsum Nonum*, qui Leges Romanas in Hispaniam postliminiò reduxit, & in plerisque Hispaniæ Regnis usque ad *Alfonsum* observatæ fuerunt. Ita *Raimundus*

[g] *Decian. in apolog. d. c.* 7. *Choppin. lib.* 2. *de doman. Franc. Tit.* 15. *n.* 5.
[h] *Cod. leg. antiqu. edit. per Lindenbrog. p.* 1. *post. præfat.*
[i] *Ant Augustin. lib.* 2. *de emend. Gratian. dial.* 2. *Decian. d. c.* 7. *Ciron. d. lib.* 5. *cap.* 7. *Choppin. d. n.* 5. *Cod. leg.* 5. *Antrin. de Visigoth. Legib. lib.* 2. *Tit.* 1. & 9.
[k] *Ciron. d. lib.* 5. *cap.* 2.
[l] *Ciron. d. lib.* 5. *cap.* 7.
[m] *Covarr. lib.* 1. *var. Resolu. cap.* 14. *n.* 5. *Choppin. d. n.* 5.
[n] *Ciron. d. lib.* 5. *observat. cap.* 1.

mundus Princeps Cathaloniæ compoſuit Uſaticos Barcinonenſes ex Legibus Gothicis & conſuetudinibus Feudorum pro ſupplendo jure Gothico [o] ubi defecit. Et in Regnis Arragoniæ Legioniſque *Alfonſus* Rex Legibus Gothicis, pro Cauſis de novo emergentibus [p], ſuas adjecit, & in Caſtellæ Regno, uſque ad *Alfonſum* Sapientem, authoritatem habuerunt.

XVI. Poſt ejectos Sarracenos & Mauros, Hiſpaniæ Reges, relictis legibus Gothicis, jus ſuum pro ſubditis ſuis conſtituerunt, quod in Conſtitutionibus, Ordinamentis, Pragmaticis, Conſuetudinibus, Legibuſque Fori & Legibus ſeptipartitis (quas alij *Alfonſo Nono*, alij *Decimo* aſcribunt, forſan quia ille componi juſſit, hic confirmavit) continetur [q], & ex his omnibus componitur jus, quod Hiſpani jus Regium appellant, quanquam Leges ſeptipartitæ, quas *Alfonſus* (ex eo ſapiens dictus) promulgavit, potius Leges Romanæ quam Hiſpanicæ [r] dicendæ ſint. Nam *Alfonſus* Romanas Leges idiomate Hiſpanico pro uſu gentis ſuæ edi juſſit, uſus opera *Petri Lopez* & *Bartholomæi* d'Arienza in jure Civili peritiſſimorum, eaſque Leges appellavit Romanas in linguam Hiſpanicam [ſ] tranſlatas, & fuiſſe

[o] *Oliban. Comm. de act. p. 1. lib. 3. cap. 2. n. 9.*

[p] *Roder. Toletan. lib. 5. cap. 19. Ciron. d. c. 6.*

[q] *Recopil. de las Leyes por Philip. 2.*

[r] *Borrell. de Cath. Reg. præſtan. cap. 68. n. 8.*

[ſ] *Covarr. lib. 1. var. reſolut. cap. 14. n. 5. Avity. in deſcript. Europ. Tit. de Hiſpan.*

[t] petitas asserit ex Imperatorum constitutionibus in Codice *Justinianeo* & Jurisconsultorum scriptis in Pandectis, & vix unquam reperiri contrarias [u] Legibus Romanis; atque ideo ad Leges Romanas esse [x] reducendas, ne iis derogent, & a Legibus Romanis earum interpretationem petendam [y] esse, & ita esse interpretandas, ut evitetur inter eas omnis discordia [z] & contradictio: cum conditorum propositum fuerit Leges Hispanicas reducere ad Romanas, [a] quantum verba pati possunt [b]; & ad Leges Partitarum adjecerunt glossas eximij Professores juris Romani, *Gregorius Lopez*, *Diaz* de Montalvo, alijque qui eas a jure Civili & Canonico petierunt, & inter eos laudatur præ cæteris *Gregorius Lopez*, cui & Rota Romana [c] plurimum defert.

[t] *Choppin. de doman. Franc. lib. 2. Tit. 15. n. 5.* [u] *Burg. de Par. in elect. ad. l. 1. Taur. n. 443. & 565. Villalob. in antinom. jur. Civil. & Hispan. in princ. n. 15.* [x] *Burg. de Par. ad d. l. 1. n. 565.* [y] *Covarr. lib. 1. var. resolut. cap. 14. n. 1.* [z] *Gonral. ad reg. 8. Camell. de mensib. gl. 43. n. 80. Burg. de Par. d. n. 565.* [a] *Villalob. in d. præfat. n. 15.* [b] *Petr. Barbos. ad Tit. Cod de non Cod. facien. n. 11. Gonral. ad d. reg. 8. gl. 9. cap. 1. n. 111. p. 1. Olan. in Concord. jur. Com. & Hispan. in præfat. ad Lector.* [c] *Gonral. d. gl. 9. cap. 1. Barbos. d. n. 111.*

XVII. De hoc vero jure Regio in Hispania & jure Civili Romanorum inter maximos Hispaniæ Jurisconsultos diu controversum fuit, an solum jus Regium habeat vim juris Communis, an etiam jus Romanum pro jure

Communi sit habendum: nam alij solum jus Regium asserunt esse jus Commune in Hispania, & jus Romanum habere vim rationis solam, alij vero etiam hujus juris vim Romano simul cum jure Regio atribuunt. Rursus de jure *Cæsareo* & Canonico disceptatur, nam aliquando jus *Cæsareum* præ Canonico, aliquando jus Canonicum præ *Cæsareo* admittitur, deficiente Regio, pro Moribus uniuscujusque Regni; aliqui etiam relinquunt arbitrio Judicis, quod jus primo sequendum sit, prout ex Causæ qualitate sibi æquius visum fuerit. De singulis hisce articulis aliquid est dicendum.

XVIII. Prima Opinio, quod solum jus Regium vim juris Communis habeat, multorum sententiis [d] confirmatur, qui pro tuenda Majestate Regum suorum asserunt Hispanos Legibus & Imperio *Cæsarum* non teneri, & Leges Romanas non aliter addmittunt in Hispania, quam ut rationem natura-

d *Jo. Lup. in repetit. Rubr. de donat. int. vir. & ux. n. 19. Did. Perez. ad Ordinat. regn. Castell. in procem. qu. 2. Molin. de primo. gen. lib. 3. cap. 12. n. 11. Villalob. in antinom. jur. Civil. & Hisp. in princ. n. 10. Morl. in Empor. quæst. p. 1. Tit. 1. qu. 16. n. 13. Bellug. in spec. princ. Rubr. 11. §. his igitur. n. 3. Gutierr. de juran. confirm. præl. 3. c. 14. n. 5. Arened. ad Constit. Reg. lib. 2. Tit. 2. n. 1. Lopez. in pract. Crimin. c. 147. Salas de Legib. qu. 95. disp. 7. sect. 9.*

lem, & Dicta sapientum, & non aliter quam ut concurrunt cum jure Regio Hispaniæ, ideinque confirmant, nec nisi per Regias Constitutiones approbatæ fuerint; & eam ob causam Legem fuisse latam in Hispaniâ prohibentem sub pœnâ Capitis, Leges Romanas in Judiciis [e] allegari, cujus Legis post Oldradum plures Jurisconsulti Hispani meminerunt.

[e] *Oldrad. cons.* 69. *Jo. Andr. & Dd. ad. c. super specula. de privileg. Mich. ulcur. de regin. Mund. p.* 1. *qu.* 2. *n.* 9. *Molinæ. de Monarch. Franc. cap.* 30. *Salas de Legib. qu.* 95. *disp.* 7. *sect.* 8. *Arened. ad constit. reg. lib.* 2. *Tit.* 1. *n.* 2. *Lopez. in pract. Crim. c.* 147. *& ibi Dirz. Suartz. lib.* 3. *de Leg. human.* §. 8. *n.* 4.

XIX. Secunda opinio a multis etiam Hispaniæ Jurisconsultis [f] defenditur, scilicet jus Romanum in Hispania juris Communis vim habere, & deficiente jure Regio Causas ex jure Civili Romanorum esse dijudicandas, & Leges Romanas appellari sæpe jus Commune in Legibus Partitarum & Ordinamenti, & in Legibus Madriti editis anno MDII. & Leges Hispanicas ex jure Civili Romanorum esse interpretandas, easdemque, si sunt correctoriæ Juris Communis, esse

[f] *Burg. de Par. in relect. ad l.* 1. *Taur. n.* 548. *&* 590. *Oliban. in Com. de Act. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 8. *Gomez. ad reg.* 8. *Cancell. ad gl.* 43. *n.* 80. *Castell. Soto Mayor. lib.* 1. *quotid. controvers. c.* 1. *n.* 52. *Pinell. in repet. Rubr. C. de bon. Matern. p.* 2. *n.* 12.

strictissime

ſtrictiſſimè interpretandas, & non extendi ad caſus omiſſos (ſed hos eſſe relinquendos diſpoſitioni juris Communis) eaſque deviantes a jure Communi eſſe reſtringendas quantum fieri poteſt, & jus Commune Romanorum, ut jus Commune Hiſpaniæ, a Legibus in Lege prima Tauri eſſe approbatum; atque ideo Legem partitarum, prohibentem alienationem rerum Eccleſiaſticarum, cenſeri prohibuiſſe [g] conceſſione uſûs fructûs, quia ita in jure Civili conſtitutum eſt. Et ex eadem ratione cum appellans, in Cauſâ appellationis ſuccumbens, ex Legibus Caſtellæ [h] ſit condemnandus in expenſis, ea Lex intelligenda eſt ſecundum jus Civile, ex quo appellans juſtam habens appellandi Cauſam excuſatur [i] ab expenſis, quia non eſt credendum Leges Caſtellæ voluiſſe facilè recedere a diſpoſitione juris Civilis.

XX. In Cathalonia etiam poſt Uſaticos & Conſuetudines, iiſque deficientibus recurritur ad jus Civile [k] Romanorum, atque ideo reſponſum eſt [l] laudum duorum arbitrorum de tribus abſente tertio valere, quia Leges Romanæ ſervantur in Cathalonia. niſi Canonibus contrariæ ſint.

XXI. Navarræ vero Regnum licet fuerit unitum Regno Caſtellæ principaliter

[g] *L. 11. Tit. 7. p. 7. Caſtell. Soto Mayor. lib. quotid. controverſ. c. 54. n. 54.*

[h] *L. 1. Tit. 23. lib. 4. Ordinan. Caſtell. Aretied. ibid. n. 28. Covarr. pract. quæſt. c. 27. n. 4.*

[i] *Bald. ad l. eos §. Cautione. n. 4. C. de appellat. Petr. Barboſ. ad l. eum qui. n. 76. ff. de Judic.*

[k] *Oliban. in Com. de act. p. 1. lib. 3. cap. 2. n. 9.*

[l] *Cell. Hugo. conſ. 51. n. 10.*

paliter non accessoriè seu submissivè, ut loquuntur Jurisconsulti Navarræi, tamen utuntur Legibus suis, iisque deficientibus [m] recurrunt ad jus Civile. Quamvis autem *Jo. Martinez* de Olano vehementer contendat Navarræos post Leges & Consuetudines suas debere sequi jus Regni Castellani primo, & non jus Civile Romanorum, quia Regnum incorporatum debet sequi Leges Regni, cui incorporatur, ut loquitur, fatetur tamen. Navarræos omnes summe elaborare pro jure Romano post Leges suas, & ita in eo Regno praxi receptum esse, ut jus Civile sequantur, Regesque suos, cum Regno initiantur, illud juramento promittere. Jndosque postquam ab Hispanis debellati Hispanorum Imperio cesserint, jure Regio Hispaniæ & jure *Cæsareo* regi [n] traditum est: Maximique Hispaniæ Jurisconsulti asserunt [o] Leges Romanas non ex Jurisdictione *Cæsarum*, sed ex patientia & tolerantia Regum suorum, in Hispania vim juris habuisse, easdemque ab Hispanis hospitio voluntario receptas esse, & in Hispania jus Regium & jus Romanum in societatem coaluisse, & unum idemque jus habendum esse, & præsertim in pœnis infligendis in Hispania [p] jus Regium & Romanum concurrere,

[m] *Martin. de Olan. in concord. antinom. jur. Com. & Hispan. in præfat. n. 8. & 9. Recepilas de las leyes de Navarr. lib. 1. Tit. 3. l. 4. Armendariz. in addit. ad Leg. Navarr. d. lib. 1. Tit. 3. l. 4.*

[n] *Fran. de Avil. in leg. Prætor. in præfat. v. istis. p. 12. n. 13.*

[o] *Fern. Vasqu. lib. 3. de success. creat. §. 26. limit. 31. n. 70. Pinell. ad rubric. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12. Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. 520.*

[p] *Gomez. Tom. 3. var. resolut. c. 1. n. 39. Matien. in dial. Relat. p. 3. c. 34. n. 8. Salas de Legib. Tract. 14.*

re, & jus Regium in pœnis jus Civile ſequi.

XXII. Cum etiam Regnum Caſtellæ, inter Regna Hiſpaniæ maximum, per uniones ex prudentia ejus gentis & ſucceſſu temporum reliqua Hiſpaniæ Regna ad ſe attraxerit, ideo propalant Caſtellam [q], cæteros Hiſpanos omnes debere ſequi jus Regium Caſtellæ, deficientibus Legibus & Conſuetudinibus propriis, quia membra Caput ſuum ſequi oportet: Aragonij tamen, Luſitani & reliqui Hiſpani omnes vehementer [r] renituntur cum Regna ſua unita fuerint Regno Caſtellano principaliter non acceſſorie, eidemque non ſubmiſſa ſed (ut loquuntur) adæquata; atque ideo ubi Leges patriæ non diſponunt, admittunt tantum jus *Cæſareum* & Canonicum, Leges vero Caſtellanas reſpuunt, cum non habeant Legum poteſtatem ultra territorium ejus Regni, & non major authoritas iis tribuatur, quam ſententiæ unius [ſ] Doctoris, eademque Regna poſt uniones cum Caſtellâ manſiſſe in primæva libertate, & non admitti inter eadem Regna remiſſionem delinquentium [t] affirmarunt.

XXIII. Poſt jus Regium Hiſpaniæ in iis Cauſis, de quibus in jure Regio nihil eſt ſtatutum, an recurrendum ſit

[q] *Martin. de Olan. in Concord. antinom. jur. Com. & Reg. in præfat. n.8.*

[r] *Jos. de Seſſ. deciſ. Arragon.* 113. *n.* 29. *Burg. de Par. in relect. d. l.* 1. *n.* 451. *Oliban. Com. de act. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 8. *&* 9.

[ſ] *Fragoſ. de regin. reip. Chriſtian. p.* 1. *lib.* 4. *diſp.* 10. §. 3. *n.* 183.

[t] *Petr. Barboſ. ad l. hæres abſens.* §. *proinde. n.* 141. *ff. de Judic.*

primo ad jus Canonicum, an ad jus *Cæsareum* inter Jurisconsultos Hispanos non satis convenit. Alij deficiente jure Regio jus Canonicum solum pro jure Communi agnoscunt, & ad illud pro decisione Causarum recurrendum esse affirmant, [u], quod in jure Canonico maxima sit æquitas, ijdemque in foro Regio, ubi agitur de animæ periculo, & de peccato, jus Canonicum juri Regio Hispaniæ anteponunt; & in Regno Arragoniæ, deficientibus Legibus Fori, judicandum esse ex jure Canonico a *Jacobo* Rege [x] Arragoniæ statutum est.

[u] *Did. Perez. ad Ordin. Regn. Castell. in proœm. qu.* 3. *Gutierr. de juram. confirm. p.* 3. *c.* 17. *n.* 8. *Amat. Roderig. de process. in Caus. Civil. c.* 10. *n.* 26. *Azoned. ad Const. Reg. lib.* 4. *Tit.* 1. *l.* 1. *n.* 16. *August. Barbos. ad Tit. de emend. Cod. in proœm. n.* 7. *Suar. de Legib. lib.* 3. §. 8. *n.* 5. [x] *Jos. de Jess. decis. Arrog.* 92. *p.* 1. *n.* 9.

XXIV. Alij contrariam sententiam defendunt [y], quod deficiente jure Regio in Hispania recurrendum sit ad jus Civile Romanorum non ad jus Canonicum, quod Leges Hispaniæ maxima ex parte petitæ sint e jure Civili non e jure Canonico, & jus *Cæsareum* multo magis conducat ad Reip. gubernationem quam jus Canonicum, in quod Senatores Regij Judicesque & Prætoriis Regiis & in omnibus aliis Curiis Regiis, ubi deficit jus Regium,

[y] *Burg. de Par. d. n.* 520. *Oliban. Com. de act. p.* 1. *li.* 3. *c.* 2. *n.* 8. *Matien. in dial. Relat. p.* 3. *c.* 34. *n.* 8. *Pinell. ad Rubr. C. de bon. Matern. p.* 2. *n.* 12. *Choppin. de doman. Franc. lib.* 2. *Tit.* 15. *n.* 5.

um, Causas ex jure Civili Romanorum dijudicant, ipsique Reges Hispaniæ in Legibus suis, jus Civile Romanorum sæpe jus Commune [z] appellant. Alij vero inter utramque opinionem fluctuantes hanc controversiam religioni & arbitrio Judicum [a] relinquunt, qui perpensis partium juribus & Causarum Circumstantiis jus Civile vel Canonicum sequantur, prout sibi æquius visum fuerit, ubi in aliquo articulo jus Civile & Canonicum dissentiunt.

XXV. Alij demum aptissimè has opinionum varietates conciliant [b], distinguentes de Tribunalibus, scilicet in foro Ecclesiastico post jus Regium, & aliquando etiam postposito jure Regio, jus Canonicum sequendum esse; in foro autem sæculari, ubi jus Regium silet, judices debere sequi jus Civile, exceptis solum iis Causis, in quibus jus Civile a jure Canonico correctum est, veluti Matrimoniis, Usuris, Præscriptionibus, aliisque in quibus observatio Legum Romanarum peccatum inducit. In ista vero Opinionum varietate, illud ab omnibus concessum [c] est, etiam ab iis qui jus Canonicum Civili anteponunt, quod si in aliqua Causa nec jure Regio Hispaniæ nec jure Canonico aliquid cautum est, debere

[z] *L. 3. Tit. 11. lib. 1. Ordin. l. 1. Taur.*

[a] *Flor. Diez. de Mena. lib. 1. pract. quæst. qu. 2. n. 4. Martin. de Olan. in concord. antinom. jur. in præfat. n. 4.*

[b] *Morl. in empor. quæst. foren. p. 1. tit. 1. qu. 16. n. 13. Burg. de Par. in relect. l. 1. Taur. n. 590. Fregos. de regim. reip. Christian. p. 1. lib. 4. desp. 10. §. 3. n. 189.*

[c] *Morl. in d. quæst. 16. n. 13. Arened. ad constit. Reg. lib. 2. tit. 1. n. 17. Salas de Legib. Tract. 14. disp. 7. sect. 10.*

bere judices in utroque foro ex jure Civili judicare.

XXVI. Inane vero est illud argumentum, quo Interpretes nostri sæpe utuntur adversus juris Civilis authoritatem & *Cæsarum* potestatem in Hispania, petitum a Lege antiqua Hispaniæ, quæ prohibebat Causarum patronos & judices sub pœna capitis, allegare Leges *Cæsareas* in judiciis, cum multi Jurisconsulti Hispaniæ asserant, non satis constare talem Legem fuisse unquam in Hispania latam, & si talis unquam fuerit Lex, fuisse conditam a Regibus Gothicis, non Hispanis, & Hispani consentiunt universi eam Legem per desuetudinem & contrarium multorum sæculorum usum fuisse abrogatam.

XXVII. Talem vero fuisse olim Legem in Hispania, primò & præcipue tradit [d] *Oldradus*, ejusque testimonio freti sequentes Jurisconsulti Hispaniæ & aliarum gentium [e] ejusdem Legis meminerunt, quod nimis frequenter accidit in juris nostri Interpretibus, inter quos cum eximius aliquis Do-

[d] *Oldrad. cons. 69.*

[e] *Greg. Lopez. ad l. 6. tit. 44. p. 4. Burg. de Par. ad l. 1. Taur. n. 513. Morl. d. quæst. 16. n. 18. Arened. ad Constit. Hisp. lib. 2. tit. 1. n. 2. Ignat. Lopez. in pract. Crimin. c. 147. & ibi Diaz. n. 3. Mic. Vlcur. de regim. mund. p. 2. qu. 2. n. 9. Castald. de Impe. qu. 53. Suarez. lib. 3. de leg. human. §. 8. n. 4. Salas. de legib. qu. 95. disput. 7. sect. 8. Blacnodæ. contr. Buchan. cap. 10.*

ctor quid tradiderit, insequentes Jurisconsulti, re non perpensâ, eum inconsultò sequuntur, quod in iis *Panormitanus*, *Ph. Decius* [f] alijque reprehendunt. Hispani vero sequentes, qui magis exactè de hac Lege quæsiverunt, asserunt sibi non constare certo testimonio Historiarum aut Jurisconsultorum talem Legem [g] fuisse conditam, iique qui *Oldradi*, eumque sequentium authoritati acquiescunt, eam ascribunt primis Regibus Gothicis, in Hispania imperantibus [h], qui Arrianam hæresin amplexi, infensissimi erant *Theodosio* Imperatori, qui in constitutione sua gravissimas pœnas contra Arrianos sanxerat (quam postea *Justinianus* primam in suo Codice inseruit) eâque de Causa Codicem *Theodosianum* & Leges Romanas abolere cupiebant; & *Carolus Molinæus* eam tribuit *Alarico* [i] primo Gothorum Regi, eandemque, ut barbaram & inhumanam [k], insectatur. Et hoc est quod innuere videtur *Johannes Andreas* [l], qui tradit hanc Legem fuisse latam in Hispaniâ, cum gentiles in ea dominarentur, qui forsan, historiarum non satis peritus, intellexit Gothos; ij vero Christiani quidem erant, sed Arrianâ hæresi infecti perperam de Christo sentiebant.

XXVIII.

f *Abb. ad c. ut debitus. n. 22. de appell. Dec: cons. 494. n. 15.*

g *Bellug. in spec. Princ. Rubr. 11. §. his igitur. n. 2.*

h *Molinæ. de Monarch. Fran. n. 30. Ciron. lib. 5. obser. v. jur. Can. cap. 4.*

i *Molinæ. d. n. 30.*

k *Molinæ. ad consuet. Paris. tit. des fiefs. Bodin. lib. 1. de repub. c. 8.*

l *Jo. And. ad c. super. specula. de privileg.*

XXVIII. Omnes vero Jurisconsulti Hispaniæ insequentes sunt [m] concordes, eam Legem per multa sæcula fuisse abrogatam, quod usus omnium Judiciorum Hispaniæ clarissimè comprobat. Et priori Legi simile Edictum Regni Valentiæ memoratur, ex quo prohibiti sunt Advocati sub pœna decem Marcarum, ne in Judiciis Leges *Cæsareas* aut Decretales, sed tantum foros [n] Valentiæ allegarent: ab his tamen omnibus Hispani per multorum sæculorum desuetudinem penitus recesserunt.

XXIX. Reges enim Hispaniæ in Regnis suis, diu permiserunt jus *Cæsareum* & Canonicum in Academiis suis [o] publicè doceri, & per aliquot sæcula juris Professores in iis Academiis non docuerunt [p] alia jura, præter *Cæsarea* & Pontificia, eademque jura in Legibus, suis post jura Municipalia, uniuscujusque Regni jura Communia [q] appellant, eaque in omnibus judiciis & Curiis suis per Judices & Causarum Patronos allegari [r] concesserunt, (quod diuturno multorum sæculorum usu in Hispania invaluit) & Lege Hispania tribuitur vis Legis, non solum jur

m *Bellug. in spec. Princ. Rubr.* 11. §. *his igitur. n.* 2. *Burg. de Par. ad. l.* 1. *Taur. n.* 548. *Oliban. in Com. de Act. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 8. *Matien. in dial. relator. p.* 3. *c.* 34. *n.* 8.

n *For. Valent.* 3. *in proœm. Morl. in. Empor. d. qu.* 16. *n.* 13.

o *L.* 1. & 2. *Taur. Nov. Recopil. li.* 2. *l.* 1. & 2. *Burg. de Par. ad l.* 1. *Taur. n.* 443.

p *Oliban. in Com. de Act. p.* 1. *lib.* 3. *c.* 2. *n.* 8.

q *Lib.* 1. *Ordinam. tit.* 11. *l.* 3. *leg. Madrit. ann.* 1502. *in prælud.*

r *Montalv. in l. Fin. tit.* 6. *lib.* 1. *Burg. de Par. ad l.* 1 *Taur. n.* 528. *Oliban. d. c.* 2. *n.* 8. *Choppin. de doman. Fran. l.* 2. *tit.* 15. *n.* 3.

Cæsar

Cæsareo & Canonico, sed & Doctorum [s] Interpretationibus; in *Cæsareo Bartolo* & post eum *Baldo*, in Canonico, *Johanni Andreæ* & post eum *Panormitano*, quæ Lex licet postea revocata fuerit, quoad illorum Doctorum dicta [t], valuit tamen nec abrogata est, quoad omnium Doctorum Interpretationes, quorum Communem Opinionem Judices Hispaniæ sequi tenentur; Hispanique Legibus suis non alias glossas & Commentarios adjecerunt, quam ex utroque jure *Cæsareo* & Pontificio [u] petitos, a quibus omnes Legum Hispaniæ Interpretationes accipiunt: Et in Hispaniæ Prætoriis & Curiis omnibus Regiis nulli admittuntur in Judices aut Advocatos [x], nisi per decennium in Academiis juris Civilis & Canonici studio incubuerint, eademque perlegerint.

XXX. Æquissimum enim censuerunt Reges Hispaniæ, ut in Causis, quæ Legibus Regiis non sunt decisæ, Judices sui secundum justissimam Legum Romanarum normam Sententias ferre debeant, & non relinquentur [y] arbitrio suo, quo nihil in Judiciis magis injustum & perniciosum esse potest: Eaque de Causa *Jacobi Menochij* librum de Arbitrariis Judicum Quæstionibus, quamvis elegantem & doctissimum

[s] *Recopilat. de las leyes. lib. 2. tit. 1. l. 3. lib. 4. Ordinam. tit. 1. lib. 4. Diaz. de Montalv. ad leg. for. lib. 1. tit. 6. in addit. n. 1.*

[t] *Diaz. de Montalv. d. n. 1. Burg. de Par. ad. l. 1. Taur. n. 7.*

[u] *Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. n. 571.*

[x] *Burg. de Par. ad d. l. 1. n. 528. & ad l. 2. Taur. n. 8.*

[y] *Oliban. in d. Com. lib. 3. cap. 2. n. 21. Burg. de Par. ad d. l. 1. Taur. n. 559.*

doctissimum aliqui vehementer reprehendunt & *Menochium* damnant quod Judices sub specie Arbitrij sui, affectibus, corruptelis, sordibusque suis uti docuerit.

XXXI Denique illud solum vim & Authoritatem Juris Civilis Romanorum in Hispania satis demonstrat, quod post Pandectas a *Lothario* Imperatore constitutas, pulsosque Mauros & Sarracenos a Regibus Hispaniæ, ita excoluerunt Hispani jus Romanum, ut præter antiquos Interpretes varios, Hispania Superiore seculo produxerit multos in jure *Cæsareo* celeberrimos; scilicet *Antonium Augustinum*, virum usque ad miraculum doctum (a quo Pandectæ Florentinæ, *Gratianus* & utrumque jus præcipuam lucem acceperunt) *Didacum Covarruvias* in utroque jure & omnibus literis peritissimum (de quo meritò gloriantur *Castellani* eum nihil non scripsisse) *Martinum Navarrum* juris utriusque & divini porrò consultissimum, *Fernandum Vasquium*, utrumque *Garciam*, *Burgensem* de Paz, *Jo. Guttierrez*, *Lud. Molinam*, *Eman. Suarez*, *Alfonsum Azevedum*, aliosque plurimos, quorum scripta splendorem juri Romano attulerunt; eademque omnes gentes Europeæ amplectuntur.

XXXII.

XXXII. Superest Regnum *Lusitaniæ*, quæ est pars Hispaniæ, eamque Romani inter Provincias [a] Hispaniæ numerarunt, eademque per Reges Castellæ & Legionis a Mauris recuperata, regnisque suis unita, demum ab *Alfonso VI.* Separata, suos diu Reges habuit, rerum gestarum gloria, per omnes Terrarum Orbis partes, clarissimos, usque ad *Philippum II.* Regem Hispaniæ, a quo ejusque filio & nepote reunita, rursus jam Regem suum consecuta est. De quorum jure disceptatio ad me non spectat; illud solum pro mei instituti ratione mihi dicendum restat, quam vim & usum habeat jus Civile Romanorum in Regno *Lusitaniæ*, de quo in sequenti Capite breviter agendum erit.

[a] *Liv. lib.* 55. *Pancir. Notit. Occiden. Imper. cap.* 67.

JA. ARMACHAN.

CAPUT VII.

CAPUT VII.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum in Regno Lusitaniæ.

I. ACcessimus modo ad Lusitaniam, ultimam Hispaniæ partem, quæ, ab Italia remotissima, diutissimè se defendit adversus vim Romanorum, sed tandem communi reliquarum gentium fato Romanorum Armis & Legibus cedere coacta est.

II. Dum Carthaginenses cum Romanis de Orbis Imperio decertârunt Lusitani Carthaginensium partes secuti sunt ex antiqua amicitia, quæ inter utramque gentem intercessit, fœderaque perpetua & mutua connubia contraxerunt, & ex nuptiis inter *Amilcarem* Carthaginensem & uxorem Lusitanam natum fuisse *Hannibalem* Lusitani [a] meritò gloriantur; gentemque Lusitanicam non ingeniorum tantum & scientiarum, sed & fortitudinis gloria clarissimam fuisse omnes stant

[a] *Marian. lib. 2. histor. Hispan. cap. 6.*

ſtantur, atque ex hoc uno ſatis conſtat, quod poſt everſam Carthaginem, ſoli Luſitani Romanos continuo fere bello per ducentos annos [b] exercuerunt, duoque Luſitani Duces *Viriatus* & *Q. Sertorius* a Romanis Scriptoribus celebrantur, quorum illa [c] Romanos Prætores *M. Vetilium* & *C. Plautium* vicit, hic vero [d] cum *Decio Bruto Cn. Pompeio*, & *Julio Cæſare* diu ancipiti Marte dimicavit. De ſolo *Viriato L. Florus* [e], ex venatore Latro, ex Latrone ſubito Dux & Imperator, & ſi fortuna ceſſiſſet Hiſpaniæ *Romulus*, *Sertorioque* ſoli ſe non potuiſſe reſiſtere Romani [f] exiſtimabant, niſi *Metello Numidico Cn. Pompeium* addidiſſent. Sed *Auguſti* fortunæ ceſſit Luſitania [g], qui eam cum Hiſpaniâ fere univerſa debellavit.

III. Poſt *Auguſtum* Imperatores ſequentes Luſitaniam per Proconſules & Præſides, poſt *Conſtantinum M.* per Comites & vicarios Hiſpaniarum [h], per Præfectos prætorio Galliarum adminiſtrabant, & paruerunt *Cæſaribus* Luſitani uſque ad Alanarum, Suevorum, Gothorum Sarracenorum denique invaſiones, & ampliſſima ab Imperatoribus Rom. privilegia conſecuti ſunt, pluresque Romanæ Coloniæ in Luſitaniam deductæ ſunt, quas enumerat

[b] *Navarr. ad c. novit. Notab. 3. de judic. n. 160.*
[c] *Liv. lib. 52. & 54.*
[d] *Plutar. in Sertor. Appian. lib. 1. de bell. Civil.*
[e] *Flor. lib. 2. cap. 17.*
[f] *Flor. lib. 3. cap. 22. Thuan. lib. 1.*
[g] *Pancirol. Notit. Imper. Occiden. cap. 67.*
[h] *Pancir. d. Nitit. cap. 77.*

merat *Paulus* [i] Jurisconsultus, alijque & Lusitanis juris Italici immunitatisque tributorum beneficium [k] tributum est.

IV. Quamvis autem *Martinus Navarrus* [l] asserat Romanos non habuisse jus & imperium in Lusitanos, quia nullum Dominij titulum habuerunt, sed per vim & rapinam Lusitanos pertinacissimè repugnantes coegerunt; Lusitanos tamen Romanorum Imperio paruisse Jurisconsultorum Romanorum [m] testimonia, & Jurisconsulti Hispanici [n] satis probant. Tenuerunt Romani Lusitaniam, donec Alani & Suevi maximam Lusitaniæ partem adepti fuissent, ad quos pellendos *Honorius* [o] Imperator Lusitaniam, & reliquas Hispaniæ partes Gothis, a se evocatis, concessit, cum retinere non posset, atque ita Gothi in Lusitania & reliqua Hispania dominati sunt usque ad annum DCCXIV. post quem Mauri & Sarraceni, pulsis Gothis, in Lusitania & reliqua Hispania dominati sunt, ut superius de Hispania dictum est.

V. Inter Hispanos Navarræi constituto Rege *Ennecho*, & Legionense electo Rege *Pelagio* primi se a Sarracenorum & Maurorum tyrannide liberârunt; Reges vero Legionenses post acquisitum

[i] *L. in Lusitania 8. ff. de Censib.*
[k] *Gutierr. pract. quæst. lib. 3. qu. 4. n. 4.*
[l] *Navarr. d. c. novit. Notab. 3. n. 160.*
[m] *d. l. in Lusitania. l. relegatorum. §. interdicere. ff. de Interd. & releg.*
[n] *Parlador. lib. 2. rer. quotidian. cap. 21. n. 3.*
[o] *Covarr. ad c. peccatum. §. 9. n. 9. p. 2. & pract. quæst. lib. 1. cap. 1.*

quiſitum etiam Regnum Caſtellæ & Legionenſi unitum, primi aliquam Luſitaniæ partem a Mauris recuperârunt, eamque [p] tenuerunt uſque ad *Alfonſum VI.* Legionis & Caſtellæ Regem, qui *Henrico*, Ducis Burgundiæ filio, ob res ſtrenuè contra Mauros geſtas, *Tareſiam* filiam uxorem dedit, eidemque eas Luſitaniæ partes, quas habebat ſub Comitis Titulo, in dotem [q] aſſignavit, idemque poſtea *Henricus* Luſitaniæ Comes reliquas Luſitaniæ partes Sarracenis ademit, & in acie contra quinque Reges Sarracenorum dimicaturus acclamationibus Luſitanorum Rex [r] Luſitaniæ eſt conſtitutus circa annum MCXXXIX. eundemque titulum *Alexander III.* Pontifex Romanus [s] literis ſuis confirmavit. Poſt *Henricum* poſteri ejus tenuerunt Regnum Luſitaniæ ſeparatum a Regnis Legionis & Caſtellæ uſque ad annum MDLXXX. quo *Sebaſtiano* Rege Luſitaniæ in Africa, & mox *Henrico* patruo ſine liberis defuncto, *Philippus II.* Hiſpaniæ Rex Luſitaniæ Regnum [t] adeptus, idem *Philippo III.* & *Philippo IV.* tranſmiſit quod ad *Joannem IV.* Regem Luſitaniæ jure *Catharinæ* Bragantiæ Duci nuptæ (quæ fuit neptis *Emanuelis* Regis Luſitaniæ ex *Eduardo* filio ſuo) jam rediit.

[p] *Navarr. d. c. novit. Not. 3. n. 117. Molin. de Juſt. & jur. Tom. p. 1. diſp. 576.*

[q] *Borrell. de Catl. Reg. præſtan. cap. 46. n. 216. Garribai. hiſtor. Hiſpan. lib. 34. cap. 8.*

[r] *Garrib. d. lib. 34. cap. 10. Lud. Molin. de Majoratib. tract. 2. diſp. 632.*

[s] *Garrib. d. lib. 34. cap. 13. Choppin. de doman. Franc. lib. 2. tit. 1. n. 11. Conimbricem. de ſucceſſ. regn. Portugall. qu. 1. art. 2. n. 13.*

[t] *Thuan. lib. 69.*

VI.

VI. Reges vero Lusitaniæ, rerum ab iis per omnes Mundi partes gestarum gloria clarissimi extiterunt, & amplissima Dominia in Asia, Africa, & America Regno Lusitaniæ adjecerunt. Siquidem *Alfonsus III.* Regnum Algarbiæ [u] acquisivit, *Sancius*, ejus Successor, multas Æthiopiæ [x] partes, *Emanuel* omnium maximus præcipuam partem Indiæ [y] Orientalis subegit, & utramque Indiam cis & ultra Gangem, Sinumque Persicum & Arabicum præsidiis suis munivit, Lusitanis porro ad alias Mundi partes arma sua admoturis, nisi Hispanorum Dominatione coerciti fuissent.

[u] *Mich. Ritius. de Reg. Hispan. lib. 3. Borrell. d. c. 46. n. 216. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 9.*
[x] *Thuan. lib. 1. Castald. de Imper. quæst. 53.*
[y] *Osor. de reg. gest. Emanuel. Thuan. lib. 1. Bodin. d. c. 9.*

VII. Post Sarracenos & Mauros Lusitania pulsos, Reges Lusitaniæ eodem titulo se esse liberos ab omni Romanorum Imperatorum Dominatione, quo reliqui Hispaniæ Reges postulant, scilicet quod ab Imperatoribus Romanis derelicti, proprio Marte se a Maurorum tyrannide liberaverint, neque enim justiorem fuisse titulum Romanorum ad Lusitaniæ Imperium, quam Gothorum postea & Sarracenorum, qui omnes vi & jure armorum solo Lusitaniam tenuerunt, eorumque jugo per Lusitanos jam excusso, Reges Lusitaniæ esse Supremos Principes & neminem Superiorem recognoscere Jurisconsulti

risconsulti omnes [z] agnoscunt: & ex ea Causa Reges Lusitaniæ eodem Titulo uti, quo cæteros omnes supremos Principes (*per la gratia de Dios*) eosdemque posse condere [a] Leges, *Cæsareis* Legibus [b] derogantes, aliaque omnia facere quæ Regibus Supremis competunt.

[z] *Gl. in c. Adrianus. dist. 63. Navarr. in d. c. novit. Not. 3. n. 165. Pinell. in repet. Rubr. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12. Ferrett. de just. & injust. bell. n. 24. Cænall. com. contr. Com. Tom. 4. qu. 897. n. 391. Jos. de Sess. decis. Arragon. 187. n. 106. Franc. Salgad. de reg. protect. p. 1. c. 1. n. 26.* [a] *Burg. de Par. in proœm. Relect. ad leg. Taur. n. 32.* [b] *Afflict. ad Constit. Reg. in prælud. qu. 2. Cabed. decis. Lusitan. 211. n. 3. p. 1.*

VIII. De Pontificum vero Romanorum potestate in Leges Lusitaniæ, major est Controversia. Itali contendunt Regem primum Lusitaniæ [c] *Henricum* fuisse constitutum authoritate *Alexandri III.* eosdemque esse Pontificum Censuales, eaque potestate usum *Innocentium IV. Sancio* Regi Lusitaniæ prodigo & negligenti Curatorem dedisse [d] Comitem, Bononiensem fratrem suum, idque fecisse *Innocentium*, quia Imperium Germanicum tum vacabat, ut divinant [e] aliqui Interpretes; vel illud tribuendum fuisse potius socordiæ Regis Legionensis, qui jus feudi habuit in Regno Lusitaniæ, ut contendunt [f] Hispani: Omnes vero Hispani simul & Lusitani

[c] *Card. Tusch. conclus. 448. v. Rex. Portugall. n. 1. Laurent. Cherubin. in Bellar. Pij. 5. Constit. 88.*
[d] *C. grandi. de supplen. neglig. prælat. in 6. Bodin. lib. 1. de Repub. c. 9.*
[e] *Anchar. & Franc. ad d. c. grandi.*
[f] *Roder. Toletan. lib. 7. cap. 5. & 6. Parlador. d. c. 21. n. 4.*

ſitani defendunt Reges Luſitanos adverſus Pontificum Romanorum Dominationem, affirmantes Reges illos eſſe liberos ab omni imperio Pontificum æquè ac Imperatorum, eoſque in temporalibus Sedi Romanæ [g] non ſubeſſe: ſubjungit *Innocentius* ſe de hæreditate Regni contra Regem *Sancium* vel ejus filium poteſtatem non vendicare.

[g] *Garſ. de nobilit. Hiſpan. gl.* 21. *n.* 45. *Parlador. lib.* 2. *rer. quotidian. c.* 21. *n.* 2. *Auguſt. Barboſ. de poteſt. Epiſ. p.* 1. *c.* 2. *tit.* 3. *n.* 5. *Conimbric. de ſucceſſ. regn. Portugall. qu.* 1. *art.* 2. *n.* 15.

IX. In his omnibus Imperij Luſitanici Mutationibus, dum quærimus quibus Legibus Luſitani uſi ſunt, ſatis conſtat ex iis, quæ ſupra de Hiſpanis dicta ſunt, Luſitanos & Hiſpanos univerſos, quamdiu Romanorum Imperio paruerunt, Legibus etiam Romanis [h] paruiſſe; & ex iis, per Proconſules, Præſides, Vicarios & Comites Luſitanis jus dictum fuiſſe; quod Reſcripta Imperatorum & Scripta Juriſconſultorum Romanorum demonſtrat. Poſt Romanos, dum Gothi dominabantur in Luſitania, ſuas Leges promulgarunt Reges Gothici, quibus, cum jure Romano conjunctis, plurimum utebantur; neque conſtat Mauros, gentem barbaram, alias Leges induxiſſe.

[h] *Matien. in dial. Relator. p.* 3. *cap.* 34. *n.* 5. *Oliban. in Com. de Act. p.* 1. *lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 4.

induxisse. Nam Leges Gothicæ manserunt, usque ad nova Hispaniæ Regnæ constituta, de quibus omnibus in Hispania dictum est. Post Regnum autem Lusitaniæ, constitutum, Reges Lusitaniæ, ut alij Supremi Principes jure Majestatis usi suas Leges condiderunt, quæ Ordinamenta & jus Regium in Lusitania appellantur.

X. Has vero Leges & Ordinationes Lusitaniæ simul componi jussit *Emanuel* Rex Lusitaniæ, quod reliquarum ipsius rerum gestarum gloriæ plurimum addidit, & Ordinationum post *Emanuelem* promulgatarum novam recapitulationem componi jussit *Philippus II.* in qua *Georgij Cabedo* [i], Senatoris Lusitanici, opera adhibita fuit.

i *Cabed. decis. Lusitan.* 211. p. 1. n. 6.

XI. Reges autem Lusitaniæ, præ cæteris omnibus Hispaniæ Regibus, cum Legibus suis, jus Romanum amplexi sunt: nam cum in multis Hispaniæ Regnis jus Canonicum post jus Regium sæpe omnibus præferatur, in aliis vero controversum sit, an jus Canonicum vel *Cæsareum* prius a Judicibus sit observandum, Et res quandoque ad Arbitrium Judicantium redacta fuerit, in Lusitania tantum est Constitutione Regia, in Casibus in jure Regio vel omissis vel ambiguis

M Judices

Judices Sententias ferre debere secundum jus *Cæsareum* [k]. Et si Casus in jure *Cæsareo* non est expressus, Causæ dijudicationem ex glossis *Accursij*, *Bartoli*, *Azonis*, & aliorum juris *Cæsarei* Doctorum [l] Interpretationibus, potius quam ex jure Canonico petendam esse. Ideo cum in supremo Senatu Lusitaniæ maritus querelam instituisset contra adulterum post mortem uxoris, qui Casus in Legibus Lusitaniæ non est expressus, Senatus censuit [m] querelam valere, quia ita in Legibus *Cæsareis* est constitutum. Et patria potestas licet Legibus Lusitaniæ non sit inducta, locum tamen habet [n] in Lusitania, quia Legibus Romanis sancita est; & jus Regium Lusitaniæ ita accommodandum est ad jus *Cæsareum*, ut Casus in eodem jure expressi, patiantur omnes Interpretationes & extensiones, quas jus Romanum [o] admittit.

[k] *Ordin. Reg. lib. 3. tit. 64. in princ. & lib. 2. Tit. Valasch. in prax. partit. c. 13. n. 8. Suarez de Legib. lib. 3. de Leg. human. n. 4.*

[l] *Ordin. Reg. d. tit. 5. lib. 2. Jos. Mascard. lib. 3. conclus. 1138. n. 2. Fragos. de regim. reip. Christian. p. 1. lib. 4. disp. 10. §. 3. n. 187. Conimbr. de jur. success. in regn. Portugall. qu. 4. art. 3. n. 18.*

[m] *L. miles. 11. §. adulterij. ff. de adulter. l. vim. passam. 39. §. 2. & l. ult. ff. eod. tit. cabed. decis. Lusitan. 261. p. 1. n. 1.* [n] *Pinell. in repet. Rubr. C. de bon. Matern. p. 2. n. 12.* [o] *Valasch. in prax. partit. cap. 13. n. 8.*

XII. Quamvis autem Jurisconsulti Lusitaniæ frequentius tradant pro Majestate Principis sui tuenda, jus Regium

um esse jus Commune [p] in Lusitania, & jus *Cæsareum* non habere vim imperij sed Rationis solam, & pœnas jure Regio impositas tollere pœnas juris [q] *Cæsarei*, & in Lusitania Causas esse jure Regio non jure Romano [r] decidendas; hæc Controversia per Leges Regias Lusitaniæ sopita est, in quibus statuitur, Judices in Casibus omissis in jure Regio, vel ambiguis, & obscuris, debere recurrere [s] ad jus Romanum & ab eo juris Regij interpretationem petere; atque ea de Causa magni nominis Jurisconsulti jus Romanum in Lusitania jus Commune [t] appellant, quia Reges Lusitani illud approbarunt, & in omnibus Causis in quibus jus Lusitaniæ ei non derogat, jus Romanum in Lusitania jus Commune reddiderunt.

[p] *Cald. Pereyr. in Com. ad typ. erupt. & vendit. c. 1. n. 5. Valasch. consult.* 103. *n.* 8. *Gam. decis. Lusitan.* 315. *n.* 6. *& decis.* 50. *n.* 5.

[q] *Cabed. decis. Lusitan.* 100. *p.* 1. *n.* 14. *& decis.* 211. *p.* 1. *n.* 4.

[r] *Burg. de Par. ad l.* 1. *Taur. n.* 315. *Cabed. d. decis.* 211. *n.* 1.

[s] *Cald. Pereyr. d. c.* 1. *n.* 6. *August. Barbos. ad tit. de Emend. Cod. in proœm. n.* 4.

[t] *Pinell. ad Rubr. C. de bon. Matern. p.* 2. *n.* 12. *Suarez. de Legib. lib.* 3. *de Leg. human. n.* 3.

XIII. Insignis vero juris Romani authoritas in Lusitania apparuit in ardua illa Controversia, de successione in Regno post mortem *Sebastiani* Regis Lusitaniæ anno MDLXXVIII. in qua Controversia hæc fuit facti species.

XIV. *Emanuel* Rex Lusitaniæ mortuus, anno MDXXI. reliquit quatuor

 filios

filios & duas filias, primum, *Joannem III.* ex cujus filio *Joanne* natus est *Sebastianus*, qui in Regno successit & in Africa sine liberis mortuus est; secundum, *Ludovicum*, patrem *Antonij* Prioris de Crato, mortuum ante *Sebastianum*; tertium, *Henricum* Cardinalem, qui *Sebastiano* in Regno successit; quartum, *Edwardum*, qui duas tantum reliquit filias, *Mariam*, uxorem Ducis Parmæ, & *Catharinam*, uxorem Ducis Bragantiæ. E filiabus *Emanuelis Isabella* nupta *Carolo V.* filium habuit *Philippum II. Beatrix* nupta *Carolo* Duci Sabaudæ, filium habuit *Emanuelem Philebertum*, Ducem Sabaudiæ. Post mortem *Sebastiani Henricus* Cardinalis in Regno succedens, primo cogitavit de nuptiis, a quibus cum abstineret, sive ex senectute & Corporis imbecilitate, sive ex difficultate obtinendæ dispensationis Romani Pontificis per *Philippi* Oratores Romæ procurata, ab Ordinibus Regni sui in Comitiis interpellatus ut controversia de Regni successione per Leges & viâ Juris definiretur, constituit quinque Delegatos seu Gubernatores (inter quos erat unus *Didacus Lupus* Sofa Senatus Juridici Præses) plena potestate iis datâ, ut hanc Causam dijudicarent, si Regem ante hanc litem de Regni Successione

termi

terminatam, mori contingeret, in quo ridiculè erratum est a Lusitanis, cum notissimi juris sit jurisdictionem Regiam & delegatam morte mandantis expirare, & per Edictum suum evocavit *Philippum*, Bragantium, Parmensem, Sabaudum & *Antonium* Competitores, ut de juribus suis docerent; qui omnes per Procuratores suos comparuerunt, misitque *Philippus* [u] *Ludovicum Molinam* & *Rodericum Vascum*, juris Romani peritissimos, ut partes suas tuerentur.

XV. Cum vero hæc Controversia Legibus Lusitaniæ non esset decisa, recurrebant procuratores Bragantini, Parmenses & Sabaudi ad jus *Cæsareum*, & implorabant beneficium Repræsentationis [x] ex jure Romano, per quam filius in successione Patris Loco habetur, & hanc Causam ex jure Romano definire debere contendebant; ideoque *Henricus* Rex consulit juris *Cæsarei* Professores in Academia Conimbricensi [y], *Ant. Valaschum*, *Lud Corream*, *Eman. Soarez*, *Rod. Lopez*, *Lud. Bast.* de Brito, *Alvarum* de Andrada, aliosque, qui omnes pro Bragantino respondebant Jurisconsulti [z] Patavini, & singuli Competitores Professorum juris Romani in variis Academiis sententias pro se conquirebant; solus *Philippus* declina-

[u] *Thuan. lib. 69. Conestagg. histor. del' union. di Portugall. a Castill. lib. 3.*

[x] *Thuan. & Conestagg. in loc. citat.*

[y] *Coninbricen. de jur. success. Lusitan. qu. 4. art. 3. n. 17.*

[z] *Thuan. d. lib. 69. Conestagg. d. lib. 3.*

bat jus *Cæsareum*, asserens non Jurisperitorum Opinionibus dari aut adimi Imperia, sed ea armis quæri, & parta iisdem armis æquabili jure temperatis conservari, ideoque armis usus *Alvarum*, *Toletanum* Ducem, *Albanum* jussit exercitum ducere in Lusitaniam, per quem Lusitanos imperio suo parere coegit, & V. viros tandem pro jure suo provinciare [a] passus est.

XVI. Cum autem *Philippici* jactarent hasce Principum quæstiones ex jure Gentium, non ex fictionibus juris *Justinianæi* esse decidendas, respondit *Albericus* [b] *Gentilis* in hac quæstione, adeundos esse juris *Cæsarei* Professores, jusque *Justinianæum* non esse privatorum tantum, sed & naturæ, gentiumque, & extincto jam Romano Imperio in omnes gentes effusum esse: adeoque infensus erat *Philippus* Jurisconsultis Conimbricensibus, qui pro Bragantino respondissent, ut de abolenda Academia Conimbricensi cogitaret: quam tamen injuriam generosè postea dissimulavit, eosdemque juris Professores auctis stipendiis summo postea favore prosecutus [c] est. In hac tamen unione Regni Lusitanici cum *Castellano* per *Philippum II.* quia facta fuit æque principaliter, non accessoriè,

[a] *Thuan. lib.* 70.

[b] *Alber. Gentil. lib.* 1. *de jur. bell. cap.* 3.

[c] *Thuan. lib.* 73. *Conestagg. d. lib.* 3.

cessoriè, singula Regna servarunt sua privilegia, quibus usa sunt ante unionem; ideoque delinquentes non fuisse remittendos inter Castellanos & Lusitanos, contra opinionem Castellanorum *Petrus Barbosa* [d] Senator Lusitaniæ asseruit.

XVII. Denique jus *Cæsareum* in Academia Conimbricensi a Professoribus ejusdem juris amplis stipendiis docetur, in omnibus Regiis Curiis a judicibus & Causarum Patronis allegatur: in Lusitania nulli alij in Judices aut Advocatos, præter juris Romani peritos admittuntur, solaque Lusitania *Ant. Goneanum*, *Petrum Barbosam*, *Anium Pinellum*, *Eman. Acostam*, *Caldum Preyreram*, aliosque plurimos produxit, qui jus Romanum Scriptis suis illustrarunt. Et hæc de Lusitania dicta sint.

[d] *Petr. Barbos. ad l. hæres absens. §. proin de. n. 103. ff. de Judic.*

XVIII. Post Galliam & Hispaniam debellatas, Romani Oceani terminis noluerunt contineri, sed in Britanniam nostram navigarunt, sive ambitione, sive avaritia impulsi, neque enim alium justum titulum habuerunt, & ad Britannos nostros fasces & Leges suas attulerunt, quas tamen Britanni non facile admiserunt, sed cum pluribus Imperatoribus Marte dubio diu pugnarunt, qui Britannici nomen ambientes,

bientes, illud non ſine multis periculis & ſanguine compararunt: itaque jam in Britanniam noſtram omnium totius orbis Inſularum primum eſt tranſeundum, ut videamus quem uſum Legum ſuarum Britannis Romani reliquerint. Cum vero Regis Britanniæ noſtræ Dominia contineant tria Regna, Angliæ, Scociæ, & Hiberniæ, primo dicendum eſt de Regnis Angliæ & Hiberniæ, quæ Legibus inter ſe conveniunt, de Scocia deinceps agendum erit, quæ aliis Legibus regitur, & Scoti præ cæteris Britannis omnibus Leges Romanas maxime coluerunt.

JA. ARMACHAN.

CAPUT

CAPUT VIII.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Angliæ.

PARS PRIMA.

I. BRitannia noſtra, ut a toto Terrarum Orbe per Oceanum, ita a reliquis gentibus Europæis per uſum juris Civilis Romanorum diviſa eſt, cum Principes noſtri non tantam Legibus Romanis Authoritatem inter ſuas Leges, quantam reliqui Principes Europæi conceſſerint. Hinc apud eos vulgo traditum eſt, jus Civile Romanorum parum admitti; Scriptoreſque magni nominis [a] apud Gallos nobis vicinos, nullum juris Civilis Romanorum uſum eſſe apud Anglos aſſeruerunt; quorum error facilis eſſe potuit, cum non viderant jus Romanum Scriptis Britannorum, ſicut aliarum Europæ gentium elaboratum & illu-

[a] *Forcatul. de Gallor. Imper. & Philoſoph. lib. 7. Choppin. lib. 2. de Doman. Franc. tit. 15. n. 5.*

ſtratum; ex Libris vero Legum noſtrarum idiomate iis incognito conſcriptis aſſequi non potuerunt, quem uſum & Authoritatem apud Britannos noſtros habeat.

II. De Authoritate vero juris Civilis Romanorum in Britanniâ ut diſtinctè agamus, explicandum in primis habeo, ſub quorum Principum Dominatione & Imperio fuerit Britannia â primis temporibus gentis noſtræ, ſub Romanis primum, deinde Saxonibus, poſtea Danis, & demum Normannis, & ita in ſingulis hiſce Imperij Britannici Mutationibus facilius conſtabit, quæ Leges Britannis noſtris datæ fuerint, & inter eas quomodo jus Civile Romanorum admiſſum fuerit, & quam hodie Authoritatem apud Nos habere debeat.

III. Britannia noſtra, Oceani terminis concluſa, a nullo Principe exteŕo tantata eſt uſque ad *Julium* [b] *Cæſarem*; neque enim *Hercules* aut *Bacchus* aut aliquis priorum Principum eam attigerat, ait *Diodorus* Siculus; qui res Romanorum Sæculo *Julij* & *Auguſti* deſcripſit; & quæ de Britannis a Romanis relata erant pro fabulis habuit prudentiſſimum [c] *Polybius*: poſt quem *Dio Caſſius* [d] teſtatur, nec Græcos nec Romanos de Britannis

certi

[b] *Diod. Sicul. hiſtor. lib.* 4.

[c] *Polyb. lib.* 3.

[d] *Dio. lib.* 39.

certi aliquid novisse, eaque quæ de Britannis prodiderunt conjecturis solis assequutos fuisse. Primus autem Romanorum *Julius Cæsar* post Gallias debellatas in Britanniam navigavit cum Legionibus Romanis, sive causatus auxilia Britannorum contra Romanos Gallis transmissa, sive potius ambitione propagandi imperij Romani: & post aliquas victorias in Britannos, iis tantum obsides dare & tributa annua pendere imperavit, atque ideo *Cornelius Tacitus* [e] eum Romanis Britanniam ostendisse potius, quam tradidisse asserit.

IV. Post *Julium*, Imperio Populi Romani in *Cæsares* translato, Imperatores insequentes summis viribus Britanniam acquirere contenderunt. Nam *Augustus* in Britanniam [f] cum exercitu navigare constituerat, nisi Pannoniarum primo & postea Cantabrorum defectionibus avocatus fuisset; & *Tiberius* Britannorum tributis acquievit, quæ cum sub Claudio denegarent, ille cum exercitu in Britanniam [g] profectus, operâ *Auli Plantij*, *Vespasiani*, & *Ostorij Scapulæ*, Britannos insigni prælio superavit, & Romam rediens de iis, eorumque Duce *Caractaco* splendidum triumphum [h] egit, titulumque *Britannici* assumpsit.

[e] *Tacit. in vit. Jul. Agric.*

[f] *Tacit. in vit. Agric.*

[g] *Dio. lib. 60: tacit. lib. 12. annal.*

[h] *Sueton. in Claud. cap. 17.*

Post

Post eum *Nero* Imperator Britanniam amisisset [i], nisi *Suetonius Paulinus* fortiter restitisset, neque Britanni, usque ad *Vespasianum*, ejusque filium *Domitianum* Imperatores, debellari potuerunt. Intereà verò Britanni cum Romanis æquo fere Marte per CXXX. annos [k] pugnaverant: tum vero Principum suorum dissidiis & factionibus divisi, bellaque Civilia inter se exercentes facilè a Romanis Ducibus superati sunt, qui, summâ gentis nostræ infælicitate, sub unius Regis administratione nunquam fuerant, sed inter varios Regulos & Principes distributi, viam servituti Romanæ facilem præbuerunt. Sub *Vespasiano* enim & *Domitiano*, post Britannos Australes, etiam Septentrionales & *Caledonij* debellàti, Insulæque Britannicæ Romanorum Imperio adjectæ sunt, prudentiâ & fortitudine *Petiti Cerealis* & *Julij Agricolæ*; Britanniaque universa tum primùm in Provinciæ Romanæ formam redacta est, & ex eâ fælici amissione libertatis [l] Romanos Mores Leges, Linguam, Eloquentiam, domorum splendidè ædificandarum artificium, viarum publicarum structuram & omnes Romanas Artes acquisivit; & quod summi beneficij loco est, harum rerum omnium gestarum memoriam

[i] *Tacit. lib.* 14. *annal. Sueton. in Neron. cap.* 40.

[k] *Dio. lib.* 55.

[l] *Tacit. in vit. Agric.*

memoriam, *Cornelij Taciti*, *Agricolæ* generi, & reliquorum Romanorum, Scriptis debemus, quæ aliter cum priorum Britannorum geſtis inter Druidum Ceremonias & jura oblivione ſepulta periiſſent.

V. De Britannia, jam ad Provinciæ formam redactâ, conſervandâ ſub Dominatione ſuâ, magis ſolliciti erant Imperatores inſequentes, quàm de reliquis Imperij Provinciis; & ad coercendas Britannorum defectiones ſæpius in Britanniam profecti ſunt, quam in reliquas Provincias, & præ reliquis Titulis ſuis ex victoriis Britannicis ſe Britannicos appellari ambiebant. Sub *Hadriano* Imp. cum ſeptentrionales Britanni adverſus *Cn. Trebellium* Legatum *Cæſaris* arma moverent, *Hadrianus* Imp. in Britanniam profectus eos in fugam egit, & ut Pictorum Scotorumque incurſiones arceret, murum per LXXX. millia paſſuum ex Stipitibus magnis & ceſpitibus [m] conſtruxit, qui barbaros intra ſuos terminos contineret. Cum vero Picti Scotique muro perfoſſo [n] iterum Britannos Auſtrales aggrederentur, ſub *Antonio Pio & Commodo* Imp. *Helvius Pertinax* [o], in Britanniam Præſes miſſus, eos aliquandiu continuit, donec ſub *Septimo Severo Virius Lupus* Præſes

[m] *Lamprid. in Hadrian. Pancirol. in Notit. Imp. Occiden. cap.* 89. *Fran. de Amay. ad l.* 1. *C. de annon. & tribut. lib.* 10.

[n] *Buchanan. lib.* 5. *Rer. Scotic.*

[o] *Herodian. in Peltin.*

ſes Britanniæ ferè oppreſſus Britannorum defectionibus Imperatoribus auxilium imploraret; qui cum *Baſſiano* & *Getâ* filiis, & *Papiniano* Profecto Prætorio in Britanniam profectus [p] per tres annos hic manſit, murum *Hadriani Lapideum* fecit, & Britannos ſeptentionales Caledonioſque, cum inſigni tamen Romanorum clade, ſuperavit, & Eboraci tandem mortuus eſt: quem *Herodianus*, præ reliquis Imperatoribus Romanis, bellicis operibus clariſſimum prædicat; & Britannici maximi titulus ei tributus eſt.

[p] *Spartian. in Sever. Herodian. lib.* 3. *cap.* 14. *& lib.* 4. *cap.* 3. *Dio. lib.* 76. *in except. Xiphilin. Beb. lib.* 1. *hiſtor. Anglic. c.* 5. *Euſeb. lib.*6. *eccleſ. hiſtor. cap.* 7. *Pancir. in Notit. Occiden. Imp. cap.* 73.

VI. Poſt *Severum*, ejuſque filium *Caracallam* a ſequentibus Imperatoribus Britannia vix coerceri potuit, quòd aliarum Provinciarum bellis avocati Britannorum defectionibus ſedandis pares non eſſent, pluréſque Romani Duces, aſſumptâ Imperiali poteſtate, Tyrannorum more Britanniæ dominationem occuparent; e quibus fuerunt *Carauſius* & *Allectus* ſub *Diocleſiano* Imperatore; contra quos miſſus *Conſtantius Chlorus* Præſes, Britanniam Romano Imperio reſtituit, idemque a *Diocleſiano Cæſar* declaratus, ex *Helena Coelli*, unius Britanniæ Regulorum filiâ, *Conſtantinum* genuit, qui poſt patris obitum a Legionibus Britannicis in Imperio ſucceſſor ſalutatus, per eorum-

rum fortitudinem *Maxentium*, Imperij æmulum Româ & Italiâ expulit, ſoluſque Romano Imperio potitus eſt.

VII. Hic Britannorum omnium qui unquam fuerint longè clariſſimus, non ſolam Natalium ſuorum gloriam Britanniæ noſtræ attulit, verum & novam Provinciæ formam apud nos induxit [q] conſtituta Britannia ſub Præfecto Prætorio Galliarum, Duce & Comite Britanniæ, Comite Littoris Saxonici per Britanniam, & vicario Britanniæ, qui omnes res belli paciſque apud Nos adminiſtrabant, & primus omnium Imperatorum Romanorum religioni Chriſtianæ libertatem, Lucem publicam, & ſplendorem indulſit. *Conſtantinum* vero Magnum fuiſſe in Britanniâ ex *Helena* matre Britannâ natum, conſtanter aſſerunt, non ſoli Hiſtoriæ noſtræ Scriptores, ſed & [r] exteri, idemque contra *Julium Firmicum* & *Juſtum Lipſium* ſtrenuè defendit Reverendiſſimus *Jacobus Uſſerius* [ſ], Archiepiſcopus *Armachanus*, qui ſuo merito ob inſignem literarum omnium Scientiam, inter Britanniæ noſtræ Ornamenta annumerandus eſt. In eo ſolo, hic noſter *Conſtantinus* Imperatorum Romanorum ſine controverſiâ primus, infelix fuit, quòd nimio terminorum

[q] *Pancir. in Notit. Occiden. Imp. cap.* 69. 72. 73. 89.

[r] *Card. Baron. Tom.* 3. *Annal. eccleſ. ad ann.* 306. §. 14. *Forcatul. de Gallor. Imp. & Philoſoph. lib.* 7.

[ſ] *Jacob. Uſſer. de primord. eccleſ. Britann. cap.* 8.

minorum Romani Imperij propagandorum ſtudio, Româ ſedem Imperij *Byzantium* tranſtulerit, locum amœnum æquè ac munitum, & in omnium Orbis Terrarum gentium quaſi medio collocatum; nam barbaræ gentes abſentiâ Imperatorum provocatæ, Gothi & Longobardi Italiam, Vandali, Suevi Gothique, Hiſpaniam, Franci Galliam, Scoti Pictique Britanniam invadunt, & ruina Romani Imperij in Occidente ſtatim ſequnta eſt.

VIII. Poſt *Conſtantinum*, *Conſtantinus* & *Conſtantius* ejus filij & poſt eos *Gratianus* Imp. Britanniam tenuerunt uſque ad *Valentinianum*, ſub quo *Theodoſius*, *Legatus Cæſaris*, Britanniam Scotorum & Pictorum incurſionibus iterum oppreſſam ita pacatam reddidit, ut pars Britanniæ a *Theodoſio* Subacta, Valentia [t] Imperatoris arbitrio diceretur. Eidem deinceps ad Imperium evecto ſucceſſit *Theodoſius II.* ejus filius, & poſt eum *Honorius* ætate minor, cujus adoleſcentiæ a *Theodoſio* patre præfectus *Stilicho*, Britanniam [u] iterum a Scotis Pictiſque liberavit: verum cum poſtea ſub hoc *Honorio* & *Arcadio* Imp. Scoti, cum Pictis & Attacotis, Britanniam noſtram, jam exhauſtam, (militibus Britannis ad alias Imperij Romani Provincias adverſus barbaros

[t] *Ammian. Marcellin. rer. geſtar. lib.* 28.

[u] *Claudian. de laudib. Stilich. lib.* 2.

barbaros tuendas evocatis) iterum ingrederentur, omniaque apud Nos vastarent, miseri Britanni frustra Imperatorum auxilium implorant, quorum gemitus *Gildas* [x], primus Scriptorum nostrorum, & post eum *Beda* [y] describunt *Se nimirum a Barbaris ad Mare, a Mari ad Barbaros repelli, & per duo funerum genera jugulari* frustra queruntur; nec enim *Honorius* aut post eum *Valentinianus III.* Britannos defendere potuerunt, Britanniâ Scotis & Pictis, post quingentos annos a *Julij Cæsaris* in Britanniam ingressu, derelictâ.

[x] *Gild. Epist. de excid. Britann. Huntingdon. histor. lib. 1.*

[y] *Bed. lib. 1. histor. cap. 13.*

IX. Ita miseri Britanni, Scotis Pictisque viribus impares, ab iisdem & a Saxonibus deinceps alij in Britanniam Armoricam in Gallia, Alij in Walliam, & Cornubiam apud Nos sese recipientes fugâ salutem quærunt, & qui supererant Anglo-Saxones Vicinos Germaniæ Populum ad expellendos Scotos Pictosque accersunt. A Romanis vero deserta Britannia circa annum Christi [z] CCCCXXXV. anno vero sexagesimo ante Christum natum *Julius Cæsar* Britanniam ingressus est.

[z] *Bed. lib. 1. histor. cap. 15. Chro. Saxon. edit. per doctiss. Wheloc.*

X. Saxones a Britannis contra Scotos Pictosque acciti, post eos fortitudine suâ ejectos, Britannos hospites perfidè tractârunt; nam Insulæ nostræ amœnitate & ubertate capti, querun-

tur.

tur stipendia promissa sibi non fuisse soluta, nec se satis esse remuneratos a Britannis, eâque de Causa [a] *Hengistus* & *Horsa* ex populationibus & Spoliis Britannorum mercedem armorum suorum contra Pictos Scotosque arbitrio suo æstimant, ad eosque postea aliæ Saxonum copiæ accedentes, Britannos in variis Insulæ partibus superant, novaque Regna & Principatus apud Nos constituunt, & demum Septem Regna [b] in variis Britanniæ nostræ partibus condiderunt.

[a] *Malmesbur. lib.* 1. *cap.* 1. *Buchanan. rer. Scotic. lib.* 5. *in Eugen. Reg.* 41. *Camden. in Britann.* §. *Romani in Britann.*

[b] *Hoved. annal. p.* 1. *Huntingd. lib.* 2. *histor. Camden. in Britann.* §. *Anglosaxones.*

XI Primum Cantianorum Regnum assecutus est *Hengistus* Saxo anno Salutis 445. Secundum Regnum Australium Saxonum initium habuit ab *Ella*, anno 488. sed post paucos Reges, in Occidentalium Saxonum potestatem venit. Tertij Regni Orientalium Anglorum *Offa* fuit primus Rex anno DLXXV. Quartum Regnum Orientalium Saxonum cæpit ab *Erchenwino* anno DXXVII. Quintum Regnum Merciorum seu Mediterraneorum Saxonum inchoatum fuit a *Crida* Saxone anno DLXXXII. Sextum Regnum Northumbrorum fuit primo possessum ab *Ida* anno salutis DVIII. Septimum Regnum Occidentalium Saxonum primus acquisivit *Cerdicus* anno salutis DXXI. cujus Successores sive fortitudine-

dine sua, sive viribus populi sui, omnium Britannorum robustissimi paulatim reliquos Saxonicos Reges Superarunt, & tandem omnes Britanniæ partes a Saxonibus possessæ in *Egberti* Regis Occidentalium Saxonum potestatem (Heptarchiâ extinctâ) venerunt [e] anno DCCC. isque primus Britanniam nostram Angliam, & nostrates Anglos Edicto suo [d] appellari jussit, & ex eo deinceps ab omnibus gentibus Angli dicti sumus.

XII. Post *Egbertum* in Regno Angliæ, a Saxonibus acquisito, successit *Ethelwolphus* ejusque posteri per CLXXV. annos, in quo tamen a Danorum incursionibus insignes sæpe clades & damna acceperunt; tandem Regnum Angliæ per aliquot annos amiserunt a Danis acquisitum, qui illud aliquandiu tenuerunt, donec Reges Anglo-Saxonici Angliam iterum pulsis Danis recuperatam, brevi postea Ducibus Normaniæ cedere coacti sunt, quorum posteri adhuc hoc Regno potiuntur.

XIII. Dani vero sub *Ethelwolpho* [e] Cantium prædonum more ingressi, diripiunt, deinde sub *Etheldredo* Northumbriam, postea sub *Aluredo* Londinum & Exoniam; Danique tributum [f] ab Anglis exigunt, & demum *Sueno,*

[e] *Camden. d.* §. *Anglo-Saxones.*

[d] *Polydor. histor. Anglic. lib.* 5. *Camden. d.* §. *Anglo-Saxones.*

[e] *Polydor. lib.* 5. *&* 7.

[f] *Polydor. lib.* 7. *Camden. in Britann.* §. *Dani.*

Soeno [g], Danorum Rex, totius Angliæ Imperium obtinuit anno MXIV. & post eum *Canutus* ejus filius, qui Regnum [h] Angliæ per XXVIII. annos tenuerunt: eo autem mortuo Angli, odio Danorum, *Edwardum Etheldredi* Regis filium e Normannia exulem revocant, isque ope *Gulielmi*, *Nothi* Ducis Mormanniæ, Rex Angliæ creatus fæliciſſime magnâ pietatis & justitiæ laude per XXIV. annos in Angliâ [i] regnavit, ędiditque plures Leges adeo justas & Anglis gratas, ut apud eos adhuc summè celebrentur; tandemque inter Divos relatus est. *Edwardo* autem sine liberis mortuo, Regnum Angliæ ambiebat *Edgarus Ethelingus*, *Edmundi* (qui ferreum latus dictus est) nepos ex filio Anglis gratiſſimus; sed cum puer esset, & Regni administrationi parum idoneus, *Haraldus*, *Godwini* Comitis Cantij filius ex sorore *Canuti* Dani, Regnum Angliæ occupat, & se ab Archiepiscopo Eboracensi anno MXLVI. Regem inaugurari procuravit.

XIV. *Gulielmus* Normanniæ Dux ab *Haraldo* Rege Angliæ constituto per legatos Regnum sibi restitui [k] postulavit, tum quod proximo affinitatis gradu *Divo Edwardo* conjunctus esset, utpote filius *Roberti* Ducis Normanniæ,

[g] *Polydor. d. lib. 7.*

[h] *Polydor. lib. 8. Camden. d. §. Dani.*

[i] *Cestren. lib. 1. cap. 50. Gemeticen. lib. 6. cap. 9. Polydor. lib. 8.*

[k] *Polydor. lib. 8. Camden. in Britan. §. Normanni.*

manniæ per *Emman. Richardi* Normanniæ Ducis filiam, matrem *Divi Edwardi* tum quod *Divus Edwardus* hæreditatem Regni Anglicani sibi promisisset, si sine liberis moreretur, & *Haraldus* in Normanniâ auxilium suum *Gulielmo* ad Regnum Anglicanum acquirendum post *Divum Edwardum* juramento sanctè pollicitus fuisset.

XV. *Gulielmus* ad jus suum vendicandum, & ad castigandam *Haraldi* perfidiam cum exercitu Angliam ingressus, *Haraldo* cæso, Regnum Angliæ adeptus est anno 1067. ejusque posteri adhuc eo potiuntur. *Gulielmo*, post Regni Anglici administrationem per 21. annos, mortuo[l], *Gulielmus Rufus* ejus filius *Secundo-genitus* in Angliâ successit anno 1088. & post eum, sine liberis mortuum, *Henricus I.* filius natu minor *Gulielmi I.* & in eo post Regnum XXXV. annorum etiam sine filiis mortuo, omnis *Gulielmi I.* virilis [m] & legitima proles defecit, eique successit *Stephanus* Blesensis *Henrici I.* ex sorore *Adela* nepos anno MCXXXVI. *Stephano Henricus II.* & post eum *Ricardus I.* ejus filius, atque ita Normannorum & exterorum imperium apud Nos cessavit; nam *Ricardus* ejusque posteri fuerunt Angli, in Anglia nati, moribusque Anglicanis usi; idque

l *Polydor. lib.* 10.

m *Polydor. lib.* 11.

que gloriæ gentis Anglicanæ tribuendum est, quod cum Normanni Anglos odio haberent, eorum Leges abrogare, moresque ad Normannicos trahere contenderent, Anglorum tamen nomen [n] conservârunt, summo sibi honori ducentes Anglis imperare; atque adhuc apud eorum posteros manet Anglorum Nomen & Regnum; iisdemque Regnum Scotiæ per fælicissimæ memoriæ *D. Jacobum* accessit.

[n] *Polydor. lib.* 13.

XVI. Ex his satis constat, quas Principum Mutationes Britannia nostra hucusque passa fuerit: jam redeundum ad Leges Britannorum in his singulis Imperij Britannici Mutationibus, & inter eas, quem usum Romanorum Leges sortitæ fuerint, & quæ Legum Romanarum Authoritas in Angliâ adhuc supersit.

Pars Secunda.

I. ANte Romanorum ingressum in Britanniam, Duce *Julio Cæsare*, nulla extat, nec rerum gestarum in gente nostra historia, nec Legum memoria præter illam, quam a Romanis Scriptoribus habemus. In Britanniâ vero & Galliâ refert *Cæsar* [o] Sacrorum & Legum potestatem fuisse penes

[o] *Cæsar. lib.* 6. *de bell. Gallic.*

penes Druidas, eorum Judices simul & Sacerdotes, eosdemque de omnibus Controversiis publicis privatisque constituisse, & si quod admissum facinus vel cædes facta, vel de hæreditate aut finibus controversia esset, eosdem præmia pœnasque decrevisse, eique, qui eorum Decretis non staret, Sacrificiis interdicebatur; de eorum vero Legibus aut Ceremoniis Sacrorum nihil extat, nam literis aliquid mandare non erat [p] illis permissum. De Legibus vero in Britanniâ nihil mutavit *Cæsar*, quæ suis Regibus concessa, & suis Legibus usa [q] est; tantum Obsides & Tributa imperata sunt; Britanniamque ante Claudium sui juris *Seneca* [r] appellat.

II. Claudius vero Britanniam ingressus, in ea parte Insulæ quam debellavit, Leges Romanas indixit, atque ideo *Druidas* Edicto suo [s] sustulit, unde de morte Claudij lusit *Seneca* [t]

Ille Britannos
Ultra noti
Littora Ponti:
Et cæruelos
Scuta Brigantes
Dare Romuleis.
Colla catenis
Jussit, & ipsum
Nova Romanæ
Jura Securis
Tremere Oceanum.

Claudiumque Coloniam duxisse Cameloduni narrat *Tacitus*, [u] *Ut esset subsidium versus Rebelles, & imbuendis Sociis*

[p] *Cæsar. d. lib. 6. de bell. Gall. Anth. Fanton. in Ordin. Reg. Gall. in præfat. Ciron. lib. 5. Obser. jur. Canon. cap. 7.*
[q] *Dio. lib. 53. Camden. §. Romani in Britann.*
[r] *Senec. in Octav.*
[s] *Sueton. in Claud. cap. 25.*
[t] *Senec. in Lud. de morte Claudij.*
[u] *Tacit. lib. 12. Annal.*

ciis in officia Legum; & de Claudij temporibus antiquum poetam intelligit magnus *Jos.* [x] *Scaliger.*

[x] *Scalig. in Catalect. Camden. d. §. Romani in Britan.*

Cernitis ignotos Latiâ sub Lege Britannos,
Sol citra nostrum flectitur Imperium.

III. Sub *Nerone* postea recenset *Tacitus* Britannorum querelas, [y] *Singulos sibi olim Reges fuisse, nunc binos imponi, e quibus Legatus in Sanguinem, Procurator in Bosa sæviat, & externos fremitus in Cura* [z] *eorum audiri.* Universam etiam deinceps Britanniam, præsertim fortitudine & prudentia *Julij Agricolæ* debellatam, in Provinciæ formam redegerunt Imp. *Vespasianus* & *Domitianus*, ijdemque & sequentes Imperatores usque ad *Honorium* & *Valentinianum III.* Britanniam per Leges Romanas gubernârunt, Britannisque per Magistratus Romanos, Proconsules, Præsides, Legatos, Prætores, Præfectos Prætorio, postea Comites Britanniæ, eorumque Vicarios, abrogatis Legibus Britannicis, ex Legibus Romanis ejus dixerunt.

[y] *Tacit. in vit. Agric.*

[z] *Tacit. lib. 14. Annal.*

IV. Sub *Domitiano* autem ita Leges Romanæ in Britanniâ invaluerunt, ut *Agricola* Britannos hortaretur, ut Templa [a], Fora, domos extruerent, Britannique adeo se ad Artes Romanas accomoda-

[a] *Tacit. in vit. Agric.*

accommodaverant, ut a Gallis Eloquentiam Romanam, & peritiam [b] Advocatorum didicerint: posteaque sub *Marco Antonio* Imp. *Aristides* Orator Græcus inter encomia Romæ ponit [c], *quod Leges suas omnibus etiam Britannis communes reddidisset, eosdemque terminos Imperio & Legibus suis posuisset.* Romaque deinde a *Claudiano* [d] *Armorum Legumque parens*, & a *Sidonio Appollinari* postea [e] *Legum Domicilium* appellata est.

V. Romanarum etiam Legum usus & exercitium in Britanniâ evidentissimè constat ex eo, quod sub *Septimio Severo* Imp. *Æmylius Papinianus* Eboraci Præfecti Pærtorio munus (quod in Imperio Romano Supremum fuit) gesserit & jus dixerit: cujus rei fides tribuenda est *Dioni Cassio* viro Consulari, qui sub *Severo* vixit, & res gestas *Severi* [f] scripsit, licet a reliquis historiæ Romanæ Scriptoribus omittatur.

VI. *Severus* enim cum *Antonio Caracalla* & *Geta* filiis ad evitandum Legionum otium & filiorum luxuriam Romæ, in Britanniam veniens, relicto *Geta* filio cum Consiliariis & amicis antiquissimis in interiore parte Insulæ, quæ Romanis parebat, ut juri dicundo rebusque administrandis præesset, ipse cum *Antonino* & exercitu in Caledoni-

[b] *Juvenal. Satyr. 6.*

[c] *Aristid. in Rom. encom.*

[d] *Claudian. lib. 3. de Laud. Stilic.*

[e] *Sidon. Apollin. lib. 1. epist. 6.*

[f] *Jo. Leunclan. in vit. Dion. Cass.*

os profectus est, & dum simul equitarent, *Antoninus* refrænato equo magno silentio gladium distrinxit, ut patrem feriret, a quo facinore clamore militum avocatus abstinuit: *Severus* autem rem dissimulavit, donec rebus compositis ad Prætorium rediret, ubi filium, cum *Papiniano* & *Castore*, amicis intimis, ad se vocat, gladiumque in medio collocari jussit, & filium increpans, quod tantum facinus Sociis, & hostibus videntibus, ausus esset attentare, eum porro ita alloquitur, *Si me sublatum cupis, manu tuâ me interfice, vel hic adest* Papinianus [g] *Præfectus Prætorio, cui jubere potes ut me interficiat, isque Mandatis tuis, cum Imperator sis, obtemperabit. Papinianus* enim fuit primus omnium in Consiliis [h] *Severi*, tum ob insignem præ reliquis omnibus juris Scientiam, tum quod Severo ex secunda uxore affinitate conjunctus [i] esset.

[g] *Dio. lib. 76. in excerpt. Xiphilin.*

[h] *Lamprid. in Sever.*

[i] *Spartian. in Caracall.*

VII. Severus post fusos *Caledonios* Eboracum rediens ibi promulgavit Legem illam, [k] quâ constitutum est, Servum alienum acquirere Dominium bonæ fidei possessori, sive ex re ejus, sive ex operis suis, malæ autem fidei possessori nihil acquirere: quæ data fuit Eboraci *Faustino* & *Rufo Coss.* qui fuit ultimus [l] annus imperij *Severi* (quo

[k] *L. 1. C. de rei vendic.*

[l] *Cont. in fast. Consular.*

Severus

Severus Eboraci mortuus eſt) eademque ſcripta fuit a *Papiniano*, quia Interpretes noſtri opinantur [m], Omnes Conſtitutiones *Severi* & *Antonini*, quæ in Codice *Juſtinianæo* reperiuntur, a *Papiniano* multa cum deliberatione conſcriptas fuiſſe: neque *Papinianum* ſolum, ſed *Ulpianum* etiam & *Paulum* fuiſſe hic in Britannia Aſſeſſores in Prætorio cum *Papiniano* Præfecto, viri doctiſſimi [n] exiſtimarunt, eoſdemque omnes *Getæ* Conſiliarios fuiſſe aſſignatos: & inter Britanniæ noſtræ decora numerandum eſt, quod *Papinianus* in eâ jus dixerit, *Primus* [o] *Omnium Juriſconſultorum, qui fuerunt vel futuri ſunt, quem nemo unquam juris Scientiâ ſuperavit, nec in poſterum æquare poterit*, ut eum prædicat *Cujacius* [p], magiſque Britanniam noſtram ornat, ſi *Ulpianus* & *Paulus* (primi poſt *Papinianum*) in Auditorio *Papiniani* hic aſſidebant.

VIII. Britanniam noſtram ſub Legibus Romanis adminiſtratam fuiſſe, habemus etiam teſtimonia *Ulpiani* & *Javoleni* in Pandectis: filiifam. apud Britannos erant in patria â poteſtate ex jure Romano, & Patres filiis pupillaritèr ſubſtituebant, ſed non potuerunt patres pupillariter ſubſtituere filiis, niſi prius in teſtamento hæredem ſuum

[m] *Math. Weſenbech. in Papinian.*

[n] *Selden. diſſertat. ad Flet. cap. 4. ex Lamprid. in Alex. Sever. & l. lecta ff. ſi cert. petat.*

[o] *L. cum Papinianus. 14. C. de ſenten. & inter loc. om. Jud. Jac. lect. in Orat. de Æmyl. Papinian.*

[p] *Cujac. in proœm. ad quæſt. Papinian.*

ſcripſiſſent, atque ita Imperatorem *Severum* ad *Virium Luppum*, Præſidem Britanniæ, reſcripſiſſe refert [q] *Ulpianus*: ita etiam in teſtamento *Seii Saturnini*, claſſis Britannicæ Archigubernij hæredi fiduciario inſtituto reſtituendam eſſe hæreditatem, ſi is, cui reſtituenda erat hæreditas, deceſſiſſet, priuſquam dies ceſſiſſet, reſpondit [r] *Javolenus*.

[q] *L. moribus* 2. §. *prius ff. de vulg. & pupill. Choppin. de Com. Gall. conſuetud. p.* 2. *n.* 2.

[r] *L. Seius Saturninus.* 46. *ff. ad S. C. Trebell.*

IX. Britanni porro noſtri non tantùm ad Leges, verum etiam mores, habitus, Linguam, Eloquentiam, & omnes Artes Romanas ſe accommodabant, quod ex divinâ benignitate in gentem noſtram promanavit, quæ aliter nativam barbariem retinuiſſet; neque enim eandem Saxonum, Danorum, aut Normannorum, gentium magis Barbararum, Moribus exuiſſet, ſed quicquid apud Majores noſtros pulchrum aut ſplendidum fuit, Romanorum Moribus, Virtutibus, & Imperio tribuendum eſt; Britannique noſtri ita ſe ad diſciplinam Romanorum compoſuerunt, ut Britanniam vocatam fuiſſe Romaniam *Gildas* [ſ] noſter teſtetur.

[ſ] *Gild. in epiſt. de excid. Britann.*

X. Et Britanni denique non prius Romanas Leges deſeruerunt, quam ipſi a Romanis derelicti erant; quod in *Honorij* tempora incidit. *Tum autem*

Item Trans-Rhenani Barbari cuncta pro ibito invadentes, Britannos eo redegerunt, ut Romanorum Legibus non amplius obedientes, propriam Rempub. arbitratu suo constituerent, ut ait [t] *Zosimus*: quam tamen libertatem statim amiserunt, & a Saxonibus debellati eorum Legibus parere coacti sunt.

XI. Cum vero aliqui Jurisconsulti Anglicani magni nominis tradiderint [u] Romanos Leges suas Britannis non imposuisse, sed iis uti suis Legibus & consuetudinibus permisisse, quibus rationibus ducti illud asseruerint, non possum assequi, nec ipsi se explicant, cum hoc repugnet fidei Historiarum Romanarum, & deinceps Anglicarum omnium; & contrariam Sententiam evidentissimis Testimoniis defendunt clarissimi hoc sæculo gentis nostræ Scriptores, *Gul. Camdenus* [x], & *Joh. Seldenus* [y], quorum Ille Britanniam nostram Chorographiâ & Annalibus *Elizabethæ* apud exteras gentes illustrem reddidit, Hic vero ad juris Patrij exactam Scientiam, Legum *Mosaicarum*, reliquarumque gentium, & literarum porro Omnium, non Latinarum modo & Græcarum sed & Hebraicarum & gentium Orientalium singularem cognitionem adjecit; iisque postea accessit *D. Henr. Spelman*-

[t] *Zosim. lib. 6. Pancirol. in Notit. Occiden. Imper. cap.* 73.

[u] *Fortesc. de Laud. Leg. Angl. cap.* 17. *D. Edward. Coke. lib.* 2. *Relat. & lib.* 6. *Relat. in præfat.*

[x] *Camden. in Britann. §. Roman. in Britann.*

[y] *Selden. in Not. ad Fortesc. cap.* 17. *in analect. lib.* 1. *cap.* 5. *in uxor. Hebr. lib.* 2. *cap.* 29. *Dissert. ad Fletam. cap.* 4.

[z] D. *Spelman. in Concil. ad ann.* 185. p. 35.

nus [z] insignis & acutissimus Antiquitatum Britannicarum Explorator, qui Omnes amplissimis rationibus probant, Romanos, abrogatis Legibus Britannicis, Romanas in Britanniam induxisse, & secundum eas jus dixisse, quamdiu Imperatores Romani Britanniâ nostrâ potiti sunt, Eorumque in Literarum Omnium & Antiquitatum gentis nostræ cognitione longè præstantiorum sententiam sequi debemus.

XII. Sed huic sententiæ adversari videtur Epistola ad *Eleutherium* Pontificem Romanum, missa a *Lucio* uno Regum Britannicorum, quem fuisse Regem *Icenorum*, nempe Norfolciæ, Suffolciæ, & agri Cantabrigiensis sub *Antonino Pio* & *Commodo* Imp. perhibetur, in quâ Leges Romanas & *Cæsareas* sibi ab *Eleutherio* transmitti petiit, quod ineptè fecisset, si Britanni eo tempore Leges Romanas habuissent. Hæc Epistola non ante *Henrici VIII.* tempora typis [a] evulgata est, quam posteriores Scriptores Anglici aliquot [b] retulerunt, ad fidem Epistolæ commentitiæ adhibendam, ex errore proclives, in honorem gentis nostræ; in qua etiam *Lucius*, omnium Regum Christianorum primus, a Pontifice sacris Christianæ fidei initiari petit.

[a] 12. H. 8. *Spelm. ad d. ann.* 158.
[b] *Fox in Martyrol. lib.* 2. *Gul. Lambard. in auctar. Leg. Edr. Confess. Antiquit. Britan. pag.* 4.

XIII.

XIII. Verum hæc Epiſtola ex eo ſuſpecta habetur, quod Britannici Scriptores antiqui, qui hujus Epiſtolæ [e] meminerunt, in ea nihil de Legibus Romanis referunt, & recentiores Scriptores Anglici [d] ex multis rationibus hanc Epiſtolam ſpuriam & adulterinam eſſe contendunt, nempe quod hæc Epiſtola ſcripta referatur anno Chriſti CLXIX. cum *Eleutherius* Sedem Romanam non obtinuerit ante annum CLXXX. quod contineat verba Latinitatem Normanicam & jus Anglicanum redolentia, quod in ea allegentur ſacræ Scripturæ ex tranſlatione *Divi Hieronimi*, qui ad ducentos annos poſt *Eleutherium* floruit, & quod nec *Galfredus* Monumethenſis, nec *Hovedenus*, nec alij Hiſtorici Anglici antiqui ejus meminerint. Et aliæ porrò conjecturæ contra *Lucij* Epiſtolam proferuntur, nempe quod Pontifex *Lucium* compellet in plurali *Vos eſtis Vicarius Dei*, quam compellationem a recentioribus Principibus aſſumptam, Sermo Romanus ejus ſæculi non admittit, quòd Pontifex aſſerat *Se Leges* Cæſaris *poſſe ſemper reprobare*, quòd verba *Protectione & Pace* non Romanum ſed recentiorem Anglicanum Sermonem referant, quòd in antiquis Exemplaribus Legum *Gulielmi Nothi* hæc

[e] *Epit. hiſtor. Bed. in fin. Jo. Major. de geſt. Scotor. lib.* 1. *cap.* 13. *Jo. Balæ. in Scriptor. Britan. Cent.* 1. *v. Lucius Pius.*

[d] *Spelman. ad d. ann.* 185. *Wheloc. in Legib. Gul. Baſtard.*

hæc Epiſtola non reperiatur, quòd Leges *Gulielmi* & Conſuetudines Londinenſes (inter quas hæc Epiſtola edita eſt) ex gravibus etiam Cauſis ſuſpectæ ſint, & demum ſub aliis ſuſpicionis & falſi conjecturis laborat hæc Epiſtola *Lucij*, quas doctiſſimus *D. Gerardus Langbainius*, Collegij Reginæ apud Oxonienſes Præpoſitus, cum multis aliis Obſervationibus ſuis de Antiquitatibus, & Legibus Romanorum in Britanniâ (quarum ille, ut & Hiſtoriæ univerſæ eſt valde peritus) mihi amicè communicavit. Ex his conſtat Britannos Legibus Romanis paruiſſe, quamdiu ſub Imperio Romano fuerunt, donec a *Cæſaribus* derelicti, Saxonum & Danorum Dominationi ceſſerunt.

XIV. Sub Saxonibus vero & Danis quamvis pauciora Legum Romanarum veſtigia reperiamus, utpote intentis ad eas ſolas Leges ferendas, quæ Britannos & Anglos ſub jugo ſuo arctiùs coercerent, ſub iis tamen conſtabit Reges eorum, qui reliquis Pietate, Virtute & gloriæ Cupiditate præcelluerunt, in Judiciis & jure dicundo inter ſubditos ſuos ad exemplar Romanorum ſæpiùs ſe compoſuiſſe. Ita ſub Heptarchiâ Saxonum refert *Beda* [e] *Ethelbertum* Regem Cantij circa annum ſalutis

[e] *Bed. lib. 2. hiſtor. cap. 5. Spelm. in gloſſar. v. Lex. Anglorum.*

ſalutis DCXIII. Decreta Judiciorum inter ſubditos ſuos juxta exempla Romanorum cum Conſilio Sapientum conſtituiſſe, in quibus ante omnia ſancivit pœnas in auferentes Res ab Eccleſiis, Epiſcopis, vel aliis quibuſcunque, eademque fuiſſe Anglico Sermone conſcripta, ſuoque ſæculo obſervata *Beda* teſtatur. Et hic primus Regum Saxonicorum Leges [f] tulit, & poſt eum *Inas* Rex Saxonum Occidentalium aliis promulgavit, & deinceps Leges *Mercias Offa*, *Merciorum* Rex, poſt eos celeberrimus *Aluredus* Occidentalium Saxonum Rex prioribus Legibus alias addidit, & *Aluredo* Reges ſuccedentes *Edwardus* ſenior, *Athelſtanus*, *Edmundus*, *Edgarus*, *Etheldredus*, Saxones, poſteaque *Canutus* Danus, ſuas Leges ediderunt, quæ adhuc extent, eaſdemque ex linguâ Saxonica *Gulielmus Lambardus* Latinas reddidit.

[f] *Spelm. d. v. Lex. Anglorum.*

XV. In his vero Legibus omnibus non multa deprehenduntur judicia Legum Romanarum, quæ poſt *Juſtiniani* ſæculum a gentibus Europæis vix cognitæ fuerunt, Regeſque Saxonici Dominationi ſuæ per Leges ſuas conſtituendæ ſollicitè incumbebant, licet eorum plurimi Juſtitia & Pietate inſignes fuerint, quorum zelo in fidem Chriſtianam, & Pietati Splendidæ, a-

pud nos Ecclesiæ Cathedrales, & Monasteria, & Collegia sacra plurima tribuenda sunt. Verum hæc a Danis non potuerunt expectari, qui Angliam ingressi circa annum DCCC. non solum Urbes, Oppida, Ecclesias, Monasteria, sed & Leges, Scientias, & literas omnes vastârunt [g] & profligarunt, cum essent Ethnici, & a fide Christi [h] abhorrerent. Danis autem pulsis, *Divus Edwardus*, quem Confessorem dicimus, ex omnibus prioribus Legibus Anglorum, Danorum, & Merciorum unam Legem Communem [i] edidit; quæ Leges *Edwardi* Confessoris hodie dicuntur, quas Angli deinceps adeo amplexi sunt, ut post Normannorum Dominationem, quoties Populus ex Legibus asperioribus concitatus inciperet tumultuari, Reges eorum amicos delenire solebant, promittendo se Leges *Edwardi* Confessoris restituturos; Regesque nostri iis sæculis, cum inaugurati erant, se Leges *Edwardi* observaturos sacramento polliciti sunt.

[g] *Spelm. in Concil. ad Capitul. incert. Edit.*

[h] *Hect. Boeth. histor. Scotor. lib.* 10.

[i] *Gemeticen. lib. 6. c. 9. Ran. Cestren. lib. 1. c. 50. Polydor. histor. lib. 8. Spelm. d. v. Lex. Anglorum.*

XVI. Iisdem sæculis, quibus Saxones & Dani Anglorum Imperium habuerunt, Britanni in Walliam ab iis pulsi suos Reges habuerunt, quorum tamen nullas habemus Leges scriptas ante *Howelum Bonum* (*Howel Dha*) eorum

Regem

Regem circa annum DCCCCXL. qui, convocatis Episcopis & Laicis doctissimis, Leges antiquas correxit, & novas condidit, quas per *Blegaridum Longuaridum* [k] virum pro eo sæculo doctum, Latine scribi & promulgari jussit, & inter eas Leg. LXXXV. laudatur Lex Romana [l] quod duo testes sufficiunt, ubi testium numerus non definitur, & quod unius testimonium non sit [m] admittendum: in eâ tamen Lege plures enumerat, quorum soli testimonio sit credendum; scilicet Dominum inter Duos homines, Abbatem inter duos Monachos, Patrem inter Duos filios, Sacerdotem de testimonio sibi attestato, Puellam de virginitate si rapta sit, Latronem ad patibulum ductum de Sociis suis, alijque ibi enumerantur. Neque his sæculis expectare possumus multa Legum Romanarum testimonia, in quibus jus *Justinianeum* delituit: Scientiarum omnium in Europa fuit oblivio miranda, ut supra [n] dictum est, & apud nos literas omnes, Dani præsertim, profligarunt, eademque vestigia Legum Romanarum, quæ sub Regibus nostris Saxonicis reperiuntur, petita erant e Codice *Theodosiano* [o], *Gaij*, *Pauli*, *Ulpiani* fragmentis, quæ cum aliquâ parte Pandectarum apud Europæos extabant.

XVII.

[k] *Jo. Bale. Cent. 2. v. Blegaridus.*

[l] *Leges Howeli Dha. M. S. apud clariss. Selden. l. 85. tit. numerus testium.*

[m] *L. 3. C. Theodos. de fid. test. & l. 9. C. Justin. de Testib.*

[n] *Lib. 5. cap. 9.*

[o] *Freher. in edit. Græc. Rom. in epist. ad Rud. 2. Imp. clariss. Selden. dissert. ad Flet. cap. 5. Ciron. lib. 5. obser. jur. Canon. cap. 2.*

XVII. Progrediendum igitur ad Normannorum tempora, quorum Primi Reges Reip. Anglicanæ gubernationem in multis mutârunt, pluribusque Legibus prioribus abrogatis novas condiderunt, eamque Reip. & Legum formam apud Nos constituerunt, quam hodie habemus sub Regibus nostris, qui *Gulielmo I.* Legitimè succedentes, ab eodem & Titulum & numerum decessorum describunt. Normannos vero juris Civilis usum & Authoritatem apud nos in multis induxisse ex sequentibus constabit.

XVIII. * *Gulielmus* Normannorum Dux Coronam Angliæ adeptus, licet se propalaret esse Legitimum *Divi Edwardi* hæredem ex donatione *Edwardi*, & qui erat *Edwardi* pronepos ex sorore, tamen proximitate inferior erat *Edgaro*, quem *Ethelingum* appellarunt Angli, ut delicias gentis suæ, atque ideo alias Armorum suorum Causas, nempe cædem *Alfredi* fratris *Edwardi* & *Roberti* Cantuariensis Archiepiscopi exilium adjecit, ex quibus omnibus justum sibi bellum fuisse in *Haraldum* & Anglos decrevit. Postquam vero Coronam induisset, ex potestate sua Leges plures mutavit, quæ & sub successoribus receptæ sunt, novam juris dicundi formam in multis constituit,

it, prædia Anglorum plurima ex Allodialibus Feudalia fecit, multa tributa & vectigalia imperavit, quibus Angli prius soluti erant, & demum moriens, exhæredato *Roberto*, Normannorum Duce filio primo-genito, *Gulielmum* (quem *Rufum* dicimus) secundo-genitum in Regno Angliæ Hæredem instituit, quod omnino in successionibus Legitimis nefas est admittere, Consuetudinem diuturnam de successione Primo-geniti in Gallia & in Anglia in omnibus hæreditatibus invaluisse Interpretes [p] nostri testantur.

[p] *Bald. in L. cum in antiquioribus n. 18. C. de jur. de lib. Panor. in c. ex insinuatione. n. 6. de jur. primogen. qu. 21. n. 2. 3. Gul. Benedict. ad c. Raynutius de testam. v. in eodem testam. 1. n. 166.*

XIX. *Gulielmus* hic (quem vulgò Conquestorem dicimus) initio Regni Procerum precibus ductus, primo observari jussit Leges *Divi Edwardi* [q], una cum iis, quas ipse conditurus erat: sed pacato Regno Leges suas inducturus ex Legibus Merciorum, Danorum, & Occidentalium Saxonum, quæ apud Nos erant celebriores, Danicas [r] prætulit, quia cum Normannicis magis conveniebant, Normannique a Danis oriundi eosdem cognatione at-

[q] *Ingulph. Abb. Croyland. in fin. histor. Hoved. in Gul. 1. p. 150. & p. 608. Gemeticen. d. lib. 6. Spelm. in glossar. v. Lex Anglorum.*

[r] *Gemeticen. d. lib. 6. c. 9. Hoved. annal. p. 2. in Henr. 2. Spelman. d. v. Lex Anglor.*

tingebant,

tingebant, iisdemque Consuetudines Normannicas [f] immiscuit, & ex iis omnibus Leges suas compositas promulgavit, quarum pleræque apud Nos adhuc valent; & quamvis illius Successores *Gulielmus II. Henricus I. Stephanus*, *Henricus II.* alijque deinceps, Anglos, res novas molientes, ex Legum Normannicarum Causa, sæpe pacarent, polliciti Legum *Divi Edwardi* restitutionem; illud tamen nunquam præstiterunt, tantum Barones nostri a *Joanne* & *Henrico III.* Chartam libertatum obtinuerunt, quæ in multis articulis asperitati priorum Legum temperamentum adhibuit, quam Magnam Chartam appellârunt, eademque apud Nos in summâ veneratione adhuc habetur.

[f] *Camden. in Britann. §. Normann. Spelm. in d. v. Lex Anglorum.*

XX. Leges vero Conquestoris Anglis primo duræ videbantur; easdemque excutere sæpe tentârunt; sed per aliquot sæcula insequentia consuetudine & Consensu gentis nostræ confirmatæ deinceps iisdem gratæ fuerunt, & in Mores nostros abierunt; nam Consuetudinis apud omnes gentes mira vis est, postquam uniuscujusque populi consensu recepta fuerit; atque ideo Lex Tyranno Consuetudo Regi [t] comparari solet, Legesque ex præscripto datæ speciem servitutis habent, consuetudines

[t] *Dio. Chrysostom. ora. 76.*

consuetudines vero consensu receptæ ut liberis imperant.

XXI. Illud autem asperum in Legibus Conquestoris visum est Anglis, quod cum priorum Regum Leges Sermone Latino vel Saxonico scriberentur, ille Leges suas promulgari, Actionum Formulas, Acta Judiciorum & Sententias Judicum idiomate Normannico [u] scribi jussit, quod nec ab Anglis nec a Gallis (quorum plurimi tum erant subditi Regi nostro) intelligebantur, eademque linguâ pueros in Scholis instrui mandavit; quod Mandatum in Romanis imperiosum [x] appellat *D. Augustinus*, qui gentibus a se debellatis, in Judiciis & omnibus actis Publicis linguâ Romana uti præceperunt, id tamen apud nos valuit usque ad *Edwardum III.* sub quo Lege lata permissum [y] est, omnes deinceps Actiones & postulationes in Curiis Regiis Sermone Anglicano proponi.

XXII. Consuetudines vero Normannicas fuisse per Conquestorem Anglicis immistas ex earum similitudine in multis articulis clarissimè constat; & ex hac similitudine testantur Jurisconsulti Gallici [z] *Carolum VI.* & *VII.* Gallorum Reges post recuperatam Normanniam sub *Henrico VI.* Rege

[u] *Ingulph. in loc. cit. Polyd. lib. 9.*

[x] *Augustin. lib. 19. de Civit. Dei. cap. 17.*

[y] *Stat. 36. Edw. 3. c. 15.*

[z] *Jacob. Godefrid. ad consuetud. reform. Norman. in princ. v. reformees.*

ge nostro, quam decessores sui a Conquestoris tempore possederant, non reformasse statim Consuetudines Normanniæ, quia immutatæ non fuissent per Anglos, utpote cum Consuetudinibus Anglicis convenientes; quod in reliquis Provinciis omnibus Galliæ præstiterunt, in quibus Consuetudines Omnes ab Anglis inductas expurgârunt, & ad antiquas redierunt; Consuetudines vero Normanniæ ultimò reformatæ erant ab *Henrico III.* Gallorum Rege ann. MDLXXXIII. nam eousque antiquæ Normanniæ Consuetudines apud eos manserunt.

XXIII. Conquestor potestate suâ usus juris dicundi formam apud Anglos in multis mutavit, novasque Curias & Tribunalia vel constituit vel immutavit: Cancellariorum sub Regibus Anglo-Saxonicis aliquando mentio est; sed sub Conquestore Cancellaria constituta est, quæ deinceps sub successoribus perpetua fuit, cui præsidet Cancellarius a Rege constitutus (quod apud Nos Supremum Munus est) e quâ emanant [a] *Diplomata* Regia & *Brevia* Originalia, Mandata etiam pro inquisitionibus feudalibus; eique præsertim demandata est potestas juris Anglicani rigorem temperandi, & moderandi, ubi æquitas postulat, remediaque

[a] *Spelman. in glossar. in Diatrib. de Cancellar.*

diaque concedendi contra fraudem, fiduciam violatam, omnemque dolum malum in causis ejus fori propriis, sicut & apud Romanos Prætor [b] habuit juris Romani adjuvandi, supplendi, vel corrigendi potestatem. Quamvis vero aliqui apud Nos viri docti existiment eam potestatis amplitudinem judicandi de Causis ex æquo & bono & moderandi juris Anglicani a Conquestore Cancellariis non fuisse concessam, sed paulatim per sæcula insequentia crevisse, constat tamen Cancellarios fuisse usos eâ potestate sub *Henrico II.* quia *Jo.* Sarisburiensis *Becketi* Cancellarij coætaneus Librum suum ita [c] alloquitur.

Quærendus. Regni tibi Cancellarius Angli,
Primus sollicitâ mente petendus erit.
Hic est, qui Regni Leges cancellat iniquas.
Et mandata pij Principis æqua facit.
Si quid obest populo, vel moribus est inimicum,
Quicquid id est, per eum desinit esse nocens.

Et *Alexander Neckham* [d] de *Becketo* ita *Beatus siquidem* Thomas *Cantuariensis dummodo Cancellarius fuit, Leges iniquas cancellavit.*

XXIV. A sæculo Conquestoris constitutæ sunt apud Nos Curia *Banci* Regij pro dijudicandis iis Causis, sive Criminalibus, sive Civilibus, quæ inter Regem

[b] *L. jus autem. §. jus Prætorium. ff. de Just. & jur. Cujac. ad d. l. jus autem. lib. 2. definit. Papin. Pancir. lib. 1. Thesaur. var. lect. jur. cap. 35. Franc. de Amay. lib. 1. observat. jur. cap. 13. n. 11.*

[c] *Jo. Sarisbur. in Polycrat. in præfat. ad opus suum.*

[d] *Alex. Neckh. super Cantic. lib. 4. c. 5. M. S. in Biblioth. Bodleian.*

Regem & subditos agitantur; & Curia Communium Placitorum, in qua subditorum lites disceptantur; & Curia Fisci, seu *Ærarij* Regij (ad quam spectat Judicium Causarum omnium de Mulctis, Feudorum alienationibus, Bonorum publicatione, Regiis Censibus, solutione vectigalium, aliorumque in quibus de jure Fisci Regij agitur) quæ a linguâ Normannicâ derivata, Curia *Scaccarij* dicta est. E quibus Curiis licet aliquæ, præsertim verò Curia *Banci* Regij, tradantur a viris juris Anglicani peritis fuisse Conquestore antiquiores; illud tamen omnibus constat has Curias a sæculo Conquestoris per Sexcentos annos durâsse & apud Nos adhuc manere.

XXV. Præcipue vero Potestate suâ usus est Conquestor in tempore juris reddendi, & in modo probationum & Judiciorum: nam, cum apud alias gentes Europæas jus semper dicatur, exceptis temporibus Messis, Vindemiarum, & aliquarum Feriarum, Conquestor statuit quatuor anni Terminos juri dicundo certo dierum numero circumscriptos, extra quos nemo in Curiis Regiis Supremis in jus vocari possit. De modo vero Judiciorum & probationibus constituit omnes quæstiones facti dijudicandas esse per Duodecim viros

ros juramento astrictos, quos juratores dicimus, qui auditis Testibus de facto pronunciant, quæstione juris, si qua supersit, Judicibus reservatâ, cujus Judicij Modi licet aliqua vestigia appareant apud Anglo-Saxones, Conquestore antiquiora, ab eo tamen in certam formam [e] redactum fuisse constat, & ab Anglis post Conquestorem constanter servatus fuit.

XXVI. Conquestor porro Forum Ecclesiasticum a Laico distinxit; nam cum antea sub Anglo-Saxonibus singulis mensibus Aldermannus seu Præses una cum Episcopo jus dixissent, in Curiâ Centenariâ, quam *Hundredum* dicimus, mandavit Episcopis & Archidiaconis, ne deinceps jus dicant in Curiâ Centenariâ, sed in loco per Episcopum designando, ibique judicent secundum Canones & Leges Episcopales, & contumaces contra eorum mandata Excommunicationis Sententia & Brachio Regio parêre cogantur, cum præcepto Vice-Comitibus & Præpositis Regiis dato ne aliquem in jus vocent coram se, de iis quæ ad Forum Episcopale [f] spectant.

XXVII. Sub Conquestore ejusque filio *Gulielmo Rufo* nihil auditum in Anglia de jure Civili, neque enim Pandectæ a *Lothario* Imp. restitutæ sunt

[e] *Spelm. in glossar. v. Jurata.*

[f] *Coke. Instit. p. 3. cap. 54. & lib. 2. cap. 6. sect. 135. Char. 2. Rich. 2. m. 1.*

ſunt ante annum MCXXVIII. qui fuit viceſimus *Octavus* annus, poſtquam *Henricus I.* Rex noſter regnare cæpiſſet, ipſumque *Irnerium*, poſtquam Bononiæ diu jus Civile docuiſſet, anno MCXC. ibi occubuiſſe [g] tradunt. Quamprimum autem *Irnerius* Bononiæ jus Civile profiteri cæpiſſet, idem apud Nos præſtitit *Vacarius* : ita enim *Gervaſius* Dorobornenſis [h] in vita *Theobaldi* Archiepiſcopi Cantuarienſis ſub *Henrico I. Tunc Leges & Cauſidici in Angliam primo vocâti ſunt, quorum primus Magiſter* Vacarius *hic in Oxenfordiâ Legem docuit. Vacarius* autem jus Civile apud Nos legit Oxonij anno MCXLIX. (qui incidit in *Stephani* Regis noſtri annum decimum quartum) quod hiſtoria Normannica per *Andream Quercetanum* edita nobis prodidit. Ubi ita de *Vacario* [i]. *Magiſter* Vacarius *gente Longobardus, vir honeſtus & juris peritus, cum Leges Romanas anno ab Incarnatione* MCXLIX. *in Anglia diſcipulos doceret, & multi tam divites quam pauperes ad eum Cauſâ diſcendi confluerent, ſuggeſtione pauperum de Codice & Digeſtis excerptos novem libros compoſuit, qui ſufficiunt ad omnes Legum lites, quæ in Scholis frequentari ſolent, ſi quis eos perfectè moverit,* fuitque Legum Romanarum Profeſſio prius ad Nos per *Vacarium*.

[g] *Pauzir. de Clar. Legum. Interpret. lib.* 2. *c.* 13.

[h] *Gervaſ. Doroborn. in vit. Theobald. M. S. in Biblioth. Cotton.*

[i] *Chronic. Norman. ex biblioth. S. victor. Pariſ. Edit. per Andr. du Cheſne. ann.* 1619. *p.* 983.

carium, quam ad Gallos per *Placentinum* allata, qui poſt *Vacarii* mortem in Academiâ Montiſpeſſulanâ anno 1196. legere [k] incepit.

XXVIII. Hunc *Vacarium* valde celebrat clariſſimus *Seldenus* [l], exiſtimans eum fuiſſe *Rogerium* illum, qui inter Juriſconſultos Italos ex *Irnerij* Schola numeratur, & qui ſcripſit tractatum de Præſcriptionibus ab Interpretibus noſtris ſæpe laudatum, eundemque fuiſſe authorem illius Summæ, ex cujus invidiâ *Placentinus* ſuam Summam compoſuit, & poſt eum *Azo* ſuam Summam, qui præ reliquis omnibus Summarum juris Civilis Scriptoribus hodie prædicatur: & fuiſſe hunc *Vacarium* virum celeberrimum ex eo conſtat, quod poſt lectionem juris in Anglia *Abbas* Beccenſis in Normannia factus eſt, & poſt mortem *Theobaldi* electus eſt Archiepiſcopus Cantuarienſis, quam tamen electionem, ſive religione, ſive vitæ Monaſticæ amore ductus repudiavit, & in Monaſterio Beccenſi obijt anno MCLXXX.

[k] *Paſq. Recherch. lib. 9. c. 37. Pauzir. de clar. Leg. Interpret. lib. 2. cap. 20.*

[l] *Selden. diſſert. ad Flet. cap. 7.*

XXIX. Sub eodem *Stephano* Rege *Theobaldus* Archiepiſcopus Cantuarienſis miſit *Thomam Becketum* clericum Londinenſem in Italiam, ut juri Civili Bononiæ operam [m] daret, & ad res publicas gerendas eſſet inſtructior, qui rediens

[m] *Gervaſ. Doroborn. M. S. in vit. Theobald. Antiqu. Britann. in vit. Theobald. Quadrilog. lib. 1. c. 5.*

rediens Oxonij Legum Doctor creatus est, & inter juris Romani peritos Oxonienses [n] enumeratur, eundemque postea ad *Celestinum Papam* pro revocandâ potestate legatinâ concessâ *Henrico* Wittoniensi Episcopo Regis fratri misit *Theobaldus*, & infra triennium post mortem *Stephani* ab *Henrico II.* obtinuit, ut *Becketus* Cancellarius Angliæ [o] constitueretur.

[n] *Jo. Grandison. Episc. Saxon. de vit. & mirac. Th. Becket. cap. 2. Twyn. Antiqu. Oxon. lib. 2. p.* 171.

[o] *Antiqu. Britan. in vit. Theobald. ex Hoveden.*

XXX. Cum vero sub Rege *Stephano* Legum studium Oxonij a *Vacario* inceptum plerique omnes clerici Laicique amplecterentur, & in immensum cresceret numerus Studiosorum Legum Romanarum. Theologi, & Artium professores invidiâ perciti (forsan etiam per gratiam Wintoniensis qui *Theobaldo* infensus erat) ita valuerunt apud Regem *Stephanum*, ut Edicto suo [p] prohibuerit, ne amplius docerentur Leges Romanæ in Angliâ, & ut nemo retineret earum Libros, & silentium *Vacario* indictum fuit; quam prohibitionem aliqui detorquere volunt, ut intelligatur de Decreto *Gratiani*, cum *Gratianus* nondum Decretum edidisset, & *Vacarius* Leges, non Decretum docuisset, & Leges nominet Sarisburiensis [q], quas *Theobaldus* in Angliam induxisset; sed parum valuit *Stephani* Prohibitio, *nam eo magis invaluit virtus*

[p] *Jo. Sarisbur. in Polycrat. lib. 8. cap.* 22.

[q] *Polycr. d. c.* 22.

Legis Deo favente, quo eam amplius nitebatur impietas subvertere, quæ sunt verba Sarisburiensis, qui eâ ætate fuit valde celebris & ab *Henrico II.* factus est Episcopus Carnotensis, statimque ab excessu *Stephani* sub *Henrico II.* studium Legum Romanarum magis cæpit efflorescere, & *Becketus* commendatus a *Theobaldo* ad dignitatem Cancellarij evectus est.

XXXI. Eo sæculo omnes literarum Studiosi, Religiosi, & sæculares avidè Leges Romanas secuti sunt, a quibus opum & dignitatum præmia expectabant, Scriptoresque nostri ejus Sæculi *Joh.* Sarisburiensis, *Petr.* Blesensis, *Girald.* Cambrensis insignem juris Romani peritiam libris suis [r] demonstrant, unde professores Theologiæ, Philosophiæ, & Artium ejus sæculi graves reliquerunt querelas, contra leges Romanas, quod post eas admissas reliquarum scientiarum omnium studia neglecta erant, legumque etiam studiosi sine omni aliarum Artium apparatu leges discebant, & quod clerici legum studio nimis incumbebant. *Giraldus* Oxoniensis omnia hæc sæculi sui vitia in studiosis increpat [f], & narrat quendam *Martinum Clericum* vehementer ita reprehendisse Oxonienses in publico eorum Conventu,

[r] *Selden. dissert. ad Flet. cap.* 8.

[f] *Girald. Cambren. in præfat. ad lib.* 1. *distinct. & cap.* 1.

tu, & *quod leges Imperiales reliquas scientias omnes suffocaverant*, & ita *Minervium* eximium Oratorem Parisiis in Auditorio suo vaticinatum fuisse, quod leges reliquas scientias obliteraturæ essent: quæ omnia scripsit *Giraldus* sub *Henrico II.* nam inscripsit opera *Balduino* Cantuariensi Archiepiscopo qui sub *Henrico II.* eam Sedem tenuit. Et eodem sæculo queritur *Daniel Morleus* [t] studiorum Causâ primò Lutetia, deinde Toletum profectus, postea Oxonium reversus, ubi refert legum studium tum floruisse, *quod pro Titio & Seio* Aristoteles & Plato *penitùs oblivioni traderentur*, & quòd *Ulpiani* traditiones aureis literis repræsentarentur. Eodemque sæculo *Rogerus Baconus* in Philosophiæ, Mathematicæ, Artiumque Scientiâ tum celeberrimus insectatur [u] Prælatos, quòd studium Theologiæ negligerent, *quòd Cavillationes juris defædarent Philosophiam* (commemorans etiam Edictum Regis *Stephani* qui leges prohibuisset) & Regulares *Franciscanos* scilicet & Dominicanos, licet aliàs imperitos magnam Scientiæ famam comparâsse, quod Clerici sæculares ex appetitu divitiarum & honorum a quadraginta annis studio legum Romanarum se addixissent, nullum per illud tempus tractatur

[t] *Dan. Morlæ. M. S. biblioth. C. L. C. Oxon. in præfat. ad libr. de natur. infer. & superior. vide Leland. Collectan. Tom. 4. p. 192.*

[u] *Rog. Bacon. M. S. in biblioth. Bodlei. de utilit. scient. & in oper. minor. cap. 4, 5, 6.*

in Theologiâ composuissent.

XXXII. Sub *Henr. III.* Rege nostro *Steph. Langtonus* insignis Professor Philosophiæ & Theologiæ in Academia Parisiensi posteaque Cantuariensis Archiepiscopus Monachos nostros ejus sæculi exagitat [x], qui Decretistas se dici cupiebant, & relicto agro veri *Booz* nempe sacrâ Scripturâ, ad alium agrum id est scientiam sæcularem pro cupiditate terrenâ transirent. Et deinceps *Robertus Holcott* Ordinis Prædicatorum Northamptoniensis, queritur de numero confluentium ad legum studium [y], *Leges & Canones istis temporibus innumerabiliter sunt fæcundæ, concipiunt divitias & pariunt dignitates. Ad illas confluunt quasi tota multitudo Scholarum his diebus.* Sub Regibus vero nostris *Richardo I. Morlæus*, *Henrico III. Neckamus* & *Longtonus*, *Edvardo III. Holcotus*, floruerunt. Sub *Henrico* etiam *II.* Rege nostro *Ealredus Abbas* Rievallensis in diocesi Eboracensi, & *Hugo* de S. Victore de Claustri abusionibus scribentes, duodecim enumerant, inter quas *Monacus Causidicus* quinta collocatur.

[x] *Steph. Langton. in expos. ecclesiastic. f.* 201. *M. S. in biblioth. Baliol. Oxon.*

[y] *Rob. Holcot. in Comment. ad lib. Sapient. in præfat.*

XXXIII. Legum autem Romanarum studium Oxonii apud nos tum floruisse satis constat ex iis juris Civilis Professoribus, quorum memoria

adhuc Superstes est. Eo enim sæculo statim post *Irnerium* plures Legum *Cæsarearum* professores Oxonij claruerunt, qui etiam apud Italos celebrantur: inter eos memoratur *Aldricus* [z] professor legum Oxonij cujus dicta sæpe allegat *Fr. Accursius* in glossis suis, idemque in jure Civili multos libros eruditè scripsit. Post eum *Ricardus* Anglicus & *Gul.* de Dororeda legum Professores Oxonii memorantur a *Jo. Andrea* [a], quorum ille summam Ordinis Judiciorum, hic libellum de Ordine Judiciorum copiosè scripsit. Idemque ab aliis *Gulielmus Dorochius*, ab aliis *Gul.* de *Drogheda* appellatur. Post eos numerantur [b] *Alanus*, *Gulielmus*, *Jo. Severleus* diocesis Sarisburiensis professor Legum Oxonij, qui lecturas edidit in jus Civile, *Stephanus* Anglus, qui juri Civili & Canonico Oxonij egregiam operam dedit, *Stathanus* & celeberrimus *Mylius* alijque plurimi, tantoque Studio in Academiis omnes Laici Clericique ad leges *Cæsareas* & Canones advolabant, ut *Math.* Parisiensis recitet [c] Constitutionem *Innocentij IV.* eo sæculo editam, quæ prohibet deinceps in Gallia, Anglia, Scotia, Hispania, & Hungaria ullum Advocatum aut Legum professorem ad ecclesiasticas dignitates assumendum aut admittendum,

[z] *Jo. Pitse in append. Cent. 1.*

[a] *Jo. Andr. in addit. ad specul. in proœm.*

[b] *Jo. Bale. de Scriptor. Angl. Cent. 12. Jo. Pitse. Tom. 1. ad. ann. 1366. & in append. cent. 4. Alber. Gentil. in Orat. de Laudib. Academ. Perusin. & Oxon.*

[c] *Math. Paris. ad ann. 1254. & in additam. p. 883. Edit. noviss.*

admittendum, & quòd de cætero Leges *Cæsareæ* in his regnis non legantur, ii Reges & Principes consensum præbuerint; sed hi Principes conservarunt Leges *Cæsareas*, Legumque Romanarum professores & Studiosos Reges nostri, præ reliquis *Edvardus I.* & *III.* plurimo semper favore prosecuti sunt.

XXXIV. Sub *Edvardo III.* Cum Capitulum Wintoniense elegisset *Willielmum* de *Ralegh* in Episcopum suum Rege invito, Rex appellavit ab ea Electione ad Pontificem Romanum, appellationemque suam Oxonium [d] misit ad Doctores legentes in jure, aliosque ejusdem juris peritos, consilium eorum quærens, qui eam approbarunt. Sub eodem *Edwardo III.* cum Magistri & *Baccalaurei* Theologiæ & Artium Oxonij numero suo freti Statuta quædam edidissent, contra Doctores & Baccalaureos Decretorum & legum, de Responsionibus Baccalaureorum in utraque Facultate, & contra Contumaces Sententiam Banni tulissent, ex querelâ Doctorum & Baccalaureorum legum Rex constituit Episcopos Londinensem, Eliensem & alios, Delegatos suos, qui auditis litigatoribus Statuta & Sententias Banni revocarunt, quæ omnia Rex Chartâ suâ [e] confir-

d *Rot. Paten. ann.* 28. *H.* 3. *Membr.* 10. & 11. *Math. Paris. ad ann.* 1243.

e *Rot. Paten* 50. *Ed.* 3. *p. membr.* 10. 14. *indorf.* 33.

mat, & in eadem singularem protectionem & gratiam Doctoribus & studiosis juris Civilis & Canonici pollicetur, eademque omnia per Chartam Regis *Richardi II.* postea [f] confirmata sunt.

[f] Rot. Paten. 20. Rich. 2. p. 3. membr. 36. & 37.

XXXV. Curam vero juris Civilis in Anglia docendi in *Edwardo I.* Rege nostro retulerunt Jurisconsulti exteri, de qua a nostris nihil proditum est, qui Bononiâ (ubi jus docuit) in Angliam invitavit *Franciscum Accursium* juniorem (celeberrimi *Francisci Accursij* filium qui scripsit glossas in jus Civile) ad jus Civile docendum Oxonij: Is vero transiens per Tholosam publicè legit famosam illam L. unic C. de Senten. quæ pro eo quod inter. de quo meminit *Bartolus* [g] in Commentariis ad illam legem; eundemque appellant Regis Angliæ Advocatum, Regique placuit ut Oxonii legeret, & Mandatum extat inter Chartas Regias ad Vice-Comitem Oxoniensem [h], ut ei traderet Manerium Regium Oxonij pro habitatione sua cum uxore & familiâ, eidemque porro concessit Manerium de *Martlegh* quod in manu Regia tum erat ratione minoris ætatis *Hugonis le Dispens.* filij *Joannis* defuncti qui in Capite tenebat, in qua Chartâ Rex *Franciscum Accursium*

[g] Bart. ad l. unic. C. de sen[ten]. quæ pro eo [q]uod inter. [Co]ncenat. in [N]ot. ad Bart. [&] id Choppin. [li]b. 3. de Do[ma]n. Franc. [c]. 27. n. 14.
[h] Rot. Paten. 4. [E]. 1. membr.

Accursium[i] *dilectum & fidelem Secretarium nostrum* appellat, idemque *Franciscus Accursius* in alia Chartâ videtur denotari per nomen *Francisci* de Bononiâ, in qua *Franciscus* de Bononia legum doctor, & illustris Regis Angliæ Consiliarius[k] appellatur: Utrum vero *Franciscus Accursius* Oxonij docuerit apud nos non constat; tantum referunt Itali[l] eum a Bononiensibus metu confiscationis bonorum suorum fuisse revocatum. Idem etiam *Edwardus* cum ex morte *Alexandri* Scotorum Regis enata fuisset ardua illa controversia inter Anglos & Scotos de directo totius Britanniæ Dominio, & conventum Ordinum Norhamæ super Tweda indixisset, ex universo regno suo evocavit legum Romanarum & Canonum peritissimos, eos enim præcipuè huic controversiæ dijudicandæ idoneus esse censuit, de quo postea[m] erit dicendi locus.

XXXVI. Insigne est etiam illud testimonium ex Chartâ *Henrici* Regis missâ ad alteram Academiam Cantabrigiæ, in qua mandat studiosis juris Civilis & Canonici, ut intersint lectionibus publicis suarum Facultatum, & ut Ordinariis & Bedellis earundem collectas Solvant, eamque Chartam fuisse *Henrici 1.* datam anno MCIX.

[i] *Clauf.* 8. *Ed.* 1. *membr.* 10.

[k] *Clauf.* 8. *Ed.* 1. *membr.* 16. *dorf.*

[l] *Alber. ad. l. hi. qui. C. de rescind. vendit. Panciro!. de clar. leg. Interpr. lib.* 2. *cap.* 29.

[m] *Infra. cap.* 10. *de Regn. Scotiæ.*

[m] *Caius. lib. 2. histor. Cantabrig. p. 125.*

asserit *Caius*[m], vir doctissimus pro defendenda Academiæ suæ antiquitate, quod historiæ temporum convenire non potest, cum eo anno nec Libri *Justinianæi* fuissent per *Lotharium* restituti, nec *Gratianus* Decretum edidisset, & in eadem Chartâ Rex inscribitur Rex Angliæ & Franciæ, & Dominus Hiberniæ, quæ fuit Charta *Henrici V.* eademque in illius Academiæ[n] Registro adhuc servatur; neque enim aliquis Regum nostrorum se Dominum Hiberniæ ante *Henricum II.* nec Regem Franciæ ante *Edwardum III.* appellavit.

[n] *Dat. 3. H. 5. in Registr. Mercbant. Cantabrig.*

XXXVII. Ex his clarissimè constat legum Romanarum studium apud Nos a sæculo Regis *Stephani* floruisse, ejusdemque maximam curam Reges nostros semper habuisse, Regesque nostri ab *Henrico VIII.* annua salaria juris Civilis Professoribus Regiis ex Ærario Regio concesserunt, cum Professores ejus juris antea Collectas annuas ab Auditoribus suis habuissent, & in Academia Oxoniensi Serenissimus *D. Jacobus* Professoribus juris Civilis præter annuum salarium, Præbendam seu Canonicatum in Ecclesiâ Cathedrali Sarisburiensi in perpetuam Eleemosynam contulit (quod concessionis genus apud nos ab oneribus maximè solutum est)

est) & in utrâque porro Academiâ nostrâ amplissimi Collegiorum Fundatores plurimi multa sodalitia constituerint, ex quorum proventibus studiosi juris Civilis aluntur.

XXXVIII. Denique cum post imminutos reditus & potestatem Episcoporum per *Henricum VIII.* juris Civilis studium languescere inciperet, ejusdem conservandi cura in *Edwardo VI.* Rege nostro optimæ spei Adolescente, & ad omnia literarum studia summe propenso, apparuit; nam cum anno secundo Regni sui pro lustranda utrâque Academiâ Oxoniensi & Cantabrigiensi Visitatores constituisset Comitem Warwicensem, Episcopos Lincolniensem & Roffensem, *D Pagettum Contra Rotulatorem* hospitij Regij, *D. Petreum* Legum doctorem Regi a secretis, aliosque viros primarios, iisdem in Mandatis o dat sibi indicatum fuisse juris Civilis studium in utraque Academiâ per aliquot annos non solum deferbuisse, verum etiam propemodum extinctum fuisse, ideo illis omnibus Curam & sollicitudinem imponere, ut omnibus quibus possent viis & modis illud studium excitent & amplificent. Et hæc dicta sint de jure Civili in Scholis & Academiis Anglorum. De ejusdem vero usu & Authoritate

o *Rotul. paten. 2. Ed. 6. p. 3. in dors. in dom. Convers.*

thoritate in judiciis jam agendum restat.

Pars Tertia.

I. ANgliæ Reges jure suo præ reliquis omnibus Europæ Regibus se liberos esse & immunes ab omni Dominatione Imperatorum & imperio Legum Romanarum profitentur, cum solo Armorum jure Romani Britanniam acquisiverint, eandemque deinde Britannis cesserint & pro derelicta [p] habuerint. Unde Jurisconsulti Italici Hispanici & reliquarum gentium asserunt [q] communiter Reges nostros non recognoscere Imperatorem nec de jure nec de facto, in Regno suo solo Deo inferiores esse, habere in Angliâ omnia jura Suprema, & esse Monarchas, ab iis ut a supremis Principibus non

[p] *L. 1. ff. pro derelict. l. peregre. 44. ff. de acq. possess. Bellug. in spec. Princip. §. veniamus. Rubr. 14. n. 35.*

[q] *Bart. ad l. hostes. n. 6. ff. de capt. Bald. ad c. cum venissent. n. 2. de eo qui mitt. in poss. Afflict. ad constit. Regn. in princ. qu. 2. Castald de Imper. qu. 53. Corset. de potest. reg. p. 3. qu. 22. n. 20. Engelb. Abb. de ort. & progress. Rom. Imper. cap. 26. Pacian. lib. 2. de probat. c. 35. Gabr. com. conclus. lib. 5. conclus. 3. Scacc. de judic. Civil. & Crimin. lib. 1. cap. 16. n. 3. & de appell. qu. 26. limit. 5. Barbos. ad c. per venerabilem. qui fil. sint. Legit. n. 26. Burg. de Par. in proœm. relect. ad 11. Taur. n. 31. Franc. de Balbo. de Monarc. Reg. cap. 2. n. 75. Arnis. de jur. Majest. lib. 1. c. 2. n. 6. Salas de legib. tract. 14. disput. 7. sect. 8. Azor. Inst. Moral. p. 2. lib. 11. c. 5. Ben. Stracch. de Mercat. p. 4. n. 27.*

posse

posse appellari, post *Constantinum magnum* habuisse jus gestandi Imperialem Coronam, & in libris Ceremoniarum Romanæ Ecclesiæ recenseri inter paucos Europæ Reges, qui jure suo unguntur & coronantur; ideoque *Jac. Cujacius* [r] sine ratione tradidit, Regem Angliæ fuisse aliquando feudatarium Imperatori, Galliæ vero nunquam, cum eodem sæculo tam Britanni quam Franci Imperatorum Dominationem excusserint, Britannique etiam Romanorum Arma adversus Scotos Pictosque implorantes alium titulum *Pro Derelicto* acquisiverint, ejusdem etiam libertatis tuendæ studio leges Romanas inter suas leges non admiserint.

II. Ex hac ratione forsan inducti Interpretes nostri communiter tradunt, [s] quod apud alias gentes, si Principes vel privati mentionem faciunt de jure, in Pactis, Contractibus, Legibus, Statutis, Compromissis, Testamentis, vel aliis actibus quibuscunque, intelliguntur de jure Civili Romanorum quod omnibus gentibus commune est, sed si Rex Angliæ mentionem facit de jure,

[r] *Cujac. lib. 1. de feud. tit. 1.*

[s] *Bald. ad c. cum venissent. n. 2. de eo qui mitt. in possess. Dec. in cap. 1. in. 1. lectur. de constit. & cons. 610. n. 6. & in l. 2. n. 2. quand. non pet. part. Felin. ad c. causam. n. 17. de rescript. Andr. ab Exe. ad Rubr. de constit. n. 134. Jac. Menoch. cons. 148. n. 46. lib. 2. Perez. ad Ordinat. regn. Castell. in proœm. qu. 3. Card. Tuschr. conclus. 582. v. jus Civile n. 38.*

jure, de jure suo & Anglicano solum est intelligendus; atque ideo *Edwardus II.* Edicto suo apud nos [t] constituit, ne Notarij Imperiales officia sua in Anglia exercerent, ne Imperiali Dominationi subjectos se viderentur agnoscere.

[t] *Seld. dissert. ad Flet. c. 9. per clauf. 13. Ed. 3. membr. 6. in dors.*

III. Sed Jurisconsulti nostri non tribuunt eandem immunitatem Regibus Angliæ a dominatione Romani Pontificis, cum asserant [u] eos esse Feudatarios Romanæ Sedis, eamque Servitutem contraxisse *Joannem* Regem nostrum, cum *Innocentio* III. eumque se Pontificis Vasallum constituisse: atque ideo cum *Alexander* III. Pontifex Rom. agnoscit [x] Causam possessionis prædiorum in Anglia spectare ad Regem *Henricum* II. animadvertit *Hostiensis* [y] quod si sub Rege *Joanne* hoc accidisset non derogasse Pontificem juri Regio, si cognitionem causæ possessionis sibi arrogasset, quia Regnum suum feudatarium Pontifici reddidisset, eandemque ob Causam Anglos crimina perpetrantes in Anglia captos, Roma non remittendos [z], sed a Marescallo Romano puniendos esse. Sed hæc inania sunt, nam non habent aliam probationem pontifices, quam ex Censu promisso per Reges nostros *Inam* Anglo-Saxonem, & *Joannem*, ex quo

[u] *Choppin. lib. 2. de doman. Franc. tit. 1. n. 11. Bodin. lib. 1. de Rep. c. 9.*

[x] *C. causam. quæ. 7. qui fil. sint legit. Cujac. ad c. causf. 4. & c. causam. 7. eod. tit.*

[y] *Hostiens. ad d. causam. quæ. & Cujac. ibid.*

[z] *Card. Tusch. conclus. 339. v. Rex Angliæ.*

quo contendunt Reges nostros iis esse vectigales, [a] quodque lata sit differentia inter Regna vectigalia & feudataria, cum etiam fateatur [b] *Cujacius* Regem Galliæ *Carolum* Pontifici censum dedisse, omnesque Jurisconsulti prædicent tamen Galliæ Reges præ reliquis Regibus omnibus maxime Liberos esse, neque etiam in alterutro Casu potuerunt Reges nostri Successores suos, sine consensu Ordinum Regni obligare, nec Successorum Jura in Regno suo diminuere, ut supra dictum est.

[a] *Card. Tusch. v. Papa. conclus. 41. n. 32.*

[b] *Cujac. ad c. de illis. 6. de despons. impub. Alber. ad l. item illa n. 3. de constit. pecun.*

IV. Angli autem Leges suas semper exactè conservarunt & quotiescunque ab iis in Comitiis publicis rogata est aliqua mutatio Legum suarum ex æquitate juris Romani, alioquin satis justâ, semper repugnarunt; Cujus rei in Tabulis Parliamentariis multa exempla reperiuntur. In Comitiis Parliamentariis sub *Henrico III.* cum Episcopi rogarent [c] Proceres, ut Statuerent filios natos ex Concubinâ ante Matrimonium habere jus Legitimum Successionis in hæreditatibus paternis, sicuti filios natos ex subsequentibus nuptiis, sicuti *Justinianus* Imperator, ex gravibus Causis constituisset, quæ in ea Constitutione [d] exprimuntur, & Ecclesia eosdem legitimos esse [e] judicasset,

[c] *Parlam. 20. H. 3. Statut. de Merton. c. 9. Coke. lib. 8. Relat. in præfat.*

[d] *L. cum quis. 10. C. de natur. lib.*

[e] *C. 1. & c. tanta. 6. qui fil. sint legit.*

cassct, responderunt Comites & Barones una voce, Nolumus Leges Angliæ mutari, quæ hucusque usu sunt approbatæ. In Parliamento sub *Richardo* II. cum *Thomas* Dux Glocestriæ aliique Proceres accusarent *Alexandrum Nevillum* Eboracensem Archiepiscopum, *Robertum de Vere* Ducem Hiberniæ, aliosque de Crimine Majestatis, & Professores juris Anglici, simul cum Doctoribus Juris Civilis de Jure respondere jussi retulissent, Accusationis formulam non fuisse rite conscriptam nec secundum jus Anglicum nec Romanum, Comites & Barones pronunciant Accusationem fuisse rite factam, secundum Leges Parliamentarias, & protestantur se nunquam passuros ut Regnum Angliæ per jus Civile Romanorum [f] gubernetur: hæc vero licet iis temporibus ex subito calore studioque partium forsan prolata, tamen apud nos deinceps constanter servata fuere, & in Judiciis quæ secundum jus Anglicanum exercentur, juri Civili Romanorum Authoritatem tribui nunquam passi sunt.

V. In Judiciis Anglicanis distinguenda sunt ea quæ exercentur ex mero jure Angliæ, ut sunt Curiæ Banci Regij, & Communium Placitorum aliæque iisdem subordinatæ, ab iis in quibus

[f] *Rotul. Parlam.* 11. *R.* 2. *in Turr. Lond. Davis. in relat. Hibern. in præfat.*

quibus non ex mero jure Anglico, ſed ex æquo & bono jus dicitur, qualia ſunt Cancellaria & Curia Libellorum Supplicum. De quibus ſeparatim dicendum eſt.

VI. Judicia quæ ſecundum merum jus Anglicum exercentur nihil commune habent cum jure Civili Romanorum; in iis enim Probatio tantum facienda eſt per teſtes preſentes in Judicio palam teſtimonium proferentes, & poteſtas judicandi de Probationibus & tota facti Controverſia eſt penes duodecim viros, qui aliquando ſunt juris & literarum imperiti, Controverſiâ ſolâ juris quæ ex facto oritur Judicibus relictâ. Conſtat autem jus Angliæ [g] ex Conſuetudinibus Angliæ (qua ratione dicitur Conſuetudinarium & non ſcriptum [h]) & ſtatutis per Regem in Comitiis Parlamentariis cum conſenſu Ordinum Regni conditis, in quibus omnibus ſi qui Caſus omiſſi ſint, vel ſi quid obſcuri vel ambigui emerſerit, quod Interpretationem deſiderat, non recurrunt Judices ad jus Civile Romanorum, ut apud alias gentes Europeas, ſed ſuo arbitrio & conſcientiæ relinquuntur, niſi tanta ſit Cauſe difficultas, quam Judices non poſſint dirimere, tunc enim defertur ad Curiam Parlamenti per eam [i] terminanda.

VII.

[g] *Coke. Inſtit. p.* 1. *lib.* 1. *c.* 1. *ſect.* 3. *& lib.* 8. *Relat. in præfat. Doct. & ſtuden. lib.* 1. *c.* 4. *Cowell. Inſtit. lib.* 1. *tit.* 2.

[h] *Bract. de legib. & conſuet. Angl. lib.* 1. *in princ. D. Elleſm. in Caſe de poſtnati. Dav. in relat. Hibern. in præfat.*

[i] *Bract. lib.* 1. *c.* 2. §. 7. *Cowel. Inſtit. de jur. Nat. gent. & Civil.* §. 6.

VII. Ad hoc jus Anglicanum accesserunt scripta antiquorum aliquot Jurisconsultorum insignium, *Glanvillæ*, *Bractoni*, *Brittoni*, *Thorntoni* & *Fletæ*, qui Consuetudines & Leges Anglicanas Tractatibus suis, ut *Papinianus*, *Ulpianus*, *Paulus* & reliqui Jurisconsulti Romani edicta Prætorum, & Constitutiones Principum suis libris explicarunt: Et post hos accesserunt Relationes Annales Rerum Judicatarum in Curiis Regiis sub singulis Regibus ab *Edwardi* III. sæculo, in quibus recitantur singulorum Judicum rationes, & sententiæ, quas pro tribunali magno sæpe cum ingenio & acumine protulerunt; ad quas novissime rerum suis sæculis Judicatarum relationes addiderunt *Dyerus*, *Plowdenus*, & *Cokus* viri apud nos celeberrimi, & in jure Anglico peritissimi; iidemque omnes libri relationum pro Commentariis ad jus Angliæ, & Expositionibus Rescriptorum Originalium [k] hodie habentur.

[k] *Coke. 8. Relate. in præfat.*

VIII. Inter scriptores juris Anglicani primus memoratur *Ranulphus Glanvilla* sub *Henrico* II. Capitalis Justitiarius, post eum *Henricus Bractonius* sub *Henrico* III. Capitalis etiam Justitiarius, deinde *Johannes Britton* Justitiarius Angliæ, & sub *Edwardo* I.

Gilbertus

Gilbertus Thorntonius Capitalis etiam Justitiarius Angliæ *Bractonum* in compendium redegit, & sub eodem Rege Author incertus *Fleta* dictus quem nuper clarissimus *Seldenus*[l] edidit & illustravit, *Thorntonij* vero nomen sepultum resuscitavit. Neque tamen scriptores istos celeberrimos, aut libros nostros rerum Judicatarum juris Authoritatem apud nos habere constat; nam Tractatus Jurisconsultorum nostrorum scripti sunt ab iis, qui legis condendæ potestatem non habuerunt, & rerum per priorum sæculorum Judices Judicatarum exemplis non semper tenentur præsentis sæculi Judices, nisi Causis coram se agitatis existimaverint convenire, neque enim par in parem Imperium [m] habet, nec antecessor habet plus potestatis quam successori relinquit, neque potest quis legem successori ponere, cum utriusque æqualis sit [n] potestas, & legibus non exemplis sit judicandum, ut Imperator noster *Justinianus* rescripsit.

[l] *Selden. dissert. ad Flet. cap.* 1. 2. *&* 10.

[m] *L. ille.* 13. §. 4. *ff. ad S. C. Trebell.*

[n] *L. nam magistratus.* 4. *ff. de recept. arbitr. l. judicium.* 52. *de judic. Dec. ad c.* 1. *de constit. n.* 15. *Bald. ad c.* 1. *n.* 7. *qui success. dar. tenean. gl. ad c. ult. in fin. de rescript. in* 6.

IX. Hi vero Jurisconsulti Anglicani fuerunt juris Civilis peritissimi, & ab eodem lucis & ornamenti plurimum

ad

ad jus Anglicanum illustrandum acceperunt. Erat enim *Bractonus* [o] juris *Cæsarei* Professor Oxonij, & *Brittonus* [p] juris utriusque Doctor, librosque incipiunt *Glanvilla* [q] & *Bractonus* verbis & methodo *Justiniani* in Institutionibus, iidemque omnes per Tractatus suos ad decidendas controversias gravissimas, non solum in privatis Causis, sed & de publicâ Regni administratione juris Civilis testimonia & Authoritatem sæpe adhibent; & a Rege *Stephano* per ducentos circiter annos usque ad *Edwardum III.* tantum erat legum Romanarum apud nos studium, non in Academiis solum sed & in foro, ut in relationibus & Judiciis Causarum, & in postulationibus Advocatorum frequentissimæ adhuc reperiantur juris Civilis Allegationes, quod *Seldenus* multis testimoniis ad *Fletam* [r] comprobavit; tantusque juris Civilis Professoribus honor iis sæculis delatus est, ut sub *Henrico II.* plures numerentur istius juris periti, iidemque Clerici, *Simo de Pateshull* *Decanus* Ecclesiæ *D. Pauli* Londinensis, *Philippus Lovell*, *Johannes Mansell* aliique plures, qui ad Justitiariorum Munera in Curiis Regiis [s] admissi sunt.

X. Judicia apud Anglos, in Curiis quæ non ex mero jure Anglicano, sed ex

[o] *Bale. scriptor. Britan. cent.* 3. *Coke. lib.* 8. *Relat. in præfat.*

[p] *Bale. Cent.* 4. *v. Joann. Beckton. Cowell. Interp. v. Britton.*

[q] *Glanvil. de legib. Angl. in princ. Bale. d. Cent.* 3. *Coke lib.* 1. *Relat. in præfat.*

[r] *Selden. dissert. ad Flet. cap.* 3. & 8.

[s] *Coke. d. lib.* 8. *in præfat. Spelm. in glossar. v. Justitiarij.*

ex æquo & bono exercentur, cum jure Civili Romanorum plurimum conveniunt, quarum ſuprema Cancellaria prima eſt. In Cancellariâ Actiones per Petitionem ſeu Billam proponuntur, teſtes ſecretò examinantur, Acta & Decreta Sermone Anglico aut Latino, non Normannico ſcribuntur; nihil ibi geritur per Duodecim viros, ſed ſententiæ omnes per Cancellarium proferuntur. Cancellarij autem ferè omnes, a Conqueſtoris ſæculo præcipuè, poſt *Thomam Becketum* Cancellarium ab *Henrico II.* conſtitutum, fuerunt Epiſcopi aut Clerici, plerumque legum Romanarum periti [t] uſque ad *Henricum VIII.* quo *D. Richius* [u] primus juris Municipalis Apprenticius Cancellarij Munus obtinuit; poſt quem etiam aliquos Epiſcopos juris Romani peritos, ſed pleroſque juris Municipalis conſultos, Reges noſtri ad hoc Munus admoverunt.

XI. In hac etiam Curiâ Aſſeſſores ſeu Magiſtri plerumque fuerunt juris Civilis Doctores, & Clericos hujus Curiæ antiquitus habuiſſe eximiam juris Civilis ſcientiam, clariſſimum eſt ex unico libro Regiſtri Brevium Originalium, qui liber vere dicitur fundamentum [x] legum Angliæ & Regiſtrum [y] Cancellariæ, par illi libro Actionum,

[t] *Spelman. in gloſſar. v. Cancellar.*

[u] *Brook.* 36. *H.* 8. *novell. Caſes.* §. 293.

[x] *Coke. d. lib.* 8. *Relat. in præfat.*

[y] 13 *Edw.* 1. *c.* 24. *Cowell. Interpret. v. Regiſtrum.*

Actionum, quem *Cneius Flavius* Populo Romano [z] exhibuit, qui in muneris Compensationem, eum ex liberto Tribunum Plebis & Senatorem creavit.

Brevia autem & Rescripta in Registro magna cum brevitate, acumine, & judicio fuisse conscripta a viris peritis legum Romanarum, legentibus satis constat, idque mihi sæpiùs observavit & retulit *Gulielmus Noyæus* nuper apud Nos procurator Regius, & celeberrimus suo sæculo juris Anglicani professor, eademque Brevia habemus in Registro disertè & acutè composita à clericis hujus Curiæ, quibus hoc Munus a Statuto [a] demandatum est, iidemque cum essent juris Civilis periti & in Sacris constituti, atque ita ex jure Canonico uxores ducere non possent, iis ex posteriore lege latâ indultum est [b], ut post uxores ductas possint munera sua exercere, & studiorum suorum præmiis frui. In Curia etiam libellorum supplicum Custodes privati sigilli ferè omnes fuerunt antiquitus Episcopi Prælative, in legibus Romanis vel utroque jure versati, Magistri libellorum supplicum plerumque juris Civilis Professores, quibus ex jurisdictione ejus Curiæ potestas judicandi ex æquo & bono demandata est. Ad omnes enim Curias in quibus non merum

[z] *L. 2. §. postea. ff. de orig. jur.*

[a] *13. Edw. 1. Stat. Westminst. 2. c. 24. Bract. de legib. Angl. lib. 5. cap. 17. Coke. p. 1. Instit. sect. 101. lib. 2.*

[b] *Statut. 14. H. 8. cap. 8.*

rum & Consuetudinarium jus, sed æquitas spectanda est, nullius gentis leges tam accommodatæ sunt, quam jus Civile Romanorum, quod amplissimas continet Regulas de Contractibus, Testamentis, Delictis, Judiciis & omnibus humanis Actionibus ut supra dictum [c] est.

[c] *Lib.* 1. *cap.* 2.

XII. Denique ut me contraham, summa semper fuit benignitas Regum nostrorum in Episcopos, clericos, & juris Romani Professores, quos ad summa Reip. munera, & ad omnia publica negotia gerenda præ reliquis omnibus plerumque adhibuerunt, quod ex historiæ gentis nostræ scriptoribus constat, & in Regno *Edwardi III.* clarissimum est, a quo munera Cancellarij, Thesaurarij, Custodis Privati sigilli, Rotulorum, Guardarobæ, Cancellarij, & Camerarij Scaccarij, aliaque ferè omnia publica munera iis [d] commissa sunt. Sed redeundum est ad Institutum meum, & recensendæ sunt eæ Curiæ, in quibus ex Consuetudine Angliæ Judicia exercentur ex solo jure Civili, quæ sunt sub tribus Capitibus. 1. Curia Militaris sub Conestabili & Marescallo Angliæ, 2. Curia Admiralli. 3. Curiæ omnes Ecclesiasticæ sub Archiepiscopis, Episcopis & Archidiaconis, quæ omnes Professoribus

[d] *Stow in Edw.* 3. *c.* 420.

ribus juris Civilis hactenus permiæſſ fuerunt.

XIII. In Curia Militari Judices ſunt Coneſtabilis & Mareſcallus Angliæ, qui pari poteſtate in Cauſis pronunciant, executione Mandatorum ejus Curiæ ſoli Mareſcallo [c] demandata. Hæc officia non conſtat apud Nos fuiſſe inducta ſub Regibus Anglo-Saxonicis, ſed citra Normannorum tempora ad Exemplum Gallorum, qui Romanos imitati antiquitus habuerunt Coneſtabiles & Mareſcallos à *Caroli magni* ætate, Magiſtris Equitum & Tribunis Celerum apud Romanos valde ſimiles, ut Scriptores Gallici [f] teſtantur.

XIV. Summa autem horum Munerum ſemper apud Nos fuit dignitas, nam Coneſtabiles Angliæ plerumque conſtituti ſunt [g] filij, fratres, aut avunculi Regum noſtrorum, aliive ex primis Proceribus, idemque Munus ad Staffordos, duces Buckinghamiæ jure hæreditario delatum, in *Edwardo* Duce Buckinghamiæ ſub *Henrico VIII.* defecit, tantaque fuit Conſtabulariorum poteſtas, ut regibus noſtris ſuſpecta eſſe cæperit, & *Finexius* Juſtitiarius interrogatus [h] ab *Henrico VIII.* quanta eſſet Conſtabularij poteſtas, reſponſum declinavit, aſſerens hanc quæſtionem

[c] *Coke. p. 4. Inſtit. c. 17.*

[f] *Lupan. de Magiſtrat. Franc. cap. Mareſcallus. Tilius. lib. 2. cap. de Coneſtab. & Mareſcall. Tiraquell. de Nobilit. cap. 8. n. 17.*

[g] *Coke. p. 4. Inſtit. cap. 17.*

[h] *Kelw. Report. Ter. Mich. 6. H. 8. f. 171.*

nem ad Leges Armorum, non ad jus Anglicanum pertinere. Et deinceps hoc officium raro & pro tempore tantum a Regibus nostris concessum est. Multique pariter Marescalli Angliæ viri primarij antiquitus [i] enumerantur, sed *Thomas Moubraius* Dux Norfolciæ sub nomine Comitis Marescalli Angliæ primus [k] hoc Munus a *Ricardo II.* consecutus est, idemque officium nuper gessit nobilissimus *Thomas Howardus* Arundeliæ & Surriæ Comes, ex antiqua *Mowbraiorum* familiâ Comitum Angliæ primus, vir Natalibus & virtutibus clarissimus, Moribusque priscis [l] antiquos Angliæ proceres repræsentans, ab omnibus juris Romani professoribus pro suâ in eam scientiam benignitate semper commemorandus, eidemque nuperrime Patavij mortuo, *Henricus Howardus Mowbraius* Baronum Angliæ primus, non familiæ tantum & honorum paternorum, sed & virtutum Paternarum verus hæres in eo Munere successit.

[i] *Coke. d. c. 17.*

[k] *Coke. 1. p. Instit. lib. 2. cap. 8. sect. 153.*

[l] *Henr. Wooton. in plaus. & rot. ad Reg. Carol. reduc.*

XV. Cognoscunt Conestabilis & Marescallus in Curia Militari de criminibus perpetratis extra Regnum Angliæ, de contractibus factis apud exteros, & de Rebus quæ ad Bellum & Arma spectant, sive in Regno Angliæ sive apud exteros.

XVI.

XVI. Si Anglus Anglum accuset de Crimine læsæ Majestatis Commisso extra Angliam, agit [m] coram Conestabili & Marescallo, & probatio fit per Testes, vel ex antiquo hujus Curiæ more per Duellum. Si subditus Regis nostri occidat alium Regis Subditum in Scotiâ, vel alibi apud exteros, de hoc non potest agi in curiis juris Anglicani, sed coram [n] Constabil & Marescallo, nec de iis etiam in Parlamento [o] agi potest. Ideo cum *Franciscus Dracus* in re Navali apud No celeberrimus, capite multasset *Dourishium* in America anno XXV. *D. Elizabethæ*, ejusque cædis vindictam *Dourishij* frater & hæres a Reginâ peteret Judices Regij de hac re consulti responderunt, de hoc crimine posse ag solum coram Conestabili [p] & Mares callo, & Reginâ ex gravibus caus Conestabilem constituere recusant Accusatio evanuit. Et cum nupe *Willielmus Holmesius* Anglus gladio oc cidisset *Willielmum Wiseum* Anglu in insula Terræ novæ in America an MDCXXXII. annoque sequenti vid *Willielmi Wisei* a Serenissimo Reg *Carolo* ad accusationem de mariti cæd admitti peteret, nobilissimus Com Lynseius pro ea causâ sola Conestab lis Angliæ constitutus, & Comes A rundeli

[m] *Coke*. 1. *p. Inst. lib.* 2. *cap.* 3. *sect.* 102. 37. *H.* 6. *f.* 3.

[n] *Rot. Parlam.* 3. *H.* 6. *membr.* 38. *Stamf. pl. Coron. f.* 65. *Coke. d. sect.* 102. & *p.* 4. *Instit. c.* 17. & *p.* 2. *Instit. ad Magn. Char. c.* 29.

[o] *Statut.* 1. *H.* 4. *c.* 14.

[p] *Coke, d. lib.* 2. *cap.* 3. *sect.* 102.

Anno. Regis Caroli. VIII.

rundeliæ Comes Marescallus Angliæ, condemnarunt Sententiâ, in Curia Militari publice latâ *Holmesium*, mense Aprilis anno MDCXXXIII. ad pœnam capitalem, quam subiisset, si Rex eidem criminis abolitionem ex gratiâ non indulsisset. Si Anglus in Gallia læthale vulnus inferat Anglo, ex quo in Angliam rediens, moriatur; contra eum non ex jure Anglicano [s] sed tantum in Curia Militari agi potest. Et licet aliqua Statuta recentiora cognitionem criminum læsæ Majestatis in aliquibus Causis tribuant Judicibus Bancii Regij, aut Commissariis Regiis, per ea tamen Jurisdictio Conestabilis & Marescalli tolli non [t] intelligitur.

[s] *Coke. d. sect.* 102. *& p.* 1. *Instit. lib.* 3. *c.*13.*sect.* 745.

[t] *Statut.* 35. *H.* 8. *c.* 2. 5. *Edw.* 6. *c.* 11. *Coke. p.* 4. *Instit. cap.* 17.

XVII. Cognitio Contractuum in Regionibus exteris initorum ad hanc etiam Curiam spectat. Ita *Pountneyus* sub *Henrico IV.* egit contra *Borneium* Militem pro MXX. libris anglicis ei mutuo datis *Burdegalæ* in Vasconia, coram Conestabili & Marescallo ex ea stipulatione debitis, quod libri juris Anglicani [u] testantur. In Scriniis vero publicis Regis nostri in Turri Londinensi, frequentissima sunt exempla rerum in hac Curia judicatarum, de omnibus generibus Contractuum Civilium in Regionibus exteris celebratorum,

[u] *Ter. Mich.* 13. *H.* 4.*Dalt.* 10. *f.* 5.

torum, præsertim sub *Edwardo III, Richardo II, Henricis IV, V, VI.* dum Reges nostri Normanniâ, Aquitaniâ, Vasconiâ, Andegaviâ alijsque amplissimis Provinciis in Galliâ potiebantur, quæ in hoc tantum foro dijudicabantur, eademque a Jurisconsultis nostris [x] enumerantur. Et generaliter apud nos receptum videtur, cognitionem [y] contractuum in Regnis exteris initorum ad hoc Forum, contractuum vero infra Dominia Angliæ celebratorum ad juris Anglicani Tribunalia pertinere.

XVIII. Sed horum contractuum cognitio ad forum juris Anglicani postea deducta fuit ex fictione, declarando hos contractus in aliqua parte Angliæ initos fuisse, nam apud nos jam receptum esse videtur, si Anglus alterius Angli bona in Regionibus exteris abstulerit, vel Anglus cum Anglo contractum aliquem inierit, posse de his agi in foro juris Anglicani [z] supponendo res fuisse ablatas aut contractus initos in aliquo loco hujus Regni. Eodem planè modo quo Testamenta Civium Romanorum ab hostibus captorum per fictionem postliminij & fictionem legis *Corneliæ* [a] sustinentur: cum enim Civis Romanus factus hostium servus libertatem & omnia

[x] *Coke. p. 1. Instit. lib. 3. cap. 13. sect. 745. & p. 4. Instit. c. 17. Selden. ad Fortesc. cap. 32.*

[y] *Ter. Mich. 13. H. 4. Dalt. 10. Fortesc. de leg. Angl. cap. 32.*

[z] *Regist. 129. Coke. 4. p. Instit. f. 40. 48. Ed. 3. f. 3. Brook. tit. faits. 95. & novell Cases. 366. Coke. p. 1. Instit. f. 261.*

[a] *L. hostes. ff. de capt. §. si ab hostibus. instit. quib. mod. jus. patr. potest. l. apud hostes. C. de suis & legit. Dd. in d. §. si ab. hostibus. Franc. de Amay. obser.*

omnia jura Civis Romani amittat, atque ita Teſtamentum prius factum irritum fiat, ſi poſtea ab hoſtibus revertatur, teſtamentum valet per fictionem poſtliminij, per quam fingitur nunquam fuiſſe ab hoſtibus captus, ſed in Civitate ſemper manſiſſe, ſi vero apud hoſtes mortuus eſt, per fictionem legis *Corneliæ* fingitur mortuus antequam caperetur, & Civis Romanus deceſſiſſe: cum hoc tamen diſcrimine, quod leges Romanæ has fictiones ad ſuſtinenda Civium teſtamenta induxerint, & non ex ſolo Juriſconſultorum uſu ortæ fuerint.

XIX. De controverſiis omnibus quæ de Bello & Armis agitantur jure ordinario ſoli cognoſcunt [b] Coneſtabilis & Mareſcallus. Si exterus in Angliam veniens bellum moveat contra Regem noſtrum, non ex jure Anglicano [c] ſed tantum in Curiâ Militari accuſari & puniri poteſt; & ob eam cauſam appellantur Cuſtodes communis pacis Regni, cujus cura in rebus Belli & Armorum iis demandata eſt.

XX. Cum etiam Nobilium apud nos duo tantum ſint gradus [d], majorum ſcilicet, ut ſunt Duces, Marchiones, Comites, Vice-Comites, & Barones, minorum, ut ſunt milites & quos generoſos dicimus; hi omnes

[b] *Statut.* 13. *R.* 2. *c.* 2.

[c] *Finch. in nomotechn. lib.* 4. *cap.* 1.

[d] *Smith. lib.* 1. *de Repub. Anglor. cap.* 17. & 18.

ſecernuntur a Plebeis per Arma & Inſignia, de quibus controverſiarum omnium cognitio ad curiam militarem pertinet. Et graviſſimæ ſæpiùs in hac curia intentatæ ſunt lites de Armorum jure, cum duæ familiæ eadem Arma & Inſignia vendicarent, & altera alterutram ab eorum jure excluderet, quales fuerunt illæ cauſæ Armorum agitatæ inter *D. Reginaldum Greium*[l] de *Ruthin* & *D. Edwardum Haſtingum*, inter *D. Richardum Scropum*[m] & *D. Groſvenerum* inter *Thomam Bawdium*[n] & *Nicholaum Singletonum*, aliæque plurimæ, quæ poſt acerrimam contentionem, aliquando Sententia judicum aliquando Duello finitæ ſunt; nam quotieſcunque eadem Arma & Inſignia aſſumunt duo pluresve,& cum quis contendit alium non habere jus Arma geſtandi, nec eſſe Nobilem aut Generoſum, alterve ſe injuriâ affectum dicat, quod arguatur non eſſe Nobilis aut Generoſus, nec habere jus Armorum, hæc omnia in hujus Curiæ cognitione verſantur.

XXI. Hujuſque Curiæ dignitatem auget, quod Fæciales hujus Curiæ ſunt Miniſtri[e], nempe *Garterius* Rex Armorum Anglicorum, qui ſolennitatibus auguſti Ordinis Periſcelidis inſervit, *Clarencius* Rex Armorum partium

[l] 2. *H* 5. *p.* 3. *m.* 15. 14. *R.* 2. *p.* 1. *m.* 47.

[m] 14. *R.* 2. *p.* 1. *m.* 2.

[n] 17. *R.* 2. *p.* 1. *m.* 12.

[e] *Spelman. in Gloſſar. v. Heraldus. Coke. p.* 4. *Inſtit. c.* 17.

um Angliæ auſtralium, *Norroyus* Rex Armorum partium Borealium, & ſub iis ſex alij inferiores quos *Heraldos dicimus*, quorum omnium præcipua munera ſunt, eſſe Nuncios Belli Paciſve, ſervare gradus, genealogias, & Arma Familiarum, diſponere ſolennia Coronationum Regum noſtrorum & Duellorum coram Coneſtabili & Mareſcallo, ducere funera nobilium & generoſorum ubi funerum ſolennia adhibentur, præter alia quæ eorum officio incumbunt: iidemque omnes in unum Collegium aſcripti, multiſque privilegiis a Regibus noſtris donati, ſub poteſtate & Juriſdictione Coneſtabilis & Comitis Mareſcalli munera ſua exercent.

XXII. Juris vero Civili Romanorum uſum & authoritatem in hac Curiâ, Omnes Juris Municipalis conſulti apud nos [f] agnoſcunt, unde appellant Jus Civile in hac Curia Legem Regni Legem Regis, Legem Terræ [g], & contitentur cauſas ex hoc Jure & Conſuetudinibus Armorum & non ex Jure Municipali Anglorum eſſe dijudicandas, & ex ea ratione condemnati in hoc Foro ex delicto ad pœnam Ca

[f] *Forteſc. de legib. Angl. cap.* 32. *Finch. in nomotechn. lib.* 4. *cap.* 1. *Coke. p.* 1. *Inſtit. c.* 1. *ſect.* 3. *&* p. 4. *Inſtit. c.* 74.

[g] *Ter. Mich.* 37. *H.* 6. *f.* 3. *Ter. Paſ.* 37. *H.* 6. *Treſpas.* 8. *f.* 21. *Kelw. Ter. Mich.* 6. *H.* 8. *f.* 171. *Coke. p.* 1. *Inſtit. lib.* 1. *c.* 1. *ſect.* 3. *& p.* 4. *Inſtit. c.* 74.

pitalem, prædia & jus ſanguinis non [h] amittunt. Inde etiam Coneſtabili & Mareſcallo rerum publicarum Cura impeditis, aliquoties Legum Doctor aliuſve Legum Cæſarearum peritus pro vitâ ſuâ ad procedendum in omnibus ejus curiæ cauſis conſtitutus [i] eſt, & ſub *Edwardo IV.* ejuſdem juris peritus promotor Cauſarum Regiarum [k] in ea Curia datus eſt, quod etiam munus ſereniſſimus Rex *Carolus* anno ſeptimo----Regni ſui mihi per literas ſuas Patentes ſub magno Sigillo Angliæ conceſſit. Ibi enim omnes cauſæ aguntur ad formam a jure Civili præſcriptam, per libellum ſeu Petitionem cauſæ proponuntur, Teſtes ſecretò examinantur, Exceptiones, Replicationes, aliique cauſarum termini ſecundum jus Civile proponuntur & obſervantur, Sententiæ ex Scriptis pronunciantur, Appellationeſque in ſcriptis interponuntur, & pro dignitate ejus Curiæ quotieſcunque proponitur exceptio declinatoria contra curiæ Juriſdictionem, ad Dominos conſilij Regij Secretioris defertur, appellationeſque a Sententiis definitivis ad Reges ipſos non ad Cancellarios ſæpiſſime interpoſitæ ſunt, qui plerumque ſummos Angliæ Proceres & aliquos juris Civilis Doctores Delegatos nominarunt, Hæc

[h] *Coke. p. 4. Inſtit. c.* 17.

[i] *Coke. d. c.* 17. *ex par.* 2. *paten.* 23. *H.* 6. *membr.* 20. 23. *Edw.* 3. *membr.* 2.

[k] *Paten.* 8. *Edw.* 4. *membr.* 1. *Coke. d. c.* 17.

Hæc omnia constant ex actis publicis causarum ejus curiæ, quæ in Scriniis Regiis in Turri Londinensi servantur, in quibus etiam doctissimæ juris Romani Allegationes sæpè reperiuntur.

XXIII. Secundo in curia Admiralli jus dicit magnus Angliæ Admirallus, vel ejus locumtenens aliive ab eo delegati. Galli vero asserunt [l] hoc munus præfecti Maris & Admiralli apud eos cæpisse, & ab iis ad alios Populos manasse, neque constat, apud nos fuisse Admirallos sub Imperio conquestoris, aliorumque Regum subsequentium, sed circa *Edwardi I.* tempora fuisse primo constitutos. Ab eo vero tempore Reges nostri Admirallos [m] nominarunt plerumque maximos Angliæ Proceres, cum in Regno, Oceano fere concluso, necessarium sit magnam esse ejus Potestatem, cui Maris & littorum custodia demandata est. Siquidem de criminibus omnibus super Mare commissis, & de causis omnibus Civilibus super Mare & ad Res Marinas spectantibus [n] cognoscit, cum Mare sit extra imperium juris Anglicani & sub potestate Admiralli, ut juris Municipalis nostri Professores [o] agnoscunt.

XXIV. Jus autem dicit Admirallus

[l] *Forcat. de Gall. Imper. & philosoph. lib.* 2.

[m] *Coke. p.* 1. *Instit. lib.* 3. *c.* 13. *sect.* 439. *Selden. ad Fortesc. c.* 32. *Cowell. Interp. v. Admirall. Statut.* 13. *R.* 2. *c.* 1. 28. *H.* 8. *c.* 15. 2. *H.* 4. *c.* 11.

[n] *Fortesc. de legib. Angl. cap.* 32. *Finch. nomotechn. lib.* 1. *c.* 2.

[o] *Coke. p.* 1. *Instit. lib.* 3. *cap.* 7. *sect.* 439. *& lib.* 3. *c.* 13. *sect.* 745.

lus ex jure Civili [p] Romanorum & ejus curiæ consuetudinibus; jus enim Civile tantum valere in hac curiâ secluso jure Municipali Jurisconsulti nostrates [q] consentiunt. Ideo ex Sententia Capitali in hac curia lata ex homicidio, latrocinio, piratiâ, aliisque criminibus (Majestatis excepto) reus prædia & jus sanguinis [r] non amittit sicut in jure Anglicano, quia ex jure Civili condemnatus est. Et quia criminum cognitio in ea curiâ ex jure Civili perniciosa tandem visa fuit, quia eo jure rei non aliter condemnantur, quam ex propria confessione, vel Testibus de visu deponentibus, qui de rebus super Mari gestis difficultèr plerumque haberi possunt, atque ita gravissimorum criminum rei sæpius impunè evaserunt, ideo sub *Henrico VIII.* lege lata [s] abrogatum est in eo articulo jus Civile, & sancitum ut deinceps quæstiones facti in causis criminalibus per Duodecim viros secundum juris Anglicani formam dijudicarentur.

XXV. Juri etiam Civili in foro Admiralli accedunt leges Oleroniæ a *Richardo I.* Rege nostro latæ in Insula Oleronia, quæ tum erat sub ditione Regum nostrorum, ex quibus una cum jure Civili in hac curia [t] jus dicitur. Et

[p] *Statut. 8. Eliz. c. 5.*

[q] *Fortesc. de leg. Angl. c. 32. Finch. nomotechn. lib. 4. c. 2. Coke. p. 3. Instit. c. 22. & p. 1. Instit. lib. 1. c. 1. sect. 3. & p. 2. Instit. ad magn. char. c. 29.*

[r] *Coke. p. 1. Instit. lib. 3. c. 13. sect. 745.*

[s] *Statut. 28. H. 8. c. 15.*

[t] *Coke. p. 1. Instit. lib. 1. c. 1. sect. 3. & lib. 3. c. 7. sect. 439.*

Et Constitutiones illæ de rebus Marinis quæ per varios Principes [u] Romæ, Pisis, Genuæ, Massiliæ, Barcinonæ Messinæ & alibi promulgatæ sunt, & consuetudines illæ quæ inter Acta publica ejus curiæ adhuc [x] habentur. Et sub hac denique curia videtur recensenda curia Mercatorum [y], in qua lites de contractibus Mercatorum ex æquo & bono secundum jus Civile Romanorum terminandæ sunt.

[u] *Consolato del. Mare.*

[x] *in libr. nigr. Admirall.*

[y] *Fortesc. de legib. Angl. c. 32. & Seld. in Not. ibid. Statut. 27. Edw. 3. c. 8.*

XXVI. Tertio in curiis Ecclesiasticis jus dicunt Archiepiscopi, Episcopi, Archidiaconi, vel *Vicarij* generales, Commissarij, aut Officiales ab iis constituti, quorum potestas distincta cæpit a Conquestore, qui Forum Episcopale a seculari distinxit, ut supra dictum est. His vero ex benignitate Regum nostrorum & consuetudine Angliæ, cognitio multarum causarum criminalium & Civilium concessa est. Cognoscunt enim de Blasphemiâ, Apostasiâ, Hæresi, Schismate, Simoniâ, Incestu, Adulterio, Stupro, Fornicatione, Castitate attentatâ, ordinibus Sacris, Institutionibus ad Beneficia Ecclesiastica, eorumve destitutionibus, Officiorum divinorum Celebratione, Matrimonio, Divortio, jactitatione Matrimonij, Decimis, Oblationibus, Mortuariis, reparatione Ecclesiarum,

Dilapidatione domorum Clericorum; Pensionibus, Procurationibus, Testamentis, Codicillis, legatis, Successione in bona intestatorum per Administrationes, aliisque quæ à Jurisconsultis nostratibus [z] exactè recensentur. De his omnibus in hoc foro jus dicitur ex jure Civili, cui porro accessit jus Canonicum cum constitutionibus Provincialibus Cantuariensis Provinciæ, & Legatorum Romanorum ad Reges nostros missorum: Ex quibus omnibus constituitur Lex quam nostrates appellant Ecclesiasticam, ex qua has causas esse judicandas [a] agnoscunt.

XXVII. De jure Civili nulla est controversia, nam omnium consensu receptum est, & in hoc foro [b] Lex Terræ appellatur. De jure Canonico ab *Henrici VIII.* Regno Angli hæsitarunt. Ante eam Ætatem tanta erat apud nos potentia Episcoporum & Prælatorum, tantaque erat reverentia Regum nostrorum erga Sedem Romanam, ut maxima pars Epistolarum Decretalium in libris juris Canonici ad Anglos [c] missa sit. Post ejeratam vero Romani Pontificis potestatem ab *Henrico VIII.* deliberatum est in Comitiis Parlamentariis de abrogando jure Canonico, & novo jure Ecclesiastico condendo, eaque cura demandata

[z] *Coke. p. 5. Relat. in Cawdryes Case. Cosens in apolog. pro Cur. eccles.*

[a] *Coke. p. 1. Instit. lib. 2. cap. 6. sect. 135. & lib. 3. sect. 648. Coke. lib. 5. Relat. in Cawdryes case.*

[b] *Coke. p. 1. Instit. c. 5. sect. 3.*

[c] *Cujac. ad c. de illis. 6. de desp. impub. Gentil. lib. 1. de Nupt. c. 19.*

mandata est [d] triginta duobus viris summæ dignitatis, Theologiæ jurisque Civilis & Municipalis peritissimis, qui vel sentientes se huic oneri impares (neque enim est paucorum hominum vel unius sæculi) vel ex aliis causis; novi tantum juris delineationem [e] fecerunt quæ non placuit, sed eadem lege lata confirmatum est [f] jus Canonicum, exceptis iis Articulis, in quibus est sacris literis, Regiæ Prærogativæ, Juri, Moribus aut Statutis Angliæ contrarium, eodemque jure Canonico adhuc utimur, sicut & in aliis Principum Protestantium Dominiis etiamnum manet ut supra dictum [g] est.

[d] *Statut.* 25. *H.* 8. *c.* 19.

[e] *Reformat. leg. Angl. sub. Henr.* 8. *&* *Edw.* 6.

[f] *Statut.* 25. *H.* 8. *c.* 19. *Coke.* 4. *p. Instit. c.* 74.

[g] *Lib.* 1. *cap.* 7.

XXVIII. Post jus Canonicum sunt constitutiones Archiepiscoporum Cantuariensium in conciliis Provincialibus editæ, è quibus eas quæ a *Stephano Langtono* Archiepiscopo ad *Henricum* Chicheley sunt latæ, eruditis commentariis [h] illustravit *Gulielmus Lyndewodus* legum Doctor, Officialis curiæ Cantuariensis constitutus a *Chichleio* Archiepiscopo (qui etiam legum fuit [i] peritissimus) & singulariter est commemorandus, cum sit primarius inter paucos Anglos qui juris Romani Scientiam in Scriptis prodiderunt. Ille vero cum esset Officialis Cantuariensis

[h] *Lyndew. in c. ad hæc. de pæn.*

[i] *Lyndew. ad Constituit. Provinc. in præfat.*

a Rege *Henrico V.* legatus missus est[k] ad Leges Hispaniæ & Lusitaniæ; quibus legationibus defunctus, post *Henrici* Regis mortem rediit ad Munus Officialis, & deinceps custos Privati sigilli Regij[l] & Episcopus Menevensis factus est. Et post eas sunt constitutiones legatinæ, a legatis Pontificiis Othone primum[m], deinceps *Othobono* legato a latere a *Clemente IV.* in Angliam misso (cui etiam in cathedrâ Romanâ[n] successit) factæ, ad quas *Joannes* de Atho juris utriusque Doctor[o] glossas & commentarios addidit.

XXIX. Ex his omnibus jus dicitur in foro Ecclesiastico[p] ad juris Civilis & Canonici normam: actio per libellum proponitur, post litem contestatam Testes secretò examinantur, dantur Exceptiones & Replicationes, & observantur Termini causarum utroque jure præscripti, Sententiæque in Scriptis promulgantur, & a Sententiis appellatur ab Episcopo ad Archiepiscopum, ab Archidiacono ad Episcopum, vel omisso medio ad Archiepiscopum, ab eo vero cum olim appellaretur ad Pontificem Romanum usque ad *Henricum VIII.* post Pontificiam potestatem abrogatam, appellatum est ad Regem[q] in Cancellariâ, ubi Delegati

[k] *Lyndew. in d. præfat.*

[l] *Jo. Bale. scriptor. Britann. Cent. 7. v. Gul. Lyndewode.*

[m] *Lyndew. ad c. ad hæc. v. minimè admittatur. de pæn.*

[n] *Jo. de Atho. ad Constitut. Othob. Mandata Dei.*

[o] *Jo. de Atho. ibid.*

[p] *Smith. de Rep. Angl. lib. 3. cap. 11.*

[q] *Statut. 25. H. 8. c. 19.*

gati conſtituti, ex jure Civili & Canonico Sententias vel revocant vel confirmant, Sententiiſque ita latis ex jure Civili, acquieſcunt judices fori Municipalis iiſdemque fidem adhibent, & a ſe examinandas non eſſe [r] confitentur, niſi Prohibitioni Regiæ locum eſſe exiſtimaverint. Et poſt abrogatam Pontificis Romani authoritatem, pro conſervando apud nos juris Civilis ſtudio illud indultum eſt, ut legum Doctores [ſ] poſſent deinceps Juriſdictionem Eccleſiaſticam exercere licet non eſſent ſacris Ordinibus inſigniti & uxores duxiſſent, quod juris Canonici Inſtitutis repugnabat.

[r] *Coke. lib. 5. Relat. in Cawdryes. caſe. & Specotts caſe. 7. Relat. Kenues caſe. 8. Relat. Nedhams caſe.*

[ſ] *Statut. 37. H. 8. c. 17.*

XXX. Inter curias Angliæ in quibus jus dicitur ex legibus Romanis, non ſunt omittenda Privilegia Regum noſtrorum conceſſa utrique Academiæ, Oxonienſi & Cantabrigienſi, ex quibus Studioſi non ſunt in Jus vocandi ad Tribunalia Juris Municipalis, ſed coram Cancellario Academiæ ejuſve Commiſſario in Actionibus perſonalibus pro debitis, computis, & aliis quibuſcunque contractibus & injuriis, & pro Criminibus multis ; (excepto homicidio & mutilatione membrorum) eorumque omnium cognitio conceditur Cancellario Academiæ Oxonienſis infra ejuſdem Academiæ Territoria

per

per *Richardum II.* Regem, [t] si alteruter litigantium sit e numero Studiosorum, iisve ullo modo inserviens, eidemque Academiæ concessa fuerunt priora privilegia ex gratiâ Regum [u] *Joannis*, *Henrici III. Edwardi I. & III.* cum coercitione contumacium per Incarcerationem, Bannum & per censuras Excommunicationis & suspensionis, iis a Pontificibus Romanis, præsertim *Innocentio IV.* & Archiepiscopis Cantuar. indultas. Paribusque utitur privilegiis altera Academia Cantabrigiensis, licet Chartæ pleræque ex bello sub *Henrico* III. & incendio injuriâ oppidanorum Cantabrigiensium sub *Richardo* II. illato perierint. In his omnibus Cancellarius utriusque Academiæ Causas dijudicat per jus Civile & Consuetudines Academiæ, & in Statutis Academiæ Cantabrigiensis a *D. Elizabetha* conditis [x] speciatim permissum est. Ideo in libellis, Productionibus Testium, Sententiis aliisque omnibus Causarum Terminis, proceditur secundum juris Civilis formam, & a sententiis per Cancellarios latis ad Regentes, & demum ad Regiam Majestatem appellatur.

[t] *Rotul. chart. an.* 14. *R.* 2. *membr.* 14. *in Turr. Lond.*

[u] *Archiu. Academ. Oxon.*

[x] *Ann.* 12. *Eliza.*

XXXI. Denique inter juris Civilis præconia non possum illud præterire, quod

quod poſtquam hoc jus a *Lothario* reſtitutum, ſub *Stephano* Rege noſtro in Anglia doceri cæperat, inſequentes Reges noſtri ejuſdem juris Profeſſores adhibuerunt in legationibus ad alios Principes, in omnibus contractibus, pactis, ſocietatibus, Fœderibus cum exteris Principibus, aliquando ſolos, quandoque Proceribus, Epiſcopis vel in alia Dignitate conſtitutis adjunctos, cum ſolenne ſit apud Principes exteros ejuſdem juris Profeſſoribus in his Cauſis uti, neque enim hæc idoneè tractari poſſunt ab aliis, quam peritis ejus juris quod Chriſtianis Principibus commune eſt, idque conſtat ex inſtrumentis harum pactionum & Fœderum [y] quæ in Scriniis Regiis ſervantur. Et hic mos valuit apud Principes noſtros uſque ad *D. Elizabetham*, quæ etiam hujus juris Profeſſoribus à Secretis, à Conſiliis, à Legationibus, aliiſque adminiſtrationibus publicis uſa eſt; verum in ejus declivi ætate, qui negotiis publicis admoti ſunt, conſultius ſibi exiſtimarunt (quod etiam ſub ſucceſſoribus inolevit) Amanuenſium potius, in tranſcribendis fœderum & pactionum Exemplaribus operam, quam juris Romani peritorum ſcientiam advocare; forſan enim inciderant in illam antiquam Cautelam de

[y] *In Recept. Scaccar. & in Rotul. forinſec. Turr. Lond.*

de Teſtamentis [z], A Teſtamento Dolus malus & Juriſconſultus abeſtò. Ita à publicis & à Privatis Negotiis undique excludimur.

[z] *Lud. Servin. playdoy. ſur le teſtam. du feu. Conte d. Lavall. qu.* 5.

XXXII. Quin & imperiti ſcribæ & Tabelliones noſtri contendunt cum primis legum Profeſſoribus, ſcilicet *Certant cum Cygnis ululæ*, ut ex *Virgilio* [a] aliquando in publicis Academiæ noſtræ Oxonienſis Comitiis *Albericus Gentilis* [b] celeberrimus legum Profeſſor peroravit; & quod gravius eſt; Juriſconſulti noſtri Municipales nos inſectantur [c], quod peregrinas leges apud nos inutiles inveſtigemus, & quod Cives ſimus in aliena Repub. Hoſpites in noſtra, cum meminiſſe potuiſſent quid in eos pro nobis exteri retorſerint. Sed me reprimo, & contemptis tabellionibus, cum Juriſconſultis noſtris redibimus in gratiam, monendique erunt Adoleſcentes Academici ut relicto jure Civili Romanorum aliis gentibus, quæ illud ſatis colent, ad patrias leges ſe convertant, ex quibus Commoda & Honores Patriæ ſuæ poſſint conſequi; nam & aliquando obſervavit Deſiderius *Eraſmus* [d], apud nos aliam viam ad rem & gloriam parandam magis idoneam vix reperiri: quod & ante eum vir primarius ex Juriſconſultis

[a] *Virgil. Eclog.* 8.

[b] *Alber. Gentil. in orat. de Laudib. Acad. Peruſin. & Oxon. ann.* 1604.

[c] *Daviſ. in Relat. Hibern. in præfat.*

[d] *Eraſm. lib.* 10. *Epiſt.* 30. *ulric. Hutten.*

fultis noſtratibus [e] aſſeruerat. Mihi jam ſatis eſt indicaſſe, jus Civile apud Anglos aliquando in honore & pretio fuiſſe, & videtur Juriſconſultos Gallicos *Stephanum Forcatulum Renatumque Choppinum* rectè vaticinatos fuiſſe, nullum juris Civilis Romanorum uſum in Anglia aliquando futurum eſſe. Et hæc de Angliâ dicta ſint.

[e] *Forteſc. de legib. Angl. cap.* 54.

XXXIII. Progrediendum jam eſſet in Scotiam, in qua majores honores & ampliora præmia juris Civilis Profeſſoribus decernuntur. Sed quia Anglia & Hibernia iiſdem legibus utuntur, de Hibernia primo dicendum erit. De qua in ſequenti Capite.

JA. ARMACHAN.

CAPUT IX.

CAPUT IX.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Hiberniæ.

I. Hiberniam fuisse sub Romanorum Imperio, aut Romanos fuisse eandem ingressos, nobis constare non [a] potest, tantum eam circumnavigatam fuisse à *Julio Agricola*, eumque invadendæ Insulæ occasionem quæsivisse *Cornelius Tacitus* [b] prodidit.

II. In Hiberniam autem plures populi commearunt, & in eâ cum Hibernis Sedes posuerunt [c]; Scoti vero eandem bello aggressi sunt, ut Insula amænâ & fecundâ fruerentur; deinde Britanni nostri sæpe Romanorum armis oppressi ad eos confugerunt, & Hispani ad evitandum Vandalorum furorem, aliique qui cum Hibernis unum populum constituentes unum Regem [d] raro sortiti sunt, sed in quatuor Provincias divisi, ad Austrum Momoniam, ad Aquilonem Vltoniam, ad Orientem Lageniam, ad Occidentem Connaciam,

[a] *Camden. in Britann. cap. Hibernia.*

[b] *Tacit. in vit. Agricol.*

[c] *Bed. lib.* 1. *eccles. histor. Anglor. cap.* 1.

[d] *Polydor. histor. Anglic. lib.* 13.

Connaciam, totidem Regibus paruerunt; qui omnia jura Regalia exercebant, ut constat de Electione Episcopi Rossensis in Provincia Connaciæ ex Rescripto *Innocentij* III, [e] ad Archiepiscopos *Armachanum* & Casselensem, ubi *Jac. Cujacius* reprehendit scriptores Historiæ Hibernicæ, qui ea Jura non videntur assequi.

[e] *c. cum olim. 7. de dol. & contumac. & ibi. Cujac.*

III. Quamvis vero *Edgarius* Anglorum Rex circa annum Salutis DCCCCLX. in diplomate suo enunciet, se maximam partem Hiberniæ [f] & Civitatem Dubliniam subjugasse, Reges tamen nostri insequentes eam non retinuerunt, neque Hiberni sub dominatione Regum nostrorum fuerunt, usque ad *Henricum* II. qui accepta occasione ex odio reliquorum Regulorum adversus *Rodericum* Connaciæ Principem ob ejus tyrannidem, Hiberniam universam facile in suam potestatem redegit, ann. MCLXXI. *Henrici* & ejus posterorum Imperio [g] se submiserunt, accedente *Hadriani* Romani Pontificis consensu, qui in Regis nostri desiderium valdè propensus fuit; ut Hibernos à barbarie sua ad Christianos mores reduceret; Hibernorum enim summa semper fuit reverentia erga Romanam Sedem, quam etiam hodie profitentur.

[f] *Polydor. d. lib. 13. Camden. d. c. Hibernia.*

[g] *Rich. Stanihurst. lib. 3. de reb. Hibern.*

IV.

IV. *Henrico* successit *Johannes* & posteri, cum titulo solo Dominorum Hiberniæ, sub quo tamen omnia munera Regalia exercuerunt, nam Duces & Marchiones crearunt, aliisque omnibus Juribus Regalibus usi sunt, quæ supremis Regibus competunt, & eandem habebant Regiam & supremam potestatem [h] in Hiberniâ quam habebant in Angliæ Regno, & sub hoc titulo Reges nostri potiti sunt Hiberniâ usque ad *Henricum* VIII. qui omnium ordinum consensu in publicis Hiberniæ Comitiis Rex Hiberniæ declaratus [i] est. Eundem tamen Regis Hiberniæ titulum *Paulus IV. Philippo & Mariæ* [k] concessit, ne titulo in Comitiis Parlamentariis Hiberniæ dato acquievisse, & Juri suo cessisse videretur; & forsan *Philippus* & *Maria* Titulum Regis Hiberniæ iis legitimo Jure prius delatum, iterum a Pontifice acceperunt, ut ad Sedem Romanam nuper postliminiò reversi, obedientiæ suæ eidem testimonium relinquerent.

V. Et licet multi tradiderint [l] Angliam & Hiberniam esse Feuda, à Pontificibus Romanis Regibus nostris concessa, *Joannemque* Regem nostrum se *Innocentio* III. Vasallum constituisse pro Regnis Angliæ & Hiberniæ, hujus tamen Juris non aliud testimonium exhibuerunt

[h] *Statut. Hibern. 33. H. 8. cap. 1. Polydor. d. lib. 13. Staniburst. d. lib. 3.*

[i] *Statut. Hibern. d. c. 1. 33. H. 8. Coke. p. 4. Institut.*

[k] *Lauren. Cherubin in Bullar. in Pio. 5. constit. 88. p. 2.*

[l] *Choppin. lib. 2. de doman. Franc. c. 1. n. 11. Bodin. lib. 1. de Repub. c. 9.*

exhibuerunt quam Acta & Registra Romanæ [m] Ecclesiæ, in quibus Ministri ejus Sedis Angliam & Hiberniam inter Feuda Pontificum inscripserunt, atque ita ipsi suæ Potestatis & Judices & Testes sunt, & nostrates hoc semper constanter [n] negarunt, neque potuit *Joannes* aut alius Regum nostrorum, vel alienatione Regnorum, vel servitute impositâ Jus posterorum [o] lædere, neque enim licet Principi subditos suos ad alterius Principis obsequium reducere, neque successoribus suis damnum inferre, sed iisdem Jura omnia integra relinquere, quæ a decessoribus acceperat.

VI. De legibus vero Hiberniæ ante dominationem *Henrici II.* Regis nostri, non multa habemus testimonia, quia Reges eorum priores *non Coronæ impositæ solemnitate, non unctionis Sacramento, nec Jure hereditario vel alterius successionis, sed vi tantum & armis Insulæ imperium obtinuisse & suo more Regni gubernacula suscepi[...]* asserit *Giraldus* [p] Cambrensis. [...]nsuetudinum tamen Hiberniæ ali[...]nque legum ejusdem, sermone Hib[...]ico conscriptarum, plurima apud eos adhuc extare volumina, mihi retulit Reverendissimus *D. Usserius* Archiepiscopus Armachanus, & totius Hiberniæ Primas,

[m] *Bodin. d. cap. 9.*

[n] *Camden. d. c. Hiberniæ.*

[o] *Bald. in prælud. feudor. & in tit. de Pac. constant. v. successorum. Chop. de doman. Franc. lib. 2. tit. 1. n. 2. Molin. in consuet. Paris. l. 1. §. 3. gl. 4.*

[p] *Girald. Cambren. de reb. Hibern. c. 30. in append. ad Staniburst.*

mas, cujus eximia divini humanique Juris Omnis ſcientia, magnam Hibernicæ genti gloriam attulit.

VII. Poſt *Henricum II.* Hiberni Legibus & Conſuetudinibus Angliæ [q] paruerunt, iiſdemque ſe ſubmiſerunt; eoſdem habuerunt Judices, eadem Tribunalia, eadem Mandata ſeu Brevia Regia, idemque Jus Anglis & Hibernis dictum eſt: Et *Joannes Brittonus* [r] ſe librum ſuum de legibus Angliæ & Hiberniæ, juſſu Regis noſtri *Edwardi I.* compoſuiſſe aſſerit. Ita Legibus Anglicis uſi ſunt Hiberni ſub Regibus *Henrico II. Joanne, Henrico III. Edwardo I.* aliiſque ſuccedentibus, uſque ad *Henricum VII.* ſub quo cum orta eſſet Controverſia, an Statuta in Comitiis Parlamentariis Angliæ edita tenerent Hibernos, ubi expreſſe Hiberni non nominarentur, ad evitandum hunc ſcrupulum lata eſt Lex [ſ] in Comitiis Hiberniæ, quod Omnia Statuta in Angliâ prius edita valerent deinceps in Hibernia, & in Comitiis Hiberniæ confirmabuntur, quam legem *Poyningi* legem, a *D. Edwardo Poyningio* Prorege Hiberniæ, deinceps app[illegible]t.

[q] *Statut. Hibern. 1. Jac. c. 1. & 21. Jac. Coke. p. 1. Inſtit. lib. 2. c. 11. ſect. 212. & p. 4. Inſtit. c. 76.*

[r] *Britton. de legib. Angl. in prolog.*

[ſ] *Statut. Hibern. ann. 10. H. 7. cap. 22. Coke. 4. p. Inſtit. c. 76. & 2. p. Inſtitut. lib. 2. c. 11. ſect. 212.*

VIII. Ita Conſuetudines, Leges, Statuta ab Anglis acceperunt Hiberni, & Judices porro Hibernici ſecundum

rerum

rerum in Anglia Judicatarum Exempla, ſententias tulerunt, nam rerum in Hibernia per quadringentos annos Judicatarum relationes nullæ extant, ante [t] *Joannem Daviſium* procuratorem Regium ſub *D. Jacobo*, qui rerum ſui temporis in Hibernia Judicatarum relationes typis mandavit, ex quibus conſtat Hibernos ſe accommodare non ad Jura Anglicana tantum, ſed ad leges *Cæſareas* etiam & Jus [u] Canonicum, quatenus ea inter leges Anglicanas admittuntur.

[t] *Davyes. Relat. Hibern. caſe. de Commend.*

[u] *Davyes. in d. caſe. de Commend.*

IX. Denique quoad Jura Sacrorum & Divinorum in Hibernia, in Synodo [x] Caſſelenſi ſub *Henrico II.* ſancitum eſt, ut divina eodem modo celebrarentur in Hiberniâ ſicut in Eccleſiâ Anglicana, & deinceps, ut Epiſcopi [y] eligendi eſſent in Hibernia eodem modo qui in Anglia invaluerat, atque ita inter utramque gentem Juris omnis divini & humani Communio ſub uno Rege intercederet.

[x] *Girald. Cambren. lib. 2. cap. 34. Davyes. d. Caſe. de Commend.*

[y] *Coke. p. 4. Inſtit. c. 76.*

X. De ſingulis Cauſarum generibus in quibus Hiberni utuntur Jure Civili Romanorum, ſuperfluum eſt hic repetere ea quæ de Anglia ſupra dicta ſunt, cum eodem ſit ejus Authoritas apud utramque gentem. Illud ſolum non poſſum omittere quod plerique Scriptores tradunt, Hiberno-

rum

rum ingenia valde propensa esse ad Jus Civile & Canonicum, nam *Polydorus* noster inter mores Hibernorum [z] refert, quod a pueris Grammaticæ & Juri, tam Pontificio quam Civili operam dant; & *Hannibal Rossellius* Monachus Calabriæ, apud suos percrebuisse dicit [a], Hibernos olim studio Juris Pontificij delectari solitos, & fuisse optimos Canonistas; & *Richardus Stoniburstus* [b] Hibernus, quod a primis annis Juris Civilis & Pontificij studio dediti sunt; Hiberniaque produxit celebrem Juris Civilis professorem Oxonij, qui summam ordinis Judiciorum composuit, eumque commemorant *Jo. Andreas* [c] inter Jurisconsultos Anglicos sub nomine *Gulielmi* de Droreda, alij nominant *Gulielmum Dorochium* [d], sed videtur potius nominandus *Gulielmus* de Drogheda [e] loco ubi natus est, qui sub *Edwardo III.* Jus Civile Oxonij legisse dicitur, eundemque Juris utriusque consultissimum *Joh. Lelandus* appellat. Hibernique non immeritò Marianum Scotum illustrem historicum vendicare cupiunt, cum ipse se Scotum Hibernensem [f] appellet, & universæ Britanniæ nostræ summo est Ornamento, qui & ab Anglis summè est celebrandus [g], quorum res gestas a *Bedæ*

[z] *Polydor. d. lib.* 13.

[a] *Rosel. in Trismegist. Pymandr. lib.* 5. *Coment.* 11. *dial.* 6. §. *d. Insulis Britann.*

[b] *Staniburst. de reb. Hibern. lib.* 1.

[c] *Jo. Andr. in addit. ad speculat. in proœm.*

[d] *Jo. Balt. de scriptor. Britann. Cent.* 6. *Jo. Pits. de scriptor. Angl. ætat.* 14.

[e] *Jacob. Waræ. de scriptor. Hibern. lib.* 1.

[f] *Marian. Scot. ad ann.* 1028.

[g] *Nichol. Harpsfeld. histor. eccles. Anglic. sæcul.* 11. *cap.* 26.

dæ ſæculo ad ſua tempora diſertè & accuratè deſcripſit.

XI. Et hæc dicta ſint de Hibernia. Jam ad Scotos libenter propero, quia Scoti præ cæteris Britannis omnibus, Jus Civile Romanorum amplectuntur.

JA. ARMACHAN.

CAPUT X.

De uſu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Scotiæ.

I. QUæ de Scotorum rebus ſcripta ſunt ante Romanorum tempora, ut de Britannis omnibus dixit [a] *Polybius*, fabularum ferè loco habenda ſunt, & ea quæ de hujus gentis origine in Britanniâ traduntur, ex conjecturis ſolis pendere doctiſſimus *Camdenus* [b] exiſtimavit, accutiſſimumque *Georgium Buchananum* hac in re expectationem omnium fefelliſſe.

II. In hanc Britanniæ partem è Scythia primo venerunt Picti [c] & in parte Britannis proximâ Sedes [d] poſuerunt,

[a] *Polyb. lib.* 3.

[b] *Camden. in Britann.* §. *Scoti.*

[c] *Bed. eccleſ. hiſtor. Angl. lib.* 1. *cap.* 1.

[d] *Jo. Major. de geſt. Scot. lib.* 1. *cap.* 11.

runt, & post eos Scoti ex Hiberniâ [e] huc advolarunt, partemque Insulæ Septentrioni proximam tenuerunt; Scotos enim Hiberniam coluisse, & inde ad hanc Insulæ partem venisse, omnium consensu [f] receptum est, unde Hiberni Scotorum nomine [g] sæpe apud antiquos Scriptores appellati sunt.

[e] *Polyd. histor. Angl. lib. 3. Jo. Major. d. lib. 1. cap. 11. & 12.*
[f] *Camden. d. §. Scoti.*
[g] *Jacob. Usser. Archiepis. Armach. de Britann. eccles. primord. cap. 16. Jo. Caius de antiqu. Academ. Cantabr. p. 72.*

III. Venerunt autem Scoti in hujus Insulæ partem Septentrionalem, circa annum Salutis CCCCXL. sub *Theodosio* & *Valentiniano* [h] inclinante jam Romano Imperio, quam Albaniam primò appellarunt, & amicitiâ cum Pictis, ex connubiis & fœderibus contractâ, quod essent Septentrionales magisque robusti & bello assueti, Britannos in Australi Insulæ parte molliores, primo latrociniis, deinde bello aggrediuntur, eosdemque Saxonum auxilia implorare coegerunt; qui post bella diuturna cum Pictis Scotisque, eos infra partes Insulæ Septentrionales coegerunt, donec tandem Saxones, Britannos ipsos sub sua Dominatione redegissent. Interea vero Scoti Pictique mutuis dissidiis provocati inter se bella exercuerunt, usque ad *Kenne-*

[h] *Polydor. lib. 3. Camden. d. §. Scoti.*

thum

thum II. Scotorum Regem, qui universam Pictorum [i] gentem delevit circa annum DCCCXL. postquam Picti per septingentos quinquaginta annos in Britanniâ fuissent, & ex eo tempore Scoti totam eam Britanniæ partem tenuerunt, quæ Scotia deinde dicta est.

[i] *Polyd. lib. 4. Hector. Boeth. histor. Scot. lib.* 10.

IV. Monarchiam autem Scotorum fuisse antiquissimam Scoti omnes asserunt, rerumque Scoticarum Scriptores tradunt, se habuisse Reges suos ex gente sua supra mille octingentos [k] annos, quod nulli genti ab orbe condito adhuc contigit, seque Imperatoribus Romanis [l] aut aliis Principibus exteris nunquam paruisse, & recentiores Jurisconsulti Reges Scotorum non esse sub potestate Romanorum Imperatorum [m] testantur.

[k] *Hect. Boeth. histor. Scotor. lib.* 1. *Alex. Leo. in præfat. ad Hect. Boeth. Jo. Major. de gest. Scot. lib.* 1. *cap.* 7.
[l] *Jo. Major. de gest. Scot. lib.* 1. *c.* 14. *Thom. Dempster. in appar. ad histor. de regn. Scotor. cap.* 17.
[m] *Minther. in Parthen. litigios. lib.* 1. *c.* 16. *n.* 32. *Benevenut. Straccк. de Mercat. p.* 4. *n.* 27. *Azor. Instit. Moral. lib.* 11. *p.* 2. *cap.* 5.

V. Hic autem occurrit antiqua illa controversia inter Reges Anglorum & Scotorum de Supremo hujus Insulæ Dominio, quæ inter utramque gentem gravissima sæpe bella excitavit; Angli enim semper contenderunt Reges suos esse directos Dominos totius Insulæ,

ſulæ, Scotoſque habuiſſe Regnum ſuum a Regibus Angliæ, Jure Beneficiario in feudum ab iis datum, fidemque & Obſequium ut Vaſallos Dominis ſuis jurejurando promiſiſſe: Ita enim *Edredo* Anglorum Regi [n] Scotos juramentum fidelitatis & homagium præſtitiſſe, & *Kennethum* Regem Scotorum Regi Anglorum [o] *Edgaro*, & *Conſtantinum* Regem Scotorum *Athelſtano* [p] Anglorum Regi, cui cum *Athelſtanus* regnum reſtitueret dixiſſe perhibetur, *glorioſius eſſe Regem facere quam Rex eſſe*; & Malcolmum Scotorum Regem *Gulielmo* [q] *primo* Regi noſtro, & *Duncanum Malcolmi* filium *Gulielmo* [r] *Rufo*, & *Davidem* Scotorum Regem *Matildæ* [ſ] Imperatrici filiæ *Henrici I.* eaque de cauſa eundem *Davidem* evocatum a Rege *Stephano* ad præſtandum fidelitatis ſacramentum recuſaſſe, quod illud ſacramentum *Matildæ* præſtitiſſet, *Davidis* vero filium *Henricum*, *Stephano* homagium [t] præſtitiſſe, & *Malcolmum* Regem Scotorum [u], *Henrico II.* & cum eo proceres Scotiæ, tanquam principali Domino ſuo, & *Gulielmum* Scotorum

[n] *Marian. Scot. M. S. in biblioth. Bodle. ad ann.* 968. *Jo. Tynmuthon. hiſtor. ad ann.* 947. *M. S. in rad. biblioth.*

[o] *Marian. Scot. ibid. ad ann.* 972. *Chron. Abingdon. M. S.*

[p] *Jo. Tynmuth. hiſtor. aur. ad ann.* 925. *Chron. Abingdon. M. S. in biblioth. Ox.*

[q] *Hiſtor. Elien. lib.* 2. *Chron. Abing. Math. Weſtminſt. ad ann.* 1071. *Math. Pariſ. ibid.*

[r] *Chron. Abing. Chron. Saxonic. in Colleg. S. Benedict. Cantabrig.*

[ſ] *Chron. Abing. ad ann.* 1127.

[t] *Chron. Abingdon. ad ann.* 1135.

[u] *Chron. Abingdon. ad ann.* 1175. *Math. Weſtminſt. ad eund. an. Roger. Hoved. in Henr.* 2.

Regem, *Joanni* [x] Regi nostro, & *Alexandrum* Scotorum Regem, *Henrico* [y] *III*, eundemque *Alexandrum* [z] *Edwardo I.* simile sacramentum præstitisse.

VI. *Alexandro* autem Scotorum Rege sine liberis mortuo, *Jo. Balliolo* & *Davide Brucæo* de Regni successione contendentibus, Proceres Scotiæ hanc controversiam deferunt *Edwardo I.* ut Domino principali & Judici suo, qui convocatis ordinum Comitiis Norhamæ [a] super Tweda, & evocatis juris Civilis & Canonici per totam Angliam peritissimis, quos huic controversiæ dijudicandos maximè idoneos existimabat, qui sententias suas dixerunt, Supremum Dominium Regni Scotiæ ad Reges Angliæ pertinere, & *Edwardus* pro jure suo pronunciavit, ejusque Decreto Proceres Scotiæ consensum suum præstiterunt, a quo tamen postea discesserunt, & *Balliolus* ab *Edwardo* Scotorum Rex constitutus est.

VII. Ad hæc omnia respondent Scoti [b] Reges suos pro Cumbriâ, & Westmariâ posteaque Huntingdoniâ & non pro Regno Scotiæ fidem & homagium dedisse, & hujus probationis Exempla conficta fuisse ab Anglis; *Edwardum I.* Regem nostrum acquisto

[x] *Chron. Abingd. ad an* 1200.

[y] *chron. Abingd. ad ann.* 1251.

[z] *Chron. Abingd. ad ann.* 1278.

[a] *Chron. Abing. ad ann.* 1299. *Math. Westminst. & Math. Paris ad eund. ann. Nich. Triveth. ad ann.* 1297.

[b] *Hect. Boeth. histor. Scot. lib.* 12. 13. *&* 14. *Jo. Major. de gest. Scotor. lib.* 3. *cap.* 6. *&* 13. *lib.* 4. *cap.* 16. *&* 18. *lib.* 5. *cap.* 9. *&* 17. *Buchman. lib.* 8. *Ker. Scotic. in Balliol. Reg.* 96.

ſo Scotiæ Domino omnia vetuſtatis monumenta apud Scotos aboleviſſe, ex quibus veritas poſſet eluceſcere; Cauſâ hac (Regno Scotiæ vacante) ad Sedem Romanam delatâ, Pontificem judicaſſe Regnum Scotiæ eſſe liberum, neminemque in Scotiâ Rege ſuperiorem eſſe in temporalibus; *Balliolum* repugnantibus Scotis fidem dediſſe *Edwardo*, eumque ideo a Scotis Regno pulſum fuiſſe; *Edwardum III.* Regem noſtrum Scotiam ab hac ſervitute liberam eſſe pronunciaſſe; omniaque, quæ ab Anglis producuntur, eſſe teſtimonia domeſtica [c], quorum fides a jure improbatur.

VIII. Cæterum *Georgius Buchananus* ita fervet in hac Cauſâ, ut dicat [d] teſtes Anglorum in hac Cauſa eſſe multos Scriptores Anglos ignobiles, quibus ad fidem conciliandam, *Marianum* Scotum famâ illuſtri hominem, adjiciunt, in *Mariano* autem in Germaniâ edito nullam hujus rei eſſe mentionem, & Anglos monet ut alium *Marianum* proferant; ſcriptorèſque Anglos non intelligere, Britanniam plerumque, apud *Bedam* & veteres, denotare eam Britanniæ partem, quæ eſt intra vallum *Hadriani* aut *Severi*, atque ita intelligendos eſſe de iis Regibus, qui toti Britanniæ imperaſſe dicuntur.

[c] *l. & etiam. 2. C. de teſtib. & ibi. Dd. §. in teſtamen. 9. Inſtit. de teſtam. l. 1. §. ad quæſtionem. ff. de quæſtion. Spec. Tit. de Teſte. §. 1. n. 11.*

[d] *Buchanan. lib. 6. rer. Scot. in Reg. 75. & lib. 8. in Rege. 95.*

IX.

IX. Ad *Marianum* vero frustra provocat *Buchananus*, ejusque editionem Germanicam, nam *Marianus* pro illustri historico ab omnibus celebratur; editionemque ejus Germanicam fuisse mancam & mutilatam, & in eâ fuisse omissa fere omnia, quæ ad res Anglicanas spectant, doctissimi hujus sæculi scriptores [e] observarunt; adeo etiam Britanniæ appellatio intelligenda est, non de ea Britanniæ parte, quæ est intra murum *Hadriani* & *Severi*, sed de totâ Insulâ Britanniæ, ut antiqui Reges Anglorum se totius Britanniæ gentiumque in Circuitu persistentium, & non Britanniæ tantum sed & Albionis Monarchas, Reges, Rectores, & Basilees inscripserint, atque ita in privilegiis & Chartis *Egberti*, *Egbrithi*, *Athelstani*, *Alfredi*, *Edmundi* aliisque & in historicis nostris adhuc [f] conspicitur.

X. Hoc autem jus Anglorum defendi posset non ex scriptoribus solum nostris sed & exteris, & ex publicis instrumentis, quæ in *Scriniis* Regum nostrorum custodiuntur, nisi divini Numinis benignitate universa hæc disputatio inutilis reddita fuisset. Nam cum rerum Scoticarum scriptores semper ante hæc vota sua [g] publicaverint, ut per nuptias inter utramque famili-

[e] *Nich. Harpsfeld. histor. eccles. Anglic. sæcul. 11. cap. 26. Jacob. Waræ. de scriptor. Hibern. lib. 1. p. 50.*

[f] *Joh. Tynmuth. histor. aur. lib. 18. cap. 1. Ælred. Rivallen. in libell. de Regib. Histor. Elien. lib. 1. & 2. Chron. Abingdon. omnes M. S. in Biblioth. Bodlein. Oxon.*

[g] *Hect. Boeth. histor. Scot. S. Scotor. Regin. descript. Jo. Major. de gest. Scot. lib. 1. cap. 7. lib. 4. c. 17. lib. 5. c. 17.*

am Regiam Regna coalescerent, atque in hanc curam Scotos omnes patriæ suæ studiosos debere incumbere, cum non alia ratione bella inter utramque gentem evitari possent; illud fælicissimè obvenit nuper in *Jacobo* Rege nostro, qui ex nuptiis *Jacobi IV.* avi sui cum *Margareta Henrici VII.* Regis nostri filiâ [h], utriusque Regni hæreditatem adivit, eamque ad posteros ex divinâ Clementiâ est transmissurus, atque ita sicut usus fructus ad Dominium directum rediens consolidatione [i] extinguitur, ita & feudum, quod usufructui simile [k] est, & recepti juris est, Feudum ad directum Dominium rediens consolidatione [l] extingui, unde tota hæc disputatio de jure Feudali Scotiæ evanescit.

[h] *Jo. Major. de gest. Scotor. lib.* 4. *c.* 17.
[i] *L. si tibi.* 17. *ff. quib. mod. usufruct. amitt.* §. *item finitur. Instit. eod. tit. l. idem.* 6. *ff. de usufr. accresc.*
[k] *Henr. Rosenth. de feud. cap.* 7. *qu.* 24. *n.* 21. *Hub. Giphan. Tract. de jur. feud. cap.* 14. *n.* 6.
[l] *Fr. Holtom. dissertat. de feud. cap.* 31.

XI. Quoad Leges etiam Scotiæ (de quibus agimus) hæc disputatio porrò de jure Feudi est nullius momenti, quia Principes feudatarij post Investituram in Regnis & Dominiis habent omne Dominium & directum & subalternum, ut ait *Baldus* [m], & a Jurisconsultis nostris communitèr traditur eos habere potestatem Legum ferendarum

[m] *Bald. ad. l.* 31. *C. unde. cognati.*

rum & omnia ſupremorum Principum jura, & illud Dominium, quod a ſuperiore recognoſcunt [n], eſt quoad Regnum univerſum, ſed non quoad particularem juriſdictionem in ſubditos ſuos, in quâ Princeps ſuperior non poteſt ſe immiſcere, ſed ſubditi tenentur eorum Legibus & mandatis, nec poſſunt ab eorum Sententiis appellare ad ſuperiorem, nec ejus mandatis obtemperare debent.

[n] *Ant. de Petr. de poteſt. princ. p.* 1. *c.* 6. *n.* 50. *Decian. Reſponſ.* 56. *vol.* 5. *n.* 1. *Borrell. de Cathol. Reg. præſtan. cap.* 31. *n.* 18. *Scac. de appellat. qu.* 16. *limit.* 5.

XII. Leges autem & conſuetudines Scotorum cum Anglicanis plurimum conveniunt, quod facile accidere potuit ex ſimilitudine Morum & linguæ communione inter populos vicinos in eadem Inſula natos; nam in utroque Regno [o] Leges eodem modo conduntur in Comitiis Parlamentariis, habent ſimiles Procerum, Nobilium, & Populi ordines, in utroque Regno ad Coronæ ſucceſſionem & alias hæreditates omnes mortuorum hæredes eodem modo vocantur, habent ſimiles juris exequendi Miniſtros, Vice-Comites, alioſque; Actionum formulæ, Brevia, Placita, Verba forenſia, in utraque gente ferè ſimilia ſunt; neque tamen inde deduci poteſt (quod aliquibus [p] placet) unum olim fuiſſe Regnum, cum hoc Hiſtoriarum utriuſque gentis fidei repugnet.

[o] *Coke. p.* 4. *Inſtit. cap.* 75.

[p] *Coke. d.c.* 75.

XIII. Leges antiquæ Scotorum variæ referuntur, & aliquæ a moribus Christianis abhorrentes, quæ præcipue *Eveno* III. Regi [q] Scotiæ referuntur; sed laudantur maxime Leges *Keunethi*, qui Pictos Scotia expulit anno DCCCXXXIX. Is immensam Legum congeriem in brevem redegit formam, pluresque adjecit [r], & post eum *Malcolmus* condidit volumen Legum Municipalium [s], quæ adhuc observantur. Constat autem jus municipale Scotorum [t] (sicut & Anglicanum) ex consuetudinibus Scotiæ, & Statutis in Parlamentis, sicut & apud nos in Comitiis Parlamentariis per Regem promulgatis.

[q] *Buchanan. rer. Scotic. lib. 4. in Eveno. 3. Rege. 16.*

[r] *Hect. Boeth. histor. Scot. lib. 11.*

[s] *Hect. Boeth. d. lib. 11.*

[t] *Jo. Leslæ. episc. Rossen. de morib. & reb. gest. Scotor. lib. 1. C. leges. Scotiæ.*

XIV. Jus consuetudinarium Scotiæ continetur in illo libro, cui Titulus, *Regiam Majestatem*, qui fere in omnibus, quoad rerum dispositionem & compositionem verborum convenit cum libro *Glanvillæ*, De legibus & consuetudinibus Angliæ, & post *Glanvillam* scriptus, quia *Glanvilla* sæpe in ejus *M. S.* Exemplari, licet non in impresso [u] laudatur. Hic liber, *Regiam Majestatem*, ascribitur [x] *Davidi* I. circa annum MCLIII. scriptus, post paucos annos a Legibus Romanis per *Lotharium* restitutis, quas Scotos eo tempore comparasse inde constare potest,

[u] *Præfat. ad Glanvill. edit. ann. 1604.*

[x] *Præfat. ad Regiam Majestat. in fin.*

test, compositusque fuit ad exemplar Institutionum *Justiniani*, sicut ex principio utriusque libri iisdem verbis composito apparet, eumque alii ascribunt [y] potius *Davidi* II. eam ob Causam, quod liber *Glanvillæ* post tempora *Davidis* I. sub *Henrico* II. Rege nostro scriptus est.

XV. Post jus hoc Scotiæ Municipale Scoti adhibent juris Civilis Romanorum Authoritatem, nam & processus Judiciarij, formulas, & pleraque alia in Legibus suis Municipalibus Scotos ex jure Civili mutuatos fuisse testatur *Jo. Skeneus* [z], & glossæ ad Leges Scotorum ferè omnes ex jure Civili Romanorum deprompta sunt. In iis, quæ in Legibus Scotorum contra jus Civile Romanorum Statuta sunt, jus Civile cedit, sed ubi jus Municipale deficit & in Casibus omissis, judices Scotorum non arbitrio suo relinquuntur, sed ex jure Civili Romanorum judicare [a] debent. Et invaluit hæc opinio apud populos exteros, quod Angli lites dirimunt ex solo jure suo Municipali, Scoti vero, ut cæteræ gentes Europææ, jure Civili [b] utuntur.

XVI. Ideoque *Georgius Buchananus* (juris nostri consultis alias satis infestus) in Judices suos patrios iniquus est,

[y] *Spelman. in glossar. v Lex Scotor.*

[z] *Jo. Skenæ. ad Regiam Majest. Scotiæ in annot. ad. lib. 1. c. 7. v. 2.*

[a] *Jo. Lesliæ. d. lib. 1. cap. Leges Scotor.*

[b] *Forcat. lib. 7. de Gallor. Imper. & philosoph. Polyd. lib. 1. histor. Anglic. Petr. d. Amity. in Geograph. Europ. Tit. d. Escosse.*

est, qui tradit [c] *in Scotia nullas penè esse Leges præter Conventuum Decreta, eaque non in perpetuum sed in tempus facta, Judicesque quantum in se est, Lationem Legum impedire, Civium bona Judicum arbitrio esse concessa, eorumque esse perpetuam potestatem, & Imperium planè tyrannicum, quippe quorum arbitria sola pro Legibus sint*, cum constet ex rerum Scoticarum scriptoribus Judices eorum in Judiciis ad Leges suas, & post eas ad jus Civile teneri.

XVII. Scoti porro summis semper præconiis ornarunt jus Civile, e quibus *Hector Boëthius* [d] refert Leges Romanas a *Justiniano* in Epitomen redactas fuisse *tanta ratione & sermonis venustate, ut nulla sit natio tam fera vel ab humanitate abhorrens, quæ eos non fuerit admirata.* Scotorum Reges adeo propensi semper fuerunt in jus Civile Romanorum [e], ut in Academia Aberdinensi instituerint Collegium, in quo Jurisconsulti Leges *Cæsareas* profitebantur, & in Academia *S. Andreæ* in Collegio S. Salvatoris unum Professorem aluerint, qui Leges publicè doceret; & ex antiquo More ejus gentis Scoti ad exteras Academias peregrè proficisci solent, in quibus tantam sæpe Legum *Cæsarearum* scientiam comparant, ut plurimi eorum in Academiis

[c] *Buchanan. lib.* 14. *Rer. Scotic. ad ann.* 1532.

[d] *Hector. Boeth. histor. Scotor. lib.* 9.

[e] *David. Camerar. de Scotor. doctrin. lib.* 2. *cap.* 4.

miis exteris, præsertim Gallicis, jus Civile magnâ cum gentis suæ famâ publicè docuerint: Et ex hujus juris conservandi studio *Jacobus Stuartus* Scotorum Rex [f] edixit, ne cuiquam insignem hæreditatem adeundi jus esset, qui prorsus juris Civilis aut Municipalis Scotiæ ignarus esset.

XVIII. Præterea laudatur ab antiquis rerum Scoticarum scriptoribus politia Ecclesiastica Anglicana, in cujus Tribunalibus Causæ ex jure Civili & Canonico judicantur, post quam politia Ecclesiastica Scotorum est tempore & dignitate posterior, nam Scotia non fuit in Dioceses distributa ante [g] *Malcolmum III.* & Anglorum politiam Ecclesiasticam valde laudant, eamque Scoticæ esse longe præferendam [h] ipsi confitentur.

XIX. *Hactenus* de usu & Authoritate juris Civilis Romanorum in magna Britanniâ & Hiberniâ. Supersunt tantum ex Regnis Europæis, Polonia, Hungaria, Dania, Suevia, Bohemia, in quibus facilis erit labor meus, quia gentes Septentrionales plerumque de Legibus parum sollicitæ sunt, & lites apud eos aliquando sicut Armis & Duello [i] non Legibus finiuntur; Hi enim

[f] *Hect. Boeth. histor. lib. 17.*

[g] *Hect. Boeth. histor. Scot. lib. 10.*

[h] *Jo. Major. de gest. Scot. lib. 1. cap. 6. & lib. 3. cap. 6.*

[i] *Minther. in Parthen. litigios. lib. 2. cap. 2.*

nim populi vi & robore Corporis, [k] sicut Australes ingenio & ratione, magis pollent, unde hi populi ab Interpretibus nostris recensentur inter eas gentes, quæ suis Legibus & Moribus [l] non jure Civili Romanorum reguntur, gentibusque septentrionalibus, magis placent suæ Leges, quam jus Civile Romanorum, & quo sunt septentrioni viciniores eo longius a Romanis Legibus [m] recesserunt. Sed hi tamen Populi omnes jus Civile Romanorum inter suas Leges admiserunt, quod in singulis breviter demonstrabimus.

XX. Emenso igitur Oceano trajiciendum è Britanniâ in Poloniam, de qua in sequenti Capite.

J A. ARMACHAN.

CAPUT.

[k] *Aristot. lib. 7. Polit. cap. 7. Bodin. lib. 5. de Repub. cap. 1.*

[l] *Jo. Andr. ad c. super. specula n. 2. & ib. Hostien. de Privileg. Castald. de Imperat. qu. 53. Salas. de Legib. Tract. 95. disput. 7. sect. 8. Azor. Instit. Moral. p. 2. lib. 11. cap. 5.*

[m] *Nichol. Betf. tract. de pact. famil. illustr. cap. 1. n. 26.*

CAPUT XI.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Poloniæ.

I. MAxima pars Regni Poloniæ est in Sarmatia Europæa, aliqua in Germania, in quo, præter Poloniam majorem & minorem, Magnus Ducatus *Lithuaniæ*, Ducatus Russiæ, Prussiæ, Masoniæ, Samogitiæ, Pomerainiæ, & Livoniæ magnum & potentissimum hujus Regni corpus [a] constituunt.

II. Has autem Provincias fuisse sub Imperio Romanorum nobis non liquet, sed antiquissimi hujus gentis incolæ, Sauromatæ seu Slavi, summam potestatem plerumque uni tribuebant, ipsique sibi Duces [b] eligebant, quorum primus inter eos memoratur *Lechus* eorum Dux, quo sublato, gens pertæsa unius Principis, duodecem Palatinis Remp. commisit, atque ita aliquando sub Palatinis, quandoque sub uno Duce erat eorum administratio

[a] *Statut. Regn. Polon. in princ. in descript. Regn. Polon.*

[b] *Martin. Cromer. de reb. Polon. lib.* 3.

tio usque ad *Premislaum*, qui circa annum DCCCLX. Dux electus [c] est, & post eum alij Duces successerunt usque ad annum MI. quo *Boleslaus I.* ab *Othone III.* Imperatore Regio diademate ornatus [d] est, & post eum Poloni Reges suos habuerunt, qui successerunt non jure hæreditario, sed per Senatorum & Nobilium suffragia electi; apud Polonos tamen ea semper fuit fides & observantia in suos Reges, ut eorum sobole masculâ relictâ neminem hucusque in Regem [e] elegerint, sed iis tamen defertur potestas Regia per modum Electionis, ne tantillum de jure Electionis libere decedere videantur; Regumque potestas ita apud eos temperata [f] est, ut non possint Leges ferre sine Senatus & Nobilium assensu (plebi enim nulla administratio conceditur) & ipsi Legibus Regni tenentur.

III. Regibus tamen summa alioquin authoritas tributa [g] est, nam apud eos est juris dicundi potestas; ipsi solum pœnas Legum condonant, & gratias concedunt; ipsi milites conscribunt, omniumque Bellicorum Munerum concessiones penes se habent; ipsi omnes magistratus, & honores largiuntur; ipsi Senatores, magistratus, & Judices constituunt, qui omnia

[c] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2.*

[d] *Cromer. de reb. Polon. lib. 5. Thuan. histor. lib. 56.*

[e] *Statut. Polon. edit. Cracov. ann. 1600. in princ.*

[f] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2.*

[g] *Thuan. lib. 56.*

nia ſub Regum nomine expediunt; ipſi juribus omnibus Regalibus utuntur, ac ſi Regni hæreditatem a majoribus tranſmiſſam adiviſſent. Sed ex hac Regum poteſtate limitate conſuluit [h] *Caſtrenſis*, donationem duarum Civitatum factam Fratribus Crucigeris a *Caſimiro* Poloniæ Rege, fuiſſe irritam, quia Senatus & Nobilium conſenſus non intervenerat: atque ea de Cauſa Reges Poloniæ cum Corona induuntur, de ſervandis Legibus & formulis adminiſtrandi ſibi præſcriptis juramentum [i] præſtant, & *Joh. Bodinus* refert [k] *Henricum* Ducem Andegavenſem nuper electum Regem Poloniæ idem juramentum præſtitiſſe.

IV. Ad Poloniam acceſſerunt Ducatus *Lithuaniæ*, Boruſſia, Livonia, aliæque Provinciæ. *Lithuaniam Jagello* [l] ultimus *Lithuaniæ* Dux reddidit feudatariam Regno Poloniæ in beneficij remunerationem, quia Poloni eum in Regem ſuum elegiſſent ann. 1396. Boruſſia poſtea a Militibus Ordinis *Theutonici* debellata ſub *Frederico II.* eorum poteſtati [m] ceſſit, cujus partem Milites *Caſimiro* Regi Poloniæ vendiderunt ann. MCCCCLVII. altera pars Boruſſiæ eſt penes Marchionem Brandeburgicum; Livoni vero Provinciam ſuam *Sigiſmundo* Regi [n] Poloniæ

[h] *Caſtren. conſ.* 347. *Card. Tuſcb. v. Rex. Poloniæ. concluſ.* 347.

[i] *Cromer. de Repub. Polon. lib.* 2.

[k] *Bodin. lib.* I. *de Repub. cap.* 8.

[l] *Thuan. d. lib.* 56.

[m] *Cromer. de Repub. Polon. lib.* 2. *Alex. Gaguin. in de ſcript. Polon. Thuan. lib.* 21. *&* 56.

[n] *Thuan. lib.* 28.

loniæ dediderunt ann. MDLXI. quod adversus *Moschos* se defendere non potuissent; hæ autem aliæque Provinciæ amplæ, feudi jure Regibus Poloniæ sunt obnoxiæ, de quibus rerum Polonicarum Scriptores abundè tractant.

V. De Poloniæ Regno contendunt Imperatores & Pontifices Romani utrinque asserentes, sibi in Poloniæ Reges potestatem esse: Imperatores [o], quod *Carolus Magnus* in his Provinciis omnibus dominatus fuerit usque ad Scythiam, & quod *Boleslaus*, Dux Poloniæ [p], coronam Regiam beneficio *Othonis III.* Imperatoris acceperit; Pontifices vero, quod *Boleslaus* Rex Poloniæ, ob cædem *Stanislai*, Archiepiscopi Gnesnensis, sacris interdictus, & Regia dignitate spoliatus [q] sit, ejusque successores ea abstinuerunt, solo Ducum titulo usi, usque ad *Lacoldum*, cui *Johannes XXII.* Pontifex Romanus Regiam dignitatem restituit sub onere tributi annui Pontificibus præstandi, & ex eo tempore Reges Poloniæ Regio imperio usi sunt, sed a Romani Pontificis Donatione Reges Poloniæ jam diu [r] se liberarunt, neque unquam Romanæ sedis Feudatarij, sed Censuales [s] tantum dici potuerunt: *Otho* autem *III.* cum Corona Regia *Boleslaum* indueret, eum Socium & amicum

[o] *Arumæi de jur. Public. discurs.* 14.

[p] *Franc. Hotomann. in disput. feudal. cap.* 8. *Choppin. lib.* 2. *de Doman. Franc. Tit.* 1. *n.* 12.

[q] *Bodin. lib.* 1. *de Repub. cap.* 9. *Choppin. d. Tit.* 1. *n.* 13.

[r] *Otho Frizing. lib.* 1. *cap.* 15. *Cromer. de Reb. Polon. lib.* 4. *Arumæ. de jur. publ. vol.* 3. *discurs.* 14.

[s] *Arnisæ. de jur. Majestat. lib.* 1. *cap.* 5.

micum Imperatoris, non Vasallum & Feudatarium salutavit.

VI. Jurisconsulti vero omnes [t] asserunt Reges Poloniæ esse supremos, neminem in Dominiis suis superiorem recognoscere, omniaque habere jura Regalia, quæ supremis Principibus competunt: qua potestate usus *Casimiruus Magnus* Rex Poloniæ, prohibuit [u] appellationes deinceps interponi a Poloniæ Curiis ad Magdeburgum (quod antea factum erat in honorem juris Saxonici) & instituit tribunal Cracoviæ (quæ Regum Poloniæ sedes est) ad quod omnes appellationes in posterum devolvendæ erant, *Casimirus* autem instituit supremam curiam pro jure Saxonico Cracoviæ anno MCCCXII. appellationibus deinceps interdictis, ad curiam Magdeburgensem, idemque postea *Ladislaus Jagello* confirmavit, & utriusque Principis decreta inter Statuta [x] Poloniæ reperiuntur. Et qui studio asserendæ Majestatis Imperatorum tradunt, Reges Poloniæ liberos esse a potestate Imperatorum ex solo privilegio ab Imperatoribus indulto, fatentur [y] tamem non posse *Cæsares* hæc privilegia aut turbare, aut revocare, & nullo jure potest Imperator vendicare potestatem in Polonos, cum nunquam fuerint

[t] *Math. Cun. de Pact. lib. 1. cap. 6. n. 126. Royz. decis. Lithuan. 3. n. 3. Arnisæ. de jur. Majest. lib. 1. cap. 2. Azor. Instit. Moral. p. 2. lib. 11. cap. 5.*

[u] *Cromer. de Repub. Polon. lib. 2. Neugebaver. histor. Polon. lib. 3. Melch. Goldast. de jurib. & privil. regn. Bohem. lib. 4. cap. 13. n. 7.*

[x] *Statut. Polon. Tit. de privil. jur. Theuton.*

[y] *Mindan. de Mandat. Jud. lib. 2. cap. 67. n. 4.*

fuerint sub populo Romano [z] aut *Cæsaribus*, & *Augusto* satis fuerit *Sarmatas Danubio* prohibere [a], qui etiam *Lentulum* Legatum suum monuit, ne temerè *Sarmatas* inquietaret, ideoque non Imperium, sed ratio sola Polonos ad juris Romani observationem adduxit.

VII. Poloni (gens ad bella potius quam ad Leges nata) antiquis temporibus nullas habuerunt Leges scriptas [b], sed Regum arbitrio se permittebant, & post Regiam potestatem Senatorum & Nobilium administratione temperatam, cum ad Judicum Fora causæ delatæ essent, hi vel ex Consuetudinibus Patriis, vel ex jure Saxonico [c] lites dijudicabant, ubi legum auxilio Causarum difficultas indigebat. Leges enim Saxonicæ antiquissimæ [d] erant, latæ diu ante ætatem *Caroli Magni*, earumque magna authoritas erat & apud Polonos, & apud multos alios finitimos Germaniæ populos, qui eas amplexi sunt, (exceptis iis quatuordecim articulis juris Saxonici, quos *Gregorius* Pontifex Romanus damnavit, ut juri Divino & Naturali contrarios, eosdemque postea *Alexander* Rex Poloniæ reprobavit, qui in Statutis Poloniæ [e] enumerantur) quod justæ in omnibus Causis viderentur,

[z] *Cromer. de Revub. Polon. lib. 2. Neugebaver. Rer. Polon. lib. 1. Stravolsc. in Polon. §. Leges.*

[a] *Flor. lib. 4. cap. 12.*

[b] *Neugebaver. Rer. Polon. lib. 1. Stravolsc. d. §. Leges.*

[c] *Cromer. de Reb. Polon. lib. 2. Royz. in decis. Lithuan. in præfat. Dauth. in Comm. de testam. §. qui testam. fac. poss. n. 170. & in proleg. n. 8. Parthen. Litigios. lib. 2. cap. 2. Goldast. de jurib. & privil. regn. Bohem. lib. 4. cap. 15.*

[d] *Gryphiand. de Weichbild. Saxon. cap. 44. & 45. Trentler. disput. 1. thes. 10.*

[e] *Statut. Polon. pag. 1073.*

viderentur, & in Criminibus præſertim puniendis valdè ſeveræ, quo nihil ad Reſpublicas conſervandas magis ſalutare eſſe poteſt. Juris autem Saxonici ſeu *Theutonici* uſus ex privilegio Polonis conceſſus eſt, eaque de Cauſa Statutum eſt a *Caſimiro* [f], Milites Polonos qui jure *Theutonico* omiſſo, regi ſe paſſi ſunt jure Polonico, ſi deinceps in Judicio conveniantur, non poſſint ſe per jus *Theutonicum* defendere.

VIII, Primus *Caſimirus Magnus* Leges [g] Polonis cum conſenſu Senatorum & Nobilium ſcripſit, & poſt eum Reges alij ſuas Leges aliquas dederunt, & *Ladiſlaus Jagello* in Statuto ſuo edito ann. MCCCCXXIII. mandat Judicibus ſuis, ne judicent & ſententias ferant ſecundum alios modos & Conſuetudines [h], præter eas quæ in Libro *Caſimiri* editæ ſunt, ſed maxima pars legum edita eſt a *Sigiſmundo I.* & *II.* [i] eæque Leges omnes Statuta dicuntur, quæ congeſta & edita ſunt an. MDXX. juſtu *Sigiſmundi* Regis per *Johannem Herbortum*, Regi a ſecretis, in quo Rex plurimum juris Canonici & Civilis Doctorum [k] operam adhibuit. Et in Statutis Poloniæ aliquoties allegatur jus Romanum, veluti in contractibus cum filiofam. in patris poteſtate conſtituto laudatur [l] Senatuſconſultum Macedonia-

f *Statut. Caſimir. ann.* 1368.

g *Cromer. de Repub. Polon. lib.* 2. *Arniſæ. de jur. Majeſtat. lib.* 2. *cap.* 6. *n.* 14.

h *Ladiſla. Jagell. in Statut. Polon. cap. de Nobilib. Tit.* 3.

i *Cromer. d. lib.* 2. *Neugebaver. Rer. Polon. lib.* 1.

k *Statut. Regn. Polon. Tit. Statut. Stravoſc. d.* §. *Leges.*

l *Statut. Polon. cap. de Nobilib. Tit.* 3.

Macedonianum, & ex eo contractus irritus declaratur, & in aliis multis jus Polonicum ad jus Civile accomodatum reperitur.

IX. Ex his in Polonia primo jus dicitur, eoque deficiente ad jus Saxonicum Judices recurrunt, & si jus Saxonicum Causam in Judicio agitatem non exprimat vel ambiguum sit, Judices non relinquuntur suo arbitrio, sed secundum jus Civile Romanorum sententias [m] ferre debent, cum libri juris Saxonici ex jure Civili & interpretationibus Jurisconsultorum Saxonicorum [n] petiti sint; & receptum est apud Saxones, aliosque populos omnes qui jure Saxonico utuntur, Casus in jure Saxonico omissos [o] ex jure Civili decidendos esse, jurisque Saxonici vel ambigui vel obscuri interpretationem [p] a jure Romano petendam esse. Est enim jus Saxonicum jus Municipale strictèque interpretandum [q], ut omnis cum jure Civili repugnantia evitetur, & intelligatur a jure Civili deviasse quam minimum fieri possit, ut reducatur ad juris Civilis æquitatem ubi nimis acerbum videtur, & ubi cum jure Civili convenit, ut patiatur omnes amplia-

[m] *Melch. Goldast. de jurib. & privil. Regn. Bohem. lib. 4. cap. 15. Christoph. Sturc. in Comm. ad Tit. ff. de Reg. jur. in epist. ad Reg. Polon.*

[n] *Gryphiand. de Meichbild. Saxon. cap. 36. 37. & 40.*

[o] *Goldast. d. lib. 4. cap. 15.*

[p] *Pansemann. in resp. inter. consil. I. C. German.*

[q] *Coler. decis. German. 135. n. 11. idem de Process. executui. Epist. ad Duc. Saxon. Beust. ad l. admonendi. n. 187. & 876. ff. de jurejur.*

tiones

tiones & interpretationes quæ in jure Civili reperiuntur.

X. Post jus Saxonicum alia jura Municipalia scilicet jus Culmense & jus *Lubecense* è Germania petita in Regis Poloniæ Dominiis, præsertim in Prussia & Massovia [r] admittuntur, quæ cum jure Saxonico multum conveniunt, & ex iis ita jus dicitur, ut iis deficientibus Judices ex jure Civili causas judicent, & ex eo horum jurium Municipalium Interpretationem petant, & inter ea jura Municipalia jus *Cæsarium* ut jus commune [s] & præ omnibus sequendum enumeratur.

XI. Denique insignis semper fuit Regum Procerumque Poloniæ favor & pietas in Ecclesiam & Episcopos, qui amplam Potestatem & jurisdictionem Archiepiscopis Gnesuensi & Leopoliensi Episcopisque sub iisdem constitutis concesserunt, qui in foro Ecclesiastico cognoscunt [t] de Hæresi, Schismate, Magia, Simonia, de decimis, censibus & reditibus Ecclesiasticis, de cæde Clericorum aut vi iis illata, de jure patronatus, Matrimoniis, Legitimatione, de testamentis, aliisque in quibus eorum cancellarii & officiales ex jure canonico, eoque deficiente ex jure Civili [u] jus dicunt. Eædemque causæ omnes in constitutione *Sigismundi*

[r] *Cromer. de Repub. Polon. lib.* 2. *Math. Steph. p.* 1. *disp.* 1. *vol.* 1. *Stravolsc. in Polon.* §. *leges. jus Provinc. Ducat. Prüss. edit. ann.* 1620.

[s] *Jus Provinc. Ducat. Pruss. edit. per March. Brandeburg. ann.* 1620.

[t] *Cromer. de Rep. Polon. lib.* 2.

[u] *Cromer. d. lib.* 2. *Neugebaver. d. lib.* 1.

mundi ann. 1532. enumerantur [x], & a *Ladislao Jagello* Cracoviæ constituti sunt professores legum & juris canonici, cum studium generale Cracoviæ instituerct [y], quod postea *Urbanus* Pontifex Romanus confirmavit. Ita hi populi septentrionales ad quos Romani fasces non pervenerunt, Romanorum Legibus se submiserunt. Hæc de Polonia. In sequenti Capite progrediendum ad Hungariam.

x Statut. Polon. per. Johann. Herbort. tit. spirituales causæ.

y Statut. Polon. per. Johan. Herbort. tit. Schola Cracoviensis.

JA. ARMACHAN.

CAPUT XII.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Hungariæ.

I. HUngaria est ea Provincia quam Romani Pannoniam inferiorem seu Proconsularem & Daciam vocabant. Hanc incolebant Pannones liberi & suis Legibus utentes, nec a Romanis tentati ante Syllam [a], qui eos aggressus, turpi victoriâ repulsus est, & Romani postea Pannoniorum bello abstinuerunt usque

a Jo. Sambuc. in Chronolog. Hungar.

uſque ad Auguſtum, ſub quo Romanorum dominationi ceſſerunt, iſque in eos exercitum duxit neque ab iis unquam læſus, neque ullum crimen objiciens, ſed militum exercendorum & ex alienis bonis alendorum [b] cauſa, *omne id juſtum cenſens quod armis potentior contra infirmiorem decerneret*, adeoque vix defendi poterit Suetonius, qui *Auguſtum* nulli genti ſine juſtis & neceſſariis cauſis bellum intuliſſe [c] prædicat.

II. Ita Romanis paruerunt uſque ad *Conſtantinum* [d], ſub quo ſede Imperii Conſtantinopolim tranſlata, & legionibus revocatis quæ ad repellendos barbaros a limitibus Romani Imperii in ſeptentrione collocatæ fuiſſent, Vandali propriis Sedibus a Gothis expulſi *Conſtantini* permiſſu [e] ingreſſi ſunt, eamque tenuerunt per XL. annos, eoſdemque Gothi Pannoniâ [f] expulerunt ex fœdere icto cum *Gratiano* Imperatore, uſque ad annum Chriſti CCCLXXXVII. quo *Hunni* gens Scythica Pannoniam ingreſſi ſub Arcadio (fractis jam Romani Imperii viribus) eam [g] tenuerunt, Regemque *Attilam* [h] conſtituunt, qui ſe flagellum Dei & Terrarum orbis appellavit, per cujus quidem tyrannidem Deus Populos Europæos & Aſiaticos

[b] *Dio Caſſ. lib.* 49.

[c] *Sueton. in Auguſt. cap.* 21.

[d] *Jo. Sambuc. in d. Chronolog.*

[e] *Ant. Bonfin. rer. Hungar. lib.* 2. *Decad.* 1. *Jo. Sambuc. in d. Chronolog.*

[f] *Oroſ. lib.* 7. *hiſtor. cap.* 33. *Jo. Sambuc. in chronolog.*

[g] *Jo.* [illegible] *rocz.* [illegible] *chronic. Hungar. cap.* 13. *Mich. Ritius de regib. Hungar. lib.* 1. *Bonfin. lib.* 3. *decad.* 1. *Sambuc. in chronol.*

[h] *Thurocz. in d. cap.* 13. *Mich. Rit. d. lib.* 1. *Bonfin. & Sambuc. in loc. citat.*

Asiaticos severe castigavit.

III. Post ejus excessum Ostrogothi Hunnos coegerunt in Scythiam redire [i] anno 458. & Pannoniam possederunt [k] usque annum DXXVI. quo Longobardi pulsis Ostrogothis Pannoniam [l] subjugarunt, iidemque postea a Narsete in Italiam acciti, Hunnis veteribus amicis suis Pannoniam concesserunt [m] anno DLXVII. Hunnique ex eo tempore (quamvis ab Imperatoribus Constantinopolitanis & deinceps a *Carolo magno* sæpe debellati) Pannoniam tenuerunt & ex suo nomine Hungariam [n] appellarunt, Regesque suos habuerunt idolis servientes usque ad *Stephanum* [o] qui circa annum Christi millesimum ducta *Gyela* Imperatoris Sorore sacris Christianis initiatus est, & ex eo tempore Hungari fidem Christianam amplexi sunt.

IV. Post *Stephanum* habuerunt Hungari Reges suos continuâ serie succedentes, sed Procerum Populique suffragiis creatos usque ad *Ludovicum*, ex cujus filiæ *Mariæ* nuptiis cum *Sigismundo* Rege nata est *Elizabetha*, quæ deinceps nupta *Alberto Austriaco* [p] Imperatori, Coronam Hungaricam deduxit in familiam Austriacam, Principesque Austriaci ex eo tempore Regnum

[i] *Bonfin. & Sambuc. ibid.*
[k] *Bonfin. & Sambuc. ibid.*
[l] *Bonfin. lib. 7. Dec. 1.*
[m] *Bonfin. d. lib. 7.*
[n] *Thurocz. chron. Hungar. cap.* 10. 11. *Rhenan. lib.* 1. *rer. Germanic.*
[o] *Bonfin. lib.* 10. *Dec.* 1.
[p] *Bonfin. lib.* 1. *Dec.* 2. *Mich. Rit. de Regib. Hungar. lib.* 1. *&* 2. *Borrell. de Cath. Reg. præstan. cap.* 46.

num Hungariæ cum Imperio Germanico tenuerunt.

V. Reges vero Hungariæ se liberos esse ab omni dominatione sive Imperatoris sive Pontificis Romani asserunt. Et licet Pontifices Romani dicant, hos Reges Hungariam jure Feudi [q] a sede Romana habuisse, eidemque Censum annuum præstare debere, illius tamen potestatis non aliam probationem edunt quam ex Actis [r] Vaticanis, & ex Pontificum Epistolis [s] Decretalibus; ad quæ respondent Hungari, Pontifices in sua Causa nec Testes nec Judices idoneos [t] esse; Regesque Hungariæ immunes esse ab omni Dominatione Imperatorum & Pontificum Jurisconsulti [u] communitèr tradunt.

[q] *Azor. Instit. Moral. par. 2. lib. 11. c. 5. Bodin. lib. 1. de Repub. c. 9.*

[r] *Bodin. d. cap. 9.*

[s] *C. licet de rot. rot. redempt. c. intellecto. 33. de jurejur.*

[t] *L. omnibus. 9. C. de testib. §. 9. Instit. de Testam.*

[u] *Afflict. in Const. Neapol. in prælud. qu. 2. Azor. instit. Moral. p. 2. lib. 11. c. 5. jus consuetud. Hungar. in prolog. tit. ult. Engelb. Abb. de ort. & success. Rom. Imp. cap. 16.*

VI. Potestas autem Regum Hungariæ ita temperata est sicut in Polonia, neque enim Reges possunt Leges condere sine consensu Populi [x], quæ tamen postquam conditæ sunt, Principis non Populi Statuta nominantur, ea vero quæ a Rege solo constituuntur decreta appellantur. Et ex hac potestate Regum limitata videtur

[x] *Steph. Werbentz. in oper. Tripart. jur. Hungar. p. 2. tit. 3.*

manasse, quod cum *Andreas* Rex Hungariæ transtulisset in Venetos omne jus suum in Dalmatia pro vectura exercitus sui in Palestinam, mandat *Honorius III.* Pontifex [y] eam alienationem revocari, quia non poterat Successorum suorum jus minuere, & Reges Hungariæ cùm Corona induuntur, omnia jura Coronæ illibata servare juramento [z] promittunt.

VII. Præter Leges Hungariæ est jus Regni consuetudinarium, quod in scripta redactum est per *Stephanum Verbetrium* [a] Jurisconsultum doctissimum ad Mandatum Regis anno MDXIV. continetque totum Processum Judiciarium in Hungaria, qui constat [b] ex Regum decretis, ex Principum Privilegiis in judiciis approbatis, & sententiis Judicum quæ ex longo usu in consuetudinem transiverunt. Inter has vero Leges & consuetudines Hungariæ non possumus expectare ea juris Romani vestigia à gente armis potius quam Legibus semper intenta; qualia habemus apud reliquas gentes Europæas, quæ sub Regibus plerumque suis pace & otio magis gavisæ sunt, cum nulla gens inter Europæas tot Dominorum mutationes & funestas bellorum clades passa fuerit.

[y] *Ciron. ad c. intellecto. n. 5. de jurejur. in compilat. Honor.*

[z] *d. c. intellecto. de jurejur. Arumæ. de Comit. cap. 3.*

[a] *Steph. de Werb. in oper. tripartit. jur. Hungar. in præfat. Nic. Istuanf. de reb. Hungar. lib. 4. in fin.*

[b] *Steph. de Werb. in oper. tripart. jur. Hungar. par. 2. tit. 6.*

VIII. Illud tamen apud Hungaros omnes receptum est [c], Leges Hungariæ a juris *Cæsarei* & Canonici fontibus promanasse, præsertim vero ex Jure *Cæsareo* petitas fuisse; consuetudines Hungariæ compositas [d] fuisse ad normam & methodum Juris Civilis Romanorum; Processum Judiciorum qui in Hungaria hodie servatur adductum fuisse [e] e Galliâ per *Carolum* Regem Hungariæ, quem e jure Romano petitum fuisse vulgo notum est; Hungarique Leges Romanas multis præconiis [f] semper ornant, & inter tot armorum strepitus Hungaria semper habuit viros insignes scientia Legum & literarum Romanarum, & superiore sæculo [g] *Joh. Sambucum*, *Andr. Dudithium*, *Janum Pannonium* aliosque viros clarissimos produxit.

IX. Denique Hungaria fuit olim Imperii Romani contra nationes Scythicas, posterioribus sæculis orbis Christiani contra Tucarum arma antemurale & propugnaculum [h]: eademque superiore sæculo valde imminuta fuit [i] captis Belgrado, Budâ, Strigonio, Albâ Regali, Quinque Ecclesiis, aliisque præsidiis, partesque reliquæ Hungariæ ad septentrionem Danubii in Poloniæ & Casoniæ finibus Turcarum continuis incursionibus obversantur, &

[c] *Steph. Werb. d. par.* 2. *tit.* 6. *Dan. Cromer. inter. Resp. Nicol. Reusner. vol.* 3. *cons.* 34.

[d] *Steph. de. Werb. d. p.* 2. *tit.* 6.

[e] *Werb. d. p.* 2. *lib.* 6.

[f] *Martin. Schodel. in disquisit. de regn. Hungar.*

[g] *Thuan. lib.* 19. & 61.

[h] *Pii* II. *Orat. suasor. pro bell. Turc. inferen. Andr. Dudith. orat.* I. *in Concil. Trident.*

[i] *Thuan. histor. lib.* I.

communibus omnium Christianorum precibus rogandus est clementissimus Dominus noster Jesus Christus, ut velit Hungariam orbis Christiani limitem contra immanis Tyranni potentiam & furorem conservare.

JA. ARMACHAN.

CAPUT XIII.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Daniæ.

I. REgnum Daniæ continet australem partem Cambricæ [i] Chersonensi, & plures Insulas in Sinu Balthico, cui deinceps Norwegia & Holsatia accesserunt. Danorum gens a Gothis orta armis semper fuit potentissima, quibus alias nationes exteras sæpe afflixit, ipsa ab aliarum gentium armis immunis: neque enim constat Daniam Imperatoribus Romanis paruisse, neque ab iis in Provinciæ formam redactam fuisse, neque eorum nomen Orbi innotuisse ante ætatem *Justiniani* [k] nostri, sub quo Galliam invaserunt. Danorum vero

[i] *Cromer. de regn. Polon. lib. 5. Thuan. lib. 1.*

[k] *Camden. in Britann. §. Dani.*

vero victoriæ de gentibus aliis a se debellatis sunt celeberrimæ [l], quorum Reges vel Duces Hiberniam, Angliam, Scotiam, Saxoniam, Sclaviam, Livoniam, Curlandiam, Poloniam, Russiam, Sueciam, Norwegiam, Islandiam sæpe devicerunt, earumque [m] plurimis Reges eorum imperarunt, easque aut tributarias aut Censuales reddiderunt.

II. Scriptores autem rerum Danicarum asserunt Danos suos semper Duces & Principes habuisse continua serie succedentes per annos MXL. ante Christum natum, eosdemque se ab armis & Dominio Populi Romani & *Cæsarum* liberos conservasse, & in illa Dominatione quam sibi assumunt Imperatores in multos Principes Europæos, Danorum Reges se iisdem non subesse semper [n] prædicarunt, Regumque suorum in Danos imperium penè cum ipso Orbe [o] ortum esse.

III. Quamvis vero *Petrus* Danorum Rex, Coronam & dignitatem Regiam a *Frederico I.* Imperatore [p] acceperit, pluresque Reges Daniæ insequentes fidem & obsequium Imperatoribus juramento præstiterint, eaque de Causa aliqui scriptores rerum Danicarum & Jurisconsulti tradunt, Reges Daniæ esse Principes Feudatarios

[l] *Krantz. in Dan. per tot. Krantz. in Norveg. lib.* 1. *cap.* 28. *Meurs. histor. Dan. lib.* 2. & 3.

[m] *Krantz. in Danic. lib.* 1. *cap.* 2. & *seqq. Isaac. Pontan. rer. Danic. lib.* 1.

[n] *Krantz. in Dan. lib.* 1. *cap.* 2. & *seqq.*

[o] *Krantz. in Dan. Morisot. Orbori Marit. lib.* 2. *cap.* 15.

[p] *Krantz. lib.* 6. *Daniæ. cap.* 17. *Loysean des seigneur. cap.* 2. *n.* 80.

rios [q] sub imperio Romano; libertatem tamen antiquam jam diu vendicarunt Daniæ Reges, & Senatores, Proceres Ordinesque Regni Danici diu contenderunt Reges suos non potuisse Regnum alterius Principis Dominationi sine consensu suo subjicere, neque potuisse *Petrum* Regem, *Frederici* dolo circumventum successores suos lædere, ideoque Reges Daniæ non esse Imperatoribus obnoxios, sed esse supremos Principes, neminemque superiorem recognoscere Historici & Jurisconsulti [r] probant.

[q] *Helmold. lib. 1. histor. Sclav. cap. 91. Cujac. lib. 1. de feud. tit. 1. Hottoman. de feud. cap. 8. Bodin. lib. 1. de rep. cap. 3. &. 9. Choppin. lib. 3. de doman. Franc. Tit. 26. n. 5. Arnisæ. de jur. Majest. lib. 1. cap. 1.*

[r] *Lud. Shrader. conf. 3. n. 31. Gail. de pac. publ. cap. 6. n. 14. Laur. Kirchonius Tom. 4. Consil. Germ. conf. 17. n. 18. Valent. Minther. in Parthen. litigios. lib. 1. cap. 16. n. 32.*

IV. Illud tantum a Danis conceditur Regem suum pro Ducatu *Holsatiæ* [s] esse Imperatori subditum, inter ordines & status Imperii annumerandum, & Jurisdictioni *Cæsareæ* debere parere, eodem modo quo reliqui ordines & Principes Imperii, & quemadmodum Rex Hispaniæ pro Ducatu Burgundiæ Imperatori subest.

[s] *Gail. de pac. publ. cap. 6. n. 14. Math. Steph. de jurisd. p. 1. c. 1. membr. 2. n. 19.*

V. Idcirco Daniæ Reges ut alii Principes Supremi condunt Leges etiam Juri Romano [t] repugnantes, utuntur Legibus & consuetudinibus suis, easdemque ad alias gentes traduxerunt.

[t] *Lud. Shrader. conf. 3. n. 31.*

erunt, atque ita *Gulielmus* Rex noſter jure Conqueſtoris uſus cum Leges pro Anglis debellatis quæreret, Danicis præſertim Legibus [u] uſus eſt ex amore in gente[m] Danorum a quibus [illegible] ſunt; neque ad Leges Romanas tenentur Dani ex vi Imperii ſed ſolius Rationis, ex qua Leges Romanas ſuis Legibus immiſcuerunt: nullas enim Leges ſcriptas habuerunt Dani ante *Valdemirum* Regem, qui anno Chriſti MCCXXXII. Leges & Statuta priorum Regum collegit, eaſque una cum prioribus Legibus Cimbricis & Danicis compoſuit, aliaſque addidit [x] in publicis Regni ſui Comitiis, ejuſdemque Leges Dani deinceps valde laudarunt & ſecuti ſunt.

VI. Ante *Valdemirum* Danos uſos fuiſſe Jure *Cæſareo* teſtantur Scriptores hiſtoriæ [y] Danorum, illud enim colebatur & ab exteris qui Collegiis & Monaſteriis præfecti erant, & à Danis qui jus *Cæſareum* in Academiis Galliæ & Italiæ didiciſſent, poſt *Valdemirum* autem Legeſque ab eo compoſitas Dani magis ſe acmcomodarunt ad Jus Civile & Canonicum, quia Leges Daniæ maxima ex parte ex Jure Civili & Canonico [z] deſumptæ ſunt, & ſcriptores Danici ſe ſub Legibus & Statutis Romanorum & Cano-

 num

[u] *Rog. Hoved. annal. p. 2. in Henr. 2.*

[x] *Iſaac. Pontan. hiſtor. Danor. lib. 6.*

[y] *Pontan. d. lib. 6.*

[z] *Georg. Lorich. in addit. ad conſil. poſter. n. 92.*

num vivere [a] gloriantur. Danosque etiam laudat *Helmoldus* [b] pro bonarum artium scientia & peritia Juris Canonici & Civilis, quam suo sæculo Lutetiam proficisci [illegible] irebant.

VII. In Holsatia ex alia ratione Jus *Cæsareum* admittitur, quia Holsati [c] utuntur Jure Romano & Lubecensi, quod ex Jure Saxonico compositum, deinde a Jure *Cæsareo* interpretationem accipit, & ab eo in Casibus omissis ad Jus *Cæsareum* recurritur, ideoque a Sententiis in Holsatia latis ad Cameram Imperialem appellatur, in qua omnes Causæ ex Jure Romano judicantur.

VIII. Denique Leges Romanæ ad Islandiam (ultimam Thulen) penetrarunt, iique qui ejus gentis Leges [d] commemorant, easdem Juri *Cæsareo* & Canonico valde consentaneas esse tradiderunt.

JA. ARMACHAN.

[a] *Lorich. d. n.* 92.

[b] *Helmold. lib. 3. chron. Sclavor. cap.* 5.

[c] *Cothman. resp.* 40. *n.* 52. *Avity. in descript. German.* §. *Holsace. Jon. ab Elzevert. tract. de Holsat.*

[d] *Angrim. Jon. tract. de Island.*

CAPUT

CAPUT XIV.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Sueciæ.

I. SUeci Danis finitimi cum iisdem in multis conveniunt; in gentis origine, utrinque Gothis oriundi, in utriusque gentis antiquitate, in mutua utriusque gentis Societate, per quam sub uno Rege sæpe coaluerunt, in Moribus, institutis & Legibus, in quibus magna inter utramque gentem similitudo perpetuo intercessit.

II. Scythas autem Suecos Getas & Gothos fuisse eundem semper populum, licet a variis gentibus diversis nominibus appellentur Sueci [a] asserunt, & in hoc amplissimum Septentrionis Imperium ab antiquissima sæculorum memoria in hoc Suecorum & Gothorum regnum coaluisse, neque enim constat Gothos habuisse alibi fixam sedem & domicilium quam in [b] Suecia, sed ex ea in omnes Romani Imperii partes Italiam, Hispa-

[a] *Joh. Messen. in edit. log. Suecic. in epist. ad Gustav.* 2 *Reg. Suec.*

[b] *Leg. Suec. & Gothor. lib.* 2. *cap.* 1.

niam, Galliam, Germaniam dimanarunt, ubi ſæpius dominati ſunt, ipſique præ aliis populis omnibus Romanum Imperium diſſiparunt, ſiquidem *Æmilianus* & *Voluſianus* Impp. cum iis fœdus pepigerunt, *Callus* Imp. tributum Gothis ſolvere [c] ſpoſpondit, quæ res omnem ignominiam excedit quæ unquam Romano nomini irrogata eſt, ab *Alarico* & *Athaulpho* Gothorum Regibus Roma capta & directa eſt, & *Athaulphus* ingenti Romani nominis delendi libidine inflammatus Romæ ſedem figere eamque pro Roma Gothiam & Imperium Romanum Imperium Gothicum appellare [d] ſtatuerat, niſi precibus uxoris ſuæ Placidiæ (quæ fuit *Honorii* Imp. ſoror) delivitus, ab eo conſilio deſtitiſſet: ipſi interea a Romanis non alius paſſi ſunt [e], quam quòd aliquando ingreſſi limites Imperii Romani, per potentiſſimos Romanorum exercitus repulſi, in ſedes ſuas redire coacti ſunt quod ſub *Trajano* & *Hadriano* Imp. contigit, Suecique in Regno ſuo nunquam a Romanis debellati ſunt, ſed habuerunt Reges ſuos qui a Noaci diluvio [f] Sueciam tenuerunt, dum populi ad alia Regna acquirenda ſe diffunderent, Regeſque eorum continua ſerie ſuccedentes a ſcriptoribus [g] rerum Suecicarum

[c] *Ola. Magn. lib. 6. de Gothor. & Suec. hiſtor. cap.* 12.

[d] *Oroſ. lib.* 7. *cap.* 43. *Iſ. Pontan. rer. Danic. hiſtor. lib.* 2.

[e] *Krantz. in Suec. lib.* 2. *cap.* 3.

[f] *Soter. in hiſtor. Reg. Suec.*

[g] *Krantz. in Suec. Jo. Magn. de Gothor. Regib.*

Suecicarum enumerantur, qui tamen electionis jure non per parentum successionem ad Regnum admittuntur [h].

III. Inter Danos & Suecos ex vicinitate quandoque odia, quandoque societates contractæ sunt; Suecique a Danis aliquando debellati sub jugum Danorum [i] redacti sunt, Danique rursus a Suecis victi Regibus Sueciæ [k] paruerunt, & sopitis rursus inimicitiis ex mutuo fœdere electi sunt Reges alterius vicibus, qui utrumque Regnum [l] tenerent: sed a Christiani primi Comitis Oldenburgiæ tempore [m] anno MCCCCXLVIII. electi Regis Daniæ, Sueci *Carolum Canuti* Regis Daniæ filium Regem [n] constituerunt & exinde uterque populus suos Reges habuit; quæ omnia ab utriusque gentis historiarum scriptoribus luculentè narrantur. Et a nobis præsertim memorandi sunt Sueci, quod Angli & Sueci perpetua fœderis societate contra Danos [o] conjuncti fuerint.

h *Leg. Suec. & Gothor. lib. 2. cap. 3.*

i *Krantz. in Suec. lib. 1. c. 19. Jon. Kolding. in descript. Dan. in Margaret. Regin. 95. Jo. Magn. de Goth. Regib. lib. 7. cap. 1.*

k *Krantz. in Suec. lib. 1. cap. 21. & lib. 2. cap. 24. Jon. Koldring. in descript. Suec. Saxo. Gram. histor. Dan. lib. 8.*

l *Jo. Magn. de Goth. Regib. lib. 4. cap. 10. & lib. 1. cap. 1. Krantz. in Suec. lib. 5. cap. 1. 9. & 38. Jon. Koldring. in descript. Dan.* m *Jo. Koldring. in histor. Reg. Dan. Reg. 98.* n *Thuan. lib. 1.* o *Jo. Magn. de Goth. Regib. lib. 17. cap. 18.*

IV. Eandem vero a Romanorum Imperatorum Dominatione immunitatem

tatem Sueci quam Dani vendicant, & Suecorum Reges esse liberos a Romano Imperio, neminemque Superiorem recognoscere Jurisconsulti [p] similiter asserunt, atque ideo Suecos non obligari Romanis Legibus, sed inter eas gentes recensentur [q] quæ suis Legibus & Moribus utuntur.

[p] *Kirchov. Tom. 4. Consil. Germ. cons. 27. n. 28. Parthen. Litigios. lib. 2. cap. 2. n. 32.*

[q] *Jo. Andr. ad c. super. specula. & ibid. Hostiens. de privileg. Nicol. Bets. de pact. famil. illustr. c. 1. n. 26. Choppin. de Com. Gall. consuetud. p. 2. §. 4.*

V. Legum autem Suecorum primum conditorem fuisse *Zamolxim* Sueci [r] asserunt, easdemque a Pythagora accepisse, quæ cum deinceps pro temporum & rerum varietate mutationem postularent, Reges Suecorum ex jure naturali Divino Canonico & Imperiali [s] eas in multis immutasse: ita enim *Ingonem II.* an. DCCCC. Canutum an. MCLXVIII. *Jerlerum* an. MCCLI. Leges Suecicas mutasse & ad mores Christianos accommodasse, easdem per Regem Birgerum ann. MCCXCV. fuisse iterum reformatas, & demum ex mandato *Christopheri* Suecorum Regis an. MCDXLI. novum Codicem Legum Suecicarum fuisse compositum per *Nichol. Ragnaldi* Archipræsulem Ubsalensem, qui diplomate Regio confirmatus est, idemque

[r] *Jo. Messen. in d. epist. ad Gustav. 2.*

[s] *Jo. Messen. in d. epist.*

demque postea ann. MDLXXXI. latino sermone donatus est a *Regnaldo Ingemundi* decretorum doctore & Archidiacono Ubsalense, & per *Johannem* Messenium Stockholmiæ nuper editus est, iisdemque Legibus Sueci hodie utuntur. *Anno: MDCXIV.*

VI. Verum a gente bellicosissima (quorum arma hodiè Europa patitur) non possumus expectare adeo exactam Legum formam, cum aliqui Sueciæ Reges prohibuerint [t] Advocatos Causarumque Patronos, & sanxiverint, ut unusquisque suam Causam coram Judice proponat.

[t] *Avity. in d. tit: du roy de Suede.*

VII. Unde apud Suecos pauca habemus Legum Romanorum indicia, cum Romani Leges suas nunquam Suecis imposuerint. Et de Suecis queruntur Germani [u] quod Leges Romanas videantur contemnere, quæ omnes aliarum gentium Leges interpretandi artem continent.

[u] *Besold. dissert. de libr. jur. cap. 11.*

VIII. Ideo redeundum est ad Germaniam quæ Leges Romanas semper amplexa est, & in Boemiâ concludemus, quæ licet Germaniæ [x] pars sit, tamen se liberam esse ab Imperio Romano asserit, & inter Septentrionalia Europæ Regna recensetur.

[x] *Æne. Sylv. lib. 1. histor. Bohem. cap. 1. Jo. Durbran. histor. Boem. lib. 1. Choppin. de Com. Gall. consuet. d. p. 2. §. 4.*

JA. ARMACHAN.

CAPUT

CAPUT XV.

De usu & Authoritate Juris Civilis Romanorum *in Regno* Bohemiæ.

I. BOemia est pars Germaniæ [a] inter Sylvam Hercyniam undiquaque conclusa, in quam primo Boii Galliæ Cisalpinæ populi a *Julio Cæsare* sedibus suis pulsi [b] migrarunt, & incultos Hercyniæ Silvæ campos incoluerunt, iidemque per Quados seu Marcomannos non diu postea infestati, Boemiâ relictâ in Noricum vicinum concesserunt, quæ nunc Bavaria dicitur.

[a] *Thuan. lib.* 2. *Jo. Dubran. histor. Bohem. lib.* 9. *in princ.*

[b] *Dubran. histor. Boem. lib.* 1.

II. Marcomanni [c] sub Duce suo *Marobudo Boiis* succedentes vicinos populos subjugarunt, & ex potentiâ suâ in societatem Romanorum sub *Nerva* & *Trajano* admissi, in magnum Imperii fastigium pervenerunt, in quo manserunt usque ad Romani Imperii vires sub *Valentiniano* imminutas, ex quo tempore Vandali [d], aliique populi ex Sarmatia, Marcomannis fere omnibus deletis

[c] *Paterc. lib.* 2. *Dubran. d. lib.* 1.

[d] *Cromer. de reb. Polon. lib.* 1. *cap.* 14.

deletis, Boemiam iterum quasi incultam reliquerunt, & eam postea ingressi sunt alii populi [c] ex Croatiâ vel Russiâ, quorum posteri Boemiam tenuerunt, a Germanicis nationibus distincti linguâ Illyricâ seu Sclavonica, [f] quâ soli ex Germanis hodie Boemi utuntur.

III. Boemi ex Croatiâ præsertim orti in Boemiam commigrantes primo constituunt Principem [g] *Crechum*, qui inter eas non alia potestate usus est quam Judicis & Prætoris, ex æquo & bono sine scriptis legibus gubernans, cui successit *Crocus*, eoque mortuo *Lybussa* [h] virgo ejus filia per quatuordecim annos Boemis jus dixit, cujus memoria apud Boemos adhuc celebratur, eademque ex vaticiniis, velut altera *Sybilla*, magnam sibi authoritatem conciliavit; verum Boemis fœminei imperii pertæsis, ipsa ex divinatione maritum accipit *Przemyslum* qui Dux & Princeps a Boemis constitutus [i] est circa annum Christi DCCX. cui successit *Neramyslus* filius & post eum alii Principes quandoque patribus succedentes, quandoque a Populo cooptati usque ad *Uratislaum*, qui anno MLXXXVI. ab *Henrico* Imperatore Rex [k] Boemiæ creatus est (quam dignitatem ab *Ottone* Imperatore oblatam

[c] *Cromer. d. cap. 14.*

[f] *Thuan. lib. 2. Cromer. d. cap. 14.*

[g] *Æne. Sylv. histor. Boem. cap. 3. Dubran. lib. 1. Alb. Miræ. de reb. Bohem. cap. 2.*

[h] *Æne. Sylv. histor. Boem. cap. 5. Dnbran. lib. 1. Cosm. Pragen. chron. lib. 1.*

[i] *Æne. Sylv. histor. Boem. cap. 6. Dubran. lib. 2. Alben. Miræ. de reb. Boem. cap. 2.*

[k] *Æne. Sylv. histor. Boem. cap. 22. Dubran. lib. 9.*

tam *D. Wincestlaus* antea [l] repudiaverat) cum Principes Boemiæ ante eum Ducum titulo solo usi fuissent, & in Rescriptis Pontificum *Alexandri III.* & *Innocentii III.* hi Principes appellantur Duces [m] Bohemiæ, & post eos *Ladislaus* a *Frederico I.* insignia Regia accepit [n] anno MCXLIX. quos plures Boemi reprehendunt existimantes consultius eos fecisse, si exemplo *D. Wenceslai* Coronam & insignia Regia a Germanis oblata rejecissent.

IV. Sed ex eo tempore in Boemiâ successerunt reges, idemque regnum jam est penes Austriacos, qui illud ab anno MDXXVI. tenuerunt, quo *Ferdinandum* Austriacum [o] Ordines Boemiæ Regem elegerunt, & ad Regnum Boemiæ accesserunt postea Moravia, Silesia, & Lusatia per eundem *Henricum IV.* Imperatorem adjectæ [p], quæ dignitatem & potentiam Regni Boemici multum augent.

V. Reges vero Boemiæ non eandem habent immunitatem ab Imperatorum Dominatione, quam reliqui Principes Europæi; eos enim Imperatoribus fuisse aliquando tributarios & feudatarios (præsertim pro Moraviâ, Silesiâ, & Lusatiâ) multi tradunt [q], eos Coronam & insignia Regia ab Imperatoribus habuisse

r constat,

[l] *Æne. Sylv. histor. Bohem. cap. 24.*

[m] *C. constitut. 46. de test. ib. c. veniens. 15. de accusat.*

[n] *Æne. Sylv. histor. Bohem. cap. 24. Loyseau. des seigneur. cap. 2. n. 82. Arumæ. ad aur. Bull. discurs. 4. & 5.*

[o] *Alber. Miræ. de reb. Bohem. cap. 3.*

[p] *Æne. Sylv. histor. Bohem. cap. 22. & Dubran. lib. 9.*

[q] *Helmold. annal. Slavor. cap. 1. Cromer. de reb. Polon. lib. 2. & 24. Franc. Hottom. in dissert. feud. cap. 8. Arumæ. ad aur. Bull. discur. 5.*

[r] constat, iisdem Imperatores multa privilegia indulsisse [s] (quorum acceptatio submissionem & subjectionem denotat) eorum Dominia esse Imperii Germanici Provinciam [t], eos habere munus Electoris in Comitiis pro Imperatore eligendo, eos inter Germaniæ Principes [u] annumerari, Regesque Boemiæ in Camerâ Imperiali in causis, præsertim violatæ pacis publicæ & justitiæ denegatæ vel protelatæ posse in jus [x] vocari, & Jurisconsulti Gallici tradunt solos reges Boemorum ex Europæis *Cæsari* [y] Subjici, Regesque Boemiæ non tam reipsa, quam appellatione [z] Reges esse.

[r] *Arumæ. ad aur. Bull. discur. 4.* [s] *Aur. bull. cap. 7. Besold. in discurs. Polit. cap. 7. n. 10. Arumæ. ad aur. bull. discurs. 5.* [t] *Arumæ d. discurs. 4. Besold. d. c. 7. n. 10.* [u] *Th. Mich. de jurisdict. conclus. 22. & 54. Besold. d. cap. 7.* [x] *Mich. Goldast. de jurib. & privileg. regn. Bohem. lib. 4. cap. 13. n. 19. & 21. Arumæ. ad aur. Bull. discur. 6. conclus. 18.* [y] *Choppin. lib. 2. de doman. Franc. tit. 1. n. 15.* [z] *Bodin. lib. 1. de Repub. c. 8.*

VI. Et quamvis Reges Boemiæ contendant pro libertate sua, se non teneri constitutionibus [a] Imperii, sed uti legibus suis, nec ad contributiones & collationes Imperii obligari, nec in Imperii circulis comprehendi, & præter casus expressos se Imperatoris vel Cameræ Imperialis jurisdictioni non esse [b] obnoxios; Germani retorquent, exemptionem a foro non inducere immunitatem [c] a Supremâ Potestate, & Imperatorum

[a] *Arumæ. ad aur. Bull. discurs. 4. Besold. d. cap. 7. n. 10.* [b] *Goldast. lib. 4. cap. 13.* [c] *Th. Mich. de jurisd. conclus. 22.*

Imperatorum privilegia Regibus Boemiæ concessa non esse intelligenda privativè [d] ut se & Successores excluderent, sed ut cum iis concurrerent, neque potuisse Imperatores ex abdicatione suæ potestatis jus Successorum [e] imminuere.

VII. Reges Boemiæ tamen in subditos suos eandem potestatem sibi vendicant quam reliqui Supremi Principes, & potestatem Imperatorum admittunt solum in universum Regnum, [f] non in singulos Cives & Subditos Boemos, siquidem non esse sub Imperatorum potestate & jurisdictione, eos non posse coram Imperatore aut ad Cameram Imperii evocari, nisi testimonii solius dicendi [g] Causa, a sententiâ Regis Boemiæ non posse eos appellare [h] ad Imperatorem, sed superesse tantum Remedium Supplicationis, eamque Regi Boemiæ esse [i] porrigendam, & nisi Rex eam admittere recusaverit, ad Imperatorem vel Cameram non nisi ex Causâ denegatæ justitiæ [k] esse recurrendum.

VIII. Boemi sub primis Ducibus & Regibus suis non habuerunt alias leges quam consuetudines suas, & Statuta constitutionesque Principum suorum, neque enim Germanorum leges admiserunt, sed tantum deficientibus Statutis

[d] *Muscorn. de jurisd. cap.* 1. *n.* 34.

[e] *Bald. in proœm. ff. n.* 32. *Goldast. d. cap.* 13. *n.* 31.

[f] *Goldast. d. lib.* 4. *cap.* 13. *n.* 15.

[g] *Goldast. d. c.* 13. *n.* 29. *Rulant. de Commissar. p.* 1. *cap.* 3. *n.* 25.

[h] *Aur. Bull. tit.* 8. §. 1. *Goldast. d. c.* 13. *n.* 8.

[i] *Besold. de appellat. cap.* 2. *n.* 20. *Arumæ. ad aur. Bull. discurs.* 5. *conclus.* 17.

[k] *Goldast. d. cap.* 13. *n.* 32.

Statutis suis pro causis dijudicandis recurrebant ad jus Saxonicum [l], quod commune Boemis [m] & Polonis esse Imperatores *Othones I. & II.* voluerunt, eoque jure usi sunt Boemi usque ad *Carolum IV.* Imperatorem, qui ante susceptam Coronam Imperialem Boemiæ rex erat, eâque de causâ in aureâ Bullâ multa privilegia Boemiæ Regibus concessit, Boemisque Regis sui eligendi facultatem indulsit; ideoque pro ornando & confirmando Boemiæ Regno leges & constitutiones Boemicas in scripta redegit, ne judicum Arbitria pro jure haberentur, quod antea apud eos invaluerat, ut narrat *Dubravius* [n], *quia arbitria sæpe variantur, jus autem scriptum eadem semper voce loquitur, & unicuique quod suum est justè tribuit.*

IX. Inter has denique legum Mutationes Boemi semper jus Civile Romanorum admiserunt; nam dum jure Saxonico utebantur, cum eo ita conjunctum erat jus Romanum, ut non aliam interpretationem quam a jure Romano acciperet, & Causarum judicia deficiente jure Saxonico a Romano peterentur, quod supra [o] satis probatum est: postquam vero leges Boemicæ scriptæ sunt, licet Boemia numeretur inter eas gentes septentrionales,

[l] *Spec. Saxon. & Weichbild. Magdeburg. art. 10.*

[m] *Goldast. d. cap. 15. n. 3.*

[n] *Dubrav. histor. Boem. lib. 22.*

[o] *Lib. 2. cap. 2. & 11.*

onales, quæ legibus & consuetudinibus suis [p] reguntur, concors jurisconsultorum omnium sententia [q] est & in Boemiâ & Germaniâ universâ, jus Romanum esse eorum jus Commune, & deficientibus eorum constitutionibus & Statutis Municipalibus, ad jus Civile Romanorum omnium usu receptum esse recurrendum.

[p] *Jo. Andr. & Hostien. ad c. super specula. de privileg. Botf. de pact. famil. illustr. cap.* 1. *n.* 20.

[q] *Ordinat. Camer. p.* 1. *tit.* 13. *&* 57. *Mynsing. cent.* 5. *observ.* 96. *Gail. lib.* 1. *observat.* 36. *Goldast. de jurib. & privileg. regn. Bohem. lib.* 4. *cap.* 15. *n.* 10.

X. Et sic a Germaniâ incipientes per amplissimas Europæ Provincias in circulo progressi ad Germaniam cujus Bohemia pars est) iterum redivimus, in qua solæ Reliquiæ illius Magni Imperii jam inclusæ continentur, reliqui omnes illius proceræ Arboris rami in Asiâ, Africa & Europâ avulsi sunt. Hæ vero reliquiæ cum sint umbra tantum & Imago magnitudinis Romanæ, Divinæ Providentiæ gloriam nobis exhibent, quæ licet Magnam illius Imperii Molem, ut fumum dissipaverit; Voluit tamen leges Romanorum apud Gentes Europæas, ut veram justitiæ & Prudentiæ Civilis Normam conservari, quas unà cum Fidei Christianæ lumine & literarum omnium

omnium scientiâ solis Europæis concessit. Et in hac Divinæ Potentiæ simul & Benignitatis Contemplatione attoniti hæremus omnes & obstupescimus, quod extinctâ fere *Cæsarum* Dominatione legum *Cæsarearum* Imperium adhuc apud Europæos omnes manet, iidemque excusso jugo servitutis Romanæ legibus Romanis sponte [r] se subjiciunt, quas etiam illæ Gentes amplexæ sunt, ad quas Arma Romana non [s] pervenerunt, quod hactenus in singulis Principum Europæ Dominiis demonstrare conati sumus. Nunc tantum mihi reliquum est, ut cum benigno Lectore meo paucis concludam.

[r] *Pasq. Recherch. lib.* 9. *cap.* 38.

[s] *Alber. Gentil. de Arm. Roman. lib.* 2. *cap.* 13.

JA. ARMACHAN.

Conclusio.

Conclusio Operis ad Lectorem.

Tandem ad Lectorem meum me converto. Si cui animus & otium fuerint hæc nostra perlegisse, sive exterum sive nostratem. Ab exteris audaciæ culpam deprecor, quod Britannus a reliquo orbe divisus coram iis de ipsorum legibus, ut Phormio *coram* Annibale [a], *disserere ausus fuerim, quorum nec mores exploraverim nec Regiones inviserim. Mihi quidem ad multos annos elapsos in peregrinatione meâ Galliam, Italiam & Germaniam perlustrare contigit, in quarum Academiis leges Romanas è Cathedris professorum splendidè explicatas audivi, sed qui in earum Tribunalibus & Curiis non fuerim versatus in legibus earum hospes mansi cum receptum sit ab omnibus Jurisconsultis* [b], *leges magis & usu & praxi quam ex libris disci, in Academiis delibari tantum legum Flores, in foro & curiis fructus colligi; leges siquidem in Academiis degluttiuntur, in foro digeruntur, unde* Baldus *Practicam Scientiam digestivam, eamque optimam legum intellectricem* [c] *appellat. Apud nostra-*

tes

[a] Cic. 1 de Orator.

[b] Coler. de processf. execut. p. 1. cap. 2. n. 26. Corat. in Syntagm. Com. Opin. in præfat. Cotta. in memorabil. jur. v. Practica.

[c] Bald. ad. l. Æmylius. n. 11. ff. de Minor. & in uf. feud. tit. feud. fine culp. non. amitt. & in c. ex tenore. de Testib.

tes autem faciliorem veniam me consecuturum spero, qui post transactos studiorum Academicorum cursus per multos annos exegerim in praxi curiarum nostrarum & causarum judiciis, quæ magnam juris Civilis Romanorum jurisque communis Angliæ communionem & commixtionem habent; qua ex praxi, simulque lectione librorum juris Anglicani multa observare necessum habui. Erit *apud utrosque excusationi locus si quid erratum fuerit, quod in legibus singularum gentium non multa mea tradiderim, sed ea potius quæ a Jurisconsultis & Historicis earundem gentium acceperim; Mihique sufficiat Authores meos laudare & nominare, eosdemque denunciare, quod in emptione & contractu Civili solenne* [d] *est, qui si me eorum Authoritatem secutum aliquando in errorem pellexerint, post denunciationem tenentur mihi de Evictione* [e] *Famæ meæ qui etiam erroribus meis renunciare paratus sum, cum singulæ gentes Authores probatiores suppeditaverint. Porro lectoris mihi benignitatem conciliabit, quòd hæc scripserim in furore Belli Civilis, ubi leges minimum locum habent, & quod has cogitationes meas descripserim sæpius perturbatas vel ex Civitatum in quibus commoratus sum obsidione, vel ex rapinis, proscriptionibus, sequestrationibus, confiscationibusque prædiorum & bonorum*

[d] L. Herennius. 63. ff. de Evict. Macrob. lib. 6. Saturnal. cap. 7.

[e] L. rem. 29. l. si fundo 53. l. si ideo. 55. d. l. Herennius. 63. ff de Evict. l. emptori. 8. C. eod. tit.

norum meorum; & quod inter hæc infortunia præ reliquis omnibus me afflixerit mors carissimæ uxoris meæ Margaretæ Southworthiæ, *fæminæ sanctissimæ, prudentissimæ, modestissimæ, conjugisque incomparabilis, quæ præter luctuosum sui desiderium duarum Filiarum nostrarum & rei familiaris curam mihi reliquit: contra hæc tamen omnia animum meum tenuit Divina* Clementia *erectum, intrepidum, constantem in fide Regi meo servanda, propositique mei in hoc Opere tenacem, ut demonstrarem nostratibus quantum honorem exteri juri Civili Romanorum exhibent, exterisque pariter, eximium juris Civilis usum apud nos hactenus fuisse; sperantem porrò posse me (in hoc genere argumenti quod a nemine adhuc tractatum vidi) hoc audaci conatu meo clarissimos aliarum gentium Jurisconsultos excitare (sicut Afrania fæmina inverecunda apud* Ulpianum [f] *Causam dedit edicto de Postulando) ad accuratiores edendos tractatus de legibus singularum gentium & ad luculentius demonstrandum quis inter eas singulas locus juri Civili Romanorum datus sit. Ubicunque demum in hoc Opere benignus Lector me errasse observaverit (sicuti in tot gentium legibus investigandis me aliorum authoritatem secutum sæpius errasse necesse est) ignoscet nimio meo juris Civilis*

[f] L. 1. ff. de postul.

Conclusio operis

ornandi studio, cum hoc tantum in votis meis habuerim, ut possim juri Civili Romanorum in Angliâ retinendo inservire, eidemve, si discessum paraverit, valedicere, justa persolvere, & Parentare.

Vale.

Sacrosanctæ & individuæ Trinitati Laus & Gloria. Amen

Index

Index rerum præcipuarum in his duobus Libris: in quo numerus primus Librum, ſecundus Caput, tertius Paragraphum, quartus Folium, denotat.

A

Bellum

INDEX RERUM.

S 3 Budæus

INDEX RERUM.

INDEX RERUM.

D

Danorum

INDEX RERUM.

Ferraria

INDEX RERUM.

G

scientias

T

I

Hiberni *Imperato*

INDEX RERUM.

INDEX RERUM.

Jus

INDEX RERUM.

L

Jus *Latina*

M

T

INDEX RERUM.

Imprimatur,

Na. Brent. Apr. 12.
1651.

422